

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ

КИЇВСЬКА МІСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗУ ЮРИСТІВ
УКРАЇНИ

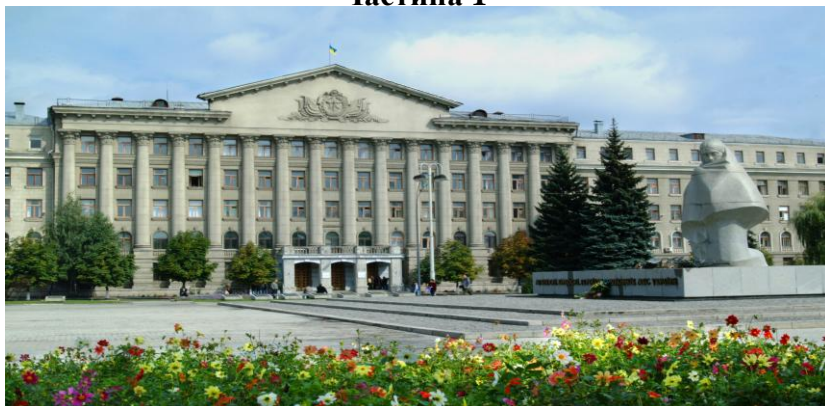
УКРАЇНСЬКИЙ ФОНД
НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНОГО
ТА ЮРИДИЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР «СЯЙВО»

РЕФОРМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

матеріали VI Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції
(Київ, 30 жовтня 2014 року)

Частина 1



Київ 2014

Редакційна колегія:

Черній В.В.	доктор юридичних наук, доцент
Гусарев С.Д.	доктор юридичних наук, професор
Чернявський С.С.	доктор юридичних наук, професор
Колб О.Г.	доктор юридичних наук, професор
Джу́жа О.М.	доктор юридичних наук, професор
Заїка Ю.О.	доктор юридичних наук, професор
Бодюл Є.М.	кандидат юридичних наук

Організаційний комітет:

Черній В.В. – ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Колб О.Г. – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Кваша С.С. – кандидат юридичних наук, заступник директора з навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ;

Лов'як С.С. – старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ;

Заяць В.С. – старший науковий співробітник відділу організації навчально-методичної та наукової роботи навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ.

Рекомендовано до друку вченою радою ННШП НАВС від 8 жовтня 2014 року (протокол № 2).

Організатори конференції не несуть відповідальності за поданий матеріал. Матеріали подано в авторській редакції.

р
456

Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції: Матеріали VI Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції», частина 1. 30 жовтня 2014 р. [Текст] – К: Нац. акад. внутр. справ.–2014.–282 с.

ББК Х0

© Національна академія внутрішніх справ, 2014

ВСТУПНЕ СЛОВО

Черній Володимир Васильович,

ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Основні напрями реформування національного законодавства України на сучасному етапі

Розбудова громадянського суспільства і демократичної правової держави в Україні відбувається в умовах євроінтеграційних процесів, зближення правових систем і глобалізації права, співробітництва з іншими країнами, міжнародними організаціями. Їх спільною основою є існуючі демократичні стандарти, врахування національних інтересів держав, потреб територіальних громад, забезпечення сталого цивілізаційного розвитку.

З часу проголошення незалежності України розпочався процес реформування національного законодавства, що зумовлений змінами в організації суспільно-політичного, соціального та економічного розвитку, переходом від тоталітаризму до демократії, від централізованої до децентралізованої системи влади. Тому є усі підстави стверджувати, що вітчизняне законодавство у якості національного феномену почало розвиватися, по суті, з отриманням незалежності нашої держави.

Кардинальне реформування правової системи України, у першу чергу, системи законодавства проводилось і продовжує здійснюватись шляхом реалізації конституційних принципів демократії, гуманізму, свободи і справедливості, політичного, економічного й ідеологічного плюралізму, законності і правопорядку.

Без належного законодавчого забезпечення неможливо було б здійснити конституційну, адміністративну, судову, муніципальну, земельну, бюджетну, податкову та ряд інших реформ. Стосовно реформування системи органів внутрішніх справ варто відзначити те, що удосконалення законів, інших нормативно-правових актів сприяли ефективному виконанню покладених функцій і завдань, оптимізації їх організаційної структури, запровадженню нових інститутів, зміні пріоритетів в діяльності, забезпеченню їх відкритості, взаємодії з громадськими об'єднаннями і населенням.

Саме законодавством передбачено перелік обов'язків і прав працівників правоохоронних органів, у тому числі при створенні відповідних умов для захисту прав, законних інтересів людини і громадянина, у сфері забезпечення правопорядку, суспільного порядку та національної безпеки.

Можна підкреслити певну своєрідність чи унікальність системи законодавства України, оскільки для неї характерними є такі тенденції як наступність, інтеграція і диференціація, уніфікація і спеціалізація, кількісні і якісні зміни розширення правового регулювання тощо. Зокрема сформовані нові галузі та інститути – міграційне, митне, інформаційне,

підприємницьке, господарське, муніципальне, транспортне, медичне законодавство, законодавство з питань соціального забезпечення, національних меншин тощо, які іноді випереджають розвиток відповідних галузей та інститутів права.

Відомо, що основним завданням законодавства є створення визначеної, стабільної правової основи для здійснення демократичних перетворень, забезпечуючи регулятивно-організуючі, стимулюючі завдання в суспільстві. У цілому високим є рівень демократизації законотворчого процесу, використання позитивного зарубіжного досвіду і громадської думки. Однак система національного законодавства не є остаточно сформованою, її подальший розвиток спрямований на прийняття випереджувальних реалістичних, ефективно діючих законів і заповнення правових прогалів, наприклад, щодо організованої злочинності, внесення змін і доповнень до Конституції України, виборчого, інформаційного, бюджетного, податкового, цивільного, земельного, процесуального, іншого законодавства.

За останнє десятиріччя української історії можна відзначити ряд проблем, пов'язаних з гармонізацією національного законодавства в різних галузях, імплементації міжнародних і європейських правових стандартів, наближенням законів та інших нормативно-правових актів до правових актів Європейського Союзу, ряду інших організацій. Зближення правових систем європейських держав є найважливішою традицією формування галузей національного законодавства, для інтеграції у європейське та світове співтовариство, входження у єдиний правовий простір, тому потребує зважених політичних рішень, своєчасних реформ правової системи.

У той же час, вітчизняне законодавство є очевидно недосконалим, воно розвивається доволі хаотично, іноді залежно від політичної кон'юнктури, є значною мірою неупорядкованим, суперечливим, складним і подекуди унеможливується його реалізація. Спостерігається ігнорування правил законодавчої техніки, порушення принципу розподілу влад, інших демократичних принципів, нерациональне делегування законодавчих повноважень. Внаслідок цього суттєво знижується ефективність регулювання суспільних відносин, послаблюється стан законності і рівень правопорядку в країні, задекларовані численні права і свободи людини і громадянина складно забезпечити і захистити на практиці.

Усе це змушує проаналізувати теоретичні та прикладні аспекти розуміння природи і структури, специфіки реалізації законодавства як явища сучасної правової дійсності, суперечливу історію еволюції і перспективи розвитку, визначити його роль як чинника суспільних перетворень, процесу демократизації загалом. Останні події у нашій державі свідчать, що законодавець змушений оперативним чином реагувати на виклики і загрози миру, національній безпеці, життю і здоров'ю населення, територіальній цілісності держав, національній єдності і злагоді.

Ліберальні демократичні цінності і принципи можуть бути сприйняті суспільством з високим рівнем правової культури, розвиненою економічною і правовою системою, науково обґрунтованою, законодавчо визначеною і реалізованою державною правовою політикою, ефективними

механізмами виконання законів. Демократичність законодавства може бути засвідчена шляхом практичної реалізації, створення дієвої системи державних гарантій і захисту прав людини на рівні міжнародних та європейських стандартів, сприяння переходу до відкритого громадянського суспільства. Це дасть змогу закріпити інститути народовладдя, створити конституційні інституції і процедури, гарантії від незаконного обмеження прав і свобод людини, інтересів юридичних осіб, прискорити здійснення економічних реформ та гарантувати Україні повноправний єдиної демократичної правової держави.

Ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС стала логічною крапкою у боротьбі за цивілізаційний вибір нашого народу. Керівництво держави докладає усі зусилля для успішної реалізації цієї Угоди яка набирає чинності з 1 листопада 2014 року. Нещодавно Президент України Петро Порошенко представив національний план реформ – «стратегією-2020». Угода про асоціацію не змінить реальність з 1 листопада, це поступовий еволюційний процес. В угоді все розписано на 10 років, для її успішної реалізації потрібен час і зусилля кожного українця.

Чи пройде великий Європейський шлях Україна ефективно та результативно залежить від волі керівництва та від кожного з нас.

Особливо хочеться наголосити на значенні юридичної науки, її представників у визначенні та обґрунтуванні перспективних напрямів реформування та розвитку законодавства України.

Тому, цілком природно, що від провідних науковців України керівництво держави очікує конкретні законодавчі пропозиції щодо реформування законодавства України в умовах Євроінтеграції. Впевнений що кращі науково-педагогічні працівники академії та інших навчальних закладів, молоді науковці – студенти інституту, котрі беруть участь у роботі сьогоднішньої конференції внесуть цікаві пропозиції по обговорюваній темі. Щиро бажаю Вам творчої, плідної, роботи.

Наукова та інноваційна діяльність як складова розвитку системи освіти МВС України

Чернявський С.С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

З вищою юридичною освітою пов'язана розбудова правової держави, здійснення визначених Конституцією і Президентом України реформ у правоохоронній сфері.

Готовність і здатність працівників правоохоронних органів вирішувати в складних соціально-політичних та економічних умовах завдання по охороні громадського порядку, боротьби зі злочинністю, зміцненню суверенітету і територіальної недоторканості держави, вимагають постійного зростання професіоналізму кадрів, їх глибоких знань, аналітичного складу мислення, вміння прогнозувати події та адекватно реагувати на них. Це, в свою чергу, потребує належного рівня підготовки правоохоронців у відомчих вишах та відповідної кваліфікації науково-педагогічного складу.

На розв'язання багатьох проблем галузевої освіти, які нині потребують пильної уваги, спрямовані положення Закону України «Про вищу освіту» (в новій редакції), який закріплює особливий статус вищого військового навчального закладу зі специфічними умовами навчання. Одним з головних завдань вищого навчального закладу вважається забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі наукової та інноваційної діяльності (п. 5 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про вищу освіту»).

Правоохоронна система будь-якої держави за специфікою свого призначення (підтримання правопорядку) є консервативною. До того ж вона працює поза межами ринкових відносин. Тому механізми інноваційного розвитку, напрацьовані світовою економікою, не можна безпосередньо застосувати в системі МВС України.

Водночас необхідність створення постійно діючого механізму розроблення новачій у сфері правоохоронної діяльності, їх наукової апробації та впровадження в роботу органів внутрішніх справ сьогодні є очевидною. Від того, наскільки чітко буде працювати цей механізм, в кінцевому рахунку залежатиме: ефективність виконання ОВС покладених на них завдань (завдяки озброєності правоохоронної практики новітніми досягненнями науки і техніки); здатність правоохоронної системи до швидких і своєчасних трансформацій відповідно до суспільних вимог, що змінюються (що дозволить гармонізувати розвиток ОВС з прогресом громадянського суспільства в Україні).

Запровадження інноваційних механізмів розвитку органів внутрішніх справ має органічно вписуватися в концепцію майбутнього реформування правоохоронної системи, оскільки будь-яка реформація вимагає інноваційної підтримки. Отже, інноваційні механізми розвитку ОВС можна вважати як одним із очікуваних результатів реформування, так і важливим інструментом його проведення.

Створення новачій покладається, насамперед, на навчальні заклади та науково-дослідні установи МВС України. Механізм організації науково-дослідної роботи є напрацьованим і дає свій позитивний ефект. Разом з тим, наукові відомчі дослідження не завжди спрямовані на вирішення практичних завдань. Наприклад, лише близько половини видань навчальних закладів МВС України безпосередньо присвячені питанням оперативно-службової діяльності. Серед запатентованих ідей п'ята частина не стосується проблем ОВС. А деякі наукові праці тяжіють до схоластики.

Це відбувається через нестачу тісного творчого співробітництва між практичними підрозділами (насамперед, оперативними та іншими службами МВС України) й відомчими навчальними закладами та науково-дослідними установами. На жаль, практичні підрозділи зазвичай не є сприйнятливими до нововведень. Подання ними заявок до НВЗ або НДУ на проведення науково-дослідних робіт іноді формалізовано й не передбачає намірів подальшого впровадження в правоохоронну практику.

Водночас є й приклади позитивного досвіду. Так, виконуючи наукові завдання Міністерства, творчі групи академії реалізували понад 200 актуальних прикладних тем з проблем реформування правоохоронної системи, досудового розслідування, експертної діяльності, протидії

злочинності, охорони громадського порядку в особливих умовах тощо. Налагоджено творчу співпрацю з деякими службами МВС України, зокрема Головним слідчим управлінням, Департаментом оперативної служби, Департаментом оперативно-технічних заходів, Управлінням боротьби з незаконним обігом наркотиків та ін., що дає певний результат. Співпраця показує, що інноваційний процес поживається там, де присутня зацікавленість керівників служб у модернізації діяльності підпорядкованих підрозділів.

Узагальнюючи набутий досвід, можна дійти низки висновків та напрацювати певні пропозиції.

Перше. Відносини творчої співпраці між вищим навчальним закладом та зацікавленою службою МВС України (або територіальним практичним підрозділом) мають бути юридично врегульованими. Задля ефективної співпраці з ВНЗ (НДУ) зацікавлена служба МВС України має виступати в якості замовника наукової продукції; відповідно кожний науковий продукт повинен мати свого «господаря» – службу або підрозділ, який супроводжує інноваційний процес від постановки наукового (або технічного) завдання і завершуючи апробацією (експлуатаційними випробуваннями) та безпосереднім впровадженням в діяльність підпорядкованих підрозділів. Це має стати гарантією забезпечення належного наукового рівня розробок та їх результативного застосування в правоохоронну практику.

Друге. Будь-яка новація, будучи предметом правовідносин між замовником і виконавцем, має набути правового статусу як об'єкт інтелектуальної власності й здобути правову охорону відповідно до чинного законодавства.

Зауважимо, що в Національній академії внутрішніх справ накопичений певний досвід створення та правової охорони об'єктів інтелектуальної власності. Цими питаннями займається група з питань інтелектуальної власності, яка утворена в академії у 2009 році. За цей період в навчальному закладі розроблено понад 150 об'єктів інтелектуальної власності практичного та навчального призначення.

Науковий рівень та практична спрямованість інтелектуальних здобутків Національної академії знайшли своє визнання і позитивну оцінку Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України.

Третє. Процес впровадження новацій у практичну діяльність ОВС має бути регламентований відомчим наказом. Це дозволить упорядкувати інноваційну роботу за єдиним стандартом, що уможливить, з одного боку, подолати несприйнятливості практичних підрозділів до новацій, а з іншого – підвищити науковий рівень та практичну спрямованість наукових розробок.

Кожна новація (наукова робота, дисертація, запатентована методика, винахід тощо) має пройти етап апробації, яку здійснюють замовник разом з виконавцем, Апробацію проводять шляхом тимчасового локального експериментального впровадження (для методик та технологій), проведення експлуатаційних випробувань (для технічних рішень та комп'ютерних програм) або в інший спосіб. Для цього слід підготувати належний розпорядчий документ, де мають бути визначені відповідальні

виконавці, терміни (графік) апробації, критерії позитивних результатів апробації та форми звітності.

Четверте. Керівництво інноваційною роботою в системі МВС України має бути зосереджене у спеціально створеному підрозділі (очевидно, у складі Департаменту освіти і науки). У відносинах МВС України з відомчими вищими начальними закладами та науково-дослідними установами акцент має бути перенесено з розвитку відомчої науки на становлення та розвиток відомчої інноваційної діяльності.

Підводячи підсумок сказаному, слід зауважити, що переведення системи МВС України на інноваційний шлях розвитку дозволить підвищити ефективність правоохоронної діяльності. Крім того, це дозволить очікувати на низку позитивних ефектів, зокрема: інноваційну підтримку процесу реформування ОВС; перетворення відомчої науки на ефективний чинник безпосереднього впливу на якість та креативність правоохоронної діяльності; підвищення наукового рівня та практичної спрямованості досліджень, що їх здійснюють відомчі ВНЗ та НДУ; підвищення наукового рівня відомчого управління; створення сприятливих умов для подальшого удосконалення системи МВС України.

*від Українського фонду
науково-економічного та юридичного співробітництва*

Олексієнко С.Б., президент Українського фонду науково-економічного та юридичного співробітництва, заслужений юрист України

Цивілізаційний вибір Україна зробила

Доброю традицією стало те, що саме в Національній академії внутрішніх справ провідному навчальному закладі юридичного спрямування щорічно проводиться науково-теоретична конференція з нагоди Дня юриста. В нашому навчальному закладі працюють визнані в Україні вчені, які вносять вагомий вклад у реформування законодавства України. Це знаходить своє відображення у ваших наукових дослідженнях в різних галузях права по переосмисленню вітчизняного та зарубіжного досвіду проведення правових реформ. Ви знаходитеся на перенних рубежах демократизації суспільства.

Розбудова демократичної правової держави і громадянського суспільства в Україні сьогодні відбувається в умовах євроінтеграційних процесів, зближення правових систем і глобалізації права, співробітництва з іншими країнами, міжнародними організаціями. Їх спільною основою є існуючі демократичні стандарти, національні інтереси та сталий цивілізаційний розвиток світового співтовариства. Процеси європейської інтеграції в Україні передбачають створення ефективної децентралізованої системи публічної влади, яка ґрунтувалася б на верховенстві права, народовладді, визнанні людини найвищою соціальною цінністю. Зазначені завдання неможливо реалізувати без повноцінного реформування законодавства України.

Вибрана вами для наукової дискусії тема сьогоднішньої конференції є надзвичайно актуальною і своєчасною. Адже усі ми знаходимось під враженням визначної події для нашої держави та народу України коли

Верховна Рада України та Європейський парламент 16 вересня 2014 року синхронно ратифікували угоду про асоціацію. Сьогодні ні в кого немає сумніву, що цей день увійде в історію не лише України, а й усієї Європи та навіть світу. Свою дорогу до європейського співтовариства та європейських цінностей уже пройшов не один народ, у тому числі й деякі пострадянські держави. Усі ми і є учасниками українського шляху до Європи який виявився найскладнішим, найпатріотичнішим, найтрагічнішим і, на жаль, скроплений кров'ю. впевнений, що про цей шлях України до Європейських цінностей ще будуть дуже багато говорити і історики і юристи і політики і пересічні громадяни. Після завершення голосування та відповідних підписів Президент України Петро Порошенко наголосив «Ми завершили процедуру, і з 1 листопада угода вступає в силу. Це справжній прорив України». В той же день, депутати проголосували за заяву Верховної Ради «Про Європейський вибір України».

Ці надзвичайно значущі для нашої країни події закріпили бажання народу України будувати своє майбутнє у європейській спільноті. Для успішної реалізації європейського цивілізаційного вибору, нам необхідно реформувати практично усі сфери нашого буття. Минулого місяця на пресконференції Президент України Петро Порошенко окреслив першочергові напрямки реалізації угоди про Євроінтеграцію. Впевнений, що успішне виконання цих завдань залежить від кожного з нас і в першу чергу від науковців.

Бажаю учасникам конференції творчої результативної роботи.

від Комітету з питань правової політики Верховної Ради України

Залізнюк В.В., заступник керівника секретаріату Комітету з питань правової політики Верховної Ради України

Доброго дня!

Радий вітати усіх учасників, гостей конференції!

Понад усе вважаю доцільним підкреслити актуальність тематики, що пропонується до розгляду, її надзвичайну важливість для розбудови і руху вперед нашої Держави, руху з чітко означеною орієнтацією на європейські цінності та гідні стандарти життя.

Нація зробили свій вибір і надто дорогою ціною розрахувалась за нього, на превеликий жаль сальдо у цьому страшному розрахунку не підведено і по нині. З огляду на це та усвідомлюючи реалії сьогодення, євроінтеграційний вибір уже більше ніколи не має стати предметом для дискусій. Натомість полеміка та праця у цьому питанні має зосередитися на шляхах досягнення цілі, окресленні першочергових та пролонгованих в часі задач, усунення перешкод, врахування та виправлення помилок, що мали місце у державному будівництві, визначення чітких і зрозумілих суспільстві пріоритетів.

І от якраз один з основних пріоритетів сформовано у тематичні назві сьогоднішньої конференції: Реформа законодавства України в умовах євроінтеграції.

Адже, неможливо вибудувати якісно нових суспільні відносини за правилами та законодавчими нормами, що не відповідають обраним нацією цінностям, не містять механізмів, що здатні забезпечити ефективне

державне управління не порушуючи при цьому людино центричні підходи, права свободи людини і громадянина.

Жодні події чи потрясіння, у тому числі революційного характеру, самі по собі не здатні нести сталих змін, а тим паче державного та суспільного розвитку. Натомість, такі події створюють лише передумови для розвитку і руху вперед. Без кропіткої праці у напрямку розвитку, як логічного продовження революційних досягнень та героїчних вчинків, останні втрачають сенс.

Тому принагідно засвідчую повагу та дякую моїй Альма-матер – Національній академії внутрішніх справ за організацію сьогоднішнього конче необхідного заходу.

Усім нам плідної праці! Дякую за увагу!

**Політико–правове забезпечення реформ в Україні
в умовах євроінтеграції**

Телешун С.О., директор інституту державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президентові України, заслужений діяч науки і техніки України, професор, доктор політичних наук

Теза про необхідність політико-правових та соціально – економічних змін у державі стали лейтмотивом українського суспільного життя. Події 2013-2014 років не тільки істотно змінили політичну мапу України, а й кардинально вплинули на подальший цивілізаційний розвиток держав Євразії. Масові акції протесту проти політичного режиму президента В.Януковича, силова зміна влади, що набула назви «революція гідності», громадянський конфлікт з кровопролиттям і подальша інтервенція з ознаками повномасштабної війни поставили на порядок денний питання про перспективність і життєздатність українського проекту. Одночасно з економічною кризою, втратою територіальної цілісності - відбувається процес модернізації, а точніше формування сучасної української політичної нації. Проте її майбутнє наряду залежить не тільки від економічних і геополітичних інтересів світових і регіональних гравців: Росії, США, Євросоюзу, Китаю тощо, а й від власної спроможності якісно реформувати політичну і соціально – економічну систему держави, базуючись виключно на національних інтересах України. У цьому випадку доречним буде вислів президента США В. Вільсона про те, що реформування системи управління і правового забезпечення в державі повинно відбуватися з урахуванням найкращих зразків світового досвіду, що якісно інтегрований у національні особливості і традиції.

Слід визнати, що українське суспільство на відміну від національного політико – економічного істеблішменту різного ідеологічного спрямування, достатньо гостро і радикально поставило на порядок денний питання щодо системних змін у царині зовнішньої і внутрішньої політики та повної ротації політичної еліти, як з провладного так з опозиційних таборів. Символом цих змін, особливо для молодого покоління українців, став слоган – «Європейський вибір», який у значній мірі ситуативна об'єднав різні соціальні, етнічні і конфесійні групи. Громадянське суспільство акціями самоорганізації і протесту у тій чи іншій сфері сигналізувало державним інституціям, українському політикуму про необхідність структурних змін і створення для них відповідного середовища. Однак держава, а відповідно і її інститути не змогли або не захотіли адекватно зреагувати на суспільні виклики і запити. Саме тому державний апарат і його політична верхівка в Україні знаходиться, на нашу думку, у стані стагнації суспільних реформ. Натомість, суспільна енергія громадян переводиться у русло боротьби за владу, як засобу політичного, бізнесового і фізичного виживання ключових акторів української політики та економіки на найближчу перспективу. Достатньо

ефективні інформаційні компанії з боку пануючої влади та окремі кадрові призначення не можуть остаточно вирішити питання війни та миру, припинити громадянський конфлікт в Україні, зупинити падіння економіки, повернути державу та її громадян у правове поле і зупинити деградацію державних інституцій усіх рівнів. Декларація реформ Президентом України П.Порошенко лише сформулила загальні пріоритети суспільних змін проте не дала чітких відповідей на так звані питання «реальної дії»: як?, коли?, ким?, за що? і чому? Тому державна влада при підтримці фахового експертного середовища повинна визначити конкретні цілі, форми та методи проведення реформ, характер і динаміку перехідного процесу та суспільні виклики і загрози, що будуть виникати під час перебігу цих змін. Саме на цьому рівні виникає основна небезпека – відчуження суспільства від влади та втрата взаємопорозуміння і взаємодії між ними на шляху реформування державних і суспільних інституцій. За цих умов викривлення цілей реформ, їх декларативність, ресурсна незабезпеченість, інформаційна «зашумленість» породжує кризові явища. До речі Гегель у якості базових принципів, на основі яких функціонує ефективне громадянське суспільство крім приватної власності і особистої свободи громадян виділяв - «публічність» і «загальну поінформованість», які вільно формують суспільну думку, а також закони, які у вигляді ефективно діючого правового поля забезпечують консенсусний соціальний договір між суб'єктами суспільних відносин.

Для проведення реформ варто визначитися по перше, яких змін хоче суспільство і влада, а по друге на що буде сконцентрована енергія змін.

Якщо ми ведемо мову про політичні зміни, як складову реформ то нам варто говорити про новий зміст у структурних і функціональних особливостях політичних явищ, що забезпечує як самовідтворення, так і оновлення суспільно - політичного організму. Проте «політичні зміни» не означають заперечення абсолютно всього того, що було набуто у попередньому розвитку політичного життя, політичної системи, і визнання лише нових елементів і зв'язків, що не існували раніше.

Навпаки, на думку більшості експертів, «політичні зміни» вмикають відтворення із максимальним усвідомленням всього ґрунтового, кореневого, глибинного. Вони передбачають також творення по-новому нетрадиційних сторін або властивостей життєдіяльності політичних систем та їхніх структур, як що вони були соціально результативними.

Нова, змінена політична система у стані функціонування витісняє традиційні форми політичного управління, які не спроможні вирішувати проблеми нового соціального порядку. Змінюється режим політичного процесу. Такі зміни потребують нового змісту і форм політичної упорядкованості національної політичної системи і світового політичного порядку.

Щоб «політичні зміни» мали доцільний результат, рівень невпорядкованості не повинен перетворитися на хаос, інакше «зміни» втрачають сенс і трансформуються у руйнівний і загрозливий процес. Найбільш типовими ознаками такого стану суспільства є:

– різноманітність політичних ідеологій і угруповань, яка представлена як у суспільстві так і у владі без очевидного домінування хоча б однієї або одного з них;

- швидка зміна політичних пріоритетів і настроїв;
- спалахи екстремізму і радикалізму;
- схильність до використання крайніх засобів політичного впливу (акцій непокори, страйків тощо) та інших форм силового тиску на владу, а з боку влади – звернення до кримінальних та адміністративних заходів там, де можна використати політичні заходи;
- відсутність чітко визначених правових механізмів та правової перспективи;
- не вміння регулювати політичні конфлікти ключовими політико – економічними акторами;
- ставлення до політики як до жорсткої системи ієрархічних зв'язків, що не допускає жодного відхилення від накресленої лінії поведінки або, навпаки, як до необмеженої сфери «реалізації героїстичних, вузькогрупових корпоративних інтересів через силову боротьбу»;
- орієнтація більшості учасників політичного процесу на політичний радикалізм з його стійкою схильністю до рішучих дій у політиці;
- схильність до швидких і простих рішень, у розв'язанні складних суспільних проблем;
- почуття власної правоти, політичного месіанства та ін.

Варто розуміти, що глибинні політичні зміни стають фактом тільки після кількох або навіть багатьох циклів самовідтворення політичної системи, що мають позитивні соціальні наслідки. Разом з тим виникає питання щодо створення ефективної політичної системи як запоруки незворотності і результативності реформ. У цьому зв'язку не можна змішувати такі політичні явища, як «зміна уряду» і «зміна політичного ладу».

На думку більшості фахівців стабільна, а я би сказав соціально – ефективна політична система базується на стійких формах людських стосунків, за допомогою яких у суспільстві авторитарно розподіляються цінності цього суспільства як легітимні норми авторитарно – владних повноважень обов'язкових для виконання усіма його членами.

Соціально-політичні зміни, динаміка політичного життя не зводяться до лінійних процесів. Будь-який суспільний процес несе в собі приховані нелінійні параметри. Людська історія як цілісний процес саморозвитку має нелінійний характер. Приклад тому – історія України з її несподіваними поворотами, падіннями та злетами. Або інший приклад: сучасні соціальні процеси і явища не можна пояснити формаційною теорією. Так, прогрес світового співтовариства не вкладається у схему розвитку і зміни суспільно-економічних формацій, оскільки останні не можуть відобразити всю складність реального світу. Не випадково наука звернулася до таких понять, як епоха і цивілізація. Однак це не виключає і того, що лінійні зв'язки словна виправдані. Наприклад, найбільш виразно це видно при короткочасних періодах зростання. Та навіть процес, який може здаватися еволюційним при слабкому рівні інновації, насправді є результатом складного взаємопроникнення явищ.

Отже, «політичний процес» і «політичні зміни» пов'язані між собою. Процес і зміни у своїй взаємозалежності забезпечують сталий політичний розвиток. Останній здійснюється у двох взаємопов'язаних, але різних

планах процесу і змін. Поступовість їх перетворень на основі просування вперед є еволюцією політичного розвитку.

Закони становлення багатомірного світу визначають ритм і поступовість сучасного світового розвитку. В них відбивається певна конфігурація нових політичних відносин, що складаються між різними сторонами світового суспільно-політичного організму. Крім того нових функціональних завдань і навіть змісту набувають політичні і державні інститути, які забезпечують відтворення, стабільність і регулювання політичної і управлінської діяльності в суспільстві, збереження політичної ідентичності спільноти, незважаючи на зміну складу, посилюють соціальні зв'язки і внутрішню групову згуртованість, здійснюють контроль за політичною поведінкою своїх членів, заохочуючи бажане і припиняючи відхилення від загальних норм поведінки. До аналізу функцій політичних інститутів в умовах суспільних реформ, які проводили вітчизняні та зарубіжні фахівці, можна віднести наступні:

1. Функція забезпечення цілісності громадянського суспільства. Політична система суспільства як найбільш інституціоналізована система впливає на все суспільство, визначає цілі розвитку, механізми загального управління, політичні і правові норми та принципи. Вона охоплює населення даної території країни. Механізм політичного функціонування, створений на демократичних засадах, відкриває простір для цілісного самовиявлення громадянського суспільства, народу, нації. Сильна, активна політична система сприяє прискоренню розвитку всього громадянського суспільства. А для цього вона повинна насамперед вдало виконувати владні функції.

2. Владно-політична функція. Політична система суспільства покликана формувати, захищати і підтримувати функціонування політичної влади як цінності. Такою є влада у процесі реалізації політики як керівництва, управління, організації, військової діяльності, заохочення, примусу тощо. Від спрямування політичної системи, характеру владного функціонування і політичного режиму, на який вона спирається, залежить дієвість політики. Владно-політична діяльність політичної системи є значною мірою визначальною, оскільки від демократично або тоталітарне організованої влади залежить зміст усього її функціонування.

3. Функція народної, національної інтеграції. Держава, політичні партії і рухи, громадсько-політичні утворення у своїй діяльності об'єднані розв'язанням національних проблем, а також а проблем народу в цілому, інтереси якого і представляє політична система. Національна і інтеграція відбувається навколо національних цінностей, у боротьбі за їх створення, збереження, розквіт, у сприянні розвитку націй, розширенні міжнародних зв'язків та ін.

4. Функція управління. Система органів (державних, партійних і громадських) становить апарат управління суспільством. У суспільстві спостерігається подальше зростання значущості бюрократичних організаційних форм. Йдеться про бюрократію як структурну організацію управління суспільством. Управлінський апарат, що дедалі більше професіоналізується та спеціалізується, набуває політичних функцій. Типи бюрократичних структур залежать від того на основі яких принципів функціонує політична система. При цьому існує небезпек! перетворення

апарату управління на самостійну політичну силу, що протистоїть владі |і контролю обраних народом парламентів та їхніх депутатів. У разі такого перетворення адміністративний апарат розглядає практичні методи як цілі організації, а саме функціонування як самоціль.

5. Функція відтворення політичного життя. Суспільне життя являє собою процес відтворення всього фундаментального і творення нового. Життєспроможність політичної системи залежить від того, наскільки вона здатна постійно спрямовувати свої творчі сили проти ентропійних процесів. Політична система, яка не здатна до відтворення, позбавлена імпульсів самозбереження, об'єктивно несе в собі елементи дезорганізації, розпаду.

6. Функція демократизації життєдіяльності суспільства. Демократизація життєдіяльності усіх структур політичної системи становить систему політичної демократії у єдності, сукупності взаємозв'язків. Така політична демократія є гарантом демократизації всього суспільного організму. Політична система досягає цього, якщо її побудовано за вертикальним принципом (ієрархія органів) і за принципом політичної горизонталі (три рівноправних, взаємоурівноважуючих інститути влади, жоден з яких не може перетворитися на одноосібного господа системи).

7. Функція організації й упорядкованості політичного життя. Для ХХ - початку ХХІ ст. характерна об'єктивна тенденція організації і демократизації всього суспільного життя, насамперед у політичній сфері. Розвиток і організаційне зміцнення державних інституцій, розмаїття політичних партій, рухів і організацій - все це характеризує політичне життя. Вони викликали до життя організацію й упорядкованість як напрям, тенденцію до згуртування політичних сил, як засіб недопущення політичної стихії та її наслідків - терору революцій, переворотів, заколотів, громадянських воєн.

8. Функція консолідації соціально-політичних сил. Зрушення, що відбуваються в сучасному суспільстві, можна охарактеризувати як руйнацію традиційних ціннісних норм (рівноправності, справедливості, революції, комунізму) і пошук нових (свободи, демократії, солідарності тощо). Об'єднання людей у групи, організації відбувається на різних засадах, у тому числі й ціннісних. Реакція людей на цінності, зокрема політичні, зумовлює політичне перегрупування їх, політичну мобільність, зміну функцій політичних організацій, наповнення їх новим політичним змістом. Одна група людей, їхні політичні організації, рухи прагнуть до збереження колишніх цінностей, інша - включається в кореляцію їх при збереженні ядра старих цінностей (революція, соціалістичний вибір та ін.), третя - схильна до радикальних змін у суспільстві, четверта - до реально радикальних зрушень на основі нових цінностей (визнання об'єктивних суперечностей, відмова від соціальних спрощень, захист прав індивіда, пріоритет таких прав перед груповими, національне самовизначення, утвердження прав людини). У складних умовах, коли здійснюється перегрупування політичних сил та їхніх організацій, неприйнятним є силовий тиск щодо носіїв цінностей та їхніх організаційних структур.

9. Функція соціально-політичної модернізації. На кожному історичному етапі свого розвитку суспільство ставить за мету соціальну

модернізацію. Для країн посткомуністичного суспільства це означає швидкий рух до сучасних цивілізованих структур, високого рівня життя. А цього можна досягти на основі нових технологій і зрілих політичних відносин. Суспільство, для якого характерним є процес модернізації, здійснює відтворення на органічній новаци, а не на тенденції розриву або руйнування попередніх організацій. Воно прагне до збалансованості, гармонії економічної, політичної, правової та інших систем, а також їхніх внутрішніх елементів.

10. Функція стабілізації соціально-політичного життя. Стабілізаційна діяльність політичної системи полягає в умінні з'ясовувати причини різних конфліктів (класових, групових, міжнаціональних, міжнародних, міждержавних, міжпартійних, регіональних та ін.), не допускати їхнього розвитку, знаходити виходи з Кризових ситуацій шляхом досягнення компромісів, встановлення консенсусу. Стабілізаційна функція втілюється в реальних науково обґрунтованих програмах політичного розвитку.

Профілактика злочинності неповнолітніх.

Копотун І.М., проректор з навчальної роботи Інституту Служби зовнішньої розвідки України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Злочинність серед неповнолітніх сьогодні являється домінуючою серед вчинених злочинів взагалі. Злочинність - соціальне зло. Злочинність неповнолітніх - багаторазово збільшене зло. Тому боротьба зі злочинністю серед неповнолітніх є, на мою думку, пріоритетним завданням слідчих органів та прокуратури.

Розглядаючи проблему злочинності серед неповнолітніх сьогодні, на мою думку, необхідно виділити сукупність обставин та факторів, що сприяють її збільшенню. Їх дуже багато. Але одним з основних цих факторів неодмінно є сім'я, в якій виховуються майбутні правопорушники і злочинці.

Існують такі сім'ї, де дітям ще з дитячого садка приділяють недостатньо уваги, закривають очі на їх погану поведінку, безвідповідальне ставлення до оточуючого світу та людей, заохочують їх розбещеність та примхи, сприяють набуттю ними поганих звичок.

Сукупність всіх цих якостей надалі може стати образом життя, що неухильно приведе таку людину на злочинний шлях. Іншим фактором є безцензурний показ кіно та відеофільмів, які своїм змістом прокукують молодь до імітації поведінки «героїв» кривавих та насильницьких стрічок, порнофільмів тощо. Втілення такої поведінки у власне життя підлітка із недостатньо стійкою психікою чи відсутністю моральних цінностей також допомагає йому знайти своє «місце» у світі. Прагнення до задоволення життєвих потреб за прототипом західного образу життя тягне за собою розповсюдження у підлітків бажання наживи будь-яким, у тому числі й кримінальним способом.

Серед факторів правового характеру насамперед є непослідовність правової реформи, крайнощів у судовій практиці. Зміни кримінально-процесуального законодавства і судова реформа при сьогоднішній

правозастосовчій практиці тягнуть за собою значне збільшення кола осіб, що залишилися непокараними та являють собою у зв'язку з цим джерела масштабного кримінального зараження суспільства.

Злочинна поведінка неповнолітніх і молоді має свої особливості, які проявляються у рівні, структурі, динаміці цієї злочинності, причинах, умовах, мотивації злочинів. Ці особливості обумовлені певними рисами особи неповнолітніх та їх правовим статусом у суспільстві. Серед неповнолітніх злочинців значний рівень осіб, які виховувались у неповних або неблагополучних сім'ях.

Для всіх або майже всіх неповнолітніх злочинців вибір злочинного варіанта поведінки був пов'язаний з глибокими особистими деформаціями.

Реальний культурно-освітній рівень більшості неповнолітніх злочинців досить низький порівняно з однолітками. Вивчення морально-психологічної та емоційно-вольової сфер неповнолітніх злочинців свідчить про те, що для них характерні послаблене почуття сорому, бездушне ставлення до почуттів інших осіб, нестриманість, грубість, брехливість, відсутність самокритичності та жалю. Переважна частина неповнолітніх злочинців не має явно виражених фізичних або психічних дефектів. Під попередженням правопорушень неповнолітніх слід розуміти діяльність органів і служб у справах неповнолітніх, спеціальних закладів для неповнолітніх, спрямовану на виявлення і усунення причин і умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень, а також позитивний вплив на негативну поведінку окремих неповнолітніх.

Загальносоціальний рівень попередження злочинності і злочинів неповнолітніх можна визначити як комплекс таких великомасштабних заходів, що поліпшують можливості сімейного, шкільного, трудового виховання неповнолітніх, їх дозвілля (в тому числі у рамках певного контингенту, території тощо), метою яких є орієнтація на пом'якшення, нейтралізацію, усунення тих недоліків і прогалин у загальній системі соціального виховання, умовах життя неповнолітніх, які найбільш часто продукують злочини у середовищі підростаючого покоління або сприяють їм. Такі заходи є базовими для спеціальної профілактики, розширюють її можливості.

Заходи щодо самих неповнолітніх, яких помічено у правопорушеннях незлочинного характеру, включають:

- взяття на облік в органах, що здійснюють профілактику злочинів неповнолітніх, виховну роботу і контроль, які продовжуються (у тому числі через громадських вихователів);
- громадський вплив;
- влаштування до спортивно-трудова таборів і клубів. Зокрема, досвід взаємодії шкіл із спеціалізованими районними клубами і спортивно-трудова таборами показав, що є можливість протягом літа подолати відставання навіть тих учнів, які не встигають з двох-трьох предметів, і тим самим усунути їх відчуження від школи;
- вплив через органи, що розглядають адміністративні правопорушення неповнолітніх, шляхом попередження, передачі під нагляд, влаштування до спеціальних виховних закладів;
- цивільно-правові заходи (відшкодування збитків).

Робота слідчого та судді щодо викорінення злочинності серед неповнолітніх, на мою думку, буде успішною лише тоді, коли вони будуть спиратися на сили громадськості, коли кожний злочин, вчинений підлітком, буде своєчасно розкритий, буде виявлено та покарано всіх осіб, що втягнули неповнолітніх у злочинну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про міліцію» від 20. 12. 1990 р. // Відомості Верховної Ради України 1991 р., №4, ст. 20.
3. Кримінальний кодекс України.
4. Александров Ю. В. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності неповнолітніх // Кримінологія і профілактика злочинів. – К., 2000. – С. 52–54.
5. Джужа О.М., Моїсєєв Є.М., Василевич В.В. Кримінологія / За заг.ред. Джужа О.М. - К.: Атіка, 2003. – С. 189.
6. Бугера О. - Проблеми використання засобів масової інформації для запобігання злочинності неповнолітніх // Право України-2007-№4.

Проблемні питання освідчування і застосування примусу для його проведення

Топчій В.В., професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, доцент

Конституцією України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Кожен має право на повагу до його гідності, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Указані конституційні права й свободи людини гарантуються і забезпечуються особі під час кримінального провадження, у ході якого застосовують заходи примусу як один з найбільш ефективних інструментів боротьби зі злочинністю. Важливою умовою для отримання позитивного результату цієї діяльності є швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів, зібрання доказів. Особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, займає освідчування. Вкрай важливим є розроблення нових і вдосконалення існуючих процесуальних, організаційних і тактичних заходів, що застосовують під час проведення освідчування, з метою підвищення його якості та ефективності за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (КПК), оскільки в ньому не тільки не усунуто всі прогалини провадження освідчування, які мали місце у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року (КПК 1960 року), а значно ускладнено процедуру його проведення.

Разом з тим, до цього часу у наукових працях у повній мірі не здійснено дослідження інституту освідчування у кримінальному провадженні, не вирішено проблемні питання, що виникають під час примусового проведення цієї слідчої (розшукової) дії в ході розслідування кримінальних правопорушень.

Фактичними підставами для прийняття рішення про освідчування є наявність зафіксованих у матеріалах кримінального провадження даних

про те, що на тілі певної особи, перелік яких визначено в частині 1 статті 241 КПК України, є особливі прикмети чи сліди злочину, виявлення яких засвідчення наявності яких має значення для кримінального провадження, передусім для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Зазначені дані може бути отримано під час проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Незначна кількість проведених освідувань пояснюється ускладненням процедури отримання дозволу на його проведення, а саме необхідність ініціювати перед прокурором відповідної постанови. Затримки з отриманням постанови на проведення освідування, насамперед у нічний час чи вихідні дні, призводять до втрати ефективності вказаної слідчої дії, або зводять її результативність нанівець, оскільки окремі сліди чи явища на тілі людини зберігаються нетривалий час (сліди ін'єкції, стан сп'яніння тощо) або можуть змінюватися чи зникати (піднігтьовий вміст, наявність сторонніх речовин), а його проведення без постанови прокурора є підставою визнання доказу недопустимим.

Надання можливості проведення освідування особи до відкриття кримінального провадження, насамперед за повідомленням про скоєння злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи дасть можливість більш ефективного розслідування злочинів.

Відповідно до ч.1 ст. 241 КПК України освідуванню може бути підданий підозрюваний, свідок чи потерпілий.

Дотриманню прав громадян у кримінальному провадженні, застосуванню до них заходів процесуального примусу присвячено значну увагу не лише у національному законодавстві України, а й у міжнародно-правових документах з питань здійснення кримінального провадження.

Примус можна розділити на дві категорії: психічний та фізичний, яким дати наступні визначення:

Психічний примус – це законний психологічний вплив на інтелектуальну, емоційну та вольову сферу підозрюваного, потерпілого, свідка з метою спонукати виконати вимоги закону щодо освідування.

Фізичний примус – це законний фізичний вплив, що застосовується до підозрюваного, потерпілого, свідка усупереч його волі, з метою примусити виконати вимоги закону щодо освідування, у разі відмови виконати ці дії добровільно.

З метою єдиного застосування норм КПК України при проведенні освідування особи необхідним є розроблення міжвідомчої інструкції Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури, Служби безпеки, Державної фіскальної служби, Міністерства охорони здоров'я та Міністерства юстиції України, у якій детально пропонується регламентувати порядок примусового освідування.

Алгоритм дій слідчого під час проведення примусового освідування має бути наступним:

- примус при освідуванні може застосовуватися лише після того, як вичерпано усі можливості переконання особи в необхідності проведення цієї процесуальної дії та, в обов'язковому порядку, роз'яснено положення норм КПК України, відповідно до яких зазначені процесуальні дії можуть бути проведені примусово, роз'яснено необхідність освідування як засобу встановлення істини у кримінальному провадженні.

- примусове проведення освідування може супроводжуватися застосуванням до особи активних заходів (утримання), примусовим зняттям одягу тощо. При цьому примус не повинен перевищувати ступінь протидії і не більшим, ніж це потрібно для проведення передбаченої КПК України процедури.

- неприпустимими є дії, а також застосування технічних, хімічних чи інших засобів, що є небезпечними для життя і здоров'я освідуваної особи.

- застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів повинно відбуватися лише у випадках та на умовах, передбачених статтею 12 Закону України «Про міліцію».

- примусове освідування проводиться за обов'язковою участю судово-медичного експерта або лікаря, як правило, у приміщенні експертного закладу або медичної установи. Виконання зазначених процесуальних дій в інших місцях може здійснюватися лише у виняткових випадках із забезпеченням необхідних умов та суворого дотримання спеціальних (медичних) правил проведення відповідної процедури.

- судово-медичний експерт, лікар за узгодженням зі слідчим, прокурором повинен встановити обсяг необхідних спеціальних медичних та інших засобів для максимально безпечного проведення відповідних процедур.

- для забезпечення проведення примусового освідування, у тому числі підтримання належного громадського порядку, для участі у ньому можуть залучатися працівники Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства та Державної пенітенціарної служби України. Вказані працівники, на вимогу слідчого, прокурора, зобов'язані надавати допомогу медичним працівникам та забезпечувати безпечні умови для доступу до особи у разі примусового її освідування, запобігати діям підозрюваного, свідка чи потерпілого, що загрожують життю і здоров'ю оточуючих.

- особі, освідування якої проводилося примусово, відповідно до вимог ч. 5 ст. 241 КПК України обов'язково надається копія протоколу освідування.

Висвітлені питання потребують подальшого дослідження з унесенням відповідних змін до нормативно-правових актів та подальшим впровадженням в діяльність правоохоронних органів.

Інститут державної служби в Україні: шляхи і напрями реформування в умовах сьогодення

Федоренко В.Л., завідувач кафедри державної служби та кадрової політики Національної академії державного управління при Президентові України, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

Перебіг політико-правових процесів в Україні в 2013-2014 роках ставить перед Україною нові виклики та завдання, яких до цього року наша країна не знала. Євромайдан 2013 року, що переріс у Революція Гідності в 2014 році, повернення до парламентсько-президентської форми державного правління, анексія сусідньою державою АР Крим, перемога в

першому турі президентських виборів П. Порошенка, оборона Сходу України від терористів, а з серпня 2014 року й російських військ, із застосування всіх видів озброєння в режимі антитерористичної операції (АТО), початок дострокових виборів народних депутатів України, проголошення главою держави «Стратегії-2020», що має започаткувати низку системних реформ в країні та інші події утвердили нові для України політико-правові та управлінські реалії.

Масштабні реформи, які започатковані та будуть започатковуватись в Україні, значною мірою залежать як від політичної волі реформаторів, так і від тих, хто буде безпосередньо втілювати ці реформи в життя. У першу чергу, від державних службовців – громадян України, що публічно, професійно і політично неупереджено здійснюють цілеспрямовану діяльність щодо практичного виконання своїх функцій і повноважень, у межах і у спосіб, встановлених Конституцією України. Професіоналізм, патріотизм і відданість демократичним ідеям і ідеалам при розбудові України у ці нелегкі для суспільства та держави часи є запорукою успіху не лише реформування інституту державної служби, а й інших, не менш важливих реформ – реформи місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в Україні на засадах її децентралізації, реформи у сфері надання адміністративних і інших публічних послуг та реформування системи міністерств і інших центральних органів виконавчої влади та ін.

Разом із тим, сама державна служба потребує на сьогодні свого нагального реформування та сутнісного оновлення. Адже на сьогодні не лише філософія державної служби, а навіть законодавче забезпечення відповідного правового режиму зберігає архаїчний і колізійний характер. На сьогодні державна служба України продовжує регулюватись Законом України «Про державну службу» від 16 грудня 2014 року. Натомість, нова редакція Закону України «Про державну службу», прийнята парламентом 17 листопада 2011 року, не вступила в дію. Прикінцеві положення цього Закону в частині його вступу в дію пролонговані до 1 січня 2015 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» від 19 грудня 2013 року.

Експерти та науковці, що досліджують питання державної служби усе частіше схиляються до думки, що згадуваний Закон 2011 року не вступить в дію взагалі, а на заміну йому буде прийнято новий закон, що якісно вдосконалив інститут європейської служби. Такий проект закону на сьогодні розроблений та презентований 26 вересня 2014 року Національним агентством України з питань державної служби на VI Рішелевських академічних читаннях у м. Києві. І хоча нині цей законопроект доопрацьовується розробниками для погодження з зацікавленими суб'єктами і внесення на розгляд Уряду України, новели цього законопроекту заслуговують на увагу. Зупинимось на окремих із них.

Наріжною ідеєю проекту Закону України «Про державну службу», розробленому Національним агентством України з питань державної служби (далі – Законопроект) стало розмежування політичних посад і державної служби, як важлива гарантія політичної неупередженості державних службовців. Не менш важливим є й розмежування державної

служби зі службою в судових і правоохоронних органах, у Збройних Силах України, а також з посадовими особами місцевого самоврядування. Важливим вбачається й положення Законопроекту щодо не поширення режиму державної служби на патронатні служби, діяльність яких є більш різноплановою ніж це передбачає зміст державної служби.

Так, стаття 3 Законопроекту передбачає, що державна служба не поширюється на: 1) Президента України, членів Кабінету Міністрів України, перших заступників та заступників міністрів; 2) народних депутатів України; 3) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 4) депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, крім обраних на посади у Верховній Раді Автономної Республіки Крим, на яких вони працюють на постійній основі; 5) голів місцевих державних адміністрацій та їх заступників, крім заступників голів - керівників апаратів; 6) суддів; 7) працівників прокуратури, яким присвоюються класні чини; 8) працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування; 9) працівників державних підприємств, установ та організацій, а також інших суб'єктів господарювання державної форми власності, крім осіб, які займають визначені законодавством посади державної служби; 10) військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до закону, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та інших органів, яким присвоюються спеціальні звання; 11) Главу Адміністрації Президента та його заступників (крім заступника Глави - керівника апарату); 12) радників, помічників, уповноважених та Прес-секретаря Президента України; працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України та його заступників; працівників патронатних служб Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України, інших членів Кабінету Міністрів України, голів місцевих державних адміністрацій; помічників-консультантів народних депутатів України; помічників суддів; 13) посадових осіб місцевого самоврядування.

Такі обмеження щодо поширення режиму державної служби на осіб, які по-суті не здійснюють відповідні функції державних службовців дозволить суттєво скоротити корпус державної служби з 375 до 300 тис. держслужбовців та вивільнить додаткові фінансово-матеріальні ресурси для забезпечення держслужбовців, що будуть ефективно реалізувати функції Української держави.

Ще однією новелою Законопроекту є оптимізація категорій державної служби, які пропонується звести до трьох категорій: 1) категорія «А» – посади Державного секретаря Кабінету Міністрів України, державних секретарів міністерств, керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та інші посади керівників державної служби, які знаходяться у безпосередньому підпорядкуванні Кабінету Міністрів України або окремої особи, що займає державну політичну посаду, а також їх заступників; 2) категорія «Б» (керівники підрозділів) – посади керівників структурних підрозділів Секретаріату Кабінету Міністрів України, міністерств та інших органів виконавчої влади, їх заступників, а також посади державних службовців – керівників органів державної влади, які не віднесені до категорії «А», а також їх

заступників; 3) категорія «В» – інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» та «Б».

Прозорість такої ієрархії категорій державної служби отримувє своє продовження в системі рангів державної служби, яких передбачено по три у межах кожної категорії державної служби. Утім, 9 рангів державної служби, з огляду на передбачений Законопроект 2-х річний граничний термін перебування держслужбовця в кожному ранзі, на наш погляд, вимагає доопрацювання, зокрема, за рахунок подрібнення рангів державних службовців у межах кожної категорії. Адже, збереження 9-ти рангів державної служби не дозволяє закласти управлінські важелі для керівника державної служби щодо кар'єрного росту державного службовця в межах однієї категорії державної служби. До того ж, вислуга державного службовця в 20 років передбачає, в ідеалі, проходження всіх щаблів державної служби за ... 18 років.

Важливим механізмом забезпечення державної служби в Україні є її модернізована система управління державною службою. Законопроект передбачає, що вона включає: 1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної служби; 2) Комісію з питань вищого корпусу державної служби; 3) керівників державної служби. Щодо останнього суб'єкта, то він являє собою ієрархічну систему спеціально уповноважених органів, а саме: 1) у Секретаріаті Кабінету Міністрів України – Державний секретар Кабінету Міністрів України; 2) у міністерстві – державний секретар міністерства; 3) у центральному органі виконавчої влади – керівник відповідного органу; 4) в інших державних органах – керівник апарату.

Запровадження такого механізму управління державною службою дозволить забезпечити інституційну пам'ять корпусу державної служби та політичну безсторонність у його діяльності. Разом із тим, запровадження згаданої системи суб'єктів управління державної служби містить і певні ризики, пов'язані з «запаралеленням» механізму управління міністерствами і іншими центральними органами виконавчої влади та можливими, а в окремих центральних органах виконавчої влади і передбачуваними конфліктами між політичним і державно-управлінським початками формування та здійснення державної політики, надання адміністративних послуг тощо.

Не можна оминати й прогресивні новації Законопроекту, що стосуються встановлення державою справедливих умов оплати праці державних службовців та їх пенсійного забезпечення. Зокрема, позитивним вбачається підхід, за якого 70% грошового забезпечення державного службовця буде складати його оклад, а 30% - премія та інші надбавки, передбачені чинним законодавством. При цьому, автори Законопроекту передбачають фіксовані оклади державних службовців, які становитимуть від 8 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати, в залежності від категорії та рангу державного службовця. Такі новели, на наш погляд, сприятимуть підвищенню авторитету державної служби та дозволять рекрутувати на державну службу ініціативну та обдаровану молодь.

Законопроект містить і багато інших новацій, від реалізації яких залежить якість корпусу державної служби і успіх реформ, курс на

проведення яких визначено Президентом України. Водночас, цей Законопроект приречений на певний шлях, який він має пройти до трансформації в новий чинний Закон про державну службу. Зазначене зобов'язує науковців, експертів і практиків докласти усіх зусиль щодо удосконалення цього Законопроекту, що зумовлює потребу в відповідному науковому дискусії.

Участь громадськості у проведенні службових розслідувань в органах внутрішніх справ України

Батчасв В.К., регіональний координатор Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини зі зв'язків із громадськістю в Черкаській області
Галай А.О., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до статистичних даних форми звітності 1-ДПЛ «Про стан дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ», у 2013 році Міністерство внутрішніх справ України визнало такими, що не підтвердилися, 96% скарг громадян про порушення своїх прав в міліції.

Подібна статистика є очевидним індикатором неспроможності органів внутрішнього контролю МВС виконувати одну зі своїх головних місій – ефективно розслідувати факти неправомірних дій правоохоронців та забезпечувати виконання щодо них принципу невідворотності покарання за вчинені протиправні дії. Той факт, що переважна більшість співробітників органів внутрішніх справ, які порушували закон, не притягуються до відповідальності, є чи не головним чинником того високого рівня корупції та злочинності в органах внутрішніх справ, який спостерігається в Україні з року в рік.

В свою чергу, очевидна для всіх неготовність Міністерства внутрішніх справ забезпечити об'єктивний розгляд звернень громадян, чим, власне, захистити їх від незаконних дій працівників міліції, викликає в українському суспільстві зневіру у щирості задекларованих владою намірів реформувати правоохоронні органи.

Ми бачимо ключовими елементами зміни такого стану справ впровадження до Інструкції про порядок проведення службових розслідувань в органах внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 12.03.2013 №230 змін та доповнень, які містять такі головні нормативні запобіжники від можливих утисків цих прав з боку посадової особи ОВС та забезпечують більший рівень прозорості службового розслідування:

1. Розширити коло підстав проведення службового розслідування питаннями порушень Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та за умови оприлюднення повідомлень про протиправні дії співробітників міліції у засобах масової інформації;

2. Наділити цивільних осіб (скажника та інших учасників справи, (незалежно від їх приналежності до ОВС та ролі у події, що перевіряється), про участь яких у події, що перевіряється стало відомо на

будь-якому етапі розслідування) правами учасника службового розслідування:

- давати усні чи письмові пояснення, а також висловлювати свої зауваження, ініціювати зміну посадової особи виконавця службового розслідування;

- ознайомлюватися та вивчати зібрані виконавцем матеріали службового розслідування (крім випадків, коли це заборонено законодавством України);

- подавати та вимагати долучити до матеріалів службового розслідування особисто зібрані докази;

- ініціювати проведення виконавцем службового розслідування додаткових дій із з'ясування обставин справи;

- користуватись правовою допомогою;

- бути ознайомленим під підпис з матеріалами та висновком службового розслідування перед його затвердженням. У разі незгоди з порядком проведеного службового розслідування або зі змістом висновку, в тому числі і зі вказаними у резолютивній частині пропозиціями або заходами, суб'єкт звернення має право відмовитися від візування висновку службового розслідування та письмово повідомити про свої обґрунтовані заперечення, претензії та пропозиції заповнивши «Картку оцінки службового розслідування суб'єктом звернення», отримати завірені копії цих документів.

3. Доповнити коло обов'язків виконавця розслідування вимогою перед затвердженням висновку службового розслідування надати заявнику «Картку оцінки службового розслідування суб'єктом звернення», містить графу про зауваження до проведеного розслідування.

4. Доповнити акт окремим пунктом «Права залученого до розслідування представника громадськості» з ідентичним змістом, як і права суб'єкта звернення. У цьому ж пункті зазначити, що громадські ради підрозділу ОВС за територіальністю визначають із свого складу осіб, відповідальних за громадський контроль за проведеними службовими розслідуваннями та їх заступників. Вони формують і щорічно оновлюють Перелік представників громадських правозахисних організацій, юридичних клінік вищих навчальних закладів, адвокатури чи організацій юридичної практики, які на безоплатних засадах долучаються до оцінки матеріалів службових розслідувань. У випадку, коли суб'єктом звернення у Картці оцінки службового розслідування суб'єктом звернення вказані зауваження до проведеного розслідування відповідальна особа громадської ради бере участь у розгляді матеріалів самостійно, або також визначає осіб з зазначеного Переліку, які ознайомлюються з матеріалами. За результатами розгляду матеріалів представник громадськості протягом 3 днів готує Аналіз громадського контролю, який додається до матеріалів службового розслідування перед прийняттям висновку за результатами службового розслідування.

Ці та деякі інші пропозиції до відомчої процедури службових розслідувань сприятимуть більшій увазі дотримання прав людини в ОВС.

Пізнання української дійсності крізь призму сходу (Туреччини)

Гьокхан Демір, директор українсько-турецького культурного центру «Сяйво», аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор *Козловець М.А.*

Рівень соціального знання має важливе призначення, особливо в процесах впорядкування законодавчих основ у державі. Об'єктною і предметною дійсністю є народ України, адже від нього сьогодні залежить, чи здатна країна на цивілізованому рівні діяти в інтересах людини. Картина світу людини, яка перебуває в соціально-культурних зв'язках, містить точку зору, яка спирається на певні цінності: знання, освіту, духовність тощо. Мудрий і працелюбний український народ гідний того, щоб Україна була рівноправним членом європейського і світового співтовариств.

«Народ український утворив і свою церкву, і своє оригінальне право, що його не змогли звести ніякою російською нівеліровкою. Ще в XI віці народ наш склав уже і перший писаний збір законів під назвою «Руська правда». До нашого права колись добре прислухались, і за царя Олексія Михайловича обіруч скористалися з його і до «Кормчої» 1650 р. і до «Уложення» 1649 р. Сотні тисяч актів по архивах в Варшаві, Львові, Вільні та Києві виразно свідчать про оригінальність нашого права, а також і про те, що за старі віки суд був у нас своєю рідною мовою...» [2, с.16-17], писав 1918 року Іван Огієнко, приват-доцент Київського Університету. «Українці ніколи не лякались західної культури, і західний вплив широкою річкою вільно котився до нас. Кращі люде наші часто їздили до закордонних університетів кінчати там своє виховання, – їздили вже в XVI віці, а в XVII віці це стало ділом звичайним [2, с.35].

Рік Тараса Шевченка в Україні з його

«Борітеся – поборете,

Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас слава

І воля святая!»

є послідовним продовженням історії України. З представниками передової української інтелігенції пов'язане заснування таємної політичної організації – Кирило-Мефодієвського товариства, яке, по суті, започаткувало соціально-політичне життя українців. Соціально-політичне життя ввібрало в себе досвід Українського Козацтва, Т. Шевченка, Українських Січових Стрільців, Героїв Крут, С. Бандери, В. Стуса, В. Чорновола та багатьох національно свідомих особистостей.

Буремні події кінця 2013 та року 2014 в Україні є надзвичайними в бутті українського соціуму. На сьогоднішній день є народ, є країна, є держава, відбулась Революція Гідності. До вікопомних дат, на які був багатий рік, який минає, додалася пам'ять Майдану. Подальші ж події, пов'язані з Кримом та Донбасом, диспропорція між технічним і моральним розвитком окупантів не піддаються на даний момент жодним уявленням, окрім безпосереднього впливу на органи чуттів.

Зростаючись із безпосередніми умовами життя, картина світу суб'єкта зазнає деяких обмежень. Останнім часом українці зосередилися на тому, що розділяє Україну – на мовній проблемі, на московському і київському патріархатах, на фальсифікаціях історії, на корупції у вищих ешелонах влади тощо.

Головним на даний момент є заперечення права чужинцям панувати на українській землі. Законодавство має гарантувати перш за все комфорт і перспективу розвитку нації. Об'єктивною реальністю стає елімінація цінностей науково-освітнього, інтелектуального потенціалу нації. Культура мислення і культура буття є взаємозалежними. Для того, щоб відбулося оновлення, необхідно законодавчо закріпити максимальні можливості для освіти талановитої молоді, розвивати інтелектуальний потенціал нації. Як зауважив К. Ясперс, «в існуванні масового порядку всезагальна освіта наближається до вимог середньої людини. Духовність гине, розчиняючись у масі; раціоналізація, доведена до примітивної ментальної досяжності для розуму, приносить в кожному галузь знання процес збіднювання. З нівелюючим масовим порядком зникає та освічена верства, котра на основі постійного навчання виховала дисципліну думок та почуттів і здатна відгукнутися на духовні творіння» [3, с.359].

З метою тісної співпраці і взаємодопомоги України й Туреччини у питаннях, яких ми торкнулися вище, у 2013 р. було створено українсько-турецький культурний центр «Сяйво», реалізація проєктів якого здійснюється у межах законів України. Метою існування згаданого центру є забезпечення зближення українського і турецького народів шляхом організації різноманітних заходів у галузі культури, мистецтва та освіти.

Список використаних джерел:

1. Європейська соціальна хартія (Переглянута) (ETS № 163). Страсбург, 1996.
2. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. [Репринтне відтворення видання 1918 року] / І. Огієнко. – К.: «Абрис», 1991. – 57 с.
3. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.
4. Сайт українсько-турецького культурного центру «Сяйво»: <http://syaivo.org/index.php/uk/about.html>

Колективна відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів

Костюк В.Л., начальник наукової лабораторії з проблем громадської безпеки ННІПФПМГБНГУ НАВС, кандидат юридичних наук

Відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів можна розглядати як колективну відповідальність, тобто відповідальність воюючої сторони (найчастіше - держави) за всі дії, що здійснюються особами, що входять до складу її збройних сил, або як індивідуальну відповідальність конкретних правопорушників.

Досвід збройних конфліктів свідчить про те, що під час військових дій відбувається велика кількість порушень, у тому числі прав та свобод людини. Так, в період другої світової війни, як ніколи раніше, характер порушень прав людини проявлявся в цілій системі приписів воюючих держав, які диктують військам і владі злочинні методи ведення війни. Це

стосувалося і поведження з військовополоненими, пораненими і хворими, відносно до цивільного населення на окупованих територіях, створення концтаборів для масового знищення людей і т.д. Таким чином, багато, і в усякому разі найбільш тяжкі воєнні злочини носять державно організований характер, отже, воююча сторона (держава) повинна нести відповідальність за їх вчинення. Колективна відповідальність воюючої сторони може мати різні прояви. В першу чергу, необхідно відзначити принцип взаємності, який складається з двох складових:

а) принципу негативної взаємності ("Я не зобов'язаний поважати закон, тому, що ти його не поважаш");

б) принципу позитивної взаємності ("Я дотримуюся закон, тому, що ти теж його дотримуєшся").

Женевською конвенцією і Додатковим протоколом накладено заборону на дію принципу негативної взаємності, встановивши в загальній для всіх Женевських конвенцій статті 1 зобов'язання держав-учасниць при будь-яких обставинах дотримуватися і змушувати дотримуватися положення Конвенцій. Це положення ідентично формулюванні п. 1 ст. 1 Протоколу. Проте стовідсоткова дієвість заборони принципу негативної взаємності викликає сумніви, особливо в тих випадках, коли порушення певних норм Конвенцій можуть забезпечувати винній стороні певну військову перевагу. Йдеться насамперед про норми, що забороняють або обмежують застосування зброї великої військової значимості. Так, існує широко поширена думка про те, що заборона на використання зброї масового ураження діє на основі принципу взаємності. Таке положення відповідає його військовому значенню.

Женевські конвенції надають великого значення принципам позитивної взаємності. Він виражається в тому, що якщо одна із сторін, що перебуває у конфлікті, не є учасницею Конвенцій, але приймає і застосовує положення Конвенції, то інша сторона - учасниця Конвенції - буде зобов'язана застосовувати їх щодо супротивної сторони.

Репресії, або заходи воюючих сторін, - другий прояв колективної відповідальності. Репресії визначаються як навмисне порушення певної правової норми, що здійснюється однією з сторін конфлікту, з метою примусити противника припинити політику порушення тієї ж самої або іншої норми з того ж зводу законів. З цього випливає, що репресії мають бути припинені відразу ж, як тільки конфлікуюча сторона відмовиться від порушень загальноприйнятих норм. Незважаючи на те, що серед юристів-міжнародників немає єдності з питання правомірності застосування репресій, необхідно зауважити, що в принципі репресії заборонені міжнародним правом.

В цілому, Додатковий протокол забороняє будь-які форми насильства, фізичні та психічні тортури, а також інші репресії як щодо цивільного населення, так і щодо військовополонених, поранених і хворих. Однак, загальною заборонною норми такого роду в Протоколі немає, що знижує ефективність положень про репресії.

Наступним проявом колективної відповідальності воюючої сторони є відповідальність у вузькому сенсі, тобто фінансова відповідальність держави за шкоду, заподіяну неправомірними діями. Уже Гаазька Конвенція 1907 року про закони і звичаї сухопутної війни передбачила в

статті 3, що воююча сторона, відповідальна за порушення правил, встановлених Конвенцією, "повинна буде відшкодувати збитки, якщо для цього є підстави". Аналогічне формулювання міститься і в ст. 91 Додаткового протоколу. На практиці фінансова відповідальність зводиться найчастіше до покладання мирним договором на сторону, що потерпіла поразку зобов'язання виплатити переможцю велику суму репарацій за фінансові втрати, понесені ним у результаті війни. Однак, очевидно, що обсяг репарацій виявиться набагато менше сукупних фінансових втрат, понесених переможцем. Більш того, важливо, що обсяг репарацій ніколи не визначається величиною збитку, нанесеного неправомірними діями, тобто викликаними порушеннями прав людини в умовах збройного конфлікту, і не ставиться в пряму залежність від нього, не кажучи вже про те, що не враховується взаємний збиток, заподіяний неправомірними діями обох сторін. На довершення всього сторона, що потерпіла поразку може бути примушена не тільки відмовитися від будь-яких претензій з відшкодування збитку, який вона могла б мати до переможця, але буде змушена прийняти будь-які претензії, на свій рахунок. Подібний пункт в тексті мирного договору між Японією і США привів до певного у своєму роді прецеденту, який став предметом розгляду в японському суді. Було заявлено, що застосування Сполученими Штатами атомних бомб проти Хіросіми і Нагасакі представляло собою неправомірний акт, і що, отже, уряд Японії зобов'язане компенсувати завдану шкоду. Суд, хоча і визнав, що використання атомних бомб було, звичайно ж, незаконним, не пішов на те, щоб задовольнити претензії, що пред'являлися на цій підставі до японського уряду. Основне значення різних проявів колективної відповідальності держав полягає в їх стримуючому впливі. Усвідомлення того, що всяке порушення прав людини в умовах збройного конфлікту тягне за собою відповідальність держави, воно повинно стати для влади додатковим стимулом до того, щоб дотримуватися даного звіду законів.

Такий вплив на конфліктуючі сторони може значно посилитися шляхом тиску ззовні, що чиниться громадською думкою, шляхом створення повідомлень і коментарів в засобах масової інформації. Тиск ззовні може також прийняти форму конфіденційних чи публічних заяв, зроблених третіми сторонами: урядами, регіональними або всесвітніми міжурядовими організаціями. Нарешті, як члени міжнародного співтовариства і нерідко як учасники міжнародних договорів (наприклад, однією з Женевських конвенцій 1949 г.), які в даному випадку піддаються порушенням, всі воюючі держави в рівній мірі зацікавлені в тому, щоб було забезпечено повагу і захист прав людини в умовах збройного конфлікту.

Загальна для всіх Женевських Конвенцій стаття 1 висловлює цю думку, стверджуючи, що всі держави учасниці договорів "зобов'язуються ... дотримуватися і змушувати дотримуватися" Конвенції "за будь-яких обставин" (принцип позитивної взаємності). Міжнародний Суд висловився про це так: "Подібне зобов'язання впливає не тільки з самих Конвенцій, але також із загальних принципів гуманітарного права, які в Конвенціях лише особливим чином виражені".

При розгляді питання про колективну відповідальність держав за порушення прав людини протягом збройних конфліктів, не можна

залишити непоміченою роль Організації Об'єднаних Націй. Ст. 89 Додаткового протоколу обмежується твердженням, що "в разі серйозних порушень Конвенцій або цього Протоколу" держави-учасниці "зобов'язуються вживати заходів як спільно, так і індивідуально, у співпраці з Організацією Об'єднаних Націй та відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй". Необхідно підкреслити, що і Генеральна Асамблея, і Рада Безпеки неодноразово ухвалювали резолюції, закликаючи сторони збройного конфлікту дотримуватися своїх зобов'язань, передбачених нормами, які стосуються захисту прав людини в умовах збройних конфліктів.

Відповідальність сторони в конфлікті за порушення Конвенцій або Протоколу передбачає відповідальність, якщо серйозні порушення дійсно мали місце, тобто що факти таких були належним чином встановлені. На жаль, щодо багатьох норм Протоколу встановити такі порушення дуже важко. Ст. 90 передбачає можливість створення "міжнародної комісії з встановлення фактів". Після створення Комісія компетентна розслідувати факти, що стосуються серйозних порушень Конвенцій або Протоколу, і "сприяти шляхом надання послуг відновленню поваги до Конвенцій і цього Протоколу".

В даний час діяльність Комісії в істотній мірі сприяє швидкому і своєчасному вирішенню суперечок, що виникають в результаті пред'явлення звинувачень в серйозних порушеннях Женевських Конвенцій і Додаткового протоколу до них, а також зниженню напруженості, супутньої таким звинуваченням.

Отже дотримання прав та свобод людини та громадянина є основою діяльності сучасного демократичного суспільства. Держави, які виступають сторонами збройного конфлікту повинні дотримуватися загальноприйнятих міжнародних норм, які будуть діяти в особливих умовах. Сторони повинні усвідомлювати відповідальність за порушення прав та свобод людини в умовах збройних конфліктів і вони можуть нести колективну відповідальність за всі дії, що здійснюються представниками, що входять до складу її збройних сил, або як індивідуальну відповідальність конкретних правопорушників.

Міжнародно-правові питання протидії терористичним актам

Іващенко В.О., начальник кафедри загальноправової та гуманітарної підготовки ФПФСП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, торгур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1].

Справедливо звернув увагу В. Антипенко щодо необхідності розмежування понять «тероризм» та «терористичний акт». На думку автора, тероризм, у розумінні його як міжнародного злочину, представляє

собою триваюче в часі і за місцем протиборство із взаємним порушенням міжнародного права, коли хоча б одна із сторін в якості засобу впливу на противника використовує терористичні акти. При цьому застосування терористичних актів обумовлюється причинно-наслідковим зв'язком з неправомірними діями протилежної сторони. Терористичний акт – це разова злочинна акція, яка характеризується насильницькою сутністю дій, політичною мотивацією та визначенням цілей, наявністю фактору залякування, а також умислу на невинні жертви чи відповідні пошкодження матеріальних об'єктів [2, с. 114].

Події, що відбуваються останнім часом у сучасному світі, свідчать про дуже загрозливу, швидко прогресуючу модифікацію цього небезпечного злочину, вихід його на якісно новий рівень. Політичні, релігійні, етнічні та кримінальні угруповання майже щоденно здійснюють акти терору, про які постійно повідомляють засоби масової інформації. Науково-технічний прогрес надав злочинцям великий вибір засобів і можливостей вчинення терористичних актів. Тому виникла потреба у розробленні механізму боротьби з тероризмом, який зможе забезпечити надійний захист національної безпеки України.

Співпраця між державами у цьому напрямку розпочалася у 30-х роках ХХ століття. Так, у 1937 році була підписана Конвенція про запобігання і покарання тероризму. Цей документ (ст. 1) під тероризмом розумів злочинні діяння, спрямовані проти держави, мета чи характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб чи серед населення. До таких злочинних діянь віднесені акти проти життя, здоров'я і свободи голів держав; осіб, які користуються прерогативами голів держав, їх спадкоємців чи призначених наступників; чоловіка (дружини) названих осіб; осіб, які виконують громадські функції чи займають публічні посади, коли зазначені дії вчинені у зв'язку з їх функціями; а також знищення чи пошкодження публічного майна чи майна іншої держави; намір домогтися загибелі людського життя шляхом створення загальної небезпеки; факти виготовлення, придбання, зберігання чи постачання зброї, вибухових чи шкідливих речовин з метою вчинення цих злочинів.

У грудні 1973 р. ООН прийнято Конвенцію про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів. Цим документом міжнародними кримінальними злочинами визнані вбивство, викрадення чи інше посягання на особу або свободу осіб; насильницький напад на офіційне приміщення чи транспортний засіб такої особи, якщо напад може загрожувати його особистості чи свободі; погроза, замах чи співучасть у такому нападі.

Певне значення у запобіганні актів тероризму відіграла Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення 1991 року. Держави зобов'язалися маркувати пластичні вибухові речовини з метою їх виявлення у випадку використання при вчиненні терористичних актів. Протягом трьох років їх запаси мали бути знищені, використані чи приведені у непридатність. Військові і поліцейські запаси знищуються протягом 15 років.

Серед позитивних моментів міжнародної співпраці у боротьбі з тероризмом можна відмітити прийняття в 1994 році ООН Декларації про заходи з ліквідації міжнародного тероризму і доповнень до неї 1996 року.

Крім того, Генеральною Асамблеєю ООН 15 грудня 1997 року прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом. Вона засудила всі прояви, методи і практику тероризму.

Важливе значення у справі боротьби з тероризмом відіграє також Міжнародна конвенція про заборону фінансування тероризму, прийнята 19 грудня 1999 року. Стаття 2 документа встановлює, що будь-яка особа вчиняє злочин, якщо вона будь-якими методами, прямо чи опосередковано, незаконно та умисно надає кошти або здійснює їх збір з наміром, щоб вони використовувалися, або при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю чи частково, для вчинення:

- будь-якого діяння, визнаного злочином міжнародними документами;
- будь-якого іншого діяння, спрямованого на те, щоб позбавити життя цивільну або іншу особу, яка не бере активної участі у воєнних діях у ситуації збройного конфлікту, або заподіяти їй тяжке тілесне ушкодження, коли мета такого діяння в силу його характеру чи контексту полягає в тому, щоб залякати населення чи змусити уряд чи міжнародну організацію вчинити будь-яку дію або утриматися від неї.

Крім того, 13 квітня 2005 року прийнято Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму. За документом, особа вчиняє злочин, якщо вона незаконно і умисно володіє радіоактивним матеріалом або виготовляє пристрій чи володіє ним, використовує радіоактивний матеріал або пристрій, використовує або пошкоджує ядерний об'єкт таким чином, що відбуваються викиди або створюється загроза викиду радіоактивних матеріалів. Вказані дії вчиняються з наміром заподіяти смерть або серйозне каліцтво, нанести суттєву шкоду власності або довкіллю.

Зауважимо, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується збільшенням кількості вчинених терористичних актів та різноманітності їх проявів. Треба звернути увагу, що геополітичне розташування України зумовлює не тільки наявність власних проявів злочинів терористичного характеру, але й їх імпорт з інших держав. Аналізуючи сучасний тероризм, В.О. Глушков зазначив, що складність проблеми поглиблюється тим, що на території України знаходяться межі трьох великих геополітичних просторів – Євразійського, Середньої Європи та Тюркського, а також тим, що міжконфесійний кордон співпадає з геополітичними кордонами України, а слов'янські етноси, які мешкають в Україні, знаходяться на різних ступенях свого розвитку, що обумовлює і їх різну системно-створюючу функцію – малороси, червонороси, русини, південнороси і новороси, наявністю інших етносів, які мають свої геополітичні інтереси. Особливу небезпеку для України представляють певні воєнізовані формування різних політичних та етнічних сил, діяльність яких спрямована на можливість використання терористичних методів для досягнення політичних цілей [3, с. 31-35].

Прозорість кордонів дозволяє терористам вільно переїжджати із однієї держави в іншу, налагоджувати контакти з представниками місцевих злочинних організацій, залучати їх до вчинення терористичних актів.

Отже, можна зробити висновок, що тероризм на даний час став глобальним явищем, тому протидіяти йому можна лише спільно, об'єднавши зусилля держав. Юридична наука та інші галузі наукового знання ще не виробили єдину концепцію у боротьбі з тероризмом, міжнародне співпраця у цьому напрямку ще малоефективна та нескоординована. Не дивлячись на велику кількість міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, на міжнародному рівні доцільно було б прийняти універсальний документ, який би скоординував діяльність міжнародної спільноти у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України за станом на 10.01.05 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парламентське вид-во, 2005. – 24 с.
2. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы. – К.: Национальная библиотека им. В.И. Вернадского; Издательство «ЮНОНА-М», 2002.
3. Глушков В.О. Політико-правові аспекти становлення боротьби з тероризмом в Україні // Український часопис прав людини. – 1996. – № 2. – С. 31-35.

СЕКЦІЯ 1: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА

Особливості проведення передвиборної агітації в органах і підрозділах внутрішніх справ

Братель С.Г., начальник кафедри адміністративної діяльності НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ч. 3 ст. 3 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р., при виконанні службових обов'язків працівники міліції незалежні від впливу політичних партій та інших об'єднань громадян.

Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. (ч. 9 ст. 68) передбачає, що партія, кандидати у депутати від якої зареєстровані у загальнодержавному окрузі, кандидат у депутати в одномандатному окрузі, мають право на договірній основі за рахунок коштів відповідного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, мітингів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації.

Участь у передвиборній агітації забороняється органам виконавчої влади, органам влади Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам (п. 2 ч. 1 ст. 74 Закону).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р., правоохоронні органи – це органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

У військових частинах (формуваннях), в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах передвиборна агітація обмежується. Відвідання військових частин (формувань), установ виконання покарань і слідчих ізоляторів окремими кандидатами у депутати, їх довіреними особами чи уповноваженими особами партій забороняється. Зустрічі цих осіб з виборцями організуються відповідною окружною виборчою комісією спільно з командиром військової частини (формування) або керівником установи виконання покарань чи слідчого ізолятора з обов'язковим повідомленням не пізніше як за три дні до дня зустрічі всіх уповноважених осіб партій, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі або їх довірених осіб у відповідному одномандатному окрузі (ч. 2 ст. 74 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р.).

Відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» забороняється:

1) використання приміщень органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, для

проведення передвиборної агітації за рахунок коштів виборчих фондів партій, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі (ч. 3 ст. 74);

2) розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами на будинках і в приміщеннях органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної форми власності (ч. 5 ст. 74).

Основні завдання органів внутрішніх справ під час виборчого процесу

Луговий І.О., заступник начальника кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Серед правоохоронних органів, які виконують великий обсяг роботи щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, провідне місце належить органам внутрішніх справ (міліції).

Аналіз чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність міліції, дозволяє визначити основні завдання щодо забезпечення конституційних політичних прав і свобод громадян:

- забезпечення встановленого громадського порядку, своєчасне попередження та припинення злочинів та інших правопорушень під час проведення мирних зборів, мітингів, демонстрацій, вуличних походів;

- забезпечення безперешкодного руху учасників демонстрацій, вуличних походів проїжджою частиною населених пунктів;

- забезпечення конституційного політичного права громадян на звернення до органів міліції;

- забезпечення безперешкодного волевиявлення громадян (недопущення працівниками міліції порушень громадського порядку на виборчих дільницях, охорона та супроводження бюлетенів);

- забезпечення підтримання високого рівня професійної кваліфікації працівників міліції, направленої на толерантне ставлення до громадян під час проведення політичних заходів;

- забезпечення високого рівня службової підготовки особового складу працівників міліції (роз'яснення основного змісту прав і свобод громадян, доведення нормативних актів, які регулюють права і свободи людини і громадянина);

- використання досвіду зарубіжних країн щодо забезпечення політичних прав і свобод правоохоронними органами;

- впровадження досягнень науки і техніки з приводу забезпечення конституційних політичних прав і свобод.

Серед суб'єктів, що гарантують виборчі права громадян, органи внутрішніх справ займають окреме місце. Для них відведена особлива роль зі створення умов для забезпечення реалізації прав громадян, охороні і захисту їх від протиправних посягань.

У зв'язку з цим варто зауважити, про посилення в документах Організації Об'єднаних Націй, що поліція і сили безпеки відіграють подвійну роль під час проведення виборів. Ефективне здійснення

правосуддя у період виборів потребує встановлення рівноваги між необхідністю забезпечення безпеки в ході виборів і необхідністю підтримання порядку, непорушення прав і створення атмосфери, вільної від залякування. Це зі всією необхідністю вимагає, щоб сили безпеки прагнули забезпечити такий стан, коли всі громадяни можуть отримувати користь від виборів, які є правомірними в адміністративному відношенні і вільними від впливу будь-яких руйнівних сил, які прагнуть перешкодити вільному волевиявленню громадян. У будь-якому випадку присутність поліції в місцях реєстрації чи в місцях голосування, повинно бути непомітним, а її дії повинні характеризуватися професіоналізмом і дисципліною. У цілому для цього необхідно, щоб персонал поліції і сил безпеки був розміщений в мінімальній кількості постів. Вони ні в якому разі не повинні розміщуватися таким чином, щоб перешкоджати законному доступу виборців, здійснювати на них негативний вплив чи перешкоджати їм брати участь у виборах.

Основним завданням міліції під час виборчого процесу, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію», є охорона і забезпечення громадського порядку та особистої безпеки громадян під час проведення виборчої кампанії, захист їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення.

З урахуванням завдань і функцій міліції можна визначити, що її участь у виборах найбільш необхідна і доцільна на таких етапах всього виборчого процесу:

- при проведенні передвиборчої агітації;
- під час голосування у день виборів, підрахунку голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів.

Необхідно відмітити, що йдеться не про саме проведення виборів, не про участь у підрахунку голосів, а про створення умов для нормального проведення виборчої кампанії.

Повноваження ОВС у сфері забезпечення волевиявлення громадян можна визначити наступним чином:

- охорона громадського порядку (під час масових заходів передвиборчої агітації, в зонах розміщення чи безпосередньо у місцях розташування виборчих дільниць);
- попередження та припинення злочинів і правопорушень під час проведення виборів;
- виявлення порушників законодавства про вибори та документування їх протиправної діяльності, з метою забезпечення подальшого притягнення до відповідальності;
- охорона приміщень виборчих дільниць до голосування і безпосередньо під час голосування;
- забезпечення супроводження і охорони бланків бюлетенів під час транспортування їх до виборчих дільниць;
- супроводження, охорона та запобігання обставинам, за яких можливе внесення змін або знищення виборчої документації при транспортуванні її до окружних виборчих комісій після підрахунку голосів.

Актуальні проблеми адаптації законодавства України в умовах євроінтеграції

Грянка Г.В., професор кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів. Стратегічною метою держави проголошено повноправне членство в ЄС. Фундаментальні основи європейської політики України, механізми і тактику реалізації стратегічного курсу визначають наступні документи: Конституція України (ст. 18) [1]; закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року, який підкреслює, що забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [2] та інші.

Ключовим елементом успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості законодавства нашої країни з правовими нормами Євросоюзу. Зближення українського законодавства із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі.

Однією з форм реалізації завдань по адаптації законодавства є співпраця України з міжнародними організаціями, ефективне двостороннє співробітництво тощо. Показовим в цьому плані є членство України в Раді Європи. Конвенції цієї організації встановлюють спільні стандарти Ради Європи та ЄС. Україною ратифіковано близько 30 конвенцій цієї організації. Вирішення завдань на цьому напрямку інтеграції України до ЄС головним чином покладено на спільні зусилля виконавчої та законодавчої гілок влади. Обсяг робіт вражає, адже гармонізація національного законодавства до тих норм, що діють в ЄС, пов'язана із розв'язанням цілої низки організаційних, кадрових, фінансових, методологічних, інформаційних і наукових питань. Таким чином, це досить тривалий та копіткий процес.

Проаналізований стан наближення українського законодавства до правової системи ЄС дозволяє виявити ті проблеми, що постали перед Україною, і запропонувати підходи до підвищення ефективності цього процесу. В цьому зв'язку зауважимо, що адаптація українського законодавства до законодавства ЄС відбувається на фоні правової реформи в Україні. Держава повинна створювати нове законодавство, у відповідності до міжнародних принципів і стандартів, оскільки до цього часу в її правовій базі згадані принципи і стандарти просто були відсутні. Залишається практично відсутнім і цілісне законодавче поле в Україні.

Існуюча законодавча база України є суперечливою, нестабільною і малозрозумілою. Залишаються нерозв'язаними важливі питання загальнодержавного значення.

Процес гармонізації українського законодавства з системою права ЄС уповільнюється об'єктивною різницею історичного та соціокультурного розвитку правових систем, діючою кадровою політикою, корупцією державних службовців та бюрократичною системою в Україні.

Отже, створюючи національну державну правову систему у відповідності до «єсівських» норм, необхідно одночасно із адаптацією вже існуючих законів приймати нові, узгоджені із правовим полем ЄС, законодавчі акти. Роль найвищого законодавчого органу країни у цьому процесі абсолютна. Беззаперечним є і те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади. Серед інших проблем правової системи України необхідно виділити відсутність дієвого механізму імплементації чинних правових норм.

Україна, нажаль, знаходиться ще далеко від європейських стандартів правової регламентації. Багатогранність європейського правового поля, його комплексний характер наочно свідчать про труднощі на шляху узгодження національного законодавства із загальноєвропейським. Формування правового поля держави є тривалим соціальним процесом, що органічно пов'язані із змінами у всіх інших сферах життя суспільства. Штучно прискорити цей процес неможливо, але потрібно створити йому режим найбільшого сприяння. Більш ефективному процесиві наближення правового поля держави до стандартів права ЄС сприятиме впровадження наступних заходів:

- створення однієї цілісної системи законодавства України, оскільки розпорошеність ускладнює процес адаптації;
- створення українсько-європейського глосарію юридичної термінології;
- активне залучення іноземних експертів та максимальне використання технічної допомоги ЄС щодо адаптації українського законодавства;
- поглиблення співпраці з міжнародними організаціями (РЄ, ОБСЄ та ін.).

Необхідно також розширити і поглибити наукові дослідження проблем адаптації та забезпечити впровадження наукових рекомендацій з цих питань у реальну практику. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетним напрямом співробітництва і обов'язковою передумовою інтеграції до цієї організації. На наше переконання, розуміння важливості цього процесу, вдале поєднання підходів та методів щодо реалізації зближення двох правових систем дасть позитивний результат.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: закон України від 01 лип. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України – 2010. – № 40 – Ст. 527.

Досвід застосування адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї у зарубіжних країнах

Сергєєв І.С., професор кафедри загальноправових дисциплін ННІП
НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Бондарчук О.М., студент ННІЗН НАВС

У сфері протидії насильству в сім'ї у кожній країні склалися свої, інколи притаманні тільки їй, методи попередження та боротьби з цим негативним явищем. Це залежить від багатьох чинників, серед яких є рівень життя в країні, стан соціальної активності суспільства, розвиток нормативно-правового забезпечення тощо.

Позитивним для впровадження у вітчизняне законодавство є досвід країн Європейського Союзу та США, за яким застосовується підхід вилучення з сім'ї не жертви насильства, а особи, яка його вчинила. Як зазначає Євсюкова М.В., у цьому випадку «особа, яка постраждала і яка є жертвою, не змушена шукати притулок поки інший член сім'ї заспокоїться та прийде до тями» [3, с. 341].

У цьому аспекті цікавим є досвід Бразилії, яка у 2006 році прийняла Закон «Про сімейне насильство стосовно жінок». Відповідно до цього закону, працівникам правоохоронних органів дозволяється затримувати суб'єкта агресії не тільки за вчинення насильства в сім'ї, а й у випадках, коли в його діях існує реальна загроза для життя жертви цього насильства; створені спеціальні суди, основними повноваженнями яких є розгляд злочинів проти жінок за статевною ознакою [2].

За законодавством деяких країн, зокрема Республіки Польщі, одним із заходів впливу на правопорушників є «подання ухвали про покарання до відома публіки в «загальному порядку».

На наш погляд подібний досвід щодо осіб, які вчинили насильство в сім'ї, цілком можливо було б запровадити й в Україні. Оприлюднення фактів вчинення насильства в сім'ї, особливо у сім'ях публічних осіб, буде додатковим чинником профілактики насильства в сім'ї.

У листопаді 1996 року Австрійська національна асамблея прийняла Акт про захист від насильства у сім'ї. Закон забезпечує право потерпілого на захист від кривдника у його/її життєвому середовищі і в соціальному оточенні, надаючи поліції повноваження виселяти правопорушників і накладати заборонні ордери.

Коли правопорушника застали в домі жертви насильства під час чинності заборонного ордеру, його штрафують за це порушення і навіть можуть заарештувати, якщо він відмовляється покинути приміщення. Проте якщо і потерпіла особа дозволила кривднику повернутися додому, її також можуть оштрафувати [4, с.202].

Соціальну проблему домашнього насильства в США порушено ще в 70-х роках ХХ ст., у зв'язку з активізацією жіночого руху. Основними підходами в політиці США щодо реагування на насильство в сім'ї є контроль, який забезпечує стратегію обов'язкового реагування. Контроль,

головним чином, виявляється у формі практики обов'язкового реагування на насильство в сім'ї, а саме: обов'язковий арешт, принцип обов'язкового судового провадження та обов'язкове інформування. За законом про обов'язковий арешт поліцейські зобов'язані заарештувати кривдника, навіть якщо жертва насильства виступає проти цього.

В Туреччині жінка, практично, може відправити свого чоловіка за ґрати, незалежно від того, здійснював він яке-небудь насильство по відношенню до неї чи ні. Таку думку висловив член Асоціації правників Мардіна, адвокат Халіль Алтункайнак на семінарі, присвяченому захисту прав жінок.

«Вивчивши нормативно-правові акти нашої країни, я пошкодував, що народився чоловіком. Кожна туркеня, не маючи на те вагомих доказів, може вимагати моральну компенсацію або кримінальний термін для чоловіка, який їй не зовсім сподобався. Для цього є непотрібним навіть факт наявності побоїв або вчиненого насильства. Наші закони дуже несправедливі до чоловіків», - заявив адвокат [5].

Приблизно з середини 90-х років минулого сторіччя держава Ізраїль стала проводити жорсткішу політику по відношенню до насильства в сім'ї, метою якої є викорінення цього правопорушення в будь-якій формі з тим, щоб сім'я, як осередок суспільства, могла нормально функціонувати.

Одним із завдань такої політики є не тільки викорінення насильства в сім'ї як такого, а й створення бази, що дозволяє молодому поколінню рости на основі нормальних сімейних стосунків, а не на перекручених уявленнях, заснованих на насильстві [4, с. 203].

Підсумовуючи вищезгадане, ми вважаємо, що з урахуванням міжнародного досвіду провідних країн світу, які досягли значних результатів у подоланні такого соціально-правового явища як насильство в сім'ї, було б доцільно включити до Кодексу України про адміністративні правопорушення такі види адміністративних стягнень, як виселення правопорушника та накладення заборонного ордеру на певний термін, а також оприлюднення інформації щодо вчинення насильства в сім'ї публічними особами.

Список використаних джерел

1. Закон України № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

2. Бразилія. Новый закон о домашнем и семейном насилии против женщин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.owl.ru/content/news/worldwide-2006/p70925.shtml>

3. Євсюкова М. В. Насильство в сім'ї як порушення прав, закріплених у конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: огляд рішень Європейського суду з прав людини / М. В. Євсюкова // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 341–347.

4. Коломоєц О. Д. Мировой опыт противодействия насилию в семье / О. Д. Коломоєц // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки. - 2012. - Т.24(63). №1.2012. – С.202-208

5. Турецкий адвокат заявил про дискриминацию мужчин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umma.ua/uk/news/world/Turetskiy_advokat_zayavil_o_diskriminatsii_muzhchin/18731
— Заголовок з екрану

Реформування органів внутрішніх справ України на сучасному етапі

Квітка Я.М., професор кафедри адміністративної діяльності НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

Наявність у сучасній Україні великої кількості соціальних протиріч, їх неврегульованість та існування тенденцій до подальшого загострення багатьох із них обумовлює відносно тривале збереження нестабільності в широкому колі суспільних відносин і цілому ряді регіонів країни при можливості розвитку її у бік нанизування нових кризових ситуацій. Ця особливість сучасного розвитку українського суспільства висуває перед механізмами забезпечення національної безпеки проблеми створення та розвитку механізмів попередження явищ нестабільності у різних сферах суспільного життя, забезпечення ефективної діяльності системи органів безпеки в умовах загострення нестабільності під впливом посилення соціальних суперечностей та конфліктів.

Процес формування демократичної правової держави, до чого ми власне прагнемо, передбачає наявність якісної правової бази, удосконалення законодавства, що регулює відносини у сфері охорони правопорядку та забезпечення громадської безпеки, внесення необхідних змін до нього та фінансове забезпечення такої роботи на достатньому рівні.

Курс нашої держави на євроінтеграцію детермінує потребу в реформуванні системи правоохоронних органів, адаптації її до суспільних потреб і можливостей держави.

Характерний для радянських часів метод реформування апарату управління шляхом лише його скорочення сьогодні не можна розглядати як ефективний. Потрібен, насамперед, системно-функціональний підхід, який надасть змогу вдосконалити діяльність правоохоронних органів шляхом оптимізації завдань та функцій, структури й чисельності, фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового та кадрового забезпечення.

Головною метою реформування є поетапне перетворення системи МВС у цивільне відомство європейського зразка.

В процесі реформування мають бути виконані такі основні завдання:

- Забезпечення дотримання принципів верховенства права в діяльності органів внутрішніх справ.

- Створення та запровадження механізмів унеможливлення використання органів внутрішніх справ у політично-партійних, групових чи особистих інтересах.

- Забезпечення формування основ нової системи досудового слідства в Україні.

- Забезпечення створення в МВС ефективної системи реагування на злочини та інші правопорушення.

- Створення дієвих механізмів запобігання корупції в діяльності ОВС.

- Розробка, з урахуванням міжнародного досвіду, нових внутрішніх та зовнішніх критеріїв та методик оцінювання функціональної діяльності органів внутрішніх справ.

Визначальним критерієм зовнішньої оцінки діяльності міліції має бути громадська думка щодо якості роботи міліції та рівень задоволення населення станом громадської безпеки в країні та регіоні проживання.

В процесі реформування органів внутрішніх справ мають реалізовуватимуться основні заходи щодо:

- створення нормативно-правової бази, яка б відповідала міжнародним і, перш за все європейським нормам, забезпечувала виконання у повному обсязі всіх функцій, покладених на систему органів МВС;

- створення нової моделі системи органів МВС, а також законодавчих та організаційних передумов для подальшого вдосконалення її діяльності;

- оптимізації структури вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ МВС, з метою вдосконалення підготовки кадрів, здатних виконувати свої обов'язки на новому етапі розвитку системи органів Міністерства;

- оптимізації системи управління діяльністю органів системи МВС та реорганізації органів та підрозділів центрального апарату МВС, які можливі без внесення змін до законодавства.

- забезпечення сталого функціонування системи МВС.

- запровадження дієвої системи державного та громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів.

Безперечною у контексті своєчасності була б необхідність перегляду існуючої нормативно-правової основи діяльності органів внутрішніх справ, її удосконалення загалом, і в першу чергу того, що стосується охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Працівники служб міліції громадської безпеки найбільш наближені до населення та його потреб, у зв'язку з чим організація їх роботи повинна здійснюватися на засадах партнерських відносин з населенням, які мають базуватися на взаємоповазі, коректності та взаємній підтримці.

Необхідними атрибутами у механізмі наближення сучасних підрозділів міліції громадської безпеки до населення виступають:

- орієнтація на потреби населення, повнота їх задоволення в діяльності по забезпеченню громадської безпеки;

- мобільність дій, прийняття ефективних рішень з урахуванням змін внутрішніх та зовнішніх факторів функціонування;

- ефективність діяльності.

На сучасному етапі становлення державності було б доцільним, щоб реальна та ефективна політика у сфері забезпечення національної безпеки будувалась на основі чіткого урахування суттєвих факторів, які на неї впливають, знання їх основних характеристик, пріоритетів і граничних значень. Кожний з цих факторів впливає на стан національної безпеки по-своєму, що потребує їх системного та комплексного врахування у процесі вітчизняного державотворення.

Порядок перевезення піротехнічних засобів: до питання адміністративної відповідальності

Білик В.М., доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

«Піротехніка» («Pyrotechnic(s)») – суміші твердого або рідкого палива та оксидантів, які при запалюванні вступають в активну хімічну реакцію, що проходить з контрольованою швидкістю, з метою створення конкретних затримок часу або кількості тепла, шуму, диму, видимого світла або інфрачервоного випромінювання. Пірофорні речовини є підгрупою піротехнічних речовин, які не містять оксидантів, але самозаймаються при контакті з повітрям [1].

Тимчасові правила обігу в Україні побутових піротехнічних виробів затверджені наказом МВС України від 23 грудня 2003 р. № 1649. Вони регулюють порядок обігу в Україні побутових піротехнічних виробів, призначених для розваг (проведення феєрверків). Правила визначають основні вимоги щодо організації виробництва, транспортування, вантажно-розвантажувальних робіт, зберігання, продажу, безпеки поводження та утилізації побутових піротехнічних виробів [2].

Вимоги Тимчасових правил обов'язкові для виконання всіма суб'єктами господарювання на території України незалежно від форм власності, діяльність яких пов'язана з розробленням, виробництвом, транспортуванням, зберіганням, продажем та утилізацією побутових піротехнічних виробів, а також споживачами (покупцями) при зберіганні та застосуванні побутових піротехнічних виробів.

Основна вимога, що стосується піротехнічних сумішей та виробів із них – це одержання максимального спеціального ефекту. Для різних засобів спеціальний ефект обумовлений різними факторами. Піротехнічні засоби повинні бути безпечними при використанні та зберіганні. Ефект, який одержується при дії піротехнічних засобів, не повинен погіршуватись при їх тривалому зберіганні. Піротехнічні суміші повинні мати достатньо велику густину, володіти максимальним спеціальним ефектом при використанні невеликої кількості компонентів, фізичною і хімічною стійкістю при зберіганні, оптимальною чутливістю до теплових та механічних дій, мінімальними вибуховими властивостями, а також характеризуватися нескладним технологічним процесом виготовлення.

Відповідно до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, побутові піротехнічні вироби підлягають обов'язковій сертифікації на відповідність до вимог безпеки ДСТУ 4105-2002.

Побутові піротехнічні вироби, ввезені на територію України для реалізації в торговельній мережі населенню, підлягають обов'язковій сертифікації на відповідність вимогам безпеки згідно з ДСТУ 4105-2002.

Побутові піротехнічні вироби, які не пройшли сертифікаційні випробування, дія на території України заборонені.

Суб'єкти господарювання можуть ввозити з-за кордону побутові піротехнічні вироби згідно з чинним законодавством та реалізовувати їх в

Україні на підставі висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Перевезення побутових піротехнічних виробів територією України має здійснюватись відповідно до вимог Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» [3], Правил перевезення небезпечних вантажів на відповідному виді транспорту (залізничному, морському, річковому, авіаційному) та автомобільним транспортом згідно з вимогами Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) [4] та Правил дорожнього руху [5].

Приватні особи мають право перевозити побутові піротехнічні вироби на технічно справному автотранспорті, якщо ці вироби упаковані для роздрібної торгівлі та призначені для їх особистого використання в побуті, на дозвіллі або у спорті, у кількості до 50 кг виробів класу 1.4G та виробів класу 1.4S.

Забороняється перевезення побутових піротехнічних виробів II та III класів небезпеки громадським транспортом.

Під час проведення робіт з вантажами, які містять побутові піротехнічні вироби, забороняється використання відкритого вогню, а також куріння [2].

Організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки складів, утримання території, будинків та приміщень складів і торговельних закладів, евакуаційних виходів, інженерного обладнання слід здійснювати згідно з вимогами Правил пожежної безпеки в Україні.

Використання побутових піротехнічних виробів для демонстрацій феєрверків професійними піротехніками повинно проводитись відповідно до вимог нормативних актів України, які регулюють професійне використання піротехнічних виробів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лист. 2003 р. № 1807 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zako№3.rada.gov.ua>.

2. Про затвердження Тимчасових правил обігу в Україні побутових піротехнічних виробів : наказ МВС України від 23 груд. 2003 р. № 1649 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zako№3.rada.gov.ua>.

3. Про перевезення небезпечних вантажів : Закон України від 06 квіт. 2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zako№3.rada.gov.ua>.

4. Європейська Угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) від 30 верес. 1957 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zako№3.rada.gov.ua>.

5. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовт. 2001 р. № 1306. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zako№3.rada.gov.ua>.

Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ в умовах євроінтеграції

Басс В.О., доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук

Характерний для радянських часів метод реформування апарату управління шляхом лише його скорочення є не ефективним. Потрібен,

насамперед, системно-функціональний підхід, який надасть змогу влоскналити діяльність правоохоронних органів шляхом оптимізації їх завдань та функцій, структури й чисельності, фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового та кадрового забезпечення.

Для прикладу, до сфери відповідальності міністерств внутрішніх справ переважної більшості європейських країн віднесено забезпечення громадської безпеки і громадського порядку, боротьба зі злочинністю, забезпечення протипожежної безпеки, захист громадян від наслідків надзвичайних подій, контроль за міграційними процесами, охорона державного кордону, а також окремі питання місцевого самоврядування, громадянських свобод та територіальних адміністрацій тощо. Тому розроблення концептуальних засад реформування правоохоронних органів держави повинно враховувати насамперед європейський досвід.

Новітня концепція передбачає повну зміну філософії функціонування Міністерства внутрішніх справ, де перевага віддається керованості та якості.

Проект концепції реформування органів внутрішніх справ передбачає, що кінцевою його метою є поетапне перетворення системи МВС України в правоохоронне відомство європейського зразка.

Виходячи з цього, реалізація державної політики повинна здійснюватися державними службами, які повинні функціонувати у складі системи МВС.

До сфери управління МВС повинні входити: Національна міліція (поліція); Державна міграційна служба; Державна прикордонна служба; Державна служба надзвичайних ситуацій; Національна гвардія.

У системі МВС також повинні функціонувати служба контролю за наркотиками; служба фінансових і економічних розслідувань та підрозділи внутрішньої безпеки, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію політики з питань внутрішньої безпеки, а також на охорону й забезпечення особистої безпеки працівників ОВС та членів їх родин.

З метою ефективного використання та управління силами і засобами ОВС, що входять до сфери управління МВС, їх матеріально-технічного, фінансово-економічного, кадрового, наукового, інформаційного, медичного та юридичного забезпечення, забезпечення засобами зв'язку, здійснення зв'язків з громадськістю та міжнародної діяльності, в апараті Міністерства, регіональних підрозділах в областях, місті Києві повинні створюються структурні підрозділи, що здійснюють організаційні, управлінські та забезпечувальні функції. Відповідно такі підрозділи мають бути скорочені в апаратах центральних органів виконавчої влади після їх ліквідації (реорганізації) та включення до системи ОВС.

Національна міліція (поліція) повинна приймати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ, забезпечувати виконання основних правоохоронних функцій Міністерства, виконувати адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну, виконавчу та охоронну функції з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини й громадянина, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, охорони та забезпечення громадської безпеки і правопорядку, виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень. Багатопрофільність,

демлітаризація і ефективна децентралізація управління є основними ознаками оновленого Міністерства внутрішніх справ України. Його функції, окрім правоохоронного характеру, повинні включати соціально-сервісний зміст.

До складу Національної міліції (поліції) мають входити підрозділи Укрбюро Інтерполу та Національні контактні пункти по взаємодії з Європолем, які функціонують у відповідних правоохоронних органах усіх держав-членів або партнерів цих організацій.

Поняття корупції та її прояви через призму адміністративного корупційного правопорушення

Дрозд О.Ю., доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук

Корупційні явища охопили повністю всі сфери життя, а це завдає шкоди розвитку демократії в Україні, перетворюючи на відсталу з архаїчними пережитками державу позбавлену і натяку на справедливе громадянське суспільство з прозорим державним механізмом влади. За останніми даними Індексу сприйняття корупції у світі за показником поширеності корупції в державному секторі Україна зі 175 країн посіла 144 місце, розділивши його з Центрально-Африканською Республікою, Камеруном, Іраном, Нігерією, Папуа – Новою Гвінеєю, що промовисто свідчить про місце, яке Україні відвела світова спільнота. Тому важливо сьогодні розробити послідовний план дій щодо протидії та боротьби з корупційними правопорушеннями. Для подолання корупції в Україні необхідно здійснити послідовні організаційно-планові заходи, які базуються на методології системного підходу.

Зважаючи на останні зміни в законодавчій сфері, починаючи із Закону України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року, а потім Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції в Україні» (далі – Закон) від 7 квітня 2011 року [1], відзначимо, що поступова трансформація стала основною для введення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), що послужило поштовхом до створення Глави 13 – А «Адміністративні корупційні правопорушення» [2].

Дана проблематика в ракурсі сучасних подій повинна бути проаналізована з метою удосконалення механізму протидії та запобігання корупційним правопорушенням, а також належного процесуально оформлення рішень та притягнення до адміністративної відповідальності.

Найбільш повне та перше офіційне визначення корупції міститься в документах Генеральної Асамблеї ООН : корупція – це «виконання посадовою особою яких-небудь дій або бездіяльність в сфері його посадових обов'язків за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто дає таку винагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без їх порушення» [3].

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає кілька визначень поняття «корупція», а саме:

корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм

повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг та інших переваг:

корупція – це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення:

корупція – підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [4].

Корупцію з точки зору соціально-економічного аспекту розглядали Н. Ф. Кузнецов, О. О. Дудоров, В. В. Панкратов. Науковці вважають корупцію соціальним фактором керівництва суспільства, що містить економічний аспект. Саме через призму соціально-економічних функцій державного апарату та спрямованості корупційних явищ у фінансову сферу і виявляється їх сутність [9].

Д. Бейлі вважає, що корупція уявляє собою зловживання владою як наслідок її використання в особистих цілях, які не обов'язково мають бути матеріальними. Ще більш розгорнуто визначає корупцію Дж. Най. Він зазначає, що корупція – це поведінка, що відхиляється від формальних обов'язків публічної ролі під дією приватних матеріальних чи статусних цілей або порушує правила, які забороняють окремі види стосовно приватного впливу [5, с. 417].

Завважимо, що корупція проявляється, перш за все, у поведінці посадових осіб, які мають державно-владні повноваження, і належать як до державних службовців, так і політиків, внаслідок якої вони самі або їх близькі неправомірно і незаконно збагачуються через зловживання отриманим.

На нашу думку, корупція у широкому розумінні – це комплексний феномен, який об'єднує політичну, соціально-економічну, морально-етичну складову та існує в усіх сферах життя та як кризове явище може трактуватися через концепцію широкомасштабного явища. У вузькому значенні корупція може розглядатися як суспільно небезпечне діяння, яке проявляється в дії чи бездіяльності і полягає в використанні державними службовцями та особами, які за своїм статусом прирівнюються до них з корисливих мотивів, в власних інтересах чи інтересах третіх осіб владних повноважень для отримання благ як матеріального так і нематеріального характеру.

Проявом корупції є корупційне правопорушення, тобто умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність.

У вітчизняному законодавстві адміністративні корупційні правопорушення, дефініцію яких відповідно до положення ст. 9 КУпАП та ст. 1. Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» можна визначити як протиправне, винне, умисне, що посягає на встановлений порядок управління, використання суб'єктом корупції, наданих йому службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка чи пропозиція чи надання неправомірної вигоди суб'єкту корупції, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, і за яке передбачено адміністративну

відповідальність [1, 2].

З вищезазначеного можна вивести наступні ознаки адміністративних корупційних правопорушень: бути умисними; містити ознаки корупції; вчинене певним суб'єктом визначених Законом «Про засади запобігання та протидії корупції»; за нього законом установлена юридична відповідальність – кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна.

Тому необхідно визначити ознаки відмежування адміністративного корупційного правопорушення від решти видів.

При трактуванні адміністративних корупційних правопорушень особливу увагу заслуговує доопрацювання ряду положень, до яких належить суб'єкт правопорушення в частині градації на державних службовців, які безпосередньо використовують делеговані уповноваження для отримання власної вигоди та осіб, що, використовуючи власні повноваження, виконуючи роль посередників.

Що ж до складу адміністративних корупційних правопорушень, то він складається з наступних елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Об'єктом виступають суспільні відносини, що охороняються адміністративним законодавством.

Об'єктивна сторона корупційного діяння – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на об'єкт, що перебуває під охороною адміністративно-правових санкцій. Система ознак адміністративної норми, що характеризують зовнішню сторону правопорушення.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення має обов'язкові та факультативні ознаки. До перших належать діяння – дії або бездіяльності, шкідливі наслідки, причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками. Факультативні ознаки – місце, час, обстановка, засіб, знаряддя скоєння правопорушення. Суб'єкт адміністративного правопорушення – осудна особа, що досягла певного віку. Також існують додаткові ознаки, які визначають спеціальність суб'єкта.

Суб'єктивна сторона є внутрішнім проявом психічного відношення суб'єкта до вчиненого ним діяння та складається з вини, мотива та мети. Обов'язковим елементом є лише вина в формі умисла чи необережності, хоча, виходячи з ознак корупційного правопорушення, слід сказати про необхідність включення мотива як обов'язкового елемента суб'єктивної сторони. Адже під мотивом розуміють усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яким вона керувалася під час вчинення правопорушення, оскільки корупція – явище, що в основі має матеріальну сторону збагачення, то доцільно було б ввести цей елемент як обов'язковий у викладенні диспозиції статей Глави 13-А, таким чином «з корисних мотивів або мотивів власного збагачення».

На нашу думку, особливу увагу заслуговує суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення. Так, якщо посадова особа використовує власні повноваження для отримання вигод, що не мають корисливого мотиву та мети збагачення, відповідно анулюється така характеристика як спеціальність суб'єкта і особа повинна відповідати за вчинене діяння на загальних підставах.

Важливим є те, що адміністративні правопорушення в контексті прояву корупційних ознак залишаються дискусійними, оскільки диспозиції статей Глави 13-А КУпАП дублюють положення Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», тому сьогодні є необхідним урегулювання конфлікту цих законодавчих актів.

Отже, адміністративне корупційне правопорушення має схожість з іншими корупційними правопорушеннями і важливим є внесення до КУпАП змін в частині визначення ознак суб'єкта як спеціального, а також закріплення мотива та мети в якості обов'язкових елементів. Оскільки, суб'єктивна сторона є визначальною у кваліфікації адміністративних корупційних правопорушень та допомагає відмежовувати від суміжних складів правопорушень.

Список використаних джерел :

1. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р. // ВВР Української РСР. – 1984. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/>
3. Матеріали 34-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 1979 // Весник МГУ. – М., 1980.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: ВТФ Перун. 2003. – 1440 с.
5. Nye J. Corruption and political development: a cost-benefit analysis // American Political Science. – 1967. – № 12(61). – P. 417-427.

Реалізація державної політики України щодо попередження та протидії домашньому насильству в умовах євроінтеграції

Галай В.О., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук

Сьогодні відбувається удосконалення політики та практики протидії домашньому насильству як в економічно розвинених країнах світу, так і в тих, що розвиваються. Це прослідковується у тому, що уряди багатьох країн світу приймають закони, розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на протидію тим формам насильства, які донедавна вважалися приватною справою сім'ї або окремої людини.

За останні роки здійснено певні кроки щодо удосконалення світової політики попередження і протидії домашнього насильства, у тому числі, це стосується і реалізація цих кроків в Україні.

Так, підписана у 2011 році Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [1] матиме для України позитивні наслідки для реалізації державної політики з протидії насильству, хоча відповідно, таке підписання потребує значного доопрацювання національного законодавства на предмет його відповідності положенням даної Конвенції.

Також, серед останніх важливих документів можна назвати ратифікацію у червні 2012 року Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [2].

Сьогодні міжнародні заходи у сфері протидії насильства у сім'ї, до яких дотична і Україна, відбуваються у першу чергу в Європі. Це,

зокрема, заслуховування державних доповідей та доповідей неурядових організацій в рамках другого раунду Універсального періодичного огляду з прав людини в Раді ООН з прав людини та вироблення низки рекомендацій щодо поліпшення захисту прав людини в країнах світу і, відповідно, поліпшення розслідування всіх актів насильства щодо жінок та домашнього насильства [3].

Також, участь України у спеціальному Плані Дій Ради Європи на 2011-2014 рр. включає проекти, спрямовані на попередження та боротьбу із насильством у сім'ї.

Зокрема, у 2012 році Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р., в якій серед іншого відзначається актуальність проблеми насильства в сім'ї, що призводить як до розлучень, так і є однією з передумов поширення злочинності в суспільстві. В Концепції зазначено, що особлива небезпечність насильства в сім'ї полягає в тому, що від нього страждають діти, які потерпають від насильства і спостерігають за його проявами, а у майбутньому – застосовують негативний досвід у власній сім'ї. Насильство в сім'ї є суспільною проблемою, яка повинна розв'язуватися на рівні держави.

Згідно із затвердженою Концепцією Програму підтримки сім'ї до 2016 р. передбачено виконати за трьома напрямками – формування позитивного іміджу сім'ї; формування у молоді свідомого ставлення до шлюбу, народження бажаних дітей; забезпечення соціального супроводження сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, та сімей, які перебувають у зоні ризику щодо потрапляння у такі обставини, з метою збереження сім'ї, запобігання вилученню дітей із сім'ї, протидії насильству в сім'ї, надання необхідних соціальних послуг шляхом проведення ефективної превентивної роботи. До впровадження Програми залучені органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації.

Таким чином, існує необхідність здійснення аналізу міжнародного досвіду щодо попередження та протидії насильству в сім'ї. Вивчення досвіду протидії насильства у сім'ї дозволить Україні виявити кращі практики такої діяльності, запровадити їх у національне законодавство та практику державних правозастосовних органів, недержавних організацій. При взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства можливим є викоренення насильства у сім'ї в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: офіційний переклад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%202010%20Ukrainian.pdf>
2. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 20 червня 2012 року № 4988-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. - № 19-20. - ст.180.
3. Щорічні доповіді про права людини. Права людини в Україні 2012. Доповіді правозахисних організацій // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1362662456>

Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Братков С.І., доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС,
кандидат юридичних наук

Нинішній стан дорожнього руху в Україні можна оцінити не надто оптимістично, зважаючи на відносно низькі оцінки безпеки, швидкості переміщення, структури, стану та інфраструктури автомобільних шляхів, структури та стану рухомого складу, інформаційного забезпечення дорожнього руху, рівень співпраці між адміністративними органами, суб'єктами господарювання та учасниками дорожнього руху. Очевидно, що покращення такої надскладної системи, якою є система дорожнього руху, може відбуватися лише в режимі постійного вдосконалення, у гармонічній єдності керуючої та керованої підсистем, за попередньо прийнятими, визнаними всіма учасниками дорожнього руху принципами, правилами та процедурами, що також актуалізує значення його адміністративно-правового забезпечення.

Згідно чинного законодавства України до компетенції Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належить:

- підготовка проектів законів, нормативних актів з питань дорожнього руху та його безпеки, а також відповідальності за їх порушення на території України;
- розробка і затвердження державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки на автомобільних дорогах, вулицях і залізничних переїздах, вимог екологічної безпеки, а також програм координації використання всіх видів транспорту загального користування (автомобільний, залізничний, повітряний, водний);
- фінансування, керівництво і контроль за виконанням державних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки;
- координація діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, об'єднань та місцевого самоврядування у сфері дорожнього руху, а також вимог екологічної безпеки;
- контроль за виконанням законодавства про дорожній рух;
- визначення єдиного порядку організації дорожнього руху та його безпеки;
- встановлення єдиних вимог щодо проектування, будівництва, реконструкції, ремонту, утримання та охорони автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, затвердження програм їх будівництва;
- встановлення єдиних вимог щодо конструкції та технічного стану транспортних засобів, що експлуатуються в Україні;
- визначення порядку видачі ліцензій і сертифікатів на здійснення діяльності, пов'язаної з виготовленням, ремонтом і експлуатацією транспортних засобів, перевезеннями вантажів і пасажирів, підготовкою водіїв, будівництвом, реконструкцією, ремонтом і утриманням автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, іншими видами діяльності, що впливають на безпеку руху;

- визначення порядку здійснення державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку транспортних засобів, проведення їх обов'язкового технічного контролю та визначення обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, визначення переліку обладнання, необхідного для одержання суб'єктами господарювання права на здійснення обов'язкового технічного контролю транспортних засобів, призначених для експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування та зареєстрованих у відповідних підрозділах Міністерства внутрішніх справ України, що забезпечують безпеку дорожнього руху (далі - суб'єкти проведення обов'язкового технічного контролю), а також переліку документів, що подаються для одержання такого права та інші повноваження, визначені цим Законом;

- визначення порядку оформлення і видачі погоджень та дозволів, надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху, а також визначення розміру плати за оформлення і видачу таких погоджень та дозволів, надання відповідних послуг;

- встановлення правил приймання іспитів із знань Правил дорожнього руху і навичок керування транспортними засобами;

- встановлення єдиних вимог і затвердження типових навчальних програм для учасників дорожнього руху, формування належної дорожньої культури та організації навчання різних груп населення правил дорожнього руху.

Правові проблеми утворення та ліквідації національних комісій, що здійснюють державне регулювання в певних сферах економіки

Ващенко Ю.В., доцент кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

В системі публічної адміністрації України відбувається формування нової групи державних органів з особливим статусом – державних колегіальних органів. На сьогодні до цієї групи органів відносяться національні комісії регулювання природних монополій, а також національні комісії, що здійснюють державне регулювання в сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів та ринків фінансових послуг. Правові засади організації та діяльності зазначених органів визначені законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Виходячи зі змісту законів, які закріплюють правовий статус цих органів, вони не включаються до жодної з гілок влади в Україні. До отримання статусу державних колегіальних органів національні комісії, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах економіки, відносилися до особливого виду органів виконавчої влади – центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом. Саме шляхом надання їм статусу державних колегіальних органів зазначені органи були фактично виведені за межі вертикалі органів виконавчої влади. Однак, зазначені питання потребують врегулювання на конституційно-правовому рівні.

Згідно із законами, що регулюють правові засади організації та діяльності національних комісій, що здійснюють державне регулювання у

відповідних сферах (зокрема, згідно із Законом України «Про природні монополії»), зазначені органи утворюються та ліквідуються одноособово Президентом України. Президент України призначає на посади та звільняє з посад голів та членів зазначених органів. Правові засади діяльності національних комісій, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах економіки, визначаються положеннями, що також затверджуються одноособово Президентом України.

Однак, відповідно до Конституції України повноваження Президента України визначені виключно Конституцією України. Конституцією України не передбачені ні державні колегіальні органи, ні національні комісії регулювання певних сфер економіки, а також не передбачені повноваження Президента України щодо їх утворення та ліквідації, призначення голів та членів та затвердження положень про них. Про розуміння зазначеної проблеми Президентом України свідчить ресстрація ним у Верховній Раді України 26 червня 2014 р. проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування) №4178а. Запропоновані зміни, зокрема, стосуються правового статусу національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сферах зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг, та передбачають закріплення в Конституції України визначених відповідними законами України повноважень Президента України щодо призначення та посади та звільнення з посад голів та членів національних комісій.

Відповідно до Цивільного кодексу України органи державної влади відносяться до юридичних осіб публічного права. Згідно з абз. 3 ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 81 Цивільного кодексу України порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюється Конституцією та законом. Таким чином, положення Цивільного кодексу України щодо утворення та припинення юридичних осіб не поширюються на утворення та припинення юридичних осіб публічного права. Наголошуємо, що ні Законом України «Про природні монополії», ні іншими законодавчими актами України не регулюються питання реорганізації та ліквідації національних комісій, що здійснюють державне регулювання у відповідних сферах економіки.

Окреслену вище проблему наразі можна чітко побачити на прикладі національного регулятора в сфері енергетики. Так, Указами Президента України, оприлюдненими на сайті Президента України 27 серпня 2014 р., було ліквідовано Національну комісію, що здійснює державне регулювання в сфері енергетики, та Національну комісію, що здійснює державне регулювання в сфері комунальних послуг, утворено Національну комісію, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг, та призначено голову та членів новоутвореного державного колегіального органу. Звертаємо увагу, що такі рішення Президента України не узгоджуються з нормами Закону України «Про природні монополії» (ст. 11), згідно з якими термін повноважень голови та

члена комісії становить шість років, а підставою для звільнення голови, члена Комісії не може бути набуття повноважень новообраним Президентом України. Крім того, зазначені рішення порушують основоположний принцип незалежності регулятора в сфері енергетики, визначений актами законодавства Європейського Союзу (як другого, так і третього енергетичних пакетів), які Україна зобов'язана імплементувати як повноправний член Енергетичного Співтовариства. Зокрема, зазначеними актами законодавства ЄС передбачено обов'язок держав забезпечити незалежність енергетичних регуляторів від інших державних органів, що, зокрема, має гарантуватися фіксованим терміном призначення керівного складу регуляторів та визначення вичерпних підстав для дострокового припинення ними своїх повноважень, до яких віднесено невідповідність встановленим вимогам та порушення чинного законодавства.

Враховуючи зазначене, законодавство України потребує удосконалення в частині закріплення конституційно-правового статусу національних комісій, що здійснюють державне регулювання у певних сферах економіки, врегулювання питань їх утворення, реорганізації та ліквідації, у тому числі, з урахуванням вимог законодавства ЄС.

Правові стимули для роботодавця за працевлаштування безробітних

Смолярова М.Л., доцент Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук

Проблеми масового безробіття вимагають від держави проведення активної соціальної політики у сфері зайнятості населення за допомогою комплексу правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю. Основним завданням державної політики у сфері зайнятості повинно стати розширення сфери застосування праці. Це надасть змогу знизити рівень безробіття в Україні та поліпшити умови для працевлаштування працездатного населення.

За даними Державної служби статистики на одне вакантне робоче місце в Україні припадає шість офіційно зареєстрованих безробітних. Рівень безробіття осіб віком 15-24 років становив у 2012 році 17,3 відсотка, що вдвічі вище, ніж загалом серед населення працездатного віку. Така ситуація пов'язана насамперед з недостатньою мотивацією заінтересованості молоді в оволодінні робітничими професіями, незадовільними умовами праці та низьким рівнем професійної адаптації молоді на виробництві. Актуальною проблемою ринку праці є працевлаштування осіб, що мають додаткові гарантії у сприянні їх зайнятості, для розв'язання якої необхідно удосконалити механізм стимулювання заінтересованості роботодавців у працевлаштуванні безробітних.

Дійсно, держава здійснює соціальну політику щодо сприяння зайнятості населення України. Так згідно зі ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення» визначаються заходи, що спрямовуються на:

1) забезпечення відповідності рівня професійної кваліфікації працездатних осіб потребам ринку праці;

2) створення умов для активного пошуку роботи безробітними;

3) підвищення конкурентоспроможності осіб на ринку праці.

Також заходи і шляхи розв'язання проблем у сфері зайнятості населення передбачені Програмою сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008. Виконання пріоритетних завдань у сфері зайнятості можливе при розширенні сфери застосування праці та стимулювання заінтересованості роботодавців у створенні нових робочих місць шляхом:

- надання державної підтримки розвитку та модернізації пріоритетних галузей (секторів) національної економіки і соціальної сфери на інноваційно-інвестиційній основі, виробничої та соціальної інфраструктури малих монофункціональних міст і сільських населених пунктів;

- стимулювання заінтересованості роботодавців у модернізації виробництва, розвитку сфер енергозбереження, будівництва, туристичної та рекреаційно-курортної інфраструктури;

- залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку пріоритетних видів економічної діяльності та інфраструктури;

- розбудови мережі індустріальних (промислових) парків;

- активізації співпраці виконавців державних цільових програм і державної служби зайнятості з метою укомплектування безробітними створених робочих місць;

- запровадження інноваційних технологій, забезпечення підвищення продуктивності праці;

- запровадження стимулів заінтересованості роботодавців у створенні нових робочих місць, у тому числі для осіб з інвалідністю.

Але, на превеликий жаль, заходи і шляхи розв'язання проблем у сфері зайнятості населення не можуть бути реалізовані без консолідації зусиль усіх сторін соціального діалогу, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня економічної активності населення, продуктивності зайнятості та посиленню соціального захисту від безробіття. Сторони соціального діалогу розробляють проекти генеральної, галузевих (міжгалузевих) і територіальних (регіональних) угод та колективних договорів, програми економічного і соціального розвитку областей, районів, міст, відповідні програми розвитку окремих галузей (секторів) економіки, територіальні та місцеві програми зайнятості населення, що впливає на реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення. Тільки у злагодженій співпраці усіх соціальних партнерів можливе спільне вирішення усіх існуючих питань щодо розширення сфери застосування праці шляхом:

- створення нових робочих місць, а отже, збільшити чисельність осіб, зайнятих економічною діяльністю;

- зменшити обсяг безробіття, у тому числі серед молоді та сільського населення;

- підвищити мобільність робочої сили на ринку праці, її якість та конкурентоспроможність;

- підвищити якість робочих місць за умовами та оплатою праці у результаті реалізації інноваційно-інвестиційної політики держави;

- зменшити обсяги нелегальної (тіньової) зайнятості;

- підвищити престижність праці за робітничими професіями;
- забезпечити зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- зменшити відтік економічно активного населення за кордон.

Звичайно, Закон України «Про зайнятість населення» відрізняється комплексним підходом щодо підвищення рівня сприяння працевлаштуванню громадян України. Реальні правові стимули для роботодавців які створюють нові робочі місця можуть змінити ситуацію на ринку праці.

Для ефективного стимулювання заінтересованості роботодавців у працевлаштуванні безробітних необхідно реформувати інститут зайнятості населення в системі трудового права, що сприятиме вдосконаленню законодавства про працю України. Акцентувати увагу треба й на необхідність підвищення ефективності колективно-договірного регулювання у сфері зайнятості населення.

Недоліки нормативно-правового регулювання процедури встановлення стану сп'яніння в пішоходів, велосипедистів, водіїв гужового транспорту та погоничей тварин

Шруб І.В., старший викладач кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук

Відповідно до п. 1.3. правил дорожнього руху (далі – ПДР), всі учасники дорожнього руху зобов'язані знати й неухильно виконувати вимоги цих Правил. До учасників дорожнього руху ПДР відносять осіб, які беруть безпосередню участь у процесі руху на дорозі як пішоходи, водії, пасажирки, погоничі тварин. І якщо відповідальність водіїв знаходиться під пильною увагою науковців та законодавця, то роль інших учасників дорожнього руху невідривно ігнорується. Водночас, як свідчать результати проведеного дослідження, пішоходи, велосипедисти та особи, які керують гужовим транспортом, і погоничі тварин є повноцінними учасниками дорожнього руху і своїми діями чи бездіяльністю суттєво впливають на стан аварійності на дорогах.

Статистичні дані свідчать, що понад 50 % усіх ДТП відбувається за участю пішоходів – і більшість, – саме з вини останніх. Зокрема, кожного року працівники ДАІ фіксують понад 6,5 тис. ДТП, скоєних із вини пішоходів, у яких шкоду зазнають 6,3 тис. громадян (більше тисячі осіб гине та понад п'ять тисяч травмується). В середньому, щороку вчиняється понад 17 тис. наїздів на пішоходів, у яких 2,8 тис. гине та понад 15 тис. отримує тілесні ушкодження різного ступеня важкості. При цьому, як доводять учені, ризик потрапляння в аварію учасників дорожнього руху починає стрімко зростати вже тоді, коли рівень алкоголю в їх крові перевищує 0,1 г/дл. Відносний ризик настання летальних наслідків у результаті ДТП як для водіїв, так і для пішоходів зростає разом зі зростанням рівня алкоголю в крові.

Адміністративна відповідальність за порушення ПДР пішоходами, велосипедистами та особами, які керують гужовим транспортом, і погоничами тварин передбачена ст. 127 КУпАП. Однією із кваліфікуючих

ознак цієї статті є вчинення адміністративного правопорушення в стані алкогольного сп'яніння (ч. 3 ст. 127 КУпАП). Відразу ж зауважимо, що існування в КУпАП цієї кваліфікуючої ознаки обумовлено значною кількістю випадків учинення ДТП з вини п'яних пішоходів, велосипедистів, водіїв гужового транспорту та погоничей тварин. Однак, більшість працівників ДАІ вказують на низьку ефективність цієї адміністративної норми, що пов'язано із неналежним нормативно-правовим регулюванням процедури визначення стану сп'яніння в пішоходів, велосипедистів та в інших учасників дорожнього руху. Дійсно, до недавнього часу порядок встановлення стану сп'яніння в усіх правопорушників регулювалась спільним Наказом МВС України, МОЗ України та МЮ України від 24.02.1995 р. № 114/38/15-36-18 «Про затвердження Інструкції про порядок направлення громадян для огляду на стан сп'яніння в заклади охорони здоров'я та проведення огляду з використанням технічних засобів». Аналіз положень цього наказу свідчить, що більшість із них суперечила законодавству та порушувала деякі особисті права та свободи громадян. У зв'язку з цим, з метою приведення міжвідомчих нормативно-правових актів у відповідність до чинного законодавства, 21.04.2009 р. цей наказ було скасовано. Разом із тим, новий нормативно-правовий акт, який би регулював проведення зазначеної процедури, так і не було прийнято. Як наслідок, нині в аналізованій сфері утворився так званий правовий вакуум, який унеможливує застосування положень ч. 3 ст. 127 КУпАП на практиці.

Таким чином, з метою нормативно-правового визначення процедури встановлення стану сп'яніння в пішоходів, велосипедистів, водіїв гужового транспорту та погоничей тварин, які порушують ПДР, пропонуємо внести зміни до Постанови КМУ № 1103 від 17.12.2008 р. «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду» та до спільного Наказу МВС України та МОЗ України № 400/666 від 9.09.2009 р. «Про затвердження Інструкції про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» поширивши сферу їх дії на всіх учасників дорожнього руху. Також, необхідно внести деякі зміни до ч. 3 ст. 127 КУпАП, виклавши її в такій редакції: «Порушення ПДР особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, які перебували в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а так само відмова цих осіб від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також вживання цими особами після ДТП за їх участю алкоголю, наркотиків, а також лікарських препаратів, виготовлених на їх основі (крім тих, що входять до офіційно затвердженого складу аптечки або призначені медичним працівником), до проведення уповноваженою особою медичного огляду з метою встановлення стану алкогольного,

наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують його увагу та швидкість реакції, чи до прийняття рішення про звільнення від проведення такого огляду, -» і далі по тексту. На нашу думку, введення цієї норми суттєво покращить ситуацію на дорогах, оскільки гарантуватиме накладення на порушників ПДР більш суворих санкцій за вчинення проступків у стані сп'яніння.

Щодо визначення дефініції «публічна адміністрація» у сучасному законодавстві України

Булик І.Л., викладач кафедри загально правових ННПП НАВС, кандидат юридичних наук,

На сьогодні поняття «публічна адміністрація» досить часто зустрічається у нормативно-правових актах України та працях деяких науковців, але, на жаль, у сучасній науці не сформовано єдиного підходу щодо визначення цього поняття. Зазначена обставина актуалізує необхідність поглиблення наукових досліджень поняття публічної адміністрації, сутності цієї категорії та особливостей її виявлення у конкретних умовах сучасної України.

Дослідженням цього питання займалися такі вчені-правознавці: В. Б. Авер'янов, Т. В. Білозерська, В. І. Борденюк, Н. А. Гнидюк, І. А. Козар, І. Б. Коліушко, В. В. Малиновський, В. П. Тимошук та інші. Перелічені вчені намагалися надати своє визначення поняттю «публічна адміністрація», проаналізувати принципи її діяльності.

Термін «публічна адміністрація» уперше використано в праві Європейського Союзу. Аналіз окремих нормативно-правових актів ЄС дозволяє зробити висновок, що в європейському праві існує два визначення поняття «публічна адміністрація»: у вузькому та в широкому сенсі. У вузькому сенсі під «публічною адміністрацією» розуміються «регіональні органи, місцеві та інші органи публічної влади», «центральні уряди» та «публічна служба». Під органами публічної влади, при цьому, розуміються «інституції регіонального, місцевого або іншого характеру, інші органи, діяльність яких регулюється нормами публічного права або діями держав-членів; органи, наділені достатніми суверенними повноваженнями країни, які з формальної точки зору не є частиною адміністративного апарату держави-члена, але структура та завдання якого визначені в законі (причому ці завдання належать сфері функціонування держави)».

У широкому сенсі в європейському праві до «публічної адміністрації», окрім органів публічної влади, відносять ті органи, які не входять до неї організаційно, але виконують делеговані нею функції. Водночас, як зазначається у Резолюції щодо публічної (державної) відповідальності, під «публічною владою» (або органами публічної влади), слід розуміти будь-яку установу публічного права (у тому числі державу, регіональні та місцеві органи державної влади, незалежні публічні підприємства) та будь-яких фізичних осіб під час виконання ними повноважень офіційних органів.

У нашій державі термін «публічна адміністрація» законодавцем на сьогодні не визначено. Проте ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України визначає поняття «публічної служби» як діяльність на державних політичних засадах, професійну діяльність суддів, прокурорів, військову службу, альтернативну (невійськову) службу, дипломатичну службу, іншу державну службу, службу в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Поняття «публічна адміністрація» не є новиною для українського права взагалі. Воно присутнє у роботах українських адміністративістів, які працювали за межами радянської правової школи. Так, Ю. Л. Панейко в роботі «Теоретичні основи самоврядування» (1963 р.) писав, що основою адміністративного права є те, що воно регулює організацію та діяльність публічної адміністрації.

Публічна адміністрація як правова категорія має два виміри: функціональний та організаційно-структурний:

1) при функціональному підході публічна адміністрація – це діяльність відповідних структурних утворень із виконання функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу. Таким інтересом в українському праві визнано інтерес соціальної спільності, який легалізовано й задоволено державою. Таким чином, наприклад, виконання публічною адміністрацією правоохоронної функції означає системну діяльність усіх структурних утворень, які мають таку функцію;

2) при організаційно-структурному підході досліджувана категорія означає сукупність органів, які утворюються для здійснення (реалізації) публічної влади. В українському праві публічною владою визнано: а) владу народу як безпосереднє народовладдя; б) державну владу (законодавчу, виконавчу, судову); в) місцеве самоврядування.

Публічну владу в Україні здійснюють такі органи:

1) Верховна Рада України (Парламент), Президент України як владний інститут, місцеві ради. Вони реалізують владу народу, що знаходить вираз у виборчих процесах;

2) усі органи й установи, що реалізують державну владу, а саме: органи виконавчої влади, суди тощо;

3) усі органи й установи, що реалізують місцеве самоврядування, у тому числі виконавчі комітети місцевих рад, громадські об'єднання, органи самоорганізації населення тощо.

Таким чином, публічна адміністрація – це система організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень для їх реалізації у публічних інтересах.

Компетенція міських рад та їх виконавчих органів, районних рад та районних державних адміністрацій у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Горбунова О.Ю., викладач кафедри організації охорони громадського порядку ННІПФПМГБНГУ НАВС, кандидат юридичних наук

Безпека дорожнього руху стала однією з найактуальніших соціально-економічних проблем нашого часу. Щодня на українських автошляхах

реєструються дорожньо-транспортні пригоди, внаслідок яких гинуть і травмуються люди. Саме за таких умов надзвичайно важливою є роль державного управління безпекою дорожнього руху.

Державна політика в галузі дорожньої безпеки зазвичай реалізується через законодавство, програмні акти та стратегічні концепції. Але не менш важливу роль відіграють також суб'єкти забезпечення безпеки дорожнього руху, від злагоджених дій яких залежать стан аварійності, рівень транспортного обслуговування населення, якість надання автотранспортних послуг тощо.

До компетенції міських рад та їх виконавчих органів, районних рад та районних державних адміністрацій у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належить:

- виконання вимог законодавства та рішень органів виконавчої влади про дорожній рух і його безпеку;
- розробка, затвердження та реалізація міських і районних програм розвитку дорожнього руху та його безпеки;
- формування міських і районних фондів, у тому числі позабюджетних, для фінансування програм і окремих заходів, спрямованих на розвиток дорожнього руху та його безпеки;
- контроль за організацією навчання різних соціально-вікових груп населення Правил дорожнього руху, планування заходів, пов'язаних із профілактикою його безпеки, та контроль за їх виконанням;
- контроль за підготовкою і підвищенням кваліфікації водіїв, технічним обслуговуванням і ремонтом транспортних засобів, забезпеченням розвитку сфери цих послуг;
- організація дорожнього руху на території міста і району згідно з відповідними генеральними планами, проектами детального планування та забудови населених пунктів, автоматизованих систем керування дорожнім рухом, комплексних транспортних схем і схем організації дорожнього руху та з екологічно безпечними умовами;
- здійснення та фінансування заходів, пов'язаних із профілактикою дитячого дорожньо-транспортного травматизму;
- проведення роботи по пропаганді безпеки дорожнього руху;
- організація будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів;
- встановлення порядку і здійснення заходів щодо забезпечення охорони транспортних засобів на платних стоянках та в колективних гаражах;
- прийняття рішень про розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування транспортних засобів та стоянок таксі на вулицях і дорогах населених пунктів, здійснення контролю за дотриманням визначених правилами паркування транспортних засобів вимог щодо розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування;
- керівництво та контроль за діяльністю підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та господарювання за

виконанням вимог законодавства, рішень органів державної виконавчої влади про дорожній рух і його безпеку;

- контроль за виявленням дорожньо-транспортних пригод та впровадженням заходів у місцях їх концентрації, на аварійно-небезпечних ділянках вулиць, доріг та залізничних переїздах;

- організація системи заходів щодо медичного забезпечення безпеки дорожнього руху та контроль за їх реалізацією;

- накладання у межах своєї компетенції адміністративних стягнень за порушення законодавства у сфері дорожнього руху та його безпеки;

- керівництво роботою по справлянню податків, зборів та інших обов'язкових платежів у сфері дорожнього руху.

Міські ради та їх виконавчі органи, районні ради та районні державні адміністрації, мають право розглядати і вирішувати інші питання, які відповідно до чинного законодавства належать до їх відання.

Поняття адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування: доктринальні підходи

Іщенко В.В., викладач кафедри публічного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Конституція України закріпила обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ч. 1 ст. 67). Виконання цього важливого конституційного обов'язку забезпечується застосуванням до правопорушників у сфері оподаткування різноманітних засобів, в т.ч. заходів державного примусу, серед яких одним із найбільш ефективних залишається адміністративна відповідальність.

Проте, у вітчизняній та російській науковій літературі немає єдиного погляду щодо розуміння поняття адміністративної відповідальності у сфері оподаткування. Так, Р.А. Усенко свого часу пропонував використати у проєкті ПК України наступне визначення: «Адміністративна відповідальність у сфері оподаткування полягає у застосуванні податковими органами до осіб, винних у вчиненні передбачених цим Кодексом правопорушень, фінансових санкцій в розмірі і порядку, передбаченому цим Кодексом» [1, с.53]. Проте, запропоноване визначення, на нашу думку, є досить дискусійним та неповним, оскільки, по-перше, воно не враховує, що адміністративна відповідальність полягає, перш за все, у застосуванні адміністративних стягнень або заходів впливу (до неповнолітніх), передбачених законодавством про адміністративні правопорушення (питання про правову природу фінансових санкцій досі залишається дискусійним); по-друге, адміністративні стягнення або заходи впливу за вчинення адміністративних правопорушень у сфері оподаткування, мають право застосовувати не лише податкові, а й інші органи (зокрема, місцеві суди). Крім цього, немає потреби закріплювати це визначення у ПК України, оскільки в проєкті КУпАПр пропонується закріпити поняття адміністративної відповідальності (ст.9 проєкту), склади адміністративних проступків у сфері оподаткування,

адміністративні стягнення за їх вчинення.

В.І. Теремецький запропонував розуміти адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування як «юридичний обов'язок правопорушника нести відповідальність за вчинений протиправний і винний проступок, що реалізується за допомогою застосування заходів адміністративного примусу, передбачених податковим та адміністративним законодавством» [2, с.350]. Аналогічної точки зору притримується і А.В. Роздайбіда [3, с.6-7]. Близьке за сутністю до наведеного вище визначення адміністративної відповідальності у податковому праві пропонував А.В. Передернін [4, с.5, 13; 5, с.22]. Недоліком такого підходу є фактичне отождоження заходів адміністративної відповідальності з заходами адміністративного примусу, оскільки до числа заходів останнього, як відомо, належать не лише заходи адміністративної відповідальності.

В.В. Ястребов розуміє адміністративну відповідальність за вчинення податкових правопорушень як різновид юридичної відповідальності, встановленої чинними на території Російської Федерації законами та здійснюваною державою в особі федеральних органів влади та органів влади суб'єктів Російської Федерації, що реалізується у вигляді заходів адміністративного впливу, суб'єктами якої є особлива категорія осіб – учасників податкових правовідносин, та виражається у застосуванні переважно штрафних санкцій [6, с.15]. Недоліком цієї дефініції є отождоження штрафних санкцій з адміністративними стягненнями, у вигляді штрафів оскільки саме вони найчастіше застосовуються за вчинення адміністративних правопорушень у сфері оподаткування.

Прихильники найпоширенішого в адміністративно-правовій літературі підходу розуміють адміністративну відповідальність як застосування до правопорушника уповноваженим органом або посадовою особою адміністративних стягнень (покарань). Так, на думку С.Р. Футо: «Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі податків та зборів – це вид юридичної відповідальності, який виражається у застосуванні до винних фізичних та юридичних осіб, які вчинили адміністративні правопорушення в галузі податків та зборів, адміністративних покарань в особливому, врегульованому нормами Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення, процесуальному порядку» [7, с.8-9, 14; 8, с.40-41, 193]. Аналогічної точки зору притримується і Т.Л. Коробова [9, с.9, 15; 10, с.62].

І.І. Огороднікова, розширила дефініцію адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування за рахунок кола можливих суб'єктів адміністративної відповідальності. На її думку «це відповідальність, яка застосовується до фізичних та юридичних осіб, банків та інших фінансових установ, посадових осіб державних органів в Україні та полягає у застосуванні відповідними контролюючими органами адміністративних стягнень за правопорушення у сфері оподаткування в адміністративно-процесуальному порядку» [11, с.13; 12, с.37, 193].

Підсумовуючи вищеведене, слід констатувати відсутність серед українських та російських фахівців на даний час єдиного підходу до визначення поняття адміністративної відповідальності у сфері оподаткування, хоча слід відзначити, що всі запропоновані фахівцями її

визначення базуються на одному з найбільш поширених підходів до розуміння сутності адміністративної відповідальності, щодо дефініції якої, як відомо, у вітчизняній та російській доктрині адміністративного права досі немає єдиної точки зору.

На нашу думку, адміністративну відповідальність у сфері оподаткування слід розглядати як застосування до правопорушника уповноваженим органом або посадовою особою адміністративних стягнень, а також як інститут адміністративної відповідальності.

Таким чином, адміністративна відповідальність у сфері оподаткування – це інститут адміністративної відповідальності, що полягає у застосуванні до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері оподаткування, адміністративних стягнень або заходів впливу, що мають для них обтяжливі наслідки особистого, майнового, морального та іншого характеру, і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і в порядку, встановлених нормами адміністративного права.

Список використаних джерел:

1. Усенко Р. Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування (за матеріалами проекту Податкового кодексу України) / Р. Усенко // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 10. – С. 52–55.
2. Теремецький В. І. Поняття, сутність та ознаки адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування / В. І. Теремецький // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – 2012. – № 1 (58). – С. 343–351.
3. Роздайбіда А. В. Податкове правопорушення як підстава адміністративної відповідальності : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. В. Роздайбіда. – Ірпінь, 2003. – 17 с.
4. Передернин А. В. Налоговое правонарушение как основание административной ответственности : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.02 / А. В. Передернин. – Тюмень, 1997. – 20 с.
5. Передернин А. В. Налоговое правонарушение как основание административной ответственности : дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Передернин Анатолий Васильевич. – Тюмень, 1997. – 183 с.
6. Ястребов В. В. Прокурорский надзор за законностью привлечения к административной ответственности за совершение налоговых правонарушений : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.11 / В. В. Ястребов. – М., 2004. – 34 с.
7. Футо С. Р. Административная ответственность за правонарушения в области налогов и сборов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.14 / С. Р. Футо. – Омск, 2004. – 25 с.
8. Футо С. Р. Административная ответственность за правонарушения в области налогов и сборов : дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.14 / Футо Сергей Романович. – Омск, 2004. – 229 с.
9. Коробова Т. Л. Правовое регулирование административной ответственности за правонарушения в области налогов и сборов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.14 / Т. Л. Коробова. – Саратов, 2006. – 25 с.
10. Коробова Т. Л. Правовое регулирование административной ответственности за правонарушения в области налогов и сборов : дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.14 / Коробова Татьяна Леонидовна. – Саратов, 2006. – 209 с.
11. Огороднікова І. І. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. І. Огороднікова. – Ірпінь, 2012. – 20 с.
12. Огороднікова І. І. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Огороднікова Ірина Ігорівна. – Ірпінь, 2012. – 311 с.

Актуальні питання правового статусу добровільних воєнізованих формувань (батальйонів)

Сергєв І.С., професор кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Воробей В.М., студент ННІПІ НАВС

В даний час з огляду на втрату довіри до офіційних силових структур виникли нові воєнізовані формування, які комплектувалися патріотами і добровольцями, готовими відстоювати національні інтереси України зі зброєю в руках. Зараз до них можна віднести Національну гвардію і добровольчі територіальні батальйони.

Національна гвардія відрізняється від регулярної армії тим, що в ній служать добровольці, у яких мотивація вище, ніж у призовників. В умовах відсутності довіри до силових структур рішення про створення Нацгвардії правильне. Що ж до добровольчих батальйонів, їх правовий статус залишається невизначеним.[2]

Формування добровольчих військових формувань почалося практично стихійно. Більше 30 спецпідрозділів МВС особливого призначення у тому числі по областях: у Вінницькій - батальйон «Вінниця»; Волинській - рота «Світязь»; Дніпропетровській - батальйон «Дніпро-1», батальйон «Артемівськ», батальйон «Січеслав», батальйон «Шахтарськ» та інші. [1]

Потрібно сказати, що паралельно з добровольчими батальйонами зростає кількість військових формувань, які створюють політики і бізнесмени, фактично приватні армії. «Рух опору»- Ю.Тимошенко, батальйон «Україна»- О.Ляшко, батальйон «Дніпро»- І.Коломойський, своє озброєне формування створив «Метінвест» (Р. Ахметов і В. Новінський).

Поява озброєних формувань неминуче створює напруженість між громадянами і владою. По суті, добровольчі батальйони діють в інтересах громадян, а не влади і можуть представляти для неї загрозу – це по-перше, а по-друге, поки ці збройні військові формування не будуть у повній мірі підкорятися владі, неможливо ні гарантувати перемир'я, ні повного обміну полоненими тощо.

Аби уникнути таких проблем необхідно прийняти нові нормативно-правові акти, спрямовані на вирішення вказаних проблем. З такими вимогами 29 серпня 2014 року звернулися представники Громадської ради «Громадський штаб Національної Гвардії України» (ГШ НГУ) до президента України Петра Порошенка з проханням «розглянути загальні питання щодо легалізації добровільних батальйонів на офіційному рівні, визнання воїнів добровільних батальйонів учасниками антитерористичної операції, вирішення питання загальних пільг, компенсацій та соціального забезпечення цієї категорії громадян і членів їх сімей». Легалізація бійців усіх добровільних батальйонів дозволить забезпечити їх соціальний захист, тому що «добровільні батальйони досі залишаються практично на рівні напівлегального збройного формування».

Ще однією проблемою є те, що бійці батальйонів та їхні родини знаходяться під загрозою переслідування з боку терористів. Такі ж ризики

несуть і волонтери, що допомагають їм, а отже тільки держава повністю зможе їх захистити як сьогодні так і на майбутнє.[3]

Для того, аби уникнути вище перелічених проблем є нагальна потреба у прийнятті Закону України «Про Народне ополчення «Резервістська армія України», що наразі є законопроектом від від 15.04.14 року, де зазначено, що народне ополчення є частиною Збройних Сил України. Його засновником від імені народу виступає Президент України. В даному законопроекті визначено статус ополченців, взаємодія структурних елементів системи Народного ополчення, забезпечення народного ополчення, обов'язки, гарантії, пільги та компенсації ополченням, пенсійне забезпечення, одноразова грошова допомога, відповідальність на рівні з армією.

Не можна не погодитися з авторами цього законопроекту адже всі розуміють, що ніякі окремі воєнізовані формування самі по собі не зможуть досягти перемоги у війні з професійною армією без створення єдиної Народної Армії України, де не буде « синів та пасинків» серед вояків, що захищають незалежність держави.

Список використаних джерел:

1. В Україні створено 30 спецпідрозділів особливого призначення – Арсен Аваков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1079861>

2. Формирование гражданских силовых структур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gocman.com/articles/dobrovolcheskie-bataloni-osnova-grazhdanskih-silovih-struktur-73.html>

3. Добровольческие батальоны: основа гражданских силовых структур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gocman.com/articles/dobrovolcheskie-bataloni-osnova-grazhdanskih-silovih-struktur-73.html>

4. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник.-5-те вид., випр. і доп. – К.:Знання,206.-397с.

5. Військове законодавство України та право. Київ-1994.

Окремі аспекти взаємодії держави та громадянського суспільства на сучасному етапі

Галай В.О., доцент кафедри загально правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук

Фурманович С.О., студент магістратури ННІПП НАВС

Громадянське суспільство та держава перебувають у тісному взаємозв'язку, завдяки якому суспільство загалом та кожна людина як індивід набувають своєї значимості та отримують можливість реалізації власних прав та свобод і захисту інтересів.

Питання гармонізації стосунків між суспільством і державою вирішувалися ще у працях К. Аллена, А. Арато, Ф. Броделя, Р. Броуна, Ю. Габермаса, Жака Ле Гофа, М. Маркуса, К. Поппера та ін. У сучасному українському праві зв'язок громадянського суспільства з державою вивчали Ю. Бальцій, М. Бойчук, А. Брегеда, А. Колодій, В. Тацій, Ю. Шемшученко, Г. Щедрова та ін.

Держава є результатом функціонування суспільства, яке на сучасному етапі не може існувати без держави, її регулюючого впливу на суспільні відносини. В політико-правовій практиці будь-якої країни одним із

основоположних питань є співвідношення держави і суспільства, можливості впливу громадянського суспільства на діяльність державних інституцій. Це безпосередньо відноситься до проблеми становлення демократії, забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Наголошуючи на альтернативності ознак та рис громадянського суспільства і правової демократичної держави, слід, проте, зазначити, що це свідчить не про антагонізм цих сфер суспільного життя, а про їхню взаємозалежність та взаємозумовленість [1, с.153].

Характер взаємодії держави і громадянського суспільства значною мірою визначає стан суспільної стабільності й безпеки. Держави та суспільства здебільшого розпадаються, якщо їхні владні імперативи превалюють над національними інтересами та потребами, утискують їхні можливості та спроможності реалізувати себе в конкретному суспільному бутті, віднайти для всенародних очікувань якнайбільше реальні сутнісні вітленості [2, с.12].

За словами Ю. Бальція, рух до громадянського суспільства і правової держави є одним із основних напрямів розвитку світового співтовариства, оскільки громадянське суспільство виступає своєрідним фундатором правової демократичної держави [3, с. 46].

Підтримуючи думку М. Бойчук [4, с.172], можна стверджувати, що в ході формування громадянського суспільства дійсно існує проблема досягнення необхідного балансу між державою та механізмами її впливу на нього, з одного боку, та громадянським суспільством і його механізмами саморозвитку і соціального контролю – з другого.

Такий баланс є необхідним для побудови демократичної, правової, соціально орієнтованої держави, оскільки дає змогу уникнути двох неприпустимих станів у розвитку країни – зведення до мінімуму або громадських свобод, або впливу держави

Що стосується України, то тут проблема співвідношення громадянського суспільства і влади має практичний характер, зумовлений тим, що становлення громадянського суспільства проходить у досить напруженому протиборстві з державою, яка має надзвичайно неоднозначну і внутрішню суперечливу соціально-політичну, ідеологічну й правову конфігурацію.

Таким чином, вважаємо, що одним з визначальних чинників при вибудовуванні стосунків громадянського суспільства і держави є прагнення до взаємозв'язку, взаємообумовленості, взаємодії вертикалі влади і горизонталі комунікативних відносин, правової держави і громадянського суспільства.

Подальший демократичний розвиток відносин суспільства і держави має стати гарантією того, що суспільство стане громадянським, а держава – демократичною.

Список використаних джерел:

1. Брегеда А. Основи політології. Навчальний посібник / А. Брегеда. - К.: КНЕУ, 2000. - 312 с.
2. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної Держави / В. Тацій // Вісник АПНУ. - 2006. - № 14 (23) – С.10-13.

3. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Вісник Центральної виборчої комісії. - 2008. - №1 (11). - С. 46-49.

4. Бойчук М.А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії [Текст]: дис... канд. політ. наук: 23.00.01 / Бойчук Микола Андрійович // Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2006. - 222 арк.

Основні напрямки взаємодії міліції з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування при здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї

Баранова В.О., головний спеціаліст відділу з підготовки та супроводження проектів ДП «Нацпроект «Повітряний експрес»

Високий ступінь зв'язку між сімейним неблагополуччям, насильством в сім'ї і злочинністю взагалі свідчить про те, що при здійсненні попередження насильства в сім'ї необхідна увага з боку як державних органів влади, так і соціальних служб та громадських організацій, їх постійна взаємодія в боротьбі з цим соціально-негативним явищем.

Взаємодію служби дільничних інспекторів міліції (далі - ДІМ) з іншими органами та установами щодо попередження насильства в сім'ї слід визначати як засновану на законах і підзаконних актах, узгоджену за цілями, часом і місцем діяльності, спрямовану на вирішення спільних завдань щодо попередження насильства в сім'ї, яку можна поділити на зовнішню та внутрішню.

Зовнішня взаємодія здійснюється з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, до яких відносяться: спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, служби у справах дітей, центри соціальних служб для молоді, органи опіки та піклування, органи освіти, органи охорони здоров'я; з державними установами; з громадськими організаціями; населенням; спеціалізованими установами для жертв насильства в сім'ї; міжнародними організаціями тощо.

До внутрішньої взаємодії служби ДІМ по протидії насильству в сім'ї відноситься взаємодія з кримінальною міліцією у справах дітей (далі - КМСД), черговою частиною і слідчими підрозділами тощо.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання взаємодії служби ДІМ з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, іншими службами органів внутрішніх справ (далі - ОВС) щодо попередження насильства в сім'ї є Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», «Положення про службу ДІМ в системі Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України» затвержене наказом МВС України № 550 від 11.11.2010 року, спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та МВС України від 7 вересня 2009 року N 3131/386, який затверджує Інструкцію щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів ОВС з питань здійснення заходів з попередження, якою визначений порядок здійснення системи заходів з

попередження насильства в сім'ї органами та установами, які уповноважені здійснювати таке попередження, та механізм їх взаємодії.

До органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, з якими взаємодіє служба ДІМ щодо протидії насильству в сім'ї, відносяться: спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, служби у справах дітей та центри соціальних служб для молоді. Відповідно до Закону спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї координує діяльність служби ДІМ, КМСД, органів опіки і піклування у питаннях попередження насильства в сім'ї; надає органам виконавчої влади, зокрема службі ДІМ, методичну і практичну допомогу, консультації з питань попередження насильства в сім'ї.

Окреме місце в зовнішній взаємодії ДІМ по протидії насильству в сім'ї займають спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, тобто кризові центри та центри медико-соціальної реабілітації. Вони повідомляють службу ДІМ про виявлені факти реальної загрози застосування насильства в сім'ї або про факт вчинення такого насильства та надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів, в тому числі і служби ДІМ. Дільничні, в свою чергу, направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

Головним напрямком викоренення попередження насильства в сім'ї повинно бути підвищення рівня культури та виховання. Важливу роль в цьому відношенні повинні відігравати школа та засоби масової інформації. В школах повинна здійснюватись педагогічна профілактика, тобто організований школою комплекс систематичного і цілеспрямованого впливу на свідомість неповнолітніх.

Взаємодія міліції з населенням передбачає не тільки обмін інформацією, але й взаємний вплив. До нових форм правоохоронної діяльності громадськості відносяться: консультативні комітети, організації сусідської взаємодопомоги та координаційні шкільні ради.

Взагалі можна виокремити наступні напрямки взаємодії служби ДІМ з іншими підрозділами та службами ОВС, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадськістю:

1) Постійний аналіз організації заходів з попередження правопорушень та злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї, виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї».

2) Розробка планів та спеціальних робочих заходів, спрямованих на підвищення рівня профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями з боку ДІМ та працівників КМСД.

3) Визначення заходів, націлених на своєчасне виявлення батьків та осіб, що їх замінюють, які не виконують обов'язків по вихованню дітей, вирішення питання позбавлення таких осіб батьківських прав.

4) Моніторинг злочинів, вчинених на побутовому ґрунті.

5) Планування та проведення спільних профілактичних заходів серед суб'єктів профілактики насильства в сім'ї.

6) Організація тематичних брифінгів, семінарів, лекцій, висвітлення проблем насильства в сім'ї та шляхів їх вирішення у засобах масової

інформації.

На жаль, експертами дається незадовільна оцінка рівня ефективності взаємодії при здійсненні попередження насильства в сім'ї. Для ефективної взаємодії повинні бути визначені взаємодіючі ланки, їх завдання та обсяг взаємодії, вибрані форми взаємодії та визначені конкретні виконавці.

Створення спеціального органу із розслідування адміністративних корупційних правопорушень

Титко А.В., науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

З останніми законодавчими змінами, які доповнили Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) новою Главою 13 «Адміністративні корупційні правопорушення» [1] та необхідністю реформувати державний апарат виникла потреба у створенні докорінно нового центрального органу виконавчої влади, який би перебрав на себе повноваження по розслідуванню саме правопорушень фінансового характеру, створивши власну підвідомчість. Та дана тема зустрічає багато контраргументів, тому важливо проаналізувати усі позитивні та негативні аспекти запровадження Служби фінансових розслідувань (далі – СФР).

Реалізація реформи у сфері кримінальної юстиції загалом та фінансового контролю зокрема, вимагає створення органу, структурно відокремленого від інших органів центральної влади. Запровадження запропонованої системи шляхом розмежування підслідності не всі вважають достатньо ефективним механізмом захисту від використання органами досудового розслідування наданих їм повноважень для здійснення тиску на суб'єкти господарювання, тому ми будемо намагатися висвітлити всі сторони бачення даного проблеми.

Усі органи, які функціонують у світі та забезпечують розслідування фінансових правопорушень, можна класифікувати таким чином :

багатоцільові органи з правоохоронними повноваженнями (до їх обов'язків належить безпосередньо здійснення протидії корупції, а також здійснювати кримінальне переслідування). Такі інститути діють в Литві (Спеціальна служба розслідувань), Латвії (Бюро із запобігання і боротьби проти корупції), Новому Південному Уельсі, Австралії (Незалежна комісія проти корупції), Ботсвані (Директорат боротьби проти корупції та економічними злочинами) та Уганді (Генеральний інспектор Уряду).

Служби в структурі правоохоронних органів (можуть діяти незалежно або в складі прокуратури та органів відповідальних за протидію корупції) є в Румунії (Національний антикорупційний директорат), Угорщині (Центральне управління розслідування), в Німеччині (Департамент внутрішніх розслідувань) та Великобританії (Загін боротьби проти корупції в поліції метрополії). Останні дві країни також розслідують корупційні правопорушення, вчинені власними працівниками.

Інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій (займаються моніторингом та аналізом корупційних явищ та ризиків, перевірка декларування майна державними службовцями) діють у Франції

(Центральна служба із запобігання корупції), у Сербії і Чорногорії (Антикорупційне управління), в США (Управління з урядової етики), в Болгарії (Комісія з координації діяльності у сфері боротьби проти корупції) [2].

Україна також потребує реконструктуризації та створення спеціального органу по боротьбі з корупцією, аби не дублювати функції Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, Податкової міліції, Державної фінансової інспекції. Після розробки законопроектів «Про Службу фінансових розслідувань», «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і здійснення фінансового контролю» постала необхідність у створенні якісно нового органу, який би сконцентрував функції по розслідуванні корупційних правопорушень [3, 4].

Для початку розглянемо основні положення цього проекту для оцінки всіх переваг та недоліків.

Так, в Україні відповідно до проекту закону про СФР даний орган створюється на базі Державної фінансової інспекції, підрозділів податкової міліції та інших підрозділів відповідних правоохоронних органів, які протидіють економічним правопорушенням.

Голова Служби призначається урядом за поданням прем'єра. У керівника відомства буде перший заступник і два заступники. Всього в Службі буде три категорії кадрів: співробітник (посадова особа СФР, наділена повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування або оперативно-розшукових дій і на яку поширюється дія закону «Про міліцію» та Положенням про проходження служби особами рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ), службовець (потрапляє під дію закону «Про державну службу») і працівник – особа, яка перебуває в трудових відносинах з СФР та має повноваження службовців та співробітників. Таким чином, ми бачимо, що в процесі створення цього органу відбудеться рангова градація працівників, чого немає зараз в системі правоохоронних органів [3].

СФР у своїх повноваженнях буде концентрувати функції Міністерств доходів і зборів – Департаменту боротьби з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, підрозділів Податкової міліції, Державної фінансової інспекції, Міністерства внутрішніх справ, а саме Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю в частині економічних правопорушень, Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю, Служби безпеки України – Головного управління контролюючого захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки [2].

Так, проаналізувавши проект Закону, можна розмежувати повноваження СФР у трьох сферах: формування та реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями; взаємодія з іншими державними органами, підприємствами, установами, громадянами та організаціями, міжнародне співробітництво; правотворча та методологічна діяльність і статистика.

Українська модель, на нашу думку, повинна буде за своєю сутністю поєднувати функції притаманні агентствам у частині розроблення антикорупційної політики, технічної допомоги з питань попередження корупційних правопорушень, взаємодія із іншими правоохоронними органами та інформування громадськості, моніторинг, розслідування фінансових правопорушень; службам, які є частиною правоохоронної системи в частині кримінального та адміністративного переслідування, а також мати ознаки координуючої інституції щодо здійснення фінансового контролю за деклараціями доходів державних службовців, координації, обміну інформації з іншими органами державної влади. На відміну від інших органів європейського зразка СФР самостійно здійснюватиме провадження у випадку виявлення кримінальних чи адміністративних правопорушень, що автоматично створює додаткові вимоги, які висуватимуться до претендентів на знання не тільки юриспруденції, але й економіки.

На нашу думку, зважаючи на завдання фінансової поліції, доцільно було віднести до її повноважень також розслідування адміністративних корупційних правопорушень (Глава 13-А КУпАП), а саме: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУпАП); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (172-7 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі в зв'язку з виконанням службових повноважень (ст.172-8 КУпАП); невиконання заходів щодо протидії корупції (ст.172-9 КУпАП). Крім вищезазначених статей, до компетенції фінансової поліції буде також віднесені наступні статті: порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2 КУпАП); порушення порядку проведення розрахунків (ст. 155-1 КУпАП); ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 161-2 КУпАП); незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 162-2 КУпАП); порушення умов видачі векселів (ст. 163-12 КУпАП); порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП); порушення законодавства з фінансових питань (ст. 164-2 КУпАП); зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразка (ст. 164-5 КУпАП); порушення бюджетного законодавства (ст. 164-12 КУпАП); порушення законодавства при здійсненні закупівлі товарів, робіт і по слуг за державні кошти (ст. 164-14 КУпАП); зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 164-16 КУпАП); незаконні дії в разі банкрутства (ст. 166-16 КУпАП); фіктивне банкрутство (ст. 166-17 КУпАП); виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів (ст. 177-2 КУпАП).

Сьогодні немає чіткої нормативно-правової бази, яка б забезпечувала дієвий механізм розвитку фінансової поліції. По-друге, враховуючи реалії сьогодення, імідж правоохоронних органів перебуває на досить низькому рівні, тому є актуальним удосконалення системи правоохоронних органів.

Крім того, широке коло повноважень, якими буде наділена фінансова поліція викликатиме занепокоєння в населення. Тому одним з основних завдань Служби фінансових розслідувань (фінансової поліції) буде отримання кредиту довіри в суспільства шляхом реалізації наданих повноважень, з метою захисту фінансової системи держави та протидії економічним правопорушенням.

Список використаних джерел :

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р. // ВВР Української РСР. – 1984. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/>

2. Спеціалізовані інституції по боротьбі з корупцією : огляд моделей, 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>

3. Проект Закону України від 12.03.2013 р. «Про Службу фінансових розслідувань (фінансову поліцію)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/>

4. Проект Закону України від 29.05.2014 р. «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і здійснення фінансового контролю». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon>

Євроінтеграція: суть та перспективи для України

Мозоль Н.І., завідувач кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Євроінтеграційні прагнення України стали невід'ємними реаліями політичного сьогодення. Європейські орієнтири набули практичного втілення у низці рішень та дій як української держави, так і офіційних органів Євросоюзу. Проте, за масовим оволодінням європейською фразеологією нерідко криється вельми неглибоке розуміння механізмів реалізації такого амбіційного завдання. Процес зводиться до плану формальних процедур, які мають бути виконані. Це робить стратегію європейської інтеграції негнучкою та фрагментарною, призводить до втрати послідовності та ефективності цієї стратегії. Поширення політичних спекуляцій, в основі яких знаходяться не обґрунтовані практичні розрахунки, а упереджене ставлення до окремих векторів зовнішнього розвитку, дезорієнтує ключових партнерів України та стримує розвиток взаємовигідної співпраці [1, с. 29].

На сьогодні основними напрямками співробітництва між Україною та ЄС є енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транспортне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Процес міжнародної економічної інтеграції України має певні особливості:

- по-перше, наша держава ще не визначилась повною мірою з основними напрямками і механізмом структурної перебудови економіки. Критерії цього процесу повинні вироблятися з врахуванням особливостей розвитку світової системи господарювання, а також реальних можливостей і напрямів інтегрування до неї України.

- по-друге, дуже гостро стоять питання як безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин, так і взагалі економічної безпеки, які необхідно вирішувати з позицій активного конкурентного протистояння на світовому ринку.

- по-третє, існують певні суперечності регіонального характеру, усунення яких можливе тільки на довгострокових договірних засадах шляхом активного включення до інтеграційних процесів з визначенням глобальних національних пріоритетів та їх збалансування з іншими, що існують у світовому економічному просторі.

- по-четверте, спроби активного спілкування та діалогу з міжнародними фінансовими інститутами - як гарантими входження України до світового ринку і оновлення економіки - поки що спричиняють неадекватну реакцію широких кіл української громадськості, оскільки досі чітко не визначено орієнтири нашої держави ні в розвитку її внутрішньої економіки, ні в пошуках її майбутнього місця в світовому господарстві.

Проблема економічної інтеграції для України є однією з першочергових, а враховуючи те, що Україна - одна з найбільших європейських держав, то для неї особливо важливою є інтеграція саме з країнами Європи і, в першу чергу, з країнами-членами Європейського Союзу. Тому розвиток відносин з Європейським Союзом у довгостроковій перспективі має залишатися одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що основні зусилля мають Української держави насамперед повинні спрямовуватися на:

1) інтеграцію господарства України у загальноєвропейський економічний простір шляхом розширення доступу українських товарів на європейські ринки, ліквідацію економічних бар'єрів у торгівлі та поглиблення виробничої кооперації;

2) підтримку вітчизняних товаровиробників і вдосконалення міжнародно-правового механізму захисту їх інтересів;

3) гармонізацію економічного законодавства у відповідності до стандартів ЄС і СОТ та створення економічних і правових передумов для створення зони вільної торгівлі Україна - ЄС [2, с. 16].

Що стосується політичної сфери, то основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є збільшення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини [3, с. 136].

Таким чином, перспектива інтеграції у ЄС України залежить значною мірою від вирішення ряду економічних та політичних проблем. Тільки в результаті успішного здійснення ринкових реформ і досягнення високого рівня розвитку економіки Україна може претендувати на членство у Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Жаліло Я. А. Євроінтеграційні перспективи України: від декларацій – до дій / Я.А. Жаліло // Стратегічні пріоритети – №3(12) – 2009 – С. 29 – 35.

2. Євроінтеграція України: проблеми та перспективи: [Електронний ресурс]. - Ружим доступу :

http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/16_84621.doc.htm.

3. Омельничук В. Європейська інтеграція України: проблеми та перспективи розвитку / В. Омельничук // Наука. Освіта. Молодь, - с. 136-137. [Електронний ресурс].- Ружим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2014/53.pdf.

Охорона праці – пріоритет держав Європейського союзу

Радомський І.П., завідувач кафедри фізичного виховання ННІПН НАВС, кандидат педагогічних наук, доцент

Одним з головних пріоритетних завдань держав Європейського союзу є охорона здоров'я та безпека праці на робочому місці. Підприємства та різноманітні соціальні фонди намагаються керувати професійними ризиками. Розширюється сфера відповідальності за нещасні випадки на робочому місці та професійні захворювання, вводиться система профілактичних заходів, підприємства спонукають застосовувати активні заходи спрямовані на попередження нещасних випадків на робочому місці

та виникненню професійних захворювань. Політика в галузі охорони праці спрямована на охорону здоров'я працівника, забезпечення його безпеки на робочому місці.

В країнах Європейського союзу діє національне та міжнародне законодавство, яке дозволяє скоротити професійні ризики. Але ефективність залежить від країни, сектору економіки, підприємства, категорії працівників та ін., тому різноманітні контролюючі органи в першу чергу звертають увагу на превентивні заходи, які мають скоротити дані ризики.

Оцінка професійних ризиків на робочих місцях в країнах ЄС проводиться у відповідності з законами та директивами в галузі охорони праці та безпеки робочого місця Євросоюзу. Ці нормативні акти приймаються у Брюсселі та мають загальний характер, кожна країна повинна перевести їх у національне законодавство.

Для прикладу, в країнах ЄС діє «Директива Ради Європи від 29 травня 1990 р. про мінімальні вимоги по відношенню до безпеки та охорони здоров'я при роботі з комп'ютерами»[1], на підставі якої роботодавець проводить аналіз робочого місця в офісі, в ході якого визначається чи є ризик нанести шкоду зору працівника, чи не буде він відчувати фізичний дискомфорт та психічні навантаження. Наприклад, в Німеччині діють наступні вимоги: розмір робочого столу не може бути меншим 160x80 см. Відстань від очей працівника до монітору комп'ютера – 45-80 см. (суттєва різниця відстані викликана індивідуальним підходом до кожного працівника, критерієм якого виступає зріст співробітника).

За дотриманням норм охорони праці в Німеччині сліdkують професійні кооперативи (або страхові товариства) які не мають відношення до професійних спілок. Це самоврядний орган суспільного права, який створюється за галузевим принципом. Основне завдання зазначеної організації – попередити нещасні випадки на робочих місцях. Співробітники таких кооперативів (інспектори) регулярно відвідують підприємства та перевіряють як дотримуються норми і закони в галузі охорони праці. В разі виявлення порушень на підприємство може бути накладено штраф. Фінансуються професійні кооперативи за рахунок обов'язкових членських внесків які сплачують підприємства. Це дозволяє проводити оцінку професійних ризиків на робочих місцях безкоштовно.

Країни ЄС прагнуть стимулювати працевлаштування працівників знижувати ризики виникнення професійних захворювань. З цією метою страхові компанії за добровільним ставленням до працівників надають знижки на соціальні внески. Розроблено перелік критеріїв, який зобов'язує інспекторів звертати увагу на такі факти, як відвідування працівником лікаря-окуліста, якщо протягом робочого часу він постійно перебуває за комп'ютером.

Сьогодні забезпечення здоров'я працівника все більше зміщується у сферу економічної доцільності. За даними Міжнародної організації праці, вплив несприятливих виробничих факторів на здоров'я працівників у всьому світі щорічно витягує з кишені працевлаштування суми які в 20 разів перевищують розміри офіційної фінансової допомоги світового співтовариства країнам, що розвиваються і складають до 4% валового внутрішнього продукту розвинутих країн. Тому, забезпечуючи сприятливі

умови праці, працедавці в країнах ЄС перш за все намагаються мінімізувати власні втрати.

Отже, охорона здоров'я та безпека праці сьогодні являються однією з пріоритетних завдань соціальних партнерів країн Європейського союзу.

Список використаних джерел

1. Директива Ради Європи від 29 травня 1990 року Про мінімальні вимоги безпеки та здоров'я при роботі з екранними пристроями (п'ята рамкова Директива в значенні частини 1 статті 16 Директиви 89/391/ЄЕС), (90/270/ЄЕС), (ОВ L 156, 21.6.1990, С. 14)

Суб'єкти та специфічні риси змісту установчої влади на рівні місцевого самоврядування

Максакова Р.М., в.о. завідувача кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, доцент

Відповідно до ч.1 ст.140 Конституції України встановлено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції й законів України.

Виходячи з положень цієї статті Конституції, місцеве самоврядування розглядається як специфічна форма здійснення Українським народом своєї влади безпосередньо територіальними частинами народу – територіальними громадами. Конституційне визначення акцентує увагу на тому, що місцеве самоврядування, як специфічна форма публічної влади, характеризується, передусім, наявністю особливого суб'єкта – територіальної громади, котра здійснює свою владу як безпосередньо, так і через органи та посадових осіб місцевого самоврядування. Крім того, за ним визнається особливе місце в політичній системі України: місцеве самоврядування, його органи не входять до механізму державної влади, хоча це й не означає його повної автономності від неї. Взаємозв'язок місцевого самоврядування з державою досить тісний і виявляється в тому, що місцеве самоврядування й державна влада мають єдине джерело влади – народ. Разом з тим місцеве самоврядування, як елемент політичної системи, свідчить про те, що у країні поряд з інтересами особи й держави визнаються та гарантуються ще й місцеві (муніципальні) інтереси, пов'язані з вирішенням питань безпосереднього забезпечення життєдіяльності населення на відповідній території. При цьому муніципальні інтереси розглядаються не як підпорядковані державним, а як рівноправні [1, с. 972–973]. Реалізація та забезпечення муніципальних інтересів через місцеве самоврядування має здійснюватися у межах Конституції і законів України (ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [2]). Закон надає право територіальній громаді на врядування (управління) своїми (місцевими) справами самостійно, тобто через різноманітні форми безпосередньої, локальної демократії, або через органи й посадових осіб місцевого самоврядування під їх відповідальність.

Тому можна констатувати, що на місцевому рівні суб'єктами установчої влади конституційно визначені територіальні громади. При цьому, участь у реалізації установчої влади на місцевому рівні беруть органи місцевого самоврядування через здійснення наданих їм Конституцією та законами України установчих повноважень (через здійснення установчої діяльності).

При цьому, реалізація установчої влади на рівні місцевого самоврядування відкриває ряд проблем. Так, автори монографії «Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення і розвитку в Україні» М. О. Баймуратов і В. А. Григор'єв (2003 р.), привертають увагу до проблеми співвідношення інтересів центру та міст у територіальному (адміністративно-територіальному) розрізі, яка навіть за її часткової реалізації (пріоритет місцевих інтересів над державними), зміщується в площину державного суверенітету та трансформується в «суверенні інтереси» територій та їх самоврядування, порушуючи державну систему, що перетворює цю проблему з виключно теоретичної в практичну, переводить її в сферу гострого політичного, економічного, релігійного, національного та іншого протистояння держави та її територій [3, с. 92].

Здійснення місцевих інтересів забезпечується через реалізацію компетенції місцевого самоврядування. З метою запобігання протистоянню інтересів центру та складових територій в Україні спочатку на рівні конституційного закріплення, а потім на рівні законодавства було більш-менш чітко визначено межі повноважень органів місцевого самоврядування.

Досліджуючи питання компетенції місцевого самоврядування, П. М. Любченко висловлював думку, що це правова категорія, яка охоплює предмети відання й владні повноваження. Вона має внутрішню єдність та узгодженість і включає в себе компетенцію територіальної громади й органів місцевого самоврядування [4, с. 5].

В. С. Куйбіда зазначав, що аналіз компетенції повинен дати відповідь, наскільки законодавець забезпечує свободу дій місцевих самоврядних органів для здійснення власних ініціатив із будь-якого питання, яке входить до їхньої компетенції і не належить до компетенції іншого органу влади, а також показати, чи мають самоврядні органи свободу пристосовувати здійснення делегованих їм державою повноважень до місцевих умов для досягнення оптимальних результатів при реалізації правових актів центральної влади. Іншими словами, йдеться про втілення в життя одного з основних принципів місцевого самоврядування – поєднання місцевих і державних інтересів; поряд з цим, закріплюючи компетенцію місцевих рад, законодавець виходить із положення, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах народовладдя, колегіальності. Саме тому, на думку В. С. Куйбіди, вирішення найважливіших проблем місцевого самоврядування вимагає проведення місцевих референдумів; крім того, деякі питання місцевого самоврядування потребують для своєї реалізації колегіального обговорення, що реалізується через здійснення виключної компетенції місцевих рад (виключне вирішення питань на пленарних засіданнях місцевих рад) [5, с. 198–199].

Таким способом (через здійснення певної компетенції місцевих рад) основна влада на рівні місцевого самоврядування здійснюється від імені основних носіїв установчих повноважень – територіальних громад – органами місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Науково-практичний коментар / [редкол.: В. Я. Тацій (голова), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.]. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Харків: Право, 2011. – 1128 с.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

3. Баймуратов М. А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине: [монография] / М. А. Баймуратов, В. А. Григорьев. – Одесса: Юрид. літ., 2003. – 248 с.

4. Любченко П. М. Компетенція місцевого самоврядування: організаційно-правові аспекти реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / П. М. Любченко. – Харків, 1998. – 19 с.

5. Куйбіда В. С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні / Куйбіда В. С. – Львів: Літопис, 2001. – 375 с.

Правовий шлях до європейських цінностей

Павленко М.І., професор кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС, доктор історичних наук, професор

В сучасних умовах, коли Україна остаточно визначилась з курсом на євроінтеграцію, вона чітко окреслила свою прихильність курсу реформ та усталеної демократії. В цьому процесі надзвичайно важливі роль і значення права як своєрідного інструменту інтеграції та взаємодії країн об'єднаної Європи.

Доречно наголосити, що Європейський Союз має належний досвід як у становленні самого права ЄС, так і підготовці кадрів правників нової формації. Окрім того, право ЄС уже накопичило без перебільшення багату практику регулювання ринкових відносин з урахуванням соціальних аспектів та пошуку компромісних варіантів при узгодженні суперечливих позицій учасників суспільних взаємин.

Істотні зрушення намітилися в європейській системі захисту прав людини та основних її свобод. Набула чинності Хартія основних прав Європейського Союзу, підготовлена спеціально скликаним для цього Конвентом. Активізувалась діяльність Європейського Суду з прав людини, до якого послідовно зростає потік звернень.

Отже, настав час коли не можна бути юристом вищої кваліфікації без глибокого опанування основ і засад європейського права. Завдяки праву ЄС набувають розвитку нові правові концепції та ідеї.

Знання права ЄС необхідне не тільки для юристів, але й для широкого кола інших фахівців державного апарату, громадських організацій, підприємців тощо.

Варто також підкреслити, що такі підходи відповідають вимогам щойно прийнятого Закону України про вищу освіту, нарідним каменем якого є підготовка кадрів нової генерації фахівців європейського гатунку.

Для повнішого уявлення стосовно викладання навчального курсу «Право ЄС» у нашому вузі слід підкреслити, що вказаний предмет передбачений лише для студентів магістратури.

Вищенаведена інформація спонукає автора зробити низку узагальнень і пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення навчального процесу в нашій академії:

- сьогоднішній стан вивчення права ЄС не відповідає вимогам часу та ролі й значенню його у підготовці юристів вищої кваліфікації;
- часта зміна обсягу годин не тільки не сприяє стабілізації навчального процесу, але й не дає змоги зосередитись на підготовці курсу лекцій чи посібника, яких так бракує сьогодні;
- у нашому вузі повний навчальний курс доцільно викладати студентам бакалаврату, а студентам магістратури - у формі спецкурсу;
- передбачити для студентів бакалаврату підготовку письмового завдання під керівництвом викладача;
- для студентів магістратури запровадити магістерську працю;
- упродовж п'ятирічного циклу навчального процесу не вносити в нього істотних змін;
- навчальний курс «Право ЄС» повинен вивчатися і на заочній формі навчання;
- заслугове на увагу залишити державний іспит з курсу «Право ЄС» (варіанти можна обговорити окремо).

Правова держава в Україні: реалії чи майбутнє

Заяць Н.В., доцент кафедри теорії держави та права НАВС, доктор юридичних наук, доцент

Правова держава в Україні може розглядатись як політико-юридична форма організації суспільного життя, що належить до таких фундаментальних, соціальних цінностей, як права людини і громадянина, конституціоналізм, демократія тощо. Фіксація поняття «правова держава» у ст.1 Конституції України, де зазначається: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1], затвердила орієнтир загального державного розвитку, заклала основи моделі організації відносин у суспільстві, а також між суспільством і державою, що має бути реалізована в Україні.

Звісно, що сьогодні висловлюються суперечливі думки щодо того, наскільки принципи та ідеали правової держави вдалося реалізувати у складному державотворчому процесі, який пройшла Україна з дня проголошення незалежності. Розмаїття оцінок реального стану України та перспектив розбудови в ній правової держави спричиняється не лише різними поглядами на ті реальні здобутки, які має на сьогодні Україна, а й різнобічним розумінням того, якою має бути сьогодні модель правової держави, різним тлумаченням того, у чому зміст цього поняття, різними критеріями, що застосовуються при порівнянні теоретичного концепту «правова держава» з реальною практикою втілення її вихідних положень і принципів.

Одним із факторів, який робить дослідження тематики правової держави найбільш актуальним завданням сьогодення, є критично низький рівень поваги до права та закону, що останнім часом поширився на суспільний і державний організм. Властива як суспільству в цілому, так і представникам державної влади неповага до права, породила сьогодні реальну небезпеку перетворення держави на корумповану, псевдоправову та псевдодемократичну систему. Причому реальна небезпека цього усвідомлюється як на рівні суспільства, так і на рівні державної влади.

Правовий характер держави виявляється передусім у принципі верховенства права, який традиційно пов'язується з ідеями панування права в життєдіяльності громадянського суспільства. Відповідно до цього принципу, який закріплено в Конституції України, основою законотворення мають бути загальновизнані принципи справедливості, гуманізму, пріоритету особи, громадянина та громадянського суспільства перед державою [2]. Чому ж право в Україні не відповідає критеріям справедливості? А держава, попри конституційну декларацію, не стала правовою? Зокрема, якщо політичний режим відхиляється від демократії та трансформується в авторитариську версію режиму, то право ігнорується, а закони використовуються для забезпечення пануючого статусу правлячої групи, а не правової захищеності та впевненості пересічних громадян. Правляча група для поставленої мети використовує всі засоби: внесення змін до Конституції через рішення Конституційного Суду, обмеження політичної та економічної конкуренції, введення механізмів контролю над громадянськими інститутами та засобами масової інформації, формування залежної судової системи, порушення конституційного суверенітету Верховного Суду.

Коли держава функціонує як домінуюче явище відносно громадянського суспільства і його членів, формуючи свій власний корпоративно-бюрократичний інтерес, неминує виникати умови для авторитаризму, для засилля державної бюрократії, для знищення конкуренції (політичної, економічної, соціальної), як рушіїв суспільного прогресу.

Найвірогідніше, що саме таке розуміння природи та завдань правової держави поставлено було за мету правлячою елітою.

На жаль, український конституціоналізм не був спрямований ані на демократію, ані на відтворення свободи та відповідно налагодження ефективної діяльності політичних інститутів, що здатні ефективно забезпечити функціонування демократії як нормативно-правової системи.

Це, зокрема, проявляється в правовому послабленні всіх політичних інститутів, що стало можливим внаслідок зсуву системи стримувань і противаг. Усталені політичні інститути поступово втрачають власні конституюючі ролі, поступаючись «штучним субінститутам», на які покладено основні завдання з розробки політичних рішень і здійснення неформального контролю за «традиційними інститутами». Серед них можна назвати: Національний антикорупційний комітет, Комітет з економічних реформ, Рада регіонів, Громадська гуманітарна рада, Конституційна Асамблея, які, незважаючи на їх дорадчо-консультативний статус, по-суті, отримують право політичної і навіть квазізаконодавчої ініціативи. Фактично це означає, що система виконавчої влади

концентрується не навколо конституційно-виконавчих органів – Кабінету Міністрів та обласних і місцевих адміністрацій, а навколо названих субінститутів, яким і передаються владні повноваження.

Відчуває на собі зміну політико-правової та конституційної ролей і парламент України – Верховна Рада, яка перестає бути представницьким інститутом, а саме:

- втрачається легітимність інститутів, що змушені діяти в адміністративно-командній системі;

- демократичні інститути перестають функціонувати в «нормальному» конституційному режимі, а діють за допомогою позаінституційних механізмів;

- партії втрачають функції політичного представництва, що провокує реанімацію класичних олігархічних впливів початку 2000-х. Після конституційних реформ 2010 року потреба в політичних партіях фактично була знівельована.

Підміна класичних політичних інститутів субінститутами означає слабкість права як конституційного елемента держави. Саме нехтування конституційними приписами веде до ерозії основоположних засад конституювання держави.

На жаль, Україна не змогла виробити ефективні утримувачі запобігання ризиків відходу від усталених критеріїв демократичного та відкритого суспільства. Насамперед це стосується функціонування парламенту як повноцінного плюралістичного представницького органу, проведення чесних і прозорих загальнонаціональних виборів (як президентських, так і парламентських), розгалуженої мережі недержавних громадських організацій як джерела незалежної інформації в сфері публічної політики, а також функціонування незалежного суду.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна наразі стоїть перед критичним вибором – або залишитись і надалі в пострадянській державності з її правовим безправ'ям, поза правовим конституціоналізмом, або зробити стрибок у нову національну правову державу з дієвим європейським конституціоналізмом та дієвою системою правового захисту. Питання полягає в тому, чи зможе керівництво держави зробити цей стрибок – вийти за межі постійного перекроювання державності для еліти та почати будувати правову державу для всіх громадян.

Сьогодні ж у переважної більшості наших громадян замість твердого переконання у правовому характері Української держави скоріше присутнє відчуття обману і розчарування. Ми повинні усвідомити, що правову державу не можна проголосити – вона повинна скластися як результат реформи економічних, політичних, державних і правових інститутів, реальної зміни характеру взаємовідносин між громадянським суспільством, державою і особистістю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Офіційне видання. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Видавничий дім. – К., 2004, с. 100.
2. Скрипнюк О.В. Соціальна правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К., 2000. – С.130.

Міжнародний досвід охорони об'єктів культурної спадщини під час збройного конфлікту

Кулакова Н.В., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Охорона об'єктів культурної спадщини є глобальною проблемою, вирішення якої здійснюється за допомогою правових, організаційно-управлінських заходів, що передбачені міжнародними конвенціями та іншими нормативними актами. Комплексне розв'язання проблеми охорони об'єктів охорони культурної спадщини можливе при спільній діяльності світової спільноти на основі застосування запобіжних заходів, що передбачені міжнародно-правовими актами.

Сьогодні закладено підвалини міжнародного захисту культурної спадщини. Починаючи з XIX ст. окремі питання щодо необхідності такої діяльності було піднято на засіданнях архітектурних секцій у межах Всесвітніх виставок, починаючи з 1855 р., де були продемонстровані зображення історичних пам'яток та реставраційні проекти. Це була спроба відображення процесів збереження та способів реставрації пам'ятників [13].

У 1874 р. відбулася Брюссельська міжнародна конференція, на якій було приділено увагу міжнародно-правовому захисту культурних цінностей, яка отримала назву «Брюссельська декларація про закони та звичаї війни», завданням якої було зменшення страждань людей під час збройних конфліктів держав за допомогою кодифікації законів та звичаїв війни. У ст. 8 Декларації передбачалося, що «власність громад, а також релігійних установ та благодійних навчальних, художніх і наукових закладів, навіть таких, що належать державі, має поважатися нарівні з приватною власністю. Всіляке загарбання, а також навмисне руйнування чи пошкодження подібних установ, пам'яток, художніх і наукових творів переслідуються відповідною владою» [3]. Проблемою Декларації було те, що вона не була прийнята, але, зрозуміло, відіграла значну роль у формуванні міжнародних норм щодо законів війни [10, с. 67].

Вперше спробу охорони культурної спадщини на міжнародному рівні було здійснено на Гаазьких конференціях 1899 і 1907 рр., на яких було прийнято 13 конвенцій, що започаткували формування принципів й норм міжнародного права, які передбачали спеціальні заходи охорони історичних і культурних об'єктів – мистецтва, історії, археології, давні рукописи й книги, будівлі, в яких зберігаються чи експонуються культурні надбання, а також окремо – центри зосередження культурних цінностей.

Конвенція про закони і звичаї суходільної війни від 18 жовтня 1907 р. у двох статтях передбачає регулювання захист культурних цінностей у військовому конфлікті. Так, за ст. XXVII передбачено, що «під час облоги й бомбардувань слід ужити всіх необхідних заходів, щоб уберегти, поспроможі, храми, будівлі, що служать цілям науки, мистецтва і добродійності, історичні пам'ятки, шпиталі та місця, де зосереджено хворих чи поранених, за умови, що такі будівлі й місця не служать водночас воєнним цілям [4]. Заслугове на увагу те, що на відміну від ст. 17 Брюссельської декларації 1874 р., Конвенція ІУ розширює перелік

об'єктів культурної спадщини, а також передбачає умову про невикористання їх у військових цілях, хоча привертає увагу, достатньо умовне визначення «щоб уберегти, по спроможі».

IX Гаазька конференція про бомбардування морськими силами під час війни від 18 жовтня 1907 р. у Конвенції «культурним цінностям» присвячено ст. 5 «При бомбардуванні морськими силами повинні бути прийнятні заходи всі необхідні заходи для того, щоб шадити, по спроможі, історичні пам'ятники, храми, будівлі, що слугують цілям науки, мистецтва та благодійності, шпитали та місця, де зібрані хворі або поранені за умови, що такі будівлі та місця не використовуються одночасно військовим цілям»[5]. Жителі міст повинні були означити ці будівлі або збірні місця видимими знаками.

Велике значення для розвитку міжнародного права, яке регулює питання правового захисту об'єктів культурної спадщини, має Договір про охорону художніх та наукових закладів та історичних пам'ятників (в історії отримав назву «Пакт Реріха»[6]). Цей документ був схвалений на міжнародних конференціях – 1931,1932 рр. у м. Брюгге (Бельгія) і в 1933 р. у Вашингтоні (США). У цьому документі було зазначено що він приймається для того, «щоб захистити в час будь-якої небезпеки всі державні та приватні нерухомі пам'ятки, що становлять культурну скарбницю народів, вирішили укласти договір із цією метою і заради того, щоб забезпечити повагу до культурних цінностей та їх захист під час війни й у мирний час».

Стаття I передбачає, що «Історичні пам'ятки, музеї, наукові, художні, навчальні й культурні заклади розглядатимуться як нейтральні та як такі користуватимуться повагою і захистом з боку воюючих сторін. Такою ж повагою і захистом користуватиметься персонал вище зазначених закладів [6]. Унікальність та універсальність цього документа полягає в тому, що він достатньо стисло, доступно визначає перелік пам'яток і закладів, які потребують захисту (ст.4).

На міжнародній конференції в Гаазі 14.05.1954 р. було підписано «Конвенцію про захист культурних цінностей у випадках озброєного конфлікту», яка і до цього часу є основним документом щодо захисту об'єктів культурної спадщини. Її положення були доповнені в 1999 р. Другим Протоколом, який продовжував безперервну та системну діяльність удосконалення міжнародно-правових норм [2]. За своїм характером це системний документ, який має значення для всіх країн світу при забезпеченні захисту культурної спадщини. Оскільки вона не тільки визначає поняття культурної спадщини «цінності, рухомі або нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі як пам'ятники архітектури, мистецтва або історії, релігійні або світські, археологічне місцезнаходження, архітектурні ансамблі, які в якості таких представляють історичний або художній інтерес, твори мистецтва, рукописи книг, інші предмети художнього, історичного або археологічного значення, а також наукові колекції або важливі колекції книг, архівних матеріалів або репродукції цінностей». У визначені культурних цінностей об'єднано цілий список об'єктів, які незважаючи на їх різноманіття володіють характерними ознаками. Але і кодифікує всі найважливіші норми по захисту культурних цінностей у випадках

збройного конфлікту.

Другий протокол 1999 р. до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту 1954 р. доповнював і не змінював норми Конвенції. Цей документ має комплексний характер, що підтверджується його преамбулою, а саме спадкоємністю норм аналогічної Конвенції «норми, що регулюють захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту, повинні відображати розвиток міжнародного права» [7]. Окремі положення Конвенції були розширені, а саме: у ст. 5 визначені підготовчі заходи у мирний час для захисту культурних цінностей від наслідків конфлікту, який може виникнути; визначена система криміналізації окремих діянь; відповідальність держав (ст. 38).

Ці норми свідчать про перспективи розвитку міжнародного законодавства при розробці системи захисту культурних цінностей.

Також важливе значення для подальшого залучення держав до розвитку гуманітарного права, при здійсненні захисту культурної спадщини, було прийняття Додаткових протоколів 1977 рр. до Женевським конвенціям 1949 р. два Додаткових протоколи включили статті про захист культурних цінностей. Так, стаття 53 Протоколу I містить наступне положення «Без шкоди для положень Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 р. та інших відповідних міжнародних документів забороняється: а) здійснювати будь-які ворожі акти, спрямовані проти тих історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культу, які складають культурну або духовну спадщину народів; б) використовувати такі об'єкти для підтримки військових зусиль; в) зробити такі об'єкти об'єктами репресалій» [8].

Ст. 16 Протоколу II забороняє здійснювати будь-які ворожі дії, спрямовані проти культурних цінностей та використовувати їх для підтримки військових зусиль [9].

Одна з перших спроб розробити понятійний апарат об'єктів охорони культури було зроблена Міжнародною хартією, прийнятою на II Міжнародному конгресі архітекторів і технічних спеціалістів з питань збереження монументальних пам'яток, що відбувся у Венеції (травень 1964 р.) та Конвенцією про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. [1].

Ефективність міжнародно-правової системи захисту культурної спадщини залежить, насамперед, від таких обставин як укріплення мирного співіснування держав, скорочення кількості збройних конфліктів, використання тільки мирних засобів для їх вирішення. І саме головне, безперечне виконання державами та громадянами норм міжнародного права та національного законодавства по захисту культурної спадщини.

Діючі міжнародно-правові акти по захисту культурних цінностей, безсумнівно володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об'єктів культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

2. Конвенція о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Брюссельська декларація про закони та звичаї війни [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://te.zavantag.com/docs/238/index-23956-5.html>.
4. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_222.
5. Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни (IX Гаазька конвенція) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=7243&r=1>.
6. Договір про охорону художніх та наукових закладів та історичних пам'яток (Пакт Реріха) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/tpart22/isx22214.htm>.
7. Другий протокол 1999 р. до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту 1954 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ratification-kit-cultural-property-271004.htm>
8. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I). Женева, 8 июня 1977 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/treaties-additional-protocol-1.htm>.
9. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол II). Женева, 8 июня 1977 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/6lkb31.htm>
10. Богуславский М.М. Международная охрана культурных ценностей : М.М. Богуславский. – М.: Международные отношения, 1979. – 192 с.
11. Спиридонова Ю.В. Генезис международной охраны культурного наследия в 1930-е гг. : Ю.В. Спиридонова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://e-notabene.ru/fr/article_56.html.

Поняття та ознаки права на працю в Україні

Пустовіт Ж.М., професор кафедри загальноправових дисциплін ННІПН НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Пріоритетне місце в системі основних соціальних прав і свобод людини і громадянина посідає право на працю. Так, стаття 43 Конституції України визначає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Право на працю включає право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом [1, с.15].

Поряд із цим у Конституції України встановлено певні обмеження для окремих видів праці, зокрема, забороняється використання примусової праці. При цьому не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і надзвичайний стан. Забороняється використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах.

Відповідна стаття Конституції України практично повністю імплементує основні положення Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, в статті 6 якого визначається: «Держави, що беруть участь у цьому Пакті, визначають право на працю, що включає

право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працюю, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується, і здійснювати належні кроки по забезпеченню цього права» [2,с.72]. Таке саме положення зафіксовано і в Загальній декларації прав людини.

За загальним правилом, визнаючи право на працю, держави включають до нього:справедливу заробітну плату та рівну винагороду за працю рівної вартості;забезпечення гідного життя для працівника та його сім'ї; умови праці, які відповідають вимогам безпеки та гігієни; однакові для всіх можливості просуватися по службі; відпочинок, дозволя, розумне обмеження робочого часу, періодичну відпустку, яка оплачується, винагороду за святкові дні.

Крім Конституції України, право на працю закріплено статтею 2 Кодексу законів про працю в Україні, в якому визначено, що право громадян України на працю – це право на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, - включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою. Держава створює умови для ефективної зайнятості населення, сприяє працевлаштуванню, підготовці і підвищенню трудової кваліфікації, а при необхідності забезпечує перепідготовку осіб, вивільнюваних у результаті переходу на ринкову економіку[3].

Виходячи з аналізу вищезгаданих характеристик права на працю варто визначити, що наразі науковий підхід, насамперед, до поняття та сутності права на працю має докорінно змінитися і ґрунтуватися на тому, що право на працю варто розглядати виходячи з концепції ліберального праворозуміння до природних прав людини, що належить людині так само, як право на життя.

Н.Мокрицька вважає, що від того, наскільки створені об'єктивні можливості для реалізації права на працю, залежить і реальність інших прав людини, бо праця є необхідним чинником існування людини та суспільства [4]. Водночас основним соціальним призначенням цього права є все ж забезпечення зайнятості та надання людям роботи і засобів до існування. Особа, реалізуючи своє право на працю, не завжди перебуває у правовому вимірі. Застосування нею своїх здібностей до праці може бути зумовлене лише природним бажанням людини працювати, задовольняти власні та (або) суспільні потреби. Основою цього природного права кожної людини є здатність до праці, що належить людині, зважаючи на її людську природу. Природне розуміння права на працю зумовлює його невідчужуваність (невід'ємність). Воно належить кожній людині від народження і не потребує «дозволу» з боку держави. Беззаперечним з огляду на вищевикладене є те, що право на працю вважається основним невідчужуваним природним правом людини. Воно наявне в суспільстві об'єктивно, незалежно від визнання його державою, але не маючи юридичного оформлення та не будучи визнаним та гарантованим, право на працю є лише побажанням, адресованим суспільству в цілому, бо не буде практично реалізовуватися.

Ця точка зору є слушна і її варто розуміти так, що , з одного боку, право на працю є основним невідчужуваним природним правом людини, але без відповідного механізму реалізації та гарантування не буде фактично реалізованим.

Так, право на працю має певні ознаки, а саме суть, зміст і форму.

Сутністю права на працю є можливість одержання роботи, вільного вибору професії, роду занять, можливість заробляти собі на життя працюю, що забезпечує гідне існування людини та формує площину її самореалізації. Змістом цього права є здорові і безпечні умови праці. Формою права на працю є оплата чи винагорода за неї у встановлених законом розмірах і формах. Таким чином, право на працю – це форма діяльності особи (трудова діяльність) з метою забезпечення умов існування(одержання винагороди), шляхом вільного вибору професії, роду занять або погодження на них.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 15 травня 2014р.:(офіц. текст).-К.: Паливода А.В., 2014. -56с.

2. Міжнародний пакт о громадянських і політичних правах.//Права человека : сборник международных документов.-М.: Юрид.лит., 1998. – 608с.

3. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322- VIII (Редакція станом на 11.08.2013). [Електронний ресурс]//Сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4. Н.Мокрицька. Про сутність проголошеного у Конституції України права на працю./[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2451/115/>

Нагальні реформи на регіональному та місцевому рівні як передумова свроінтеграції України

Безрутченко С.М., професор кафедри господарсько-правових дисциплін
ННІПП НАВС, кандидат економічних наук

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сформувало перед нашою державою завдання забезпечити імплементацію європейських правових норм та принципів шляхом здійснення комплексу реформ у всіх сферах організації життя суспільства.

Слід мати на увазі, що структура управління, економічна, фінансово-кредитна системи та соціальна політика країн, бажаних стати членами Європейського Союзу, повинні відповідати певним стандартам і критеріям, які були узагальнені і прийняті в Маастріхті та Копенгагені.

У блоці завдань, що постали перед Україною у цьому зв'язку, питанням державної регіональної політики належить провідне місце. Адже реальною основою процвітання Європейського Союзу є саме стабільний та збалансований розвиток усіх територій країн ЄС, вирівнювання стану їх розвитку, що вирішальною мірою забезпечує ефективно діюча система місцевого самоврядування та запровадження на практиці принципу субсидіарності, адміністративної та фінансової децентралізації.[1]

Очевидно, що наразі Україна переживає надзвичайно складний період своєї сучасної історії. Надзвичайно небезпечною та руйнівною для всієї країни залишається політична та економічна ситуація на Сході України. А в окремих місцях Донбасу, внаслідок ведення військових дій, спостерігались ознаки гуманітарної катастрофи. У глибокій кризі перебувають економіка та фінансова система країни, про що свідчать вкрай негативні тенденції майже всіх макроекономічних показників. Втім, на думку аналітиків, було б неправильно, всі негаразди в сфері економіки

та публічних фінансів списувати на колосальні втрати від корупційної складової наших проблем, недооцінюючи значення інших важливих факторів. Україна відчуває негативний вплив хронічних прорахунків щодо впровадження державної регіональної економічної політики, негативні наслідки структурної деформації регіональних економічних комплексів, що насамперед, виявляється через дефіцит державного бюджету, зниження рівня та якості життя людини.[1]

Так, дефіцит Державного бюджету України на 2014 р. за перші півроку оцінено у суму 6 289,8 млрд грн.[2]. Загрозливий тренд демонструють підсумки соціально-економічного розвитку регіонів України протягом січня-червня 2014 р. :

- зменшення обсягів промислового виробництва спостерігалось в 19 регіонах;
- зменшення обсягів виконаних будівельних робіт мало місце в 20 регіонах;
- від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами мало місце у 8 регіонах;
- зменшення обсягу освоєних капітальних інвестицій мало місце у 18 регіонах;
- зменшення надходжень прямих іноземних інвестицій спостерігалось у 26 регіонах.[3]

В контексті, обраної для дослідження, тематики, треба зазначити, що до низки, у тому числі вищезазначених, негативних явищ, призвела і надмірна централізація доходів і видатків державного бюджету. Вилучаючи левову частину доходів до центрального бюджету, уряд послаблює зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні доходів за чинними статтями та пошуку нових джерел доходів. Така модель бюджетної системи сформувала пасивні органи місцевого самоврядування, які покладаються на допомогу з держбюджету і не є активними щодо розвитку власних територій.

Показово, що 2013 року у шести із 27 регіонів частка трансфертів із державного бюджету в доходах місцевих бюджетів перевищила 70 %, у семи регіонах вона становила від 60 до 70 %, у п'яти – від 50 до 60 %, і лише в дев'яти регіонах – менше 50 %. Фінансова залежність від центру також погіршила якість надання суспільних товарів і послуг на місцях, оскільки органи місцевого самоврядування завжди можуть посилатися на брак фінансових ресурсів [4].

Водночас, навіть попри вкрай складну внутрішню та зовнішньополітичну ситуацію, на місцях, в регіонах України відчувається «зарядженість» на євроінтеграцію, вже розпочались незворотні процеси реформування, які мають бути підкріплені, зокрема кардинальними змінами у чинній законодавчій базі, зокрема щодо створення комплексної правової бази для дієвої боротьби з корупцією, підвищення дієздатності місцевого самоврядування, залучення громадськості до вирішення нагальних проблем соціально-економічного розвитку на місцях. Вирішення цих завдань – умова активізації підприємництва та залучення інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення доходів населення.

Водночас, уніфікованого, стандартизованого «рецепту» щодо впровадження реформ як в країні в цілому, так зокрема на місцевому,

регіональному рівні в Україні на разі не існує. А комплексна програма реформ ще не відома суспільству, тоді як саме свідомо підтримка та активна зацікавлена участь щонайменше переважної кількості громадян є головною гарантією досягнення бажаної мети – стати членами Європейського Союзу. Тому варто підтримати думку фахівців про те, що треба невідкладно зробити висновки із того, чому і з яких причин не спрацювали різні програми вдосконалення та реформ, яких за історію існування незалежної України не бракувало.

Так, наприклад, затверджена у 2010 р. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки охоплювала перелік заходів щодо реформування головних складових елементів системи державних фінансів, зокрема бюджетної та податкової систем, державного кредиту, місцевих фінансів, позабюджетних соціальних фондів. Попри значну кількість зауважень, маємо зазначити, що ця програма, на думку науковців, була цілісним планом реформ. У межах кожного напрямку було реалізовано низку заходів, проте результати проведених реформ є досить неоднозначними. Частина новачій дійсно сприяла поліпшенню стану державних фінансів. Поряд із цим виконання окремих важливих завдань мало формальний характер, низку завдань так і не було реалізовано попри закінчення термінів, відведених на їх виконання. При цьому якість реалізації багатьох завдань була низькою, що нівелювало їх позитивний ефект. Як результат, Програма економічних реформ на 2010–2014 роки так і не вирішила більшості фундаментальних проблем у системі державних фінансів України. [5]

На мою думку, поки що не має підстав стверджувати, що політична еліта в Україні вже зробила з цього відповідні висновки. Так, нещодавно майже одночасно були оприлюднені реформаторський пакет законопроектів Уряду України в сфері бюджетно-податкової політики (без прийняття якого Прем'єр-міністр А.Яценюк відмовляється представляти на затвердження парламенту головний фінансовий план країни - Державний бюджет на 2015 рік), та в загальних рисах програма реформ Президента України П.Порошенка «Стратегія 2020». вніс до Верховної Ради Урядовий пакет проектів законів передбачає внесення змін до Податкового та Бюджетного кодексів, а також законопроект про реформування системи загальнообов'язкового соціального страхування та легалізації фонду оплати праці. У Верховній Раді були зареєстровані, проект закону «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» (№5080 от 15.09.2014); проект закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України» та деякі інші законопроекти відносно податкової реформи (№5079 от 15.09.2014); проект закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (відносно реформи міжбюджетних відносин) (№5078 от 15.09.2014).

Репрезентована перед журналістами під час міжнародного заходу високого рівня Програма Президента «Стратегія реформ до 2020 року» передбачає здійснення більше 60 реформ у всіх сферах життя країни, включаючи сферу державної регіональної політики і має дозволити Україні вже через шість років подати заявку про вступ до ЄС.

На жаль, в умовах недостатньої поінформованості про зміст та обґрунтування очікуваних конкретних результатів від запровадження цих програм, ставлення до них суспільної думки неоднозначне і скоріше зводиться до визнання їх неузгодженими і тому такими, що не відповідають вимога цілісного комплексу реформ. Тому, поки ще, на мою думку, слід погодитися з висновком Молдован О.О., який відмічаючи, що кожен український уряд декларує прагнення децентралізувати систему державних фінансів країни, передавши частину доходів держбюджету на забезпечення фінансової стійкості органів місцевого самоврядування, зауважує, стверджує, попри наявність потужного лобі інтересів регіональної еліти в нинішній владі, через відсутність цілісного розуміння концепції децентралізації бюджетної системи, а також наочних доказів її ефективності на практичному рівні цей процес, відбувається надто повільно [5].

З огляду на вищезазначене, слід сподіватися, що заданий українському суспільству «Євромайданом» могутній імпульс євроінтеграції обов'язково втілиться у життя разом із завершенням найближчим часом формування нового складу Верховної Ради та здійснення послідовних кроків направлених на досягнення політичної стабілізації та консолідації в країні.

Список використаних джерел:

1. Передумови та практики реалізації реформ на регіональному і місцевому рівнях – К.: НІСД, 2014. – 68 с.

2. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/art_id=247157216.

3. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо соціально-економічного розвитку регіонів України (січень-червень 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/MixedList?tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegioni>

4. Передумови та практики реалізації реформ на регіональному і місцевому рівнях – К.: НІСД, 2014. – 68 с.

5. Молдован О.О. Стратегія реформування системи державних фінансів України: завдання, пріоритети, механізми : аналіт. доп. / О. О. Молдован. – К. : НІСД, 2014. – 48 с. – (Сер. «Економіка», вип. 17).

Політичні аспекти організації нормотворчості в Україні

Ситник С.В., доцент кафедри політичної аналітики і прогнозування Національної академії державного управління при Президентіві України, кандидат політичних наук, доцент

Нинішній період становлення української державності характеризується активним розвитком інститутів громадянського суспільства, які прагнуть не лише впливати на інститути державної влади, а й бути безпосередніми її творцями. Вітчизняні науковці наголошують, що «успіх у досягненні дійсної незалежності України залежить, насамперед, від усвідомлення, по-перше, необхідності побудови прямих і зворотних зв'язків між державою і суспільством, тобто цілісної системи державно-організованого і керованого українського суспільства, і, по-друге, пріоритетної залежності національної держави від українського суспільства, а не навпаки» [1, с.255]. Наразі актуалізується необхідність розвитку публічної політики як відкритого прозорого процесу прийняття

владно-політичних рішень, доступного для всіх суб'єктів, заінтересованих у вирішенні суспільно-значимих проблем. У цій ситуації зростає потребуваність у вивчені правових механізмів реалізації публічної політики.

Одним з найбільш важливих елементів публічної політики є виробництво політичних рішень. Нормативно-правові засади, виражені в нормативно-правових актах є нічим іншим як публічною політикою втіленою у вже прийнятих рішеннях. Водночас нормативно-правові засади формують правила гри для суб'єктів публічної політики – органів публічного управління різних рівнів, а також різних політичних акторів, які виникають у процесі становлення громадянського суспільства та у результаті дії механізмів самоорганізації. Сьогодні є суспільний запит на нормативну-правову базу, яка забезпечувала б існування легітимних процедур впливу громадськості на прийняття владно-політичних та управлінських рішень. Маємо визнати наявність значних прогалин у врегулювання відносин «люди-влада», «люди-управління». У результаті відсутність процедур або ж їх недосконалість знижує ефективність взаємодій держави та суспільства. Тут доречно звернути увагу на таке правило: «норми, реалізація яких передбачає включення будь-якого за складністю механізму присутності держави, особливо державного втручання, потребують додаткового забезпечення законності, вираженого у таких процесуальних формах як процедури». Відсутність процедур блокує у першу чергу канали реалізації прав суб'єктів публічної політики. Так само діє й інше правило: «чим менш розвинутим є громадянське суспільство і, відповідно, менш дієвими неформальні інститути, тим більшою є потреба у формалізації «правил гри», у тому числі і у такий спосіб як створення законів». Унормування права стає єдиним способом формування правової держави. Інституалізація рівноправного діалогу суспільства та державних органів влади у процесі прийняття публічно-владних рішень, у тому числі шляхом створення нормативно-правової основи, є однією ознак правової держави. публічна політика розпочинається з процесу правотворчості – формулювання загальних правил поведінки таких суб'єктів як: народ; державні органи влади; органи місцевого самоуправління; окремі посадовці, громадські організації тощо.

Участь громадськості у законотворчому процесі визначається через дію інститутів прямої участі чи інститутів, які мають дорадчі форми. Відповідно можна окреслювати дві стратегії залучення громадян у процес здійснення публічної влади:

- прийняття законів безпосередньо громадянами через їх ухвалення на референдумі;

- вироблення та прийняття закону за участі громадян.

Важливим у реалізації демократичних принципів законотворчого процесу є встановлення обов'язкових та факультативних референдумів. Обов'язковий референдум проводиться з кола питань, прийняття рішень по яких можливе лише у спосіб проведення процедури голосування, у той час як факультативний референдум може бути організований за ініціативою будь-якого суб'єкту законотворчого процесу з кола питань, які можна виносити на референдум.

Процедура імперативного референдуму, передбачає наділення громадян законодавчою владою, процедура обов'язкового референдуму – верховною законодавчою владою, у той час як процедура консультативного референдуму легітимізує право громадян бути суб'єктами законотворчих процесів через делегування прав на здійснення законодавчої влади представницькому органу. Вітчизняні реалії унормування правотворчості підтверджують необхідність нормативного закріплення процедур, які дозволяють реалізовувати право громадськості на безпосередню законотворчість.

Не менш важливою та актуальною є проблема участі громадськості у процесах делегованої та підзаконної правотворчості, у яких функція правотворчості належить органам виконавчої та відповідно Президенту, Уряду, міністерствам, відомствам, місцевими органами державного управління, головам державних адміністрацій, головам рад. Деякі науковці [2, с.159] схиляються тієї позиції, що у процесах делегованої і підзаконної правотворчості, які характеризуються підвищеним ступенем оперативності та гнучкості, меншою формальністю, найбільше проявляє себе механізм «непрозорості» процесу прийняття нормативних актів. Така ситуація призводить до необхідності врегулювання цих процесів та розробки механізмів впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Заяць Н.В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні : монографія / Н.В. Заяць. – Луцьк : ПрАТ «Волинська друкарня», 2012. – 300с.
2. Матузов Н.И., Теория государства и права / Н.И. Матузов, А.В. Мальков. – М. : Юрист, 2004. – 270 с.

Нормативно-правове удосконалення конституційного права на звернення до вимог законодавства ЄС

Букач В.В., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Право громадян звертатися особисто, а також направляти індивідуальні і колективні звертання в державні органи й органи місцевого самоврядування [1] є одним з найважливіших засобів прояву суспільно-політичної активності громадян, зацікавленості їх у суспільних справах, а також захисту ними своїх прав.

Підтвердженням усього вищесказаного служить досить докладна розробка права на звернення не тільки в законах України, але і на міжнародному рівні.

В сучасних умовах формування інформаційного суспільства важливим напрямом посилення ефективності роботи зі зверненнями громадян вбачаються заходи у рамках розвитку електронного уряду. Поширеною світовою практикою стало визнання за зверненнями, переданими через електронні системи зв'язку, певної юридичної сили.

Так, у США державні службовці зобов'язані приймати й обробляти листи громадян, спрямовані до органів влади електронною поштою, та давати офіційні відповіді на них. У парламенті Шотландії працює система

подачі електронних звернень (e-petitioning), що дозволяє кожному громадянину оперативно запропонувати для розгляду будь-яке питання. Всі запити розглядаються і на кожний готується відповідь. Подібну систему впровадив парламент Великобританії. У 2007 р. цим шляхом до парламенту звернулися понад 7% громадян держави зі своїми скаргами та пропозиціями. 2002 р. в італійському місті Болонья було видано спеціальну ухвалу, якою міським структурам виконавчої влади доручалось активно використувати поради громадян, висловлені на муніципальному Інтернет-форумі, відповідати на поставлені запитання, а також на основі дописів виокремлювати й аналізувати нагальні проблеми. Дещо іншу схему було використано в місті Модені, де замість форуму було створено систему так званого електронного листка новин (newsletter). Залишаючи на ньому свої персональні дані, громадянин набував можливість регулярно отримувати на власну електронну адресу інформацію про плани міської ради, ставити запитання за допомогою електронної пошти та отримувати відповіді у законодавчо встановлений термін. Аналогічні експерименти також здійснювались на рівні органів місцевого самоврядування в інших містах Італії.

З впровадженням автоматизованої системи взаємин «громадянин – держава» можна розраховувати на підвищення ефективності державного управління й обмеження корупції. Електронна взаємодія здатна змінити саму природу влади, зробити її більш прозорою й підконтрольною громадськості, адже кожний громадянин, безпосередньо зможе вступати у взаємодію з державними службовцями без черг і зайвої бюрократії. Отже, розвиток такої форми роботи зі зверненнями громадян як електронні звернення за допомогою мережі Інтернет та електронної пошти, мають розглядатись не як допоміжний, а як один із основних напрямів у сфері вдосконалення роботи зі зверненнями громадян та подолання корупції.

Викладене дозволяє внести пропозиції для подальшого нормативно-правового та організаційно-управлінського удосконалення роботи зі зверненнями громадян в Україні. Ініціатива щодо їх практичного втілення могла би належати Главі держави та бути оприлюдненою у формі відповідних законопроектів та Указу Президента України, які передбачають:

- внесення змін до Закону України «Про звернення громадян», а саме – до ст.22 в частині скасування можливості надавати відповіді про розгляд звернень в усній формі без підготовки письмової відповіді та до ст.8 щодо необхідності розгляду анонімних звернень, якщо вони стосуються скоєння або планування дій, що загрожують державній безпеці або безпеці окремих фізичних та юридичних осіб;

- внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України з метою всебічного посилення відповідальності посадових та службових осіб за порушення законодавства у сфері забезпечення конституційного права громадян на звернення;

- внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» з метою реформування даного правозахисного інституту шляхом введення посад спеціалізованих

омбудсменів для посилення роботи з розгляду звернень громадян у найбільш проблемних сферах суспільного й економічного життя України;

- доручення органам державної влади та місцевого самоврядування щодо поліпшення роботи зі зверненнями громадян, поданими у формі пропозицій, які є механізмом безпосередньої участі громадян у державному управлінні, у вирішенні загальносуспільних справ та питань місцевого значення, можливістью активного впливу громадянина на розробку та здійснення державної політики;

- запровадження в одному із регіонів або міст України експерименту щодо створення державної мережі універсальних центрів для комплексного опрацювання звернень громадян на основі врахування позитивного організаційного досвіду іноземних держав і застосування сучасних комунікаційних технологій [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К.: Преса України, 1997. - 80с.

2. На підставі Указу Президента: №109/2008 від 7 лютого 2008 року Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Державна мова та права і обов'язки громадян

Янковська Г.В., доцент кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін ННІПП НАВС, кандидат філологічних наук, доцент

Нині питання державної мови, її вивчення, володіння та використання є актуальним. Як зазначали В. Іванишин та Я. Радевич-Винницький: «Свого часу говорилося: «Буде держава – буде й мова» (В. Яворівський). Воно так, але, як бачимо, ще в часи М. Левицького розуміли, що якби «була мова», то була б і держава. Тож якщо хочемо мати справжню державу, подбаймо про українську мову. Без української мови не буде української держави». А в час чергового становлення чи то відстоювання України як незалежної самостійної української держави питання державної мови вважають як ніколи, з одного боку, назрілим (недарма ж державну мову прирівнюють до четвертого символу країни) та, з іншого боку, гострим (питання співвіднесення у використанні державної мови та мов національних меншин (регіональних мов) було і є з погляду різних регіонів населення нашої країни невинуватим, а тому наболілим).

Державна мова – це засіб офіційного спілкування держави, закріплення (використання) якого породжує низку прав та обов'язків громадян та держави. Однією з ознак правового режиму державної мови є наявність зобов'язань у громадян держави щодо володіння державною мовою. І справді, основна мова може належним чином функціонувати у тій чи іншій державі за умови її знання, розуміння учасниками насамперед публічних правовідносин. При цьому останні можуть мати різні права та обов'язки щодо вивчення, володіння та використання державної мови, що залежить від їх статусу у державі (наприклад громадянин та іммігрант); обійманої посади (наприклад фізична особа-підприємець та посадова особа державного органу).

Аналіз нормативно-правової бази (зокрема законодавства про мови), досвід зарубіжних держав (у т.ч. пострадянських), науки напрацювання у сфері прав та обов'язків громадян щодо основної – державної – мови дає підстави зробити такі висновки:

1. Громадянин України має низку прав і обов'язків, пов'язаних з використанням державної мови, хоча й не всі з них чітко сформульовані у мовному законодавстві України. Зокрема йдеться про право навчатися державною мовою та користуватися нею; обов'язок вивчити державну мову та володіти нею. При цьому вважаємо, що обов'язки щодо вивчення державної мови та володіння нею мають бути включені до Закону України «Про засади державної мовної політики» у такому формулюванні: «Кожен громадянин України зобов'язаний вивчити державну мову» (внести до статті «Мова освіти»); «Кожен громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою» (внести до статті «Державна мова в Україні»);

2. Усі службові особи України зобов'язані володіти державною мовою та користуватися нею під час виконання своїх посадових обов'язків. Така норма наявна у Законі України «Про засади державної мовної політики» і має бути введена до Закону України «Про державну службу». В інших спеціальних законах достатньо відсилної норми на ці правові норми.

3. Оскільки неодноразово в українському чинному законодавстві використовується поняття «володіти державною мовою», вважаємо доречним ввести до Закону України «Про засади державної мовної політики» тлумачення цієї терміносполуки крізь призму основних чотирьох мовних навичок: слухання, читання, писання, говоріння. Зокрема вважаємо, що володіти державною мовою означає розуміти, читати, писати та висловлювати свої думки державною мовою.

4. Необхідно розробити та запровадити рівні володіння державною мовою. При цьому доречно використати досвід Європейського Союзу щодо розробки системи рівнів володіння іноземною мовою (Common European Framework of Reference), відповідно до якої пропонується шість рівнів: А – користувач-початківець (A1 – початківець; A2 – початковий знання); В – незалежний користувач (B1 – середній рівень; B2 – вище середнього); С – досвідчений користувач (C1 рівень професійного володіння; C2 рівень досконалого володіння).

5. Потрібно визначити у законодавстві рівень володіння державною мовою для осіб, які хочуть отримати українське громадянство – вважаємо, що таким має бути рівень B1, та рівень володіння державною мовою службовими особами – вважаємо, що таким має бути рівень C1.

6. Потрібно розробити систему співвідношення балів зовнішнього незалежного оцінювання з української мови до рівнів володіння державною мовою. Оскільки українська мова традиційно оцінюється разом з українською літературою потрібно продумати можливість виокремлення балів виключно з української мови, на основі яких встановлювати рівень володіння державною мовою.

7. Слід розробити і впровадити в практику процедуру здачі рівневого іспиту з державної мови для тих громадян, які не здавали зовнішнє незалежне оцінювання з української мови. При цьому потрібно розробити положення про процедуру встановлення рівня володіння державною

мовою, у якому визначити: склад та компетентність комісії, яка визначає рівень володіння державною мовою; процедуру попереднього розгляду заяви та призначення дати іспиту (зміст та умови подачі заяви на здачу іспиту; період розгляду такої заяви; встановлення дати складання іспиту тощо); процедуру проведення іспиту (час тривання іспиту; зміст іспиту; критерії оцінки знань тощо); процедуру прийняття рішення щодо присвоєння рівня володіння мовою; процедуру підготовки та видання документа, який посвідчує рівень володіння мовою та процедуру оскарження відповідного рішення). Варто прописати особливі умови встановлення рівня володіння державною мовою найвищими посадовими особами (наприклад трансляція у прямому ефірі тощо).

Разом з тим вважаємо, що будь-які дії нашої країни щодо розвитку використання та захисту державної мови мають бути наперед продуманими, виваженими, послідовними та обов'язково такими, які б не порушували мовних прав громадян - представників національних меншин в Україні.

Особливості індустріального відродження України у повоєнний період (1943-1950 рр.)

Хойнацька Л.М., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІПН НАВС, кандидат історичних наук, доцент

Досвід відбудовних процесів повоєнних років набуває особливої значущості в умовах сьогодення, коли відбувається руйнування промислових об'єктів Донецької і Луганської областей внаслідок військового конфлікту на сході України.

Процес відбудови важкої промисловості визволених районів України не має аналогів у всесвітній історії. Вже сам по собі є надзвичайним той факт, що відбудова підприємств розпочиналася у військовий час і саме тоді набувала широких масштабів.

Специфіка умов воєнних років потребувала створення особливих органів – Комітету з відбудови народного господарства у визволених районах, Комітету з обліку й розподілу робочої сили тощо. Очолив відбудову всієї промисловості Державний Комітет Оборони, у розпорядженні якого було зосереджено всі ресурси Радянського Союзу.

Відбудову доводилося починати, по суті, «з нуля», цілковито покладаючись на «внутрішні резерви». Для мобілізації коштів населення провадилися кампанії зі створення «фонду оборони», речові лотереї. Чимало патріотично налаштованих людей вносили до цього фонду свої заощадження, проте державні органи влади з метою збільшення грошових надходжень часто-густо вдавалися до жорстокого примусу.

Ситуація в зруйнованому господарстві України ускладнювалася ще й тим, що не вистачало людей, особливо спеціалістів. Проблему забезпечення підприємств робочою силою вирішували випробуваними методами, зокрема мобілізаціями робочої сили та впровадженням кримінальної відповідальності за «дезертирство з виробництва». Широко використовували також працю військовополонених та репатрійованих «остарбайтерів». З метою підвищення продуктивності праці

застосовувалися методи силового тиску, а також, у обмежених обсягах, – соціальне заохочення.

Незважаючи на всі труднощі, промисловість відроджувалась на основі директивних документів, розроблених Держпланом СРСР разом із галузевими наркоматами і місцевими партійними, радянськими та господарськими органами.

Далекосяжні негативні наслідки в перспективній орієнтації суспільства відіграло звужене розуміння процесу відбудови, зведення її лише до пріоритетного розвитку кількох базових галузей важкої промисловості й ідеї «відродження всього так, як було до війни», що відчутно стримувало якісне технологічне оновлення економіки. Якщо в змаганні з економікою третього рейху воєнно-промисловий комплекс СРСР виявив невичерпний мобілізаційний потенціал, то наприкінці війни у зв'язку з початком реконверсії дедалі помітнішими ставали інерційні тенденції.

Тоталітарний режим не міг відійти від командно-адміністративних засобів здійснення намічених програм відбудови країни. Наслідком такої політики сталінського керівництва було продовження й у повоєнний період авторитарно-бюрократичного курсу управління економікою, який виключав рівноправні партнерські відносини між усіма його учасниками, а владно-контрольні функції концентрував у центральних органах влади.

Робота підприємств України контролювалася з Москви відповідними галузевими міністерствами. Звідтіля нормативними документами та вказівками регламентувалася вся їхня діяльність, що позбавляло українську економіку належного динамізму й гнучкості, можливості плідно використовувати свій науково-технічний потенціал, не створювало умов для ефективної праці в інтересах не тільки зростання воєнно-економічної могутності Радянського Союзу, а й соціального та господарського розвитку його окремих складових частин, у тому числі й України.

Провідного місця в економічній програмі тих років набували галузі промисловості з переважно матеріально- та енергомісткими технологіями, що передбачало екстенсивне використання природних ресурсів УРСР у інтересах промислового розвитку всього СРСР, до того ж у масштабах, які набагато перевищували потреби самої республіки. Проте тут потрібно врахувати і несприятливе міжнародне становище СРСР, постійне протистояння в умовах «холодної війни» із західними державами, що втягнуло Радянський Союз у шалену гонку озброєнь та примушувало його керівництво приділяти дедалі більшу увагу посиленому розвитку оборонної промисловості, яка поглинала до 80 капіталовкладень.

Грандіозний план розвитку важкої промисловості республіки гальмував відродження сільського господарства та легкої промисловості, тобто галузей, спрямованих на задоволення життєвих потреб населення.

Нестачу матеріальних стимулів праці після закінчення війни намагалися компенсувати дією ідеологічних та соціально-психологічних факторів. Усі пропагандистсько-агітаційні заходи спрямовувалися на те, щоб перевести інтереси радянських людей з матеріальної сфери у політико-ідеологічну. Мета якнайскорішої побудови «світлого майбутнього» мала заступити буденне життя з його важкою працею та вкрай низьким життєвим рівнем.

Саме у період повоєнної відбудови народного господарства СРСР та України як його складової IV п'ятирічним планом було закладено важливі структурні деформації, які негативно позначилися і на сучасному розвитку незалежної української держави.

Засвоюючи досвід повоєнних років ми маємо, не повторюючи помилок минулого, створити ефективну і соціально орієнтовану економіку, яка надасть змогу підвищити якість життя громадян України і реально забезпечити політичну й економічну її незалежність.

Список використаних джерел:

1. Історія народного господарства Української РСР: У 3 т., 4 кн. / За ред. І.І. Лукінова. – К.: Наук. думка, 1985.

2. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 – 1945 рр.). – К.: Альтернативи, 1999.

3. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст. : У 2 кн. – Кн. 2. – К.: Наук. думка, 2011.

Європейський вектор розвитку національної вищої школи

Клименко О.З., доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПП НАВС, кандидат історичних наук, доцент

Революційні події, які переживає сьогодні українське суспільство, ознаменувалися 16 вересня 2014 р. ратифікацією Верховною Радою України та підписанням закону Президентом України П. Порошенком Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Імплементация розділу Угоди «Економічне та секторальне співробітництво», яка, зокрема, передбачає відповідні заходи у таких секторах, як науково-технічна співпраця, культура, освіта, сприятиме інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору в переважній більшості секторів економіки та суспільного життя України. «Розвиток вищої освіти треба розглядати в зв'язку з розвитком науки. А це вкрай потрібно для того, щоб відтворювати якісний людський капітал та інноваційну економіку. І, таким чином, створювати економічно сильне майбутнє нашої країни», – переконаний Міністр освіти і науки України С. М. Квіт.

1 липня 2014 р. Верховна Рада України схвалила нову редакцію закону про вищу освіту, який сприятиме національній системі вищої освіти у входженні до європейського освітнього простору. Новий закон про вищу освіту – це системна реформа, яка пройшла всі етапи політичного діалогу, узгоджена з усіма зацікавленими суспільними групами, чітко вивірений проект кардинальних змін за європейські цінності в освіті, на які чекає українське суспільство. (При підготовці до другого читання в документ було подано понад 4 тисяч пропозицій та внесено 959 поправок.)

Цей Закон «встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення

потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [1].

Новий закон про вищу освіту має кілька стрижневих ідей. Перша – монополізація управління. Друга – автономія університету, академічна свобода викладача і студента. Третя – незалежне оцінювання якості вищої освіти. Четверта – розвиток науки в університетах і базування вищої освіти на новітніх наукових результатах. П'ята – академічна мобільність та інтеграція у європейський освітній простір [2].

Успішна реалізація закону забезпечить інноваційний розвиток суспільства завдяки одержанню конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів; застосуванню нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою; формуванню сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок.

Міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи – це один із визначальних принципів державної політики у сфері вищої освіти сьогодні.

Ст. 16 «Система забезпечення якості вищої освіти» передбачає забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Законом регламентовані такі основні завдання вищого навчального закладу (ст. 26): участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу; формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

У п. 3 ст. 79 «Відкритість прийняття рішень і провадження діяльності у сфері вищої освіти» визначено: «Статут та інші документи вищого навчального закладу, якими регулюється порядок здійснення освітнього процесу, інформація про склад його керівних органів, а також бюджет вищого навчального закладу та річний, у тому числі фінансовий, звіт повинні бути оприлюднені на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу».

З 2016 р. запроваджуватиметься новий механізм електронного вступу до ВНЗ і автоматичного розміщення місць державного замовлення. Це нововведення може стати ефективним механізмом зменшення корупції на етапі вступу до ВНЗ (звичайно, якщо до 2016 року до Закону не будуть внесені зміни).

Метою трансформації національної вищої школи є високотехнологічного та інноваційний розвиток країни, самореалізація особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Україна остаточно обрала європейський шлях розвитку. Ми повинні стати конкурентоспроможними поряд із найбільш розвиненими державами, а для цього необхідно стимулювати розвиток людського капіталу – найціннішого ресурсу країни в сучасному світі. Закон про вищу освіту втілює нові, справді європейські підвалини функціонування українських університетів – ідеї децентралізації, посилення університетської автономії та академічної свободи.

Список використаних джерел:

1. Закон України про вищу освіту. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Заголовок з екрана.

2. Гриневич Л. Ключове рішення для України / Лілія Гриневич // Дзеркало тижня. Україна. – 2914. – №21. – 13 черв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: червня ukr.media/ukrain/210704/. – Заголовок з екрана.

3. Квіт С. «Євроремонт» освіти розпочато / Сергій Квіт // Голос України – 2914. – № 148 (5898).

4. Клименко О.З. Трансформація інформаційно-освітнього середовища бібліотеки галузевого вчз в умовах болонського процесу / О. З. Клименко // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : Матеріали Третьої науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 29 вересня 2011 р, Львів, Україна. – Львів, 2011. – С.375–380.

Конституційно-правові аспекти «очищення влади» в рамках розбудови Української держави

Альонкін О.А., доцент кафедри конституційного та міжнародного права НАВС, кандидат юридичних наук

Проголошення України суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою вимагає певної правової регламентації цих викладених у ст. 1 Конституції України [1] принципів. А ч. 2 ст. 5 Конституції України встановлює, що «народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [1]. Останні події щодо розбудови Української держави, її Євроінтеграції наміри та реалії забезпечення прав і свобод людини та громадянина підтверджують гостру необхідність якісної перебудови державного механізму в цілому і апарату держави зокрема.

У свою чергу ч. 1 ст. 6 Конституції України визначає, що «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [1]. Цей конституційний принцип проголошує те, що єдина за своїм призначенням державна влада поділяється за своєю суттю на три гілки, що виконують притаманні виключно ним функції: законодавчу владу в Україні здійснює Верховна Рада України, виконавчу – система виконавчо-розпорядчих органів, яку очолює Кабінет Міністрів України, а судову – система судових органів на чолі з Верховним Судом України та Конституційним Судом України.

При цьому, провідне місце в забезпеченні повсякденної діяльності державного механізму займає саме виконавча влада, яка користується прерогативою на проведення організаційної роботи у сфері виконання законів усіма суб'єктами правовідносин та реалізації державної політики в усіх сферах суспільного життя. А ефективність функціонування виконавчої влади, по-перше, залежить від того, як її здійснення

відбувається на місцевому рівні. Саме на рівні областей і районів нашої держави відбувається практичне виконання приписів відповідних нормативно-правових актів ухвалених вищими органами державної влади. По-друге, одним із болючих питань в цьому аспекті на сьогодні продовжує залишатися питання кадрового забезпечення місцевих органів виконавчої влади. Адже практично всі соціальні опитування останніх років засвідчують, що громадяни України фактично повністю не довіряють державним службовцям і в цілому негативно ставляться до представників цієї соціальної групи населення.

Для вирішення цієї проблеми в Україні громадські та політичні діячі вже достатньо довгий час вимагають проведення так званої люстрації. Варто відзначити, що термін «люстрація» (від лат. *lustratio* – очищення через жертвопринесення [2]), за загальним розумінням, означає заборону державним діячам високого рангу, які скомпрометували себе на посадах, працювати на державній службі впродовж певного терміну (як правило 5-10 років) або по життю. Цей термін зазвичай вживається щодо характеристики політико-правових процесів, які відбувалися у посткомуністичних державах Східної Європи з кінця 80-х рр. ХХ ст. В цих країнах люстрація застосовувалася до високопосадовців комуністичного режиму, колишніх співробітників силових структур, іноді – до всіх членів комуністичних партій [3].

В цьому контексті Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про очищення влади» від 24.07.2014, який 9 жовтня цього року підписав Президент України, а отже в найближчі дні він набере чинності. Прес-служба Президента України зазначає, що цей Закон визначає правові та організаційні засади проведення перевірки державних службовців та прирівняних до них осіб, посадових осіб органів місцевого самоврядування «з метою відновлення довіри до влади та створення умов для побудови нової системи органів влади у відповідності до європейських стандартів» [4].

Слід звернути увагу на те, що висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про очищення влади» від 24.07.2014 містить ряд суттєвих зауважень. На думку експертів законопроект у запропонованій редакції не дозволить досягнути зазначеної мети, оскільки:

1) замість посилення чи запровадження ефективних механізмів вилучення із влади осіб, що її дискредитували, законопроект пропонує дублювання вже передбачених законодавством перевірок, які на практиці продемонстрували свою неефективність;

2) у проекті не запропоновано зрозумілого та цілісного механізму очищення влади, а значна частина приписів проекту має не завершений та суперечливий характер [5].

Ми підтримуємо думку експертів. Більше того, ми вважаємо, що Закон України «Про очищення влади» від 24.07.2014 було прийнято поспішно під впливом складної політичної ситуації та економічної кризи в Україні. Він дійсно не зможе в повному обсязі забезпечити належного виконання основного завдання, що стоїть перед Українським суспільством і державою – оновлення влади. Крім того, на нашу думку, при його розробці та прийнятті не було в достатній мірі враховано норми

національного законодавства, що визначають статус державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування, регулюють трудові відносини та головне ті положення Конституції України, які забороняють дискримінацію (ст. 24), встановлюють рівність доступу громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38) та затверджують принцип презумпції невинуватості (ст. 62).

Список використаних джерел:

1. Конституція України : чинне законодавство станом на 3 березня 2014 р. : (офіційний текст). – К.: ПАЛІВОДА А.В., 2014. – 64 с.
2. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2014 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.britannica.com/> (англ.).
3. Lustration Laws in Action: The Motives and Evaluation of Lustration Policy in the Czech Republic and Poland (1989-2001) (англ.).
4. Президент підписав Закон про люстрацію [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31363.html>.
5. Висновок Головного науково-експертного управління 14.08.2014 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51795.

Щодо необхідності визнання судового прецеденту та нормотворчих функцій Конституційного Суду України та Верховного Суду України як джерела права в Україні

Лазаренко Л.А., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІПН НАВС, кандидат юридичних наук

В Україні існує потреба у судових прецедентах як джерелах права. Неякісна система нормативно-правових актів (з прогалинами, дублюваннями, колізіями тощо) та необхідність збереження сутності судової гілки влади, яка покликана не тільки забезпечити розгляд справ по справедливості, захист інтересів особи, а й створити цілісну, ефективну судову систему та відповідний механізм захисту спричиняють потребу і у створенні судових прецедентів та визнанні нормотворчих функцій Конституційного Суду України та Верховного Суду України.

Судовий прецедент займає самостійне місце в системі джерел вітчизняного права. Судовий прецедент є винесеним по конкретній справі рішенням суду, обов'язковим до застосування при вирішенні аналогічних питань з однорідних категорій справ. Судовий прецедент слід відрізнити від усталеної (сформованої) судової практики, під якою слід розуміти правоположення, тобто твердження (положення) юридичного характеру, які конкретизують норми права та закріплені в сукупності судових актів (рішень та роз'яснень) з певної категорії справ як результат багаторазового одноманітного їх вирішення судами.

На відміну від судового прецеденту як одиничного акту суду, судова практика є сукупністю рішень судів з конкретного правового питання, що одноманітно вирішується такими судовими актами та конкретизують норми права. Судова практика є різновидом юридичної практики, під якою розуміють діяльність суб'єктів права в процесі формування і реалізації норм права, що полягає у виданні нормативних актів та у здійсненні різноманітних індивідуальних правових актів. Судовою практикою не

можна вважати будь-яке роз'яснення вищих судових органів, рішення суду, ухвалу касаційної інстанції чи навіть сукупність рішень по конкретній групі справ. Зміст судової практики становлять тільки ті правоположення юрисдикційних органів, які конкретизують норми права. Такі правоположення можуть виникати двома шляхами: 1) внаслідок подолання судовими органами прогалин у праві; 2) внаслідок здійснення судовими органами конкретизації норм права.

В сучасній юридичній науці ведеться дискусія щодо доцільності визнання рішень судів судовими прецедентами.

Опоненти визнання судового прецеденту джерелом українського права звертають увагу на те, що при здійсненні правосуддя суду достатньо застосовувати норми права, а не створювати їх. Тому компетенція суду має обмежуватися тлумаченням норм права і не передбачати нормотворчих повноважень. Вони заперечують існування в Україні прецедентної системи права, хоч і не виключають такої можливості. При цьому звертають увагу на те, що Україна ще не готова до визнання прецедентної системи права, оскільки для цього потрібен певний рівень довіри до суду, якого бракує українцям. Але до цього треба прагнути.

Прихильники концепції судового прецеденту звертають увагу на те, що застосування прецеденту в правовій діяльності нашої країни є нагальною потребою, для реалізації якої створені як правові, так і політичні передумови. Окремі автори вважають, що Україна рухається до прецедентної системи права. Її використовує весь світ, і кращої поки не вигадано: лише судова влада заповнює прогалини в законодавстві і дає роз'яснення, які ніхто інший надати не може. Єдина проблема - реєстрація рішень, адже в різних регіонах країни виносять абсолютно різні рішення з одного й того ж питання. Основна теза представників такого підходу полягає в тому, що судові прецеденти виконують значну роль у правовому регулюванні, оскільки завдяки їм конкретизуються закони, заповнюються прогалини в праві. Такими прецедентами в Україні пропонується визнати рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду України.

В сучасній юридичній літературі нерідко обгрунтовується позиція про те, що судова практика вже є джерелом права. Прихильники такого підходу вважають, що до числа судових актів, які містять нормативні приписи, можуть бути віднесені: рішення Конституційного Суду України; нормативне тлумачення Пленуму Верховного Суду України та Вищих спеціалізованих судів; рішення судів загальної юрисдикції, що скасовують дію нормативних актів; рішення судів по аналогії закону та права, а також на основі норм права, що містять оціночні поняття; рішення Європейського суду з прав людини. Якщо припустити необхідність позитивного вирішення питання щодо визнання рішень суду судовими прецедентами, станне можливе за умови попереднього наукового обгрунтування співвідношення судового прецеденту з іншими джерелами права (тобто його місця в системі джерел права) та чіткого механізму прийняття та дії судового прецеденту. Це передбачає визначення суб'єктів прийняття такого прецеденту (зокрема, такими мають бути лише вищі судові інстанції), яка частина рішення має вважатися власне прецедентом, тобто вважатиметься нормативно зобов'язуючою.

Пам'яткоохоронне законодавство України на сучасному етапі

Денисенко О.А., доцент кафедри загальноправових дисциплін ННІПІ НАВС, кандидат історичних наук

90-ті роки ХХ ст., які ввійшли в історію України як час виникнення і розбудови незалежної Української держави характеризуються новими процесами у справі дослідження і збереження історико-культурної спадщини. Проголошення незалежності Української держави 24 серпня 1991 р. належить до числа найважливіших подій в історії української нації, які за своїм значенням можна порівняти з Національно-визвольною війною середини XVII ст., Українською революцією початку ХХ ст., перемогою над нацизмом в роки Другої світової війни. Спираючись на багатовікову історію українського державотворення український народ отримав шанс на побудову незалежної, суверенної, демократичної держави. Про що подію мріяли десятки поколінь, які вболівали за історичне минуле, збереження національних традицій, історико—культурної спадщини. Важливо, що ці питання знайшли своє відображення в прийнятій в 1996 р. новій Конституції України. Пряме відношення до охорони і збереження історико-культурної спадщини мають статті 54 і 66. Так, в статті 54 проголошується, що «культурна спадщина охороняється законом, і держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність» [1, с. 24; 27]. Положення Конституції України стали правовою основою для розробки пам'яткоохоронного законодавства, всіх нормативно-правових документів, які регулюють відносини у суспільстві, пов'язані з охороною історико-культурної спадщини.

Початок ХХІ ст. позначений продовженням основних напрямів пам'яткоохоронної діяльності, започаткованих у попередні десятиліття. Закони України: «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» (2005 р.), Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2006 р.) створили ґрунтовну законодавчу нормативно-правову та методологічну базу в пам'яткоохоронній сфері. Важливою подією стало прийняття нового Закону України «Про охорону культурної спадщини», який набув юридичного статусу 8 червня 2000 р. Прийнятий Верховною Радою УРСР 13 липня 1978 р. попередній Закон України «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» значною мірою дублював відповідний союзний закон¹ і повністю відповідав тогочасним ідеологічним концепціям, акцентуючи увагу на побудові соціалізму і комунізму, і залишав практично в забутті пам'ятки старовини. Згідно із Законом України «Про охорону культурної спадщини», до культурної спадщини належать лише нерухомі пам'ятки, охорона і збереження рухомих пам'яток (писемних і речових) регулюються відповідно законодавством про музейну і архівну справу [2, с. 237]. У новому Законі закладено принципові положення щодо статусу пам'яток у сучасному суспільстві, визначено процедуру їх державної реєстрації шляхом внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, зазначено особливості

здійснення права власності на них. Принципово новим у пам'яткоохоронному законодавстві є визначення джерел фінансування охорони культурної спадщини, розділ про захист традиційного характеру її середовища та об'єктів, положення стосовно проблем приватизації, оціночної вартості пам'яток, встановлення відповідальності за їх руйнацію, звільнення від оподаткування благодійних внесків, направлених на збереження культурної спадщини. З прийняттям нового Закону усунуто колізії в культурологічній сфері, понятійно-термінологічний апарат узгоджено з міжнародними стандартами.

В той же час, підкреслюючи своєчасність і важливість прийняття Закону, слід зазначити, що низка його положень потребує уточнення і розширення. Незадовільним є відсторонення від активної діяльності в пам'яткоохоронній сфері Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Теперішнє законодавство зводить участь товариства, як і інших громадських організацій, у пам'яткоохоронному процесі лише до сприяння «залученню населення до участі в охороні культурної спадщини, а також. роботі органів охорони культурної спадщини». Потужна в минулому пам'яткоохоронна організація, без погодження з якою не можна було нічого зносити, перебудовувати, ремонтувати, по суті, виконує пасивні функції, не маючи ефективних важелів впливу на державні органи охорони культурної спадщини. Це стосується питань землевідведення в історичних центрах міст, знесення і руйнації пам'яток, які із-за недбалого відношення місцевих органів влади не стоять на державному обліку, проведення реставрації історико-культурних об'єктів, яка перетворюється на будівництво під вивіскою реконструкції пам'яток історії та культури із зміною не лише внутрішніх інтер'єрів, але зовнішнього вигляду пам'ятки. Ці роботи призводять до катастрофічної втрати автентичності пам'яток.

Не діють визначені законодавством правові норми, які забороняють певні дії, що можуть завдати шкоди пам'яткам, силуету міста, історично сформованим старовинним кварталам і призвести до їх руйнування. Не вирішується питання по вдосконаленню законодавства стосовно відповідальності за нанесення збитків пам'яткам, підвищення відповідальності посадових осіб за неправомірні дії під час узгодження проектів забудови, землевідведення під будівництво.

Незважаючи на прийняття Закону України «Про охорону археологічної спадщини» немає чіткої стратегії охорони і використання пам'яток археології, потребує розробки і затвердження програма збереження та використання об'єктів археологічної спадщини. Залишається не відпрацьованим механізм переведення археологічних територій до категорії земель історико-культурного призначення.

Прийняття Закону «Про охорону культурної спадщини України», викликане необхідністю узгодження пам'яткознавчих понять внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами, дає можливість Україні увійти у світове співтовариство, вирішити низку проблем, пов'язаних з охороною і збереженням пам'яток, поверненням та реституцією культурних цінностей в Україну[3, с. 143]. Він засвідчує зміни, що відбулися в пам'яткоохоронній галузі в умовах розвитку України як незалежної держави. В нових умовах реалією стає вільний від

ідеологічних нашарувань і суб'єктивних уподобань погляд на історичні процеси і постаті, які протягом тривалого часу були заборонені або штучно замовчувалися. Можливість ввести до наукового обігу великий масив нових документів дозволив намалювати об'єктивну картину історичного процесу, дати зважену і неупереджену оцінку діяльності видатних діячів, і на основі цього зробило можливим перегляд ставлення до багатьох об'єктів історико-культурного надбання. В той же час, Закон України «Про охорону культурної спадщини» не вирішує низку нагальних проблем, оскільки необхідні низка підзаконних актів, які б регулювали їх виконання.

Незважаючи на прийняття низки документів, проведення різних заходів національна культурна спадщина переживає непрості часи. Безцінні скарби України, які пережили віки і стали надбанням світової культури, залишаються беззахисними. Частина з них руйнується під впливом природних явищ, жорстоких воєн, але в багатьох випадках пам'ятки зникають внаслідок нігілістичного ставлення до них, мізерного фінансування на їх охорону, в умовах комерціалізації внаслідок тотального наступу на історичні центри міст, коли під сучасною забудовою зникають пам'ятки архітектури і історії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Звід законів Української РСР. – Т.3. – К.,1986. – С.649.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Правова охорона культурної спадщини. Збірник документів. – К.2006. – С.143.

Від розвитку правосвідомості до реформ законодавства

Оверченко А.І., старший викладач кафедри психології та педагогіки ННПП НАВС, кандидат психологічних наук

Однією з найважливіших умов реформування законодавства в Україні є розвиток і становлення високого рівня правової свідомості у громадян. Не закони, а саме правосвідомість являється основою розвитку правової держави. Правова держава – це така держава, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорону та захист основних прав людини. Вона є одним із найвизначніших загальнолюдських політико-юридичних ідеалів. У побудові правової держави повинен брати участь кожен громадянин країни, він же несе відповідальність за її функціонування і розвиток [1; 2]. Це можливо лише за наявності у громадян високого рівня правосвідомості. Вивченню проблеми правосвідомості присвячені дослідження низки вчених: Ю.П. Битяка, Л.В. Васільєвої, В.В. Войтова, О.О. Газенко, Л.М. Герасіної, О.Г. Даниляна, О.П. Дзьобаня, М.А. Єлізарової, І.О. Ільїна, Ю.Ю. Калиновського, Н.Г. Манойло, В.М. Оржеховської, Т.М. Мартинюк, А.Р. Мащока, О.М. Столяренка, І.В. Тишиної, О.Ю. Тодики, В.О. Татенка, С.А. Тихонова, Н.О. Ткачової, Ю.В. Чуфаровського, С.І. Яковенка та ін.

Правосвідомість – це цілеспрямоване відображення правової дійсності, засноване на морально-етичних поглядах, виражене в сукупності знань

людини про правову дійсність, ставленні до неї, та регуляції поведінки людини в юридично значимих ситуаціях.

Виходячи з визначення суті правосвідомості, виділяються її наступні структурні компоненти: когнітивний, оціночний і регулятивний. Когнітивний компонент містить у собі знання (поняття і уявлення) про правову дійсність, а саме: знання про право та закон, їх роль і призначення в життєдіяльності суспільства, основи адміністративного, кримінального, трудового, цивільного права, сутність і зміст юридичної відповідальності, права, свободи та законні інтереси людини тощо. Оціночний компонент являє собою систему ставлень до неї, а саме ставлення особистості до: права і законодавства (його принципів, норм, інститутів); правоохоронних органів (прокуратури, адвокатури, суду, юстиції, органів внутрішніх справ, їхньої діяльності); правової поведінки людей; власної правової поведінки. Регулятивний компонент являє собою переконання людини діяти згідно правових норм, а саме: дотримуватися законів, поважати та не посягати на права інших людей.

Показниками сформованості структурних компонентів правосвідомості виступають наступні: когнітивного компоненту – адекватність, повнота, усвідомленість знань про правову дійсність; оціночного – характер ставлення до явищ правової дійсності, його стійкість і дієвість; регулятивного – адекватність, широта, стійкість і дієвість правових переконань особистості діяти згідно правових норм.

Важливо відмітити, що правосвідомість може піддаватися деформаціям. Деформація правової свідомості – це такий прояв правосвідомості, при якому в людини формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, почуття і настрої, переживання і емоції, які викривлено (деформовано) відображають юридичну дійсність, що може призводити до правопорушень [2]. У психологічній літературі виділяються наступні види деформацій: правовий інфантилізм (несформованість правової свідомості, яка обумовлена недостатністю правових знань, відсутністю чітко визначених правових установок; образ права в індивідуальній правосвідомості постає у вигляді аморфного утворення з неясними рисами та призначенням), правовий нігілізм (виражається у наявності в його носіїв зневажливого, негативного або байдужого ставлення до права та правової дійсності за відсутності наміру здійснення правопорушень), правовий негативізм (заперечення цінності права як універсального соціонормативного регулятора суспільних відносин і використання з цією метою інших соціальних норм), правовий ідеалізм (абсолютизація людиною ролі права та правових інститутів у регулюванні суспільних відносин), правовий дилетантизм (вільне поводження з законом або оцінювання юридичної ситуації; поверхове чи неадекватне тлумачення правових норм, відсутність системного підходу при їх оцінці, що, в цілому, зумовлено легковажним ставленням до права), правову демагогію (однобічне уявлення про правову дійсність і використання у зв'язку з цим законів для досягнення власних корисливих інтересів), «переродження» правосвідомості (усвідомлене заперечення людиною законів, що супроводжуються наявністю у неї злочинного наміру) [1; 3; 4].

Від сформованості структурних компонентів правосвідомості, від її адекватного (замість деформованого) стану залежить рівень розвитку

правосвідомості особистості як освіченого, свідомого, активного, адекватного, законослухняного, відповідального, справедливого громадянина, який готовий брати участь у розбудові української правової держави, відстоювати свої права та права інших людей, виконувати свої обов'язки та будувати власне життя, керуючись законом.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й. Юридична психологія : Навчальний посібник / В. Й. Бочелюк. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
2. Загальна теорія держави і права : Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
3. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства : генеза та сучасність : Монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Харків : Право, 2008. – 288 с.
4. Никитяева В. В. Правопорядок и правосознание как элементы эффективного правового регулирования / В.В. Никитяева // Вестник ВИ МВД России. – 2007. – №2. – 11 с.

Органи самоорганізації населення в контексті децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування

Юрковська Л.Г., викладач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Олійник А.Ю.*

За останні рік в Україні суттєво загострилися традиційні внутрішні проблеми політико-правового та соціально-економічного життя суспільства. Окрім цього, виникли нові зовнішні загрози державному суверенітету, територіальній цілісності нашої країни, а також нові зовнішньополітичні зобов'язання – Україна 16 вересня 2014 року ратифікувала Угоду про асоціацію з ЄС [4]. Вказані обставини, серед іншого, інтенсифікували процеси пошуку оптимальної для України моделі адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування, які мають ґрунтуватись як на імплементації у вітчизняну правову реальність європейських стандартів місцевого самоврядування, передбачених, зокрема, Європейською Хартією місцевого самоврядування [1], так і на національних самоврядних традиціях. Проте у напрацьованих на даний час проєктах реформ досі залишається неврахованим потенціал органів самоорганізації населення (далі – ОСН) для розвитку місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади, що актуалізує обрану тему роботи.

Серед вітчизняних досліджень останніх десятиліть, присвячених питанням правового статусу, повноважень, місця органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування, можна виділити роботи таких провідних вітчизняних вчених, як О.В. Батанов, В.В. Кравченко, П.М. Любченко, А.Ю. Олійник, М.В. Пітцик, С.Г. Серьогіна, Ю.О. Фрицький та інші, а також дисертаційні дослідження Д.В. Кольцової, Н.В. Мішиної, О.С. Орловського, О.Г. Остапенко тощо. Однак досі залишається повною мірою не розкритим потенціал ОСН як елемента системи місцевого самоврядування, найбільш наближеного до населення.

У зв'язку з вище викладеним, метою даної роботи є з'ясування потенціалу ОСН як елемента системи місцевого самоврядування в

контексті пошуку оптимальної для України моделі адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування та децентралізації влади. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання: аналізуються основні положення розробленої Кабінетом Міністрів України Концепції реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні; визначаються потенційні місця і роль ОСН у запропонованій моделі місцевого самоврядування в Україні; обґрунтовується необхідність вдосконалення законодавчої основи діяльності ОСН в Україні.

Концепція реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні, підготовлена і затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333 від 01 квітня 2014 р., пропонує запровадити в Україні трьохрівневу систему адміністративно-територіального устрою, якій відповідатимуть три рівні місцевого самоврядування з органами публічної влади відповідної компетенції, а саме: рівень області, рівень району, рівень громади. [5]

Найближчим до населення передбачається буде саме рівень громади (село селище, місто), на який запропоновано передати вирішення досить широкого кола питань місцевого значення: місцевий економічний розвиток; розвиток і утримання місцевої інфраструктури; планування розвитку територій громади; питання забудови та благоустрою території; культура та фізична культура; соціальна допомога; швидка медична допомога та первинна охорона здоров'я; середня, дошкільна та позашкільна освіта; муніципальна міліція; пасажирські перевезення на території громади; житлово-комунальні послуги та утримання об'єктів комунальної власності. [5]

Для вирішення вище вказаних питань місцевого значення на рівні громади планується створення таких органів публічної влади: ради громади, виконавчий комітет ради громади, голова громади. [5] ОСН у переліку органів місцевого самоврядування, що створюються на рівні громади, відсутні.

У той же час, у проєкті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» ОСН згадуються лише фрагментарно. Зокрема, пропонується істотна зміна обсягу і змісту компетенції ОСН, оскільки сільські, селищні, міські ради зможуть наділяти ОСН не частиною власної компетенції, фінансів, майна, а частиною компетенції своїх виконавчих органів. [2] Такі зміни конституційно-правових основ діяльності ОСН можуть мати неоднозначні наслідки, зокрема, призвести до необхідності внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» [3] у напрямку звуження власних повноважень ОСН. У той же час вказаним законопроектом передбачається, що розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів повинно здійснюватися за принципом субсидіарності [2], а ОСН і у новій моделі місцевого самоврядування залишаються найбільш наближеним до населення елементом системи місцевого самоврядування, що викликає необхідність законодавчого зміцнення матеріальної, фінансової організаційної основи їх діяльності.

Таким чином, ОСН є найбільш наближеним до населення елементом системи місцевого самоврядування як у чинній, так і у розглянутій новій моделі місцевого самоврядування в Україні. ОСН на рівні громади здатні бути реалізаторами принципу субсидіарності та своєю діяльністю сприяти покращенню ефективності управління місцевими справами, досягненню стратегічних цілей розвитку низової демократії як однієї з засад розвитку громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року, Страсбург, ратифікована Законом України № 452/97-ВР від 15 липня 1997 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036/
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування): Проект Закону України № 4178а від 26 червня 2014р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513.
3. Про органи самоорганізації населення: Закон України № 2625-III від 11.07.2001 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – ст. 254.
4. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
5. Про схвалення Концепції реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01 квітня 2014 р. [Текст] // Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – ст. 831.

Щодо питання розвитку місцевого самоврядування в Україні

Осадчий М.М., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, заслужений юрист України

Усі 20 років української незалежності ефективного механізму управління державою – через делегування центром повноважень, відповідальності й ресурсів на місця – так і не було створено. Тому провалилися практично всі інші реформи та їхні імітації, які здійснювалися всіма президентами й урядами. [1, с.5].

Відсутність ефективної моделі оптимального узгодження інтересів держави, регіону й територіальної громади в Україні унеможливило рівномірний економічний і соціальний розвиток усіх регіонів, різниця між якими була відчутною та весь час поглиблювалася.

Конституція України закріпила конституційну модель місцевого самоврядування. Так, в ній містить базове положення про те, що місцеве самоврядування – це право територіальної громади села, селища, міста здійснювати управління місцевими справами. Таке формулювання допускає можливість фактичної відмови громади від самоврядування, або ж неповної, неналежної його реалізації в умовах низького рівня правосвідомості і правової культури населення даної територіальної одиниці.

Громади можуть здійснювати своє право самостійно (через форми прямої демократії) або через органи місцевого самоврядування:

представницькі (сільські, селищні, міські ради) та виконавчі. Ці суб'єкти діють на первинному (базовому) рівні місцевого самоврядування.

Водночас, Конституція закріпила своєрідний статус районних і обласних рад: вони є представницькими органами, що представляють спільні інтереси територіальних громад відповідного району чи області.

Населення ж району та області не визнаються «районними» чи «обласними» громадами, а відтак правом на самоврядування не володіють. Вказані представницькі органи, таким чином, утворюють так званий вторинний (похідний) рівень самоврядування.

Зауважимо, що і на базовому, і на похідному рівнях самоврядування існують проблеми, вирішення яких є умовою подальшої децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування. На базовому рівні це, передусім, відсутність належного ресурсного забезпечення місцевого самоврядування (його матеріальної і фінансової бази) та невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування. Щодо так званого вторинного (похідного) рівня самоврядування (район і область), наголосимо, що недостатня ефективність його функціонування спричинена відсутністю власних виконавчих органів у представницьких органах цього рівня. Конституція України передбачила можливість створення лише виконавчого апарату районної та обласної ради (ч.4 ст. 141). Згідно з чинним Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». [2, с.4].

Виконавчий апарат районних та обласних рад не здійснює управлінські функції, а обмежує свою діяльність організаційним, правовим, інформаційно-аналітичним та матеріально-технічним забезпеченням діяльності ради (ч. 2 ст. 58). Звідси – невиправдано широкі повноваження місцевих державних адміністрацій, яким районні та обласні представницькі органи самоврядування зобов'язані відповідно до закону делегувати виконавчі функції місцевого самоврядування.

Тож особливістю української моделі організації влади на місцях є те, що місцеві органи виконавчої влади створюються і діють не з метою здійснення контрольно-наглядових функцій щодо законності діяльності місцевого самоврядування (як у західноєвропейських державах), але беруть на себе основний обсяг повноважень щодо управління відповідними територіями. Фактично публічна влада на цьому рівні реалізується через систему політичного та економічного двовладдя: діють призначені з центру голови державних адміністрацій, які формують їх склад, та обрані громадами місцеві органи влади. Це призводить до труднощів у розмежуванні повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Найефективніше розв'язання окреслених, та низки інших проблем розвитку місцевого самоврядування, може бути здійснене у комплексі – шляхом реформування системи місцевої публічної влади, змістом якого має стати подальша децентралізація.

Недоліки територіальної організації влади в Україні значною мірою є наслідком недостатньо послідовної імплементації положень Європейської хартії місцевого самоврядування щодо організації та матеріально-

фінансової самостійності місцевого самоврядування, відсутності власних виконавчих органів місцевого самоврядування на регіональному рівні. Крім того, гостро стоїть проблема подальшої диверсифікації публічної влади, тобто більш чіткого й послідовного розподілу владних повноважень як «по горизонталі» (між вищими органами державної влади), так і «по вертикалі» (між центром і регіонами).[3, с.4].

Очевидно, що реформа місцевого самоврядування неможлива без розробки низки нових законів з питань місцевого самоврядування. Сучасні законодавчі, конституційні норми повинні ґрунтуватися на засадах Європейської хартії місцевого самоврядування щодо організаційної, правової, фінансової, матеріальної, адміністративної самостійності цього інституту публічної влади, а також на засадах децентралізації, деконцентрації, субсидіарності, розбудови європейської моделі адміністративно-територіального устрою.

Список використаних джерел:

1. В. Гройсман: «Влада буде децентралізована. На запуск реформ у нас – місяць» // Дзеркало тижня. 2014. - 6 березня. - С. 5.

2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

3. А. Селиванов. Конституционное государство: идеология общественных реалий // Голос Украины. - 2013. - 17 мая. - С. 4.

Поняття та зміст типів праворозуміння

Джуваго Ю.Ю., начальник юридичного відділу ТОВ «Граліт»

Для глибокого розуміння права необхідно виходити з парадигми суцільної науки. Взагалі, під парадигмою розуміють сукупність стійких і загальнозначущих норм, теорій, методів, схем наукової діяльності, яка передбачає єдність у тлумаченні теорій, в організації емпіричних досліджень та інтерпретації результатів [1, 11].

З точки зору праворозуміння, юридичною наукою накопичено багатий теоретичний матеріал, що підтверджується існуванням кількох великих юридичних шкіл, які об'єднують різні теорії права, а також безліччю самостійних концепцій права.

Так, наприклад, І.Л. Честнов розглядає критерії класифікації праворозуміння, виходячи з трьох типів раціональності, які формують критерії науковості: філософський, соціологічний, та культурно-історичний [2, 56-94].

Існують ще і інші підходи, однак і представлених підходів досить, щоб зробити висновок, що на даний момент немає загальноприйнятої класифікації типів праворозуміння, оскільки різні підходи позначають ці типи по-різному.

Типологія, тобто розчленування об'єктів та їх групування за допомогою узагальненої моделі або типу широко використовується у різноманітних галузях знань. Не є винятком у цьому відношенні також правознавство, хоча у ньому, як і в деяких інших галузях знань, поряд з

терміном типологія вживається термін «класифікація» (в юриспруденції цей термін навіть більш популярний порівняно з терміном «типологія»). Не зупиняючись на з'ясуванні певних відмінностей між названими термінами, зазначу, що етимологічно вони якщо і не повністю ідентичні, то принаймні досить близькі за змістом. Типологія за тлумачним словником української мови є нічим іншим як класифікацією за спільними, найбільш суттєвими ознаками .

З урахуванням наведених застережень під типологією праворозуміння слід розуміти розчленування за певними найбільш суттєвими ознаками такого цілісного, системного утворення як праворозуміння на відповідні складові – типи. Тип праворозуміння, у свою чергу, можна визначити як зумовлений світоглядною позицією пізнаючого суб'єкта образ права, що відображає найбільш суттєві, відповідно до цієї позиції, ознаки права.

Багатоманітність підходів до праворозуміння зумовлює множинність критеріїв його типології. Вона може проводитись за найрізноманітнішими ознаками.

Залежно від розмежування чи ототожнення права і закону виокремлюють юридичний і легістський або позитивістський і неопозитивістський типи праворозуміння[3,11].

У літературі також зустрічаються інші критерії типології праворозуміння [4, 52-64]. Проте чи не найпоширенішим із цих критеріїв залишається «ідеологічний», тобто вихідні концептуальні ідеї, які визначають зміст праворозуміння.

Відповідно до нього виокремлюються природно-правовий (юснатуралістичний), юридико-позитивістський (нормативістський) і соціологічний типи праворозуміння. Незважаючи на відсутність єдності поглядів щодо соціального значення цих типів праворозуміння, переважна більшість дослідників схиляється до того, що кожний з них ґрунтується на певних світоглядних підвалинах, які, у свою чергу, відображають реальні грані, аспекти права як феномену.

П. Рабіновичем запропоноване визначення праворозуміння як відображення у людській свідомості того явища, яке позначається терміном «право», є конкретнішим, незважаючи на те, що в автора це визначення стосується переважно термінологічного аспекту праворозуміння [5, 207].

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Тайна права. Его понимание, назначение, социальная ценность: Резюме з претензий. / С. С. Алексеев. – М: Норма, 2001. – 176 с.
2. Честнов Л. И. Типы правопонимания. Проблемы теории права и государства/ по ред. В.П. Сальникова. - СПб., / Л. И. Честнов., 1999.-34с.
3. Жоль К. К. Философия и социология права: Учеб. пособие / К. К. Жоль. – К: Юринком Интер, 2000. – 480 с.
4. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини // Тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. «Права людини і правова держава: (До 50-ої річниці Загальної декларації прав людини)» / М. І. Козюбра. // Харків: Нац. юрид. академія ім. Я. Мудрого. – 1998. – С. 47–49.
5. Рабінович П. М. Сутність праворозуміння і причини його плюралізму (соціально-антропологічний аспект)/ Антропология права: філософський та юридичний виміри / П. М. Рабінович. – Львів, 2007. – 207 с.

Регіональна політика Європейського Союзу та Європейська політика сусідства, як основа організації здійснення публічної влади в Україні

Кулик Т.О., викладач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Олійник А.Ю.*

На сьогоднішній день в Україні гострим залишаються питання, щодо забезпечення місцевого самоврядування та одночасно організацію оптимального державного управління на місцях. При дослідженні форм взаємодії органів публічної влади необхідним є врахування та аналіз регіональної політики Європейського Союзу та Європейської політики сусідства.

Регіональна політика Європейського Союзу закладає основні принципи транскордонного співробітництва між країнами – учасницями ЄС, що транскордонного співробітництва між країнами ЄС, з одного боку та країнами-сусідами Європейського Союзу – з іншого, то таке співробітництво здійснюється у межах Європейської політики сусідства. [1;с. 110]

Регіональна політика ЄС започаткована в рамках діяльності Європейського економічного співробітництва та концентрується на таких напрямках: допомога регіонам, які мають структурні проблеми або відстають у розвитку; допомога регіонам, які потребують вирішення регіональних проблем, пов'язаних із безробіттям і забезпеченням рівних можливостей для чоловіків та жінок на ринку праці. [2; 92]

Здійснюючи регіональну політику, Європейський Союз керується такими принципами:

децентралізація – перерозподіл повноважень на користь регіонів з метою ефективного використання їх можливостей, заохочення регіональних ініціатив, оптимізації шляхів вирішення нагальних проблем на регіональному рівні;

партнерство – тісна координація дій між ЄС, національними урядами, регіональними та місцевими органами влади;

програмування – розроблення на засадах партнерства чітких стратегій розвитку з визначенням пріоритетних довгострокових і короткострокових цілей і засобів їх досягнення;

концентрація – зосередження фінансових ресурсів на першочерговому вирішенні нагальних проблем, а також об'єднання коштів державного та місцевих бюджетів з коштами структурних фондів;

субсидіарність – оптимальний розподіл повноважень, відповідно до якого вищі за ієрархією владні інституції мають право та повинні вирішувати проблеми, на виконання яких нижчі за ієрархією об'єктивно не здатні;

доповнюваність – акумулювання ресурсів для підтримки регіонів з доповнюючих одне одного джерел; коштів ЄС, національних коштів країн ЄС та інвестицій;

ефективність і цільова спрямованість – кошти фінансових інститутів спрямовуються винятково на стимулювання економічної діяльності, у розвиток людського та фізичного капіталу, а не на споживання. [3;с. 41-46]

Країни західної Європи мають великий досвід транскордонного співробітництва спочатку у межах Європейських співтовариств, а потім – у межах Європейського Союзу. На сьогодні найбільш ефективно функціонують транскордонні утворення у формі єврорегіонів або транскордонних об'єднань країн ЄС уздовж кордонів Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу. І це не випадково, оскільки ці шість країн були засновниками Європейських Співтовариств. У 90-х роках ХХ ст. до процесів європейської інтеграції за допомогою транскордонного співробітництва приєдналися країни Центральної та Східної Європи. Особливо інтенсивно євро регіони створювалися на кордонах Німеччини, Польщі, Чехії, Словаччини. Ще одним напрямом взаємодії стали кордони Данії, Швеції, Польщі, Литви, Латвії. Єврорегіони створювалися країнами ЄС з метою активізації зовнішньоекономічної торгівлі, стимулювання розвитку господарства прикордонних територій, згладжування соціально-економічних диспропорцій, подолання стереотипу периферійності. Створення єврорегіонів покликано вирішити такі завдання, як децентралізація влади та розширення прав місцевих органів управління: охорона навколишнього середовища; гуманітарне співробітництво у сфері освіти, культури, науки. Єврорегіони стали ефективним засобом розвитку транскордонної інфраструктури, сприяли вільному пересуванню робочої сили, товарів, послуг і капіталів, оптимізації режиму кордону, врегулюванню митно-тарифних і податкових систем держав-членів ЄС. [1; с. 111]

На відміну від регіональної політики Європейська політика сусідства є продовженням програми «Ширша Європа» і спрямована на те, щоб упередити появу нових ліній розмежування між розширеним у 2004 році ЄС і його сусідами та запропонувати їм можливість участі у різноманітних видах діяльності ЄС за допомогою більш інтенсивної співпраці у сфері політики, безпеки, економіки та культури. У рамках Європейської політики сусідства пропонуються привілейовані відносини з сусідніми країнами, що розвиваються на засадах взаємного зобов'язання дотримуватися спільних цінностей, передусім у сферах верховенства права, незалежного державного управління, поваги до прав людини, втому числі прав меншин, сприяння добросусідським відносинам, а також принципам ринкової економіки та стабільного розвитку. [4; с. 15]

Щодо України, то основним нормативно-правовим актом у сфері транскордонного співробітництва є Закон України „Про транскордонне співробітництво» від 22 липня 2004 року. Він визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва. Транскордонне співробітництво Закон визначає як послідовність дій, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та подібними суспільними утвореннями інших держав. Поняття єврорегіону, визначається як організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво.

Суб'єктами транскордонного співробітництва, згідно Закону, є територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про транскордонне співробітництво. Метою транскордонного співробітництва є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на основі таких принципів: поваги до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці.

Видатки на реалізацію проектів транскордонного співробітництва здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законом. Для фінансування проектів транскордонного співробітництва може використовуватися міжнародна технічна допомога згідно із законодавством України. [5]

Даний закон на жаль містить лише загальні положення, можливості та шляхів для реалізації яких в Україні не розроблено. Оскільки, в нашій державі не вироблені досконалі механізми розвитку власних регіонів, ще досі точаться дискусії з приводу правильності здійснення управління, та адміністративно-територіального поділу, досвід здійснення транскордонного співробітництва відсутній взагалі. І для налагодження даного напрямку державної політики, потрібно здійснити аналіз відповідного європейського досвіду, та можливостей і шляхів його застосування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Антошкіна В., Кирпичов О. «Єврорегіони як складова регіональної політики ЄС та Європейської політики сусідства» // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10(178).
2. Гавриков Д. Европейский Союз как территория противоречий // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. - № 12. – С. 88-95
3. Пила В.І., Чмир О.С., Гарасюк О.А., Терещенко Т.В. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво/ Під ред. В.І. Пили. – Хмельницький, 2006. – 412 с.
4. Запрацював інвестиційний інструмент сусідства // Євроюлетень. – 2008. - № 5
5. Про транскордонне співробітництво (Текст резюме від 24.06.2004) // Інститут проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/1861-15>

Про деякі аспекти сучасної кримінально-виконавчої політики України

Колб О.Г., директор ННПП НАВС, доктор юридичних наук, професор

Як свідчить проведений аналіз, багато проблем породжує на практиці надане законодавством України право для засуджених на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі й за власні кошти (ч. 1 ст. 8 КВК), позаяк більшість засуджених не можуть його реалізувати через відсутність особистих коштів та заборгованості по податках, зборах та інших обов'язкових платежах (36,2% у структурі дебіторської заборгованості) [1, с. 63], а також по виконавчих листах (більше 35 тис. таких матеріалів, щорічно розглядається Державною виконавчою службою України на загальну суму майже 2.5 млрд. гривень [2, с. 41].

З іншого боку, така практика тільки у 2014 році привела до незаконного звільнення від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі ряду осіб (колишніх нардепів та можновладців), які вчинили особливо тяжкі злочини (ч. 5 ст. 12 КК) [3].

Для того щоб підтримати чи заперечити запропонований законодавцем підхід, слід з'ясувати зміст і соціально-правову сутність низки важливих правових понять та категорій, що органічно пов'язані між собою, взаємозумовлені і взаємодіють із запропонованими у Законі України від 08.04.2014 «Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» [4].

Як видається, вирішальними для правильного розуміння в цьому контексті є поняття змісту кримінальної відповідальності, покарання, кари, виконання та відбування покарання, катування тощо, які нині становлять зміст державної політики у сфері протидії злочинності, зокрема кримінально-виконавчої політики [5, с. 306], і загалом правових засад протидії злочинності в Україні [6, с. 335].

Поширеним є підхід, відповідно до якого кримінальна відповідальність – це один з видів юридичної відповідальності, що встановлює держава в законі про кримінальну відповідальність, а також накладає суд на осіб, які визнані на підставі його вироку винними у вчиненні злочину та мають нести зобов'язання особистого, майнового й організаційного характеру [7, с. 314].

Ураховуючи зміст цього поняття, можна дійти висновку про те, що, у разі притягнення будь-якої особи до кримінальної відповідальності, у неї (власне в засудженого) виникають певні зобов'язання перед державою, які вона має впродовж відбування визначеного судом терміну покарання виконати в повному обсязі.

З іншого боку, у персоналу органів й УВП виникає право на здійснення відповідного впливу на засудженого передбаченими в законі засобами (ст. 6 КВК України), щоб останній чітко виконував ці зобов'язання, – це невід'ємні елементи механізму правового регулювання в будь-якій галузі права, серед яких і кримінально-виконавче.

У КВК України (ст. 9, 107) й інших нормативно-правових актах України з питань виконання покарань визначено головні обов'язки засуджених, що передбачають для цих осіб неухильно дотримуватися правил поведінки та виконувати законні вимоги адміністрації органів та УВП. Невиконання засудженими своїх обов'язків і законних вимог зазначених органів й установ та їх посадових осіб тягне за собою встановлену законом відповідальність. При цьому, якщо буквально розуміти зміст ст. 50 КК України, то слід визнати, що покарання є заходом державного примусу та полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, які, здебільшого, реалізуються через таку його мету, як кара [8, с. 32–33].

Незважаючи на різноманітні підходи науковців до розуміння змісту кари, переважна більшість дослідників переконана, що кара – це не жорстока помста чи відплата особі з боку держави за вчинений злочин, а законодавча орієнтація суду й органів та УВП на застосування до засудженого такого комплексу обмежень його прав і свобод, який буде відчутним та, водночас, достатнім для досягнення інших головних цілей покарання – виправлення засудженої особи, а також спеціальної й загальної превенції. Відповідно до цієї позиції, кара є лише проміжною метою покарання [9, с. 107].

У кримінально-виконавчому законодавстві України кару реалізують через режим, тобто встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує й виконання покладених на засуджених обов'язків (ст. 102 КВК України).

Термін «виконання покарання» стосується органів та УВП, які у своїй діяльності зобов'язані реалізувати весь комплекс правообмежень, передбачених у режимі конкретного виду покарання, а також забезпечити здійснення наданих засудженим прав і виконання покладених на них обов'язків. Термін «відбування покарання» стосується засуджених, які повинні на підставі вироку суду та відповідно до приписів, установлених кримінально-виконавчим законодавством України, виконувати обов'язки й утримуватися від заборонених дій, реалізувати надані права тощо [10, с. 6].

Виходячи із зазначеного, варто визнати, що ряд визначених у Законі України від 08.04.2014 р. «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» [4] прав для засуджених, носить дещо декларативний та формальний характер, позаяк їх зміст у нормах права викладено казуїстично (запутано, хитросплетено, «крючкотворно») [11, с. 243] та дуалістично (подвійно) [11, с. 211]. Мова, зокрема, ведеться про ч. 3 ст. 116 КВК України «Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі», у якій зазначено, що примусове годування засудженого, який заявив про відмову від прийняття їжі та за висновками комісії лікарів не має психічного захворювання та усвідомлює наслідки своїх дій, забороняється.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України (станом на 1 травня 2012 року). – К.: ДПГС України, 2012. – 105 с.

2. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2012 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 6(154). – С. 20-41.

3. Інформація Про звільнення нардепа Лозинського за вбивство // <http://ua.112.ua/politika/zasudzheniy-za-vbivstvo-eks-nardep-lozinskiy-zvilneniy-iz-v-yaznitsigolova-dptsu-74112.html>.

4. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до Європейських стандартів: Закон України від 8 квітня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - № 23. – Ст. 869.

5. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями / В. І. Борисов // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : НЮАУ, 2009. – Вип. 100. – С. 305–312.

6. Голина В.В. Преступність: многообразие понятий и предметная сущность явления / Голина В.В. // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 324-336.

7. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 2003. – 1231 с.

8. Денисова Т. А. Кримінальне покарання: завдання і функції, практика застосування / Т. А. Денисова // Правова система України: історія, стан та перспективи : [у 5 т.] / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Х. : Право, 2008. – Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – 2008. – 840 с

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – [4-те вид., переробл. та допов.] / за заг. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2006. – 848 с.

10. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Юрінком Інтер, 2005.–560с.

11. Булько А.Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов. – Изд. 3-е, испр., перераб. – М.: Мартин, 2010. – 704 с.

Слідчий суддя, його функції та повноваження

Горбачевський В.Я., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, заслуженого юриста України, доктор юридичних наук, доцент

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу інститут слідчого судді у кримінальному процесі України одержав законодавче закріплення. Для здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні слідчий суддя наділений повноваженнями щодо вирішення низки питань. При цьому у Кодексі відсутня окрема глава чи стаття, у якій би визначався перелік повноважень слідчого судді.

Слідчий суддя організаційно і функціонально належить до судового органу і, здійснюючи повноваження з судового контролю, діє від імені суду, що передбачено положеннями Конституції України. Здійснюючи свої повноваження під час кримінального провадження, як і інші службові особи органів державної влади, зобов'язаний неухильно додержуватися вимог законодавства та сприяти реалізації засад кримінального провадження. Він уповноважений здійснювати судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Перш за все це стосується застосування запобіжних заходів, в тому числі і тримання під вартою.

В той же час перелік повноважень, віднесених законом до компетенції слідчого судді, окреслює коло найбільш важливих питань по здійсненню контрольних функцій, а саме по застосуванню заходів забезпечення кримінального провадження, проведенню слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування, вирішенню інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду.

Широкими повноваженнями слідчий суддя наділений у зв'язку з розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Об'єктами оскарження, згідно з ч. 1 ст. 303 КПК 2012 року, є:

- бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк;
- рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування;
- рішення слідчого про закриття кримінального провадження;
- рішення прокурора про закриття кримінального провадження;
- рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим;
- рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки;
- рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;
- рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його.

Важливими новелами, спрямованими на посилення гарантій конституційних прав особи та розширення змагальних засад, стали розповсюдження судового контролю на процедуру прийняття рішення про проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи, примусового відбирання біологічних зразків для експертизи, а також надання стороні захисту права звернутися з клопотанням до слідчого судді про надання доручення про проведення експертизи.

В науковій літературі, у полеміці серед науковців і практиків активно обговорюються особливості застосування положень КПК, повноважень слідчого судді. Багато йдеться про доцільність їх розширення, зокрема щодо вирішення питань про проведення примусового освідування особи, відсторонення захисника від участі у кримінальному провадженні, коли він зловживаючи своїми правами заважає встановленню обставин скоєного злочину та інших.

Слідчий суддя будучи суб'єктом доказування для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, уповноважений керуючись законом здійснювати оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням, яке

ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження. Він наділений повноваженнями щодо вирішення питань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що вимагає у кожному випадку ретельного вивчення матеріалів кримінального провадження. А до негласних слідчих (розшукових) дій, для проведення яких має надати дозвіл слідчий суддя, КПК відносить: втручання у приватне спілкування (ст. 258), різновидами якого є: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. 261, 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст.264); обмеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою (ст. 269); контроль за вчиненням злочину, якщо при цьому виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи (ч. 8 ст. 271); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

По кожному з розглянутих питань, віднесених до його компетенції, слідчий суддя приймає рішення у формі ухвал. Вирішення означених задач вимагає неабиякого досвіду та являє досить суттєве навантаження на слідчого суддю.

Вважаю, що перелік напрямів діяльності слідчого судді, навантаження в судових органах різних регіонів України вимагають вивчення, аналізу та можливого перегляду.

Кримінально-правові та кримінально-виконавчі засади принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань

Конопельський В.Я., начальник кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

В науці під засадами розуміється основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; спосіб, метод здійснення чого-небудь [1, с. 214].

Як показало вивчення доктринальних та правових джерел, у жодному із них питання щодо кримінально-правових та кримінально-виконавчих засад протидії як рецидивній, так і організованій злочинності у виправних і виховних колоніях України, у зазначеній постановці не ставилось, хоча його необхідність у контексті реалізації мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства є очевидною.

Особливо актуальним воно є з точки зору підвищення рівня ефективності виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі та реалізації на практиці принципу диференціації та індивідуалізації виконання даного покарання [2, с. 146-151]. При цьому слід зазначити, що у науковій літературі як з питань кримінального, так і з питань кримінально-виконавчого права словосполучення, типу «кримінально-

правові засади» та «кримінально-виконавчі засади» є широко вживаним, проте їх автори їх зміст у виді окремого поняття досі не визначили.

У той самий час, як вірно у зв'язку з цим зауважив М.П. Клейменов, кримінальне право як сучасна, реалістична і дієва наука повинна вивчати динаміку відповідних явищ, аналізувати процеси, які відбуваються з ними в контексті соціальних змін, встановлювати тенденції, виявляти закономірності руху кримінально-правової «матерії» з тим, щоб мати можливість своєчасно розробити і запропонувати відповідні заходи, адекватні обставинці, що складається [3, с. 16-17]. Зокрема, як правильно зробила висновок І. Рощина, однією з умов підвищення ефективності норм кримінального права у запобіганні злочинам є обов'язкове прогнозування наслідків прийняття відповідних норм [4, с. 193].

Аналогічні проблеми теоретико-прикладного характеру мають місце і в кримінально-виконавчій діяльності, що, в кінцевому результаті, впливає на ефективність процесу виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі та практику реалізації зазначеного вище принципу кримінально-виконавчого законодавства [5]. Як з цього приводу зробила висновок І.С. Яковець, єдиний підхід до поняття ефективності взагалі та ефективності виконання кримінальних покарань ДКВС України, зокрема, в науці кримінально-виконавчого права, поки що не вироблений.

Головні труднощі розглядуваної проблеми з теоретичної точки зору полягають в тому, що:

а) по-перше, необхідно виокремити з масиву результатів діяльності ДКВС України основне, те, що є головним для цієї структури як певної системи, на яку покладається завдання по виконанню кримінальних покарань;

б) по-друге, у тому, що для об'єктивних висновків про ефективність діяльності ДКВС України потрібні тільки ті результати, що прямо та безпосередньо залежать саме від діяльності підрозділів цієї служби [6, с. 65-66].

Зазначений висновок у повній мірі відноситься й до визначення ефективності застосування у кримінально-виконавчій діяльності України принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т. В. Ковальова. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.
2. Яковець І.С. Проблема визначення поняття «ефективність діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України» / І.С. Яковець // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / гол. ред. Ю.В. Баулін. – Х: Кроссруд, 2007. – Вип. 13. – С. 146-151.
3. Клейменов М.П. Уголовно-правовое прогнозирование: Автореф. дис... докт. юрид. Наук / 12.00.08 – Екатеринбург: ЕГУ, 1992. – 40 с.
4. Рощина І. Умови підвищення ефективності норм кримінального права у запобіганні злочинам / І. Рощина // Право України. – 2011. – № 4. – С. 191-196.
5. Рагимов И.М. Эффективность лишения свободы и пути ее повышения [Текст]: Автореф. дис... д-ра юрид. наук / 12.00.08 – Л.: ЛГУ, 1998. – 33 с.
6. Яковець І.С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія / І.С. Яковець. – Х.: Право, 2013. – 392 с.

Завдання та порядок освідування як слідчої дії

Лук'яничков Є.Д., професор кафедри кримінально-правових дисциплін
ННІПП НАВС, доктор юридичних наук, професор

Відповідно до нового КПК України (ст. 241) освідування є самостійною слідчою (розшуковою) дією. У порівнянні з КПК України 1960 р. завдання освідування розширене, що відповідає багаторічній практиці проведення даної слідчої дії. Освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого здійснюється для виявлення на їхньому тілі не тільки особливих прикмет, як було раніше, але і слідів кримінального правопорушення. Подібне завдання освідування передбачено законодавством Росії (ст. 179), Беларусі (ст. 206), Казахстану (ст. 226), Арменії (ст. 220), Молдови (ст. 119).

Аналіз положень ст. 179 КПК РФ засвідчує, що до завдань освідування віднесено виявлення стану сп'яніння або інших властивостей і ознак особи, що мають значення для справи. Зазначимо, що ні попередній, ні новий КПК України не згадують про встановлення властивостей особи під час освідування.

Простим спостереженням, зазначає С. А. Шейфер, слідчий не може виявити у людини стан сп'яніння, оскільки звичайні ознаки такого стану: запах алкоголю, невпевнена хода, незв'язна мова, червоний колір обличчя і т. ін. – багатозначні і можуть бути характерними для інших станів людини: хвороби, що супроводжується прийомом ліків, втомленості, переляку та ін. [1, с. 92]?

Поділяючи дану позицію зазначимо, що визначення стану організму людини, зокрема стану сп'яніння, потребує використання спеціальних знань і вирішується проведенням судово-медичної експертизи, а не освідуванням. Освідування, як слідча дія, не передбачає і не може передбачати будь-яких досліджень над людиною. Оскільки ні слідчий, ні судовий медик, ні лікар такого дослідження не проводять, а лише фіксують зовнішні ознаки на тілі людини, виявлення, так званих, ознак сп'яніння або вживання наркотичних речовин може викликати необхідність у проведенні експертизи.

Аналізуючи процедуру освідування, слід звернути увагу на те, що новий КПК України містить декілька новел, якими вносяться певні зміни в порядок його проведення. Фактичною підставою прийняття рішення про освідування слід розглядати наявність у слідчого достатніх зафіксованих у матеріалах провадження даних про те, що на тілі відповідної особи можуть бути виявлені сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети. Правовою підставою освідування є постанова прокурора винесена за клопотанням слідчого (ч. 2 ст. 241 КПК). Це свідчить про створення додаткових гарантій захисту особистих прав людини, забезпечення її реальної тілесної недоторканності.

Деякі неузгодженості спостерігаємо у викладенні ч. 2 ст. 241 КПК. Це стосується освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи. Слушно зазначається, що воно проводиться особами тієї ж статі.

Вимога про неможливість присутності слідчого при освідуванні особи іншої статі вказує лише на те, що дану слідчу (розшукову) дію необхідно доручити особі однієї статі з освідуваним (слідчому, працівнику оперативного підрозділу), яка проведе її за участю судово-медичного експерта або лікаря і складе про це протокол, як єдиний процесуальний документ, що передбачений чинним КПК для даної процесуальної дії. Для цього слідчому має бути надане право звернутися до прокурора або керівника органу досудового розслідування з клопотанням про доручення провадження освідування слідчому тієї ж статі, що і освідуваний [2, с. 408-409].

В цій же частині статті наголошується, що освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи ... може проводитися лікарем. На відміну від КПК України 1960 р. не вказується процесуальний документ, яким мають оформлюватися результати його діяльності.

Деякі науковці вважають, що результати такого освідування заносяться до протоколу зі слів лікаря чи експерта. За такого підходу у протоколи відображатиметься те, що не було предметом безпосереднього сприйняття слідчого. Цим спотворюється сутність слідчих дій спрямованих на отримання інформації з матеріальних джерел шляхом безпосереднього сприйняття слідчим слідів злочину, їх дослідження і фіксації. Для вирішення даної ситуації положення про проведення освідування безпосередньо лікарем має бути вилучено із змісту даної статті. Залучення до освідування судово-медичного експерта може бути більше результативним. Така діяльність є його професійним обов'язком і повсякденною роботою.

Разом з тим слід звернути увагу на те, що судово-медичний експерт і лікар підходять до освідування більшою мірою з медичної точки зору і менше уваги звертають на встановлення та фіксацію особливих примет і слідів, які можуть у подальшому мати значення для проведення трасологічних досліджень з метою встановлення механізму заподіяння тілесних ушкоджень. У цьому зв'язку слушною є думка С. О. Софронова, про проведення освідування безпосередньо слідчим із залученням до участі у ньому судово-медичного експерта або лікаря [3, с. 13-14]. Це дозволить поєднати знання юридичні і медичні під час проведення освідування, щоб встановити наявність і характер тілесних ушкоджень – ран (вогнепальних, різаних або колотих, рубаних або заподіяних тупим предметом); саден, подряпин, синців, слідів дії отруйної речовини, визначити їхні розміри, локалізацію на тілі та правильно і повно відобразити встановлені обставини у протоколі слідчої дії.

Список використаних джерел:

1. Шейфер С. А. Проблемы развития системы следственных действий / С. А. Шейфер // Уголовное право. – 2002. - № 3. – С. 92.
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – С. 408-409.
3. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С. О. Сафронов. – К., 1999. – 19 с.

Запобігання злочинності серед неповнолітніх

Заросинський Ю.Л., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Проблема запобігання злочинності неповнолітніх завжди була і є актуальною. Кризові процеси, що відбуваються в державі сприяли зміні суспільних цінностей, значному розшаруванню населення за рівнем доходів, і обумовили «соціальну дезорієнтацію» населення. За таких обставин певна частина неповнолітніх зробила свій вибір в напрямку порушення закону.

Головна особливість злочинності неповнолітніх міститься в тому, що неповнолітні – це майбутнє будь-якої країни. Діти складають 14,7 % населення країни (6710,7 тис. осіб), і необхідно розуміти, що у перспективі – це 100 % її населення [4]. Саме професійний, морально-правовий та кримінальний багаж кожного покоління підлітків визначає кримінологічну ситуації на майбутні роки, а оскільки цей процес є безперервним то ці тенденції будуть відображатися на ситуації в країні. І тому, зрозуміло, що протидія дев'ятиям неповнолітніх – головна кримінологічна проблема суспільства.

Від того як здійснюються заходи по недопущенню злочинів дітей залежить стан і тенденції злочинності у майбутньому, оскільки злочинність неповнолітніх – складна форма кримінальної мотивації. Мотивація злочинів неповнолітніх, з одного боку, специфічна, з іншого багатогранна. Реальні полімотивації можуть бути більш складними и заплутаними. Значна частина мотивів примітивна, що пояснюється незрілістю суб'єктів злочинної поведінки. Таким чином, віднесення злочинності неповнолітніх до складних форм кримінальної мотивації. Специфічною особливістю злочинності неповнолітніх є обумовленість кримінальної поведінки даних суб'єктів: зв'язок причин з проведенням їх часу; відносна часова та територіальна обмеженість формування особистості правопорушників; сильна залежність від оточення; своєрідність особистісних, соціально-групових та інших характеристик.

Особливість запобігання злочинності неповнолітніх міститься у тому, що з метою застосування таких дій повинно бути вирішено масштабне завдання по охороні життя і здоров'я підростаючого покоління [1]. І хоча це самостійний напрямок діяльності держави, він тісно пов'язаний з успішним вирішенням кримінологічних проблем.

Запобіжна діяльність, що здійснюється державними органами охоплює широкий комплекс різноманітних за характером заходів, безпосередньо спрямованих на ліквідацію протиправної поведінки неповнолітніх. Об'єктами превентивного впливу є криміногенні фактори, що детермінують формування особи молодих злочинців, ситуації, які обумовлюють правопорушення, полегшують їх скоєння [2]. Це передбачено і конкретизовано у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», який визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і запобігання

правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку [4].

Для його виконання були створені в системі державних органів структури: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ; приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

У здійсненні соціального захисту і профілактики правопорушень серед дітей беруть участь у межах своєї компетенції інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, окремі громадяни.

В Законі чітко визначені їх функціональні права та обов'язки. Ця система покликана вирішувати одне загальне завдання – захищати права і законні інтереси неповнолітніх, усунувши паралелізм і неузгодженість у роботі окремих ланок, які в тій чи іншій мірі причетні до цієї справи.

Служби, органи та підрозділи внутрішніх справ України формують систему взаємопов'язаних елементів, об'єднаних єдиними цілями і завданнями, що юридично закріплені у законодавчих та інших нормативних актах. За сучасними умовами у системі ОВС можна виділити два різновиди профілактичної роботи з неповнолітніми. До першого належать служби та підрозділи, що здійснюють профілактичну роботу серед підлітків паралельно з іншими функціями, другий – служби та підрозділи, які спеціально уповноважені здійснювати профілактичну роботу поміж неповнолітніх. Від того, яке місце належить у діяльності перелічених суб'єктів посідає профілактика правопорушень неповнолітніх, залежить і обсяг їх повноважень у цій сфері.

Уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ зобов'язані [4]: проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей; виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розглядати у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми; виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; брати участь у правовому вихованні дітей; розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей; виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявляти осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної

продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту; виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей; повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинута, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади; викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом - надавати їх приводу; відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками); отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у її провадженні; затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин; затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі до п'яти років або більш м'яке покарання, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до передачі їх під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, або адміністрації навчального чи іншого дитячого закладу, в якому постійно проживає ця дитина, але не більше восьми годин; затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до доставлення їх до суду для вирішення питання про поміщення їх у приймальники-розподільники для дітей, але не більше дванадцяти годин з моменту їх затримання; здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю; виявляти, вести облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність; проводити обшуки, вилучення та інші слідчі дії відповідно до кримінального процесуального законодавства; проводити за наявності законних підстав огляд дітей, речей, які є при них, транспортних засобів; вилучати документи і предмети, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використані на шкоду здоров'ю дітей; складати протоколи про адміністративні правопорушення дітей, а також їх батьків

(усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, інформувати відповідні служби у справах вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми; доставляти в органи внутрішніх справ на строк до восьми годин дітей, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх замінюють, або у притулки для дітей служб у справах дітей; після встановлення особи дитини невідкладно сповіщати батьків або осіб, які їх замінюють, про адміністративне затримання дитини, а в разі вчинення кримінального правопорушення також інформувати органи прокуратури; повідомляти органи опіки та піклування за місцем перебування дитини про відомий факт залишення його без опіки (піклування) батьків; інформувати відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень; здійснювати відповідно до законодавства заходи соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк; вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, які потребують медичної допомоги, у тому числі звільнених із спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей [4].

Уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ виконують також інші обов'язки та мають інші права, передбачені законодавством.

Саме у сфері протидії злочинності якнайповніше розкриваються загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та психологічні функції суб'єктів запобігання злочинності неповнолітніх.

Ефективність профілактичної діяльності злочинів неповнолітніх залежить від професійної готовності працівників органів внутрішніх справ до її здійснення; наявності чіткого алгоритму дій при використанні спеціального інструментарію для виявлення дисфункціональних сімей, в яких підрастають неповнолітні, осіб, що схильні до девіантної, делінквентної та адиктивної поведінки; встановлення особливостей соціальної ситуації їх розвитку, підлітково-молодіжної субкультури, індивідуально-психологічних рис неповнолітніх правопорушників.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

2. Закон України «Про міліцію» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

3. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

4. За даними Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

Співвідношення злочинів, передбачених статтями 198 та 209 КК України, із злочинами, спрямованими на фінансування терористичної або екстремистської діяльності

Беніцький А.С., доцент кафедри кримінального процесу Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук, доцент

Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом, а також відмивання злочинних доходів необхідно відмежовувати від використання майна для фінансування або іншого матеріального забезпечення терористичної або екстремистської діяльності.

Слід відзначити, що ознаки придбання, отримання, зберігання чи збуту майна, одержаного злочинним шляхом, містяться у злочині, передбаченому ст.258-5 (фінансування тероризму) КК. Оскільки фінансування тероризму може бути пов'язане з використанням доходів, здобутих злочинним шляхом, то у правозастосовчих органів виникають питання щодо відмежування фінансування тероризму від злочину, передбаченому ст. 198 КК.

Діяльність, спрямована на фінансування тероризму, ширша ніж придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом. Такі дії, як використання коштів або іншого майна, що були здобуті законним шляхом або в результаті вчинення адміністративного проступку чи цивільно-правового делікту, для фінансового чи матеріального забезпечення терористичної діяльності. охоплюються поняттям фінансування тероризму. У цьому полягає одна з істотних відмінностей придбання, отримання, зберігання чи збуту майна, одержаного злочинним шляхом, від фінансування тероризму. для здійснення якого не важливо, звідки було отримано ресурси – із законних чи незаконних джерел. Ознаки злочину, передбаченого ст. 198 КК, будуть відсутні, якщо кошти або інше майно здобуто не в результаті скоєння злочину.

Під ознаки фінансування тероризму підпадає діяльність особи, котра передає гроші або інше майно, здобуті злочинним шляхом, безпосередньо терористу для використання в злочинній діяльності, не укладаючи цивільно-правової угоди. Ознаки відмивання в цьому випадку відсутні, оскільки майно, яке передається для скоєння терористичного акту, не потрапляє до легального обігу, а залишається в «тіні». Тут має місце конкуренція двох правових норм – ст.ст. 198 та 258-5 КК. Як видається, ознаки придбання, отримання, зберігання чи збуту майна, одержаного злочинним шляхом, будуть поглинатися фінансуванням тероризму, оскільки вони виступають частинами дій, спрямованих на фінансове чи матеріальне забезпечення терористичної діяльності. Дії суб'єкта, котрий, заздалегідь не обцяючи, придбаває, отримує, зберігає чи збуває майно, одержане злочинним шляхом, для здійснення фінансування тероризму слід кваліфікувати за ст. 258-5 КК.

У правозастосовників можуть виникати питання про співвідношення фінансування тероризму із відмиванням злочинних доходів. Якщо суб'єкт із метою сприяння терористичній діяльності здійснить фінансову операцію

або цивільно-правову угоду з коштами або іншим майном, здобутими злочинним шляхом, його діяння будуть утворювати сукупність злочинів за ст.ст. 209 та 258-5 КК. Дії суб'єкта, який передає гроші або інше майно, здобуте злочинним шляхом, терористичному формуванню для використання в злочинній діяльності, не укладаючи цивільно-правової угоди, слід кваліфікувати за ст. 258-5 КК. Ознаки злочину, передбаченого ст. 198 КК, виступають частинами дій, спрямованих на фінансове чи матеріальне забезпечення терористичної діяльності, тому вони поглинаються фінансуванням тероризму. Якщо суб'єкт із метою сприяння терористичній діяльності здійснить фінансову операцію або цивільно-правову угоду з коштами або іншим майном, здобутими злочинним шляхом, його діяння будуть утворювати сукупність злочинів, передбачених ст.ст. 209 та 258-5 КК.

16 січня 2014 року кримінальне законодавство України було доповнено нормою, яка передбачає відповідальність за екстремістську діяльність (ст. 110-1). Однак уже 28 січня 2014 року Верховна Рада України цю норму виключила з кримінального законодавства. Між тим викликає інтерес співвідношення складів злочинів, передбачених ст. 198 та ст. 110-1 КК. У ч. 1 ст. 110-1 КК перелічено діяння, які законодавець відніс до екстремістських. Серед них є такі: 1) фінансування екстремістських діянь, тобто виготовлення, зберігання з метою збуту чи розповсюдження, а також збут чи розповсюдження екстремістських матеріалів, у тому числі через засоби масової інформації, мережу Інтернет, соціальні інтернет-мережі, використання чи демонстрування екстремістських матеріалів перед масовим зібранням людей, у тому числі на зборах, мітингах, під час вуличних походів, демонстрацій, публічних висловлювань чи закликів екстремістського характеру; 2) сприяння організації екстремістської діяльності чи її здійснення шляхом надання грошових коштів, нерухомості чи матеріально-технічної бази.

Предметом фінансування екстремістської діяльності, а також сприяння організації екстремістської діяльності чи її здійснення шляхом надання грошових коштів, нерухомості чи матеріально-технічної бази можуть бути кошти та інше майно, які було здобуто злочинним шляхом. Тому якщо б особа, заздалегідь не обіцяючи, придбавала чи отримувала злочинні кошти або інше майно, які б використовувала для екстремістської діяльності, то виникало би питання щодо правової оцінки зазначених дій. Перед правозастосовними органами цілком обґрунтовано поставала би проблема щодо застосування відповідної норми – ст. 198 КК за ознакою збуту майна, одержаного злочинним шляхом, або ч. 1 ст. 110-1 КК за ознакою фінансування екстремістської діяльності чи сприяння їй. Для вирішення питання щодо кваліфікації діяння за відповідною нормою чи за сукупністю норм правозастосовникам необхідно було б звертати увагу на формулювання «за відсутності ознак більш тяжкого злочину», яке містилося в диспозиції ч. 1 ст. 110-1 КК. Відповідно до цієї ознаки складу злочину відповідальність за екстремістську діяльність могла б наставати лише за відсутності ознак більш тяжкого злочину. Таким чином, даючи правову оцінку діянню, необхідно було б звертати увагу на вид та розмір покарання, яке зазначено в санкціях ст. 198 КК України та ст. 110-1 КК. Виходячи з аналізу покарання, передбаченого за розглядані злочини, слід

зауважити, що злочин, передбачений ст. 198 КК України, відноситься до категорії середньої тяжкості, а злочин, передбачений ч. 1 ст. 110-1 КК, – до категорії невеликої тяжкості. У зв'язку з цим якщо б особа, заздалегідь не обіцяючи, використовувала майно, одержане злочинним шляхом, для екстремістської діяльності, то відповідальність повинна була б наставати за збут майна, одержаного злочинним шляхом, тобто за ст. 198 КК. У випадку коли у використанні майна, одержаного злочинним шляхом, для екстремістської діяльності, містились би ознаки відмивання злочинних доходів, то відповідальність повинна була б наставати за ст. 209 КК.

Іноземний досвід кримінально-правової охорони банківської діяльності

Жук І.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук

У світлі обраного курсу України на євроінтеграцію проблема забезпечення стабільності фінансової системи, у тому числі банківського сектору, як необхідної умови подальшого здійснення економічної реформи, набуває все більшого значення. На жаль, аналіз нинішнього стану банківської системи демонструє загострення криміногенної ситуації у цій сфері. Розширення спектру банківських послуг, розвиток галузі інформаційних технологій провокує появу нових форм і способів вчинення кримінальних правопорушень. Ситуація, що склалася, вимагає вжиття адекватних заходів у відповідь з боку держави. Однак чинні кримінально-правові норми наразі далеко не повною мірою враховують сучасний стан й особливості фінансово-кредитних відносин і не дозволяють забезпечити їх належний захист.

В аспекті дослідження питань удосконалення кримінально-правової охорони банківської діяльності значний інтерес становить звернення до зарубіжного досвіду правового регулювання зазначеної сфери, що дозволить більш повно проаналізувати існуючі проблеми та запропонувати напрями використання корисного зарубіжного досвіду правотворення. В першу чергу, це стосується норм кримінального законодавства зарубіжних країн, що не мають аналогів у вітчизняному законодавстві. У контексті зазначеного цікавим є досвід РФ, КК якої у якості засобу забезпечення захисту фінансово-кредитних відносин встановив відповідальність за злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості чи від оплати цінних паперів після набрання чинності судовим актом (ст. 177). Зазначена норма має подібні ознаки зі ст. 382 КК України «Невиконання судового рішення». Однак, зважаючи на наявність різних об'єктів посягання у цих злочинах, що зумовлюють свої особливості провадження, не виключається доцільність та перспективність науково-теоретичних розробок щодо імплементації вказаної статті КК РФ до вітчизняного законодавства з метою встановлення додаткових гарантій захисту прав й інтересів кредиторів. До речі, КК Білорусі так само передбачає відповідальність за ухилення від погашення кредиторської заборгованості (ст. 242), а також за зрив відшкодування збитків кредиторю (ст. 241). Аналогом останньої норми у вітчизняному КК, як видається,

виступає ст. 388 «Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано або підлягає конфіскації». У контексті зазначеного інтерес становить досвід Туреччини та ФРН, у КК яких законодавчо передбачена заохочувальна норма стосовно звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення незаконних дій щодо заставленого майна у разі, якщо вартість такого майна є незначною або майно особа повернула це майно чи компенсувала його вартість до порушення кримінального переслідування. Позиція зарубіжного законодавця щодо заохочення відповідної посткримінальної поведінки особи заслуговує на увагу, адже може виступити додатковим стимулом для виконання винною особою своїх юридичних обов'язків та відшкодування завданих збитків потерпілому.

Основною нормою КК Литви, спрямованою на захист банківської діяльності, є ст. 206 «Використання кредиту або займу не за призначенням». Подібні правові заборони містяться й у КК Молдови – ст.ст. 239 (порушення правил кредитування) та 240 (використання не за призначенням кредитів, наданих під державну гарантію). У вітчизняному законодавстві зазначені дії охоплюються складом злочину, передбаченим ст. 222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами».

На увагу заслуговує досвід Албанії, де умовою притягнення до кримінальної відповідальності за окремі економічні злочини є наявність адміністративної преюдиції, що у свою чергу, зустрічається й у національному кримінальному законодавстві. Така практика видається доцільною, і за певних умов, заслуговує на розширення.

Цікавим з позицій захисту прав і законних інтересів кредиторів є досвід Швейцарії, у КК якої окремо передбачена відповідальність за злочинні діяння, пов'язані з конкурсним провадженням і стягненням боргу (деякі з них не мають аналогів у національному законодавстві): шахрайський конкурс і шахрайство, пов'язане з накладенням арешту на майно боржника; безгосподарність; заподіяння шкоди кредитору шляхом зменшення майна; підкуп при примусовому виконанні рішення тощо. Як і КК Швейцарії, австрійське кримінальне законодавство значну увагу приділяє захисту прав й інтересів кредиторів, встановивши відповідальність за: уявну неспроможність; заподіяння шкоди іншому кредитору; заподіяння шкоди інтересам кредитора внаслідок грубої необережності; махінації під час здійснення нагляду за веденням справ у процесі примирення чи конкурсному провадженні тощо. А у КК Швеції окремо визначена глава II «Злочини проти кредиторів», у якій встановлена відповідальність за: обман кредиторів; зневажливе ставлення до кредиторів; надання переваги кредитору та ін. Отже, враховуючи викладене, з позицій удосконалення кримінально-правової охорони банківської діяльності корисним видається наступний іноземний досвід правотворення: а) посилена увага щодо захисту прав і законних інтересів кредиторів, зокрема, встановлення відповідальності за ряд порушень, пов'язаних з конкурсним провадженням і стягненням боргу; б) заохочення позитивної посткримінальної поведінки шляхом встановлення спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності; в) наявність адміністративної преюдиції як умови притягнення до кримінальної відповідальності.

Тимчасовий доступ до речей і документів як спосіб збирання доказів за злочинами, вчиненими з використанням службовою особою своїх повноважень

Шарай Л.Г., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Балонь А.Б., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Однією із новел нового КПК України є значне розширення функцій судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб в кримінальному провадженні, в зв'язку з чим було запроваджено інститут слідчого судді, до обов'язків якого, зокрема, і входить надання

Із узагальнення слідчої практики вбачається, що слідчі допускали недоліки в оформленні клопотань, зокрема: не зазначали окремих відомостей в клопотанні, не долучали належного переліку документів, або без їх належного засвідчення, було відсутнє правове обґрунтування заявлених клопотань, тощо.

Слідчі також вказують і на низку проблем, спірних та неврегульованих КПК України з питань, що виникали при розгляді клопотань про надання тимчасового доступу до речей та документів. Зокрема, положенням п. 3 ч. 2 ст. 41 КПК визначено, що слідчий вправі доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися до слідчого судді чи прокурора, однак на практиці такі звернення мають місце, оскільки п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам, крім іншого, надається право з дозволу слідчого судді в порядку, встановленому КПК, витребувати документи та дані, що характеризують спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину.

Беручи до уваги, що одним з механізмів витребування документів і даних, передбачених КПК, є процедура тимчасового доступу до речей та документів, передбачена главою 15 КПК, із зазначеної норми вбачається, що оперативні підрозділи мають право звертатися до слідчих суддів першої інстанції із клопотанням про тимчасовий доступ до таких документів згідно із правилами, встановленими ст.ст. 159-166 КПК, з урахуванням специфіки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності та мети її здійснення, однак у чинному КПК це право не передбачено, тому є незрозумілим, чи вправі суд розглянути вказане клопотання, подане оперативно-розшуковим підрозділом, до речей і документів.

Тому незрозумілим є і питання, висвітлене в п. 12 Інформаційного листа Вишого Спеціалізованого Суду України від 29 січня 2013 року «Про окремі питання здійснення слідчим суддею апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб в кримінальному провадженні», яким роз'яснено, що оперативні підрозділи мають право звертатись з клопотанням до слідчих суддів суду першої інстанції з клопотаннями про тимчасовий доступ до документів в рамках оперативно-

розшукових справ, згідно з правилами встановленими ст. 159-166 КПК України.

Крім того, відповідно до вимог ст. 163 КПК клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів розглядається в судовому засіданні. Проте, під час застосування даної норми є незрозумілим строк, протягом якого клопотання повинно бути розглянуто слідчим суддею.

Відповідно до ч. 2 ст. 165 КПК України вказано, що зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володітель речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію. В даному випадку незрозумілим є те, що саме залишається в судовому провадженні в суді (копія ухвали?). З огляду на це порушується принцип того, що оригінал документу винесений в судовому засіданні повинен зберігатись в суді.

Тому, на нашу думку, доцільно змінити редакцію п. 5 ст. 163 КПК на таку: «Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів та виготовляє два її оригінали, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи...» далі по тексту.

Як висновок, хочемо зазначити, що врегульована нормами кримінального процесуального закону процедура здійснення тимчасового доступу до речей і документів є позитивним кроком вітчизняного законодавця на шляху до наближення правового регулювання кримінально-процесуальної діяльності до міжнародних стандартів і більш високого рівня забезпечення прав особи. Разом з тим, вбачається, що норми глави 15 потребують змін і доповнень у бік спрощення процедури провадження даної слідчої (розшукової) дії.

Проблеми кримінально-правової оцінки схиляння до суспільно небезпечної діяльності як способу маніпулювання психікою людини

Киренко С.Г., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук

Забезпечення стабільного розвитку суспільства неможливе без наявності ефективної кримінально-правової бази, яка повинна адекватно оцінювати конкретні суспільно небезпечні посягання на різноманітні відносини. У цьому ракурсі необхідно звернути увагу на діяння, які, при всій своїй небезпечі, не мають належної оцінки у КК України. Мова, зокрема, йде про випадки схиляння особи до суспільно небезпечної (конкретно – до злочинної) діяльності, тобто, про найбільш небезпечний різновид маніпулювання психікою людини. Справа в тім, що, як правило, вітчизняне кримінальне законодавство визначає схиляння до вчинення злочину як підбурювання (ч. 4 ст. 27 КК України), тобто як дії одного співучасника злочину щодо іншого. При цьому домінує точка зору, що схилити можна тільки до конкретного злочину, а не до злочинної діяльності взагалі. В принципі, з цим можна було б погодитись, якби виключалися ситуації, коли схиляння іншої особи до вчинення конкретного злочину не має ознак співучасті або мова про якийсь конкретний злочин взагалі не йде. Наприклад, особа прагне помститись

своєму сусідові, який поїхав на відпочинок (той не дав гроші у борг). З цією метою така особа нібито випадково (день народження знайомого чи інше свято) потрапляє до кампанії, де, як їй відомо, знаходяться люди, які вчиняють квартирні крадіжки або викрадення транспортних засобів (при цьому вона з ними особисто не знайома). Під час перебування там, особа, у розмові за столом на різні теми, як приклад неухважного ставлення до майна, розповідає про квартиру заможного сусіда (який зараз відсутній), де дуже багато цінностей, але погана сигналізація, яку можна легко вимкнути (теж саме можна повідомити і відносно машини сусіда). Зрозуміло, що така інформація навряд чи пройде поза увагою відповідних крадів. В результаті, скориставшись нею, вони обікрали квартиру сусіда або незаконно заволоділи його транспортним засобом. Виникає питання: як кваліфікувати дії фактичного ініціатора таких дій? Співучасті у крадіжці або незаконному заволодінні транспортним засобом тут немає, адже ніякої змови чи підбурювання не було: просто розмова «про життя» за столом між незнайомими людьми, ніхто нікого не до чого не закликав і ні про що не домовлявся (а співучасть, як відомо, передбачає наявність спільної мети, яка усвідомлюється співучасниками, взаємної згоди між ними та поінформованості про спільні дії). Виходить, що відповідна особа, яка схилила інших до відповідних злочинів (тобто, змусила інших діяти у потрібному для себе напрямі, хоча вони рішення приймали нібито самостійно), опиняється недосяжною для закону, адже немає адекватної вчиненому діянню норми. Перед нами приклад наведення особи на потрібні для ініціатора впливу (схилання) висновки, які здатні призвести до вчинення злочину (по суті, це маніпулювання психікою людини). Подібним чином можна схилити особу (осіб) і до вчинення інших злочинів, при цьому мотиви та мета ініціатора схилання до злочинних дій, можуть мати широкий спектр: від помсти до прагнення дестабілізувати суспільство в окремій країні (чи країнах).

Наприклад, використовуючи методи поширення чуток серед окремих осіб або надання спеціально відібраних відомостей через засоби масової інформації, можна провокувати злочинні дії щодо конкретних осіб або навіть груп населення (при цьому жодних прямих закликів до якихось суспільно небезпечних дій щодо них, які б підпадали під норми діючого кримінального законодавства, не буде – це може мати вигляд публічних роздумів щодо доцільності чинного конституційного ладу, діяльності певної особи чи іншого питання - зовні нібито коректні; телевізійні новини, де інформація про події подається однобічно або взагалі спотворюється саме з метою виклику потрібної для авторів цих новин агресивної реакції з боку глядачів). При цьому особи, які внаслідок такого інформаційного впливу щодо себе, вчиняють злочини (вбивство, завдання тілесних ушкоджень, масові заворушення, порушення рівноправності громадян чи ін.) будуть впевнені, що вони до цього прийшли самостійно і ніякого схилання до вчинення якогось конкретного злочину з боку інших не було. Потрібно також враховувати, що ініціатори відповідного інформаційного впливу не завжди прагнуть вчинення його адресатами якихось конкретних злочинів: їх може задовольнити будь-яка злочинна діяльність з боку невизначеного кола осіб, яка здатна призвести до дестабілізації суспільства.

Широкі можливості для схилення до злочинної діяльності надає мережа «Інтернет». На відповідних сайтах можна розмішувати інформацію щодо технології виготовлення вибухових пристроїв, різноманітних отрут, способів вчинення терористичних актів, вбивств, угонів або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна та ін. Підбурювання конкретної особи до вчинення злочину, з точки зору чинного кримінального законодавства, тут немає, адже ця інформація доступна невизначеному колу осіб (немає ознак співучасті). Проте, зрозуміло, що ймовірність практичного втілення таких «порад» з боку окремих осіб, які ознайомляться з ними, дуже висока, отже надзвичайно високою є й загроза для суспільства від подібних дій.

Таким чином, є необхідність належної кримінально-правової оцінки схилення до злочинної діяльності. Можливим варіантом вирішення цієї проблеми може бути встановлення кримінальної відповідальності за схилення особи до злочинної діяльності, вчинене за відсутності ознак співучасті. У якості кваліфікуючих ознак злочину можуть виступати відповідні дії, вчинені щодо кількох осіб або з використанням засобів масової інформації, а у якості особливо кваліфікуючої ознаки – вчинення адресатом схилення злочину. Це дозволить не тільки адекватно реагувати на подібні випадки, а й попереджати дії, спрямовані на виклик у інших осіб бажання вчинити злочин.

Перерва у відбуванні покарання: зміни та новації у Кримінальному кодексі України

Мостепанюк Л.О., доцент кафедри кримінального права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Чинне кримінальне законодавство є динамічним і постійно зазнає змін і доповнень задля його удосконалення. Так, у Верховній Раді України зареєстровано ряд законопроектів, підготовлених у зв'язку з необхідністю забезпечення дотримання та виконання Україною взятих на себе зобов'язань перед Радою Європи та імплементації положень Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейських пенітенціарних правил, Мінімальних стандартних правил ООН поводження із засудженими, які регламентують тримання засуджених осіб у таких умовах, котрі забезпечують дотримання прав особи, гідності людини, її честі та повагу до особистості.

Держава, взявши на себе функцію покарання осіб та обмеживши їх свободу і можливість пересування шляхом поміщення у спеціалізовані установи, зобов'язана надавати таким особам необхідне медичне лікування та огляди. На сьогодні не вирішеним залишається питання режиму тримання засуджених до позбавлення волі в закладах охорони здоров'я за межами установ виконання покарань. Як показує практика, права таких осіб значно обмежуються навіть порівняно з правами засуджених, які утримуються в установах виконання покарань. Тому в проєкті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перерви у відбуванні покарання», реєстр. № 3693 від 25 листопада

2013 р. обґрунтовується необхідність внесення змін до Кримінального Кодексу України (далі – КК) щодо забезпечення особам, засудженим до позбавлення та обмеження волі, права на охорону здоров'я у медичних закладах за межами установ виконання покарань (у тому числі за кордоном).

Законопроект має на меті запровадження інституту перерви у відбукванні покарання (за рішенням суду) у виді позбавлення волі на певний строк або обмеження волі особою, у якій виявлено хворобу, що унеможливує дотримання нею встановленого кримінально-виконавчим законодавством режиму відбуквання покарання, якщо належне лікування такої хвороби неможливо провести в медичних закладах України, а перебіг хвороби без такого лікування створює небезпеку для життя особи чи настання тяжких наслідків для її здоров'я. Безперечно, поданий законопроект надасть право в разі неможливості отримання належного лікування і медичної допомоги в пенітенціарних закладах і установах охорони здоров'я України, особі, засудженій до позбавлення та обмеження волі, на лікування за кордоном.

Головні положення зазначеного законопроекту зводяться до наступних змін: 1) документ передбачає можливість перерви у відбукванні покарання для особи, засудженої до позбавлення або обмеження волі, рішення про що приймається судом за наявності таких умов: а) засуджена особа під час відбуквання покарання захворіла на хворобу, що унеможливує дотримання нею встановленого кримінально-виконавчим законодавством режиму відбуквання покарання; б) якщо належне лікування такої хвороби неможливо провести в медичних закладах України; в) якщо перебіг хвороби без належного лікування за кордоном створює небезпеку для життя особи чи настання тяжких наслідків для її здоров'я; г) є висновки медичної установи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання покарань, медичної установи центрального органу виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я, та відповідної іноземної медичної установи про необхідність та/або доцільність лікування особи за межами України, письмової згоди відповідної іноземної медичної установи прийняти таку особу на лікування; д) засудженим внесено грошову заставу як гарантію додержання ним умов лікування та повернення до України після закінчення визначеного судом строку лікування за межами України; ж) лікування засудженого за кордоном здійснюється самим засудженим або його родичами за рахунок власних коштів.

При загальній позитивній тенденції імплантації ряду важливих міжнародних документів в законодавство України наданий законопроект має ряд недоліків. Так, слід вказати, що пропонувані зміни до КК мають більш публіцистичний, ніж кримінально-правовий характер, деякі частини проекту ст. 87-1 КК виходять за межі вивчення кримінального права. В першу чергу, мова йде про абз. 5 ч. 1 ст. 87-1 КК, ч. 4, ч. 5, ч. 7 ст. 87-1 КК, де пропонувані положення знаходяться в межах юрисдикції кримінально-виконавчого права і, відповідно, Кримінально-виконавчого кодексу України.

З огляду на специфічність питань, що мають вирішуватися при прийнятті рішення про надання перерви у відбуванні кримінального покарання, має бути розроблено відповідний порядок чи інструкцію, зокрема фахівцями тих центральних органів виконавчої влади, участь яких пропонується у вирішенні основних питань законопроекту. Цей порядок має бути погоджений і затверджений відповідними центральними органами виконавчої влади. І саме в цьому нормативному документі слід передбачити вирішення основних питань, про які йдеться у законопроекті.

Зазначене свідчить про виконання Україною взятих на себе зобов'язань перед Радою Європи щодо дотримання та імплементації положень Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейських пенітенціарних правил, Мінімальних стандартних правил ООН поведження із засудженими.

Запобігання виникненню негативних явищ у молодіжному середовищі

Расцька Л.В., професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Побудова незалежної держави на демократичних засадах після тривалого тоталітарного режиму, більша відкритість світові, зумовили дезорієнтацію певної частини населення, у тому числі молоді, стосовно моральних і життєвих цінностей, тому спостерігається розвиток негативних процесів у духовній сфері, деформування моральних засад суспільства. На це вплинула пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, ослаблення виховної роботи з боку органів виконавчої влади, закладів освіти і культури.

В наш час молодь – це одна з найбільш уражених в економічному плані та найбільш безправна в соціально-правовому відношенні соціальних спільнот, яка живе в умовах підвищеної соціальної напруги і психологічного дискомфорту. Внаслідок такого становища з'являються все нові й нові факти зростання в молодіжному середовищі злочинності, наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, проституції [1]. Рівень злочинності серед молоді та неповнолітніх має сталу тенденцію до значного зростання. Серед наркоманів 80% складає молодь, у тому числі 40% -- неповнолітні. Щорічно у скоєнні тяжких злочинів бере участь більше 25 тис. молодих людей. З 1980 р. рівень злочинності серед дівчат зріс у 2,5 рази [2].

Негативні процеси, які відбуваються в суспільстві, болісно вражають і молодь. Серед неї все більше розповсюджуються такі види злочинів, які раніше були притаманні лише дорослим: торгівля зброєю та наркотиками, утримання домів розпусти і звідництво; сутенерство; розбійні напади на підприємців та іноземців; захоплення заручників; різні форми вимагання; жорстокі злочини проти життя й здоров'я особи; незаконні операції з валютою і цінними паперами; торгівля краденим тощо. Активно йде масове втягнення молоді до структур тіньової економіки та організованої злочинності [3].

Молодь як соціально-демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, але й специфікою соціального становлення, особливим місцем та статусом у структурі суспільства.

Для місцевого самоврядування одним з найважливіших завдань є залучення молоді до соціально-політичних та економічних перетворень, процесу інтеграції України до структур світової спільноти.

Проте, проблеми пов'язані з бездуховністю, насильством, негативними явищами у молодіжному середовищі потребують постійної уваги та допомоги з боку органів місцевого самоврядування.

Тому забезпечення сталого соціального становлення та розвитку молоді, реалізації її конституційних прав потребує посилення координації зусиль органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій у цьому напрямі, обумовлює необхідність прийняття міськими радами цієї програми.

Програма підтримки молоді розроблена з метою реалізації державної політики у сфері поліпшення становища сім'ї, молоді та дітей, заохочення материнства, забезпечення здорового, всебічного розвитку молоді та дітей, їх виховання на засадах гуманізму.

Основними завданнями програми є:

– Забезпечення виконання прийнятих раніше національних, державних, галузевих програм стосовно молоді на міському рівні, розвиток та вдосконалення нормативно-правових засад державної молодіжної політики відповідно до конкретних соціально-економічних реалій.

– Сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства, розширення її участі у формуванні та реалізації державної молодіжної політики щодо розв'язання соціально значущих проблем суспільства, зокрема молоді.

– Поліпшення координації зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері реалізації державної молодіжної політики, підвищення її ефективності на регіональному рівні.

– Проведення інформаційно-просвітницької та роз'яснювальної роботи з питань запобігання насильства в сім'ї.

– Надання практичної допомоги молодіжним громадським організаціям, органам студентського самоврядування у реалізації проектів, спрямованих на підтримку дітей та молоді.

Основні напрями виконання програми

– Сприяння творчому та інтелектуальному розвитку дітей та молоді, підтримка творчої та обдарованої молоді.

– Сприяння організації тимчасової зайнятості та підтримка підприємницьких ініціатив молоді.

– Пропаганда здорового способу життя, профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі, сприяння функціонуванню молодіжним та студентським підрозділам з охорони громадського порядку.

– Попередження насильства в сім'ї, торгівлі людьми, підвищення статусу жінок в Україні та підтримка гендерних ініціатив.

– Підготовка молоді до сімейного життя, сприяння національно-патріотичному вихованню молоді.

– Розвиток громадської активності молоді, забезпечення постійної співпраці органів місцевого самоврядування з молодіжними, дитячими та студентськими громадськими організаціями, залучення молоді до служби в органах місцевого самоврядування.

- Організація дозвілля та оздоровлення дітей та молоді.
- Підтримка міжрегіональних та міжнародних молодіжних контактів.
- Формування інформаційного простору для реалізації державної молодіжної політики.

Очікувані результати виконання програми

– Забезпечення необхідних умов для соціального становлення та розвитку молоді.

– Створення сприятливих умов для безпосередньої участі молоді у суспільних перетвореннях на засадах соціального партнерства.

– Залучення дітей та молоді до оволодіння культурними цінностями українського народу, сприяння розвитку професійної та самодіяльної творчості.

– Створення необхідних умов для поліпшення здоров'я молоді, посилення профілактичної роботи щодо запобігання наркоманії, злочинності, насильства в сім'ї, охоплення молоді рухом за здоровий спосіб життя, заняттям фізичною культурою та спортом, що позитивно вплине на стан здоров'я дітей та молоді.

Список використаних джерел:

1. Жоль К.К. Соціологія: Навч. посібник. - К.: Либідь, 2005. - 440с.
2. Шахун В.І. Суспільство і злочинність. - К.: Атіка, 2003. - 784 с.
3. Головатий М.Ф., Цибульник В.С. Проблеми молодіжної політики // Філософська і соціологічна думка. --1992, - №4.

Окремі питання щодо кримінальної відповідальності в разі добровільного заподіяння шкоди здоров'ю особи

Катеринчук К.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННШП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Кримінальний кодекс України (далі–КК) містить статті, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти здоров'я особи. До них відносяться всі види тілесних ушкоджень (ст.ст. 121-125, 128 КК), побої і мордування (ст. 126 КК), катування (ст. 127 КК), зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 130 КК) та зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК). Отже, це злочини якими завдається шкода здоров'ю особи, хоч можливі випадки коли шкода завдана здоров'ю особи не є та не може бути кримінально караною. До таких виключень можливо віднести заподіяння особі різного ступеня тілесних ушкоджень за згодою цієї особи. Так, наприклад, спортивні змагання, що можуть завдати шкоду здоров'ю особи або надання згоди на вступ в статеві зносини з особою, яка завідомо знає про наявність у цієї особи вірусу імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби, венеричної хвороби. Жижиленко О.О., безпідставно вважав, що при згоді потерпілого на заподіяння йому тілесних ушкоджень завжди відсутня протиправність [1]. Заподіяння тілесного ушкодження за згодою потерпілого може усунути протиправність у тих випадках, коли цілі заподіяння є соціально корисними [2]. Дубовец П.А. також підтримує позицію попередника та зазначає, що згода на заподіяння тілесних ушкоджень повинна бути надана від повнолітньої та осудної особи [3].

Расторопов С. відзначає, що завдання шкоди здоров'ю особи за його згодою передує сукупність обов'язкових умов її настання. До них відносяться: 1) дієздатність особи (осудність та досягнення певного віку); 2) добровільність згоди (вільне волевиявлення особи, що дає згоду на заподіяння шкоди власному здоров'ю); 3) наявність права на згоду (особа в праві надавати згоду на спричинення шкоду своєму здоров'ю); 4) своєчасність згоди (дана згода надана до або під час діяння, що спричинило шкоду здоров'ю); 5) визначеність згоди (згода повинна бути конкретизована стосовно до виду шкоди й обставин, у яких воно дається та при яких заподіюється шкода); 6) ціль спричинення шкоди (суспільно корисні, нейтральні, антисоціальні) [4]. КК Російської Федерації звільняє від кримінальної відповідальності особу за спричинення шкоди потерпілому «Зараження ВІЧ-інфекцією» за згодою останнього. Ендольцева А.В., стверджує, що підставою звільнення від відповідальності в даному випадку є втрата суспільної небезпеки особи, яка вчасно попереджує потерпілого про наявність у неї ВІЛ-Інфекції й тим самим про небезпеку зараження потерпілого, внаслідок чого останній має право вибору, яке й має правове значення: у випадку його добровільної згоди на здійснення дій, що створюють небезпеку зараження, особа, що поставила його в таку небезпеку, звільняється від кримінальної відповідальності [5].

Отже, на нашу думку, завдання шкоди здоров'ю особи повинно передувати сукупність обов'язкових умов: добровільність (особа дає згоду (письмова, усна) на причинення її здоров'ю шкоди), осудність (усвідомлення можливості настання певного наслідку), вік (повнолітня особа), своєчасність (згода на спричинення шкоди здоров'ю повинна передувати діянню).

Список використаних джерел:

1. Жижиленко А.А. Преступления против личности / А.А. Жижиленко // М – Л., 1927. – С. 35.
2. Пионтковский А.А. Преступления против личности / А.А. Пионтковский // М., 1938. – С. 40.
3. Дубовец П.А. Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву / П.А. Дубовец // Изд-во «Юридическая литература». М., 1964. – 159 с., С. 19.
4. Расторопов С. Уголовно-правовое значение согласия лица на причинение вреда своему здоровью / С. Расторопов // Законность № 10. – 2003. – С. 46 – 48.
5. Ендольцева А.В. Освобождение от уголовной ответственности в случае, предусмотренном законодателем в примечании к ст. 122 УК РФ / А.В. Ендольцева // Российский следователь. 2004. № 4. – С. 20.

Щодо криміналізації необережного знищення об'єктів культурної спадщини

Міщенко М.О., кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

У чинному Кримінальному кодексі України (далі КК) передбачено відповідальність за умисне знищення, руйнування або пошкодження різних видів об'єктів культурної спадщини (ч. 2-5 ст. 298). Якщо мало місце необережне ставлення до будь-якого з альтернативних наслідків у вигляді знищення, руйнування або пошкодження названих предметів, дії

особи не можуть кваліфікуватися за ч. 2-5 ст. 298 КК. Отже, є суспільно небезпечний наслідок у вигляді знищення, руйнування або пошкодження предмета злочину, але це не знаходить належної кримінально-правової оцінки.

Серед українських науковців питання необережного знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини досліджував Б.М. Одайник. Зокрема, автор запропонував доповнити КУпАП нормою, що передбачає адміністративну відповідальність за незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини з необережності [1, с. 13]. З одного боку, це сприятиме диференціації відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини і допоможе уникнути надмірної криміналізації. Однак слід зауважити, що знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини, навіть учинене з необережності, заподіює шкоду культурному надбанню і має певний ступінь суспільної небезпеки.

Кваліфікація знищення або пошкодження будь-якого майна залежить від суб'єктивної сторони діяння, передусім форми вини [2, с. 58]. Суб'єктивні сторони умисного та необережного знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини різняться між собою ставленням винної особи до настання наслідків для зазначених об'єктів. За наявності умисної форми вини особа передбачає, що може знищити або пошкодити об'єкт культурної спадщини, або вона хоча і не бажає, щоб його було знищено або пошкоджено, але свідомо припускає це. Якщо об'єкт культурної спадщини знищено чи пошкоджено з необережності, ставлення до наслідків диференціюється залежно від того, мала місце злочинна самовпевненість чи злочинна недбалість.

Момент усвідомлення винною особою суспільно небезпечного характеру свого діяння наявний як при умисному, так і при необережному знищенні або пошкодженні об'єктів культурної спадщини. Це обумовлено тим, що об'єкт культурної спадщини не можна сплутати з будь-яким іншим об'єктом, оскільки йому притаманні специфічні ознаки (зокрема наявність охоронних знаків). Окрім того, здійснюючи різний за ступенем фізичний вплив на об'єкт культурної спадщини, суб'єкт усвідомлює, що це може мати для нього, які і будь-якого іншого матеріального об'єкта, широкий спектр негативних наслідків (починаючи від пошкодження і до повного знищення).

Щодо питань криміналізації необережного знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини позитивним є досвід Білорусії. Так, її кримінальний закон передбачає відповідальність за знищення, пошкодження чи втрату історико-культурних цінностей чи матеріальних об'єктів, яким може бути присвоєно статус історико-культурної цінності, з необережності (ст. 345) [3].

Наразі, згідно з національним законодавством України, кримінальна відповідальність за необережне знищення або пошкодження будь-якого виду об'єктів культурної спадщини (як рухомих, так і нерухомих) настає лише за умови, якщо воно спричинило тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей (ст. 196 КК). Це означає, що спричинення цих наслідків при необережному знищенні або пошкодженні об'єктів культурної спадщини фактично прирівнюється до необережного знищення або

пошкодження будь-якого чужого майна. Отже, під час криміналізації діяння, передбаченого ст. 196 КК, за основу взято фактичне спричинення ним вищезазначених суспільно небезпечних наслідків. Не впливає на правову оцінку діяння вид майна, яке було знищено.

На нашу думку, названий підхід не є правильним, оскільки він неповною мірою враховує характер і весь перелік можливих суспільно небезпечних наслідків вчиненого.

Усе викладене свідчить про те, що хоч необережне знищення об'єктів культурної спадщини становить менший ступінь суспільної небезпеки порівняно з умисним, однак він є достатнім для запровадження кримінальної відповідальності за необережне знищення об'єктів культурної спадщини [4, с. 174].

Список використаних джерел:

1. Одайник Б.М. Кримінальна відповідальність за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Б. М. Одайник. – К., 2010. – 21 с.

2. Женунтій В. Особливості кваліфікації протиправних діянь, що спричинили знищення або пошкодження майна / В. Женунтій, Л. Шестопалова // Право України. – 2004. – № 3. – С. 56–59.

3. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа : <http://www.pravo.by/main.aspx>.

4. Міщенко М. О. Кримінально-правова охорона культурних цінностей в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Міщенко Марина Олександрівна. – К., 2014. – 223 с.

Індикатор як елемент стану національної безпеки у сфері захищеності особи й українського суспільства від правопорушень

Гусєва К.А., старший викладач кафедри адміністративної діяльності НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

До основних об'єктів національної безпеки відноситься й суспільна безпека, що виражається рівнем захищеності особи й суспільства, переважно, від внутрішніх погроз загально небезпечного характеру. Отже, забезпечення національної безпеки в цій сфері інтересів особи й суспільства включає боротьбу з правопорушеннями та охорону громадського порядку.

Таким чином розпізнавання погроз, пов'язаних зі зростанням і негативними змінами в структурі злочинності, нестабільністю громадського порядку тощо, та своєчасне здійснення заходів, які протистоять таким викликам, слід визнати прямим завданням і обов'язком правоохоронних органів України.

Проте вирішення цього завдання потребує розроблення найбільш ефективних заходів й методів їх реалізації, скільки достовірні оцінки реального стану національної безпеки в розглядуваному її аспекті, що майже не можливо досягнути без надійної системи об'єктивних індикаторів цього стану.

Наші наукові вишукування дозволяють висловити певні судження щодо цього.

1. Під системою індикаторів стану національної безпеки, зокрема, у сфері захищеності особи й суспільства від злочинності, виходячи із

загального тлумачення терміна «індикатор»,* розуміється сукупність поєднаних між собою, взаємозалежних показників, що відображають характеристику стану злочинності, а також тривожні зміни в її динаміці й структурі, забезпечують процес відповідного моніторингу (спостереження) та оцінки ситуації в цій сфері, прогнозування її розвитку й можливих негативних наслідків, а також оперативне реагування на можливі ризики та загрози національній безпеці.

2. Безпосередніми об'єктами моніторингу мають бути визнані такі:

2.1. Організована та транснаціональна організована злочинність, особливо економічної спрямованості, що несе в собі реальну загрозу економічній безпеці держави. Зокрема це такі поширені злочини, вчинювані організованими групами та злочинними організаціями, як: незаконне захоплення підприємств (рейдерство); розкрадання у величезних розмірах коштів державного і місцевих бюджетів, у тому числі шляхом так званих «відкатів»; контрабанда; уникнення від оподаткування за рахунок ведення тіншової або фіктивної підприємницької діяльності і т. ін. Величезну загрозу економічній безпеці являє також корупція.

2.2. До інших видів злочинних посягань, що можуть за певних умов перетворитися на загрози національним інтересам, слід віднести злочини з використанням зброї та вибухових пристроїв, пов'язані із застосуванням інформаційних технологій, насамперед кіберзлочини, торгівля людьми, нелегальна міграція й ін.

3. Безпосередні предмети моніторингу становлять конкретні значення показників (індикаторів), у тому числі виражені в абсолютних (кількісних) та відносних величинах, одиницями виміру яких слід було би обрати:

3.1. Дані офіційної державної статистики, вимірювані або такі, що розраховуються по затверджених методиках:

- кількісні абсолютні показники стану злочинів, як об'єктів спостереження, у тому числі розраховані відносно певної чисельності населення, зокрема, на 100000 – «індикатори розмірів об'єктів спостереження»;

- відносні показники структури й динаміки злочинів (питома вага, темпи росту, темпи приросту), виражені в процентному відношенні до загального базового масиву вихідного періоду спостереження – «індикатори якісної характеристики структури, динаміки об'єктів спостереження».

3.2. Дані соціологічних опитувань громадян за спеціально розробленою методикою з питань стану, структури, динаміки об'єктів спостереження – «індикатори суспільної оцінки зазначених об'єктів».

3.3. Усереднені значення приведених показників (індикаторів), ранжированих по порогах (граничних значеннях), зокрема: поріг стабільного стану (індикатори не набувають суттєвих негативних змін); поріг нестабільного стану (індикатори набувають негативних змін); поріг загрозливого стану (індикатори набувають змін, які можуть загрожувати національній безпеці).

* *Індикатор* (від лат. *indico* — вказую, визначаю) — елемент, що відображає хід процесу або стан об'єкта аналізу, його якісні та кількісні характеристики.

4. Відхилення фактичних значень індикаторів від порогових вказує на необхідність реагування на ці зміни на різних управлінських рівнях:

4.1. Щодо порогів стабільного стану: за результатами поточного аналізу й оцінки ситуації на рівнях всіх ОВС – ухвалення відповідних ординарних управлінських та оперативних-службових рішень.

4.2. Щодо порогів нестабільного стану: за результатами підсумкового (щорічного тощо) аналізу й оцінки ситуації на загальнонаціональному або окремих регіональних рівнях – ухвалення відповідних неординарних управлінських та оперативних-службових рішень і заходів колегією МВС.

4.3. Щодо порогів загрозливого стану: за результатами екстреного проведення аналізу й оцінки надзвичайних ситуацій, які можуть загрожувати національній безпеці країни, – розробка та внесення до розгляду вищими органами влади пропозицій, у тому числі комплексних правоохоронних, інших державних та громадських заходів, що потребують ухвалення спеціальних рішень на зазначених рівнях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06. 1996 р
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39, ст.351).
3. Указ президента України № 389/2012 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»
4. Ліпкан В. А. – Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: монографія / В. А. Ліпкан. – К.:2003.

Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчих правовідносин

Дудко Є.В., прокурор відділу нагляду за додержанням законів органами СБУ, державної митної служби та державної прикордонної служби управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні прокуратури міста Києва

Як свідчить практика, важливою гарантією забезпечення конституційних прав підозрюваних, обвинувачених, засуджених до позбавлення волі є прокурорський нагляд за додержанням законів, який згідно з п. 4 ст. 121 Конституції України, Закону України «Про прокуратуру» [1] здійснюється при виконанні судових рішень по кримінальних провадженнях. Тому пріоритетне значення в сучасних умовах набуває результативність прокурорських перевірок ізоляторів тимчасового тримання (ІТТ), слідчих ізоляторів (СІЗО) та установ виконання покарань (УВП), щодо своєчасного запобігання і виявлення порушень законності, оперативного та вичерпного вжиття заходів щодо їх фактичного усунення.

Тримання затриманих і взятих під варту осіб здійснюється за принципами неухильного виконання Конституції України, Закону України «Про попереднє ув'язнення», норм Кримінального процесуального кодексу (КПК) України [2]. Зокрема, згідно із п. 3 ст. 121 Конституції України на прокурора як суб'єкта кримінального процесу покладено нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-

розшукову діяльність та досудове слідство. Здійснюючи цю конституційну функцію нагляду, прокурор повинен виконувати завдання, передбачені ст.ст. 29, 30 Закону України «Про прокуратуру», для виконання яких він наділений владнорозпорядчими та кримінально-процесуальними повноваженнями, котрі можуть бути кваліфіковані за трьома умовними групами: 1) виявлення порушень закону; 2) реагування на них; 3) попередження порушень. При цьому, важливою умовою правильної організації прокурорського нагляду є інформаційне забезпечення, своєчасне і повне одержання прокурором даних про затримання особи [3, с. 94].

На жаль, у КПК України не вказується конкретний термін, у який прокурор повідомляється про затримання особи, а це повинно робитись «негайно». У практичній діяльності, як правильно відзначають окремі науковці (П.П. Каркач, М.Й. Курочка, С.М. Іванов), така неконкретність створює труднощі, тому логічно було б визначити конкретний термін [3, с. 95], як це, наприклад, вирішено у КПК Російської Федерації, ст. 92 якого встановлює такий термін дванадцять годин із моменту затримання особи [4, с. 308].

Як показує практика, поєднання завдань прокурорського нагляду в кримінальному провадженні й завдань прокурора у кримінально-виконавчому законодавстві наділяють прокурора такими повноваженнями; як: здійснювати нагляд за додержанням законності органами, котрі ведуть боротьбу зі злочинністю, та нагляд за додержанням законів у місцях тримання затриманих та попереднього ув'язнення. Ці повноваження визначені у наказі Генерального прокурора України № 4 гн від 19 вересня 2005 р. «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство» [5].

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення» установами для тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, є:

- а) СІЗО Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України;
- б) гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

В окремих випадках, що обумовлюються потребою в проведенні слідчих (розшукових) дій, особи можуть перебувати в ІТТ.

Якщо особи, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі чи дисциплінарних батальйонах, притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення іншого злочину і щодо них як запобіжний захід обрано взяття під варту, то вони за постановою особи, яка проводить розслідування, можуть перебувати в дисциплінарному батальйоні або карцері УВП чи на гауптвахті Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. А у випадках і порядку, передбачених кримінально-виконавчим законодавством, засуджені також можуть бути залишені для роботи з господарського обслуговування СІЗО за їх письмовою згодою [6].

Слід звернути увагу, що згідно із постановою Верховної Ради України від 6 травня 1993 р. «Про тимчасові слідчі ізолятори на територіях виправних колоній» Державній пенітенціарній службі (ДПтС) України дозволено тимчасово, до нормалізації становища з розміщення осіб, яких

тримають в установах попереднього ув'язнення, направляти із переповнених СІЗО у виправні колонії, де створюються тимчасові слідчі ізолятори [7, с. 257].

Ця вказівка стосується тимчасових СІЗО на територіях виправних колоній. Але такої ж нормалізації зараз потребують й інші існуючі слідчі ізолятори, оскільки вони не відповідають нормам таких міжнародно-правових актів, як прийняті Радою Європи Європейські в'язничі правила, в основу яких покладено Мінімальні стандартні правила поводження з засудженими, що прийняті на першому Конгресі ООН у Женеві в 1955 р. і схвалені Економічною і Соціальною Радою в його резолюціях 663 (XXIV) від 31 липня 1957 р. і 2076 (LXII) від 13 травня 1977 р.; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийнята і відкрита для підписання, ратифікації і приєднання резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1984 р., яка набрала чинності 26 червня 1987 р. [8, с. 9].

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 4 грудня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 9-10. – Ст. 88.
3. Каркач П.М., Курочка М.Й., Іванов С.М. Контроль за додержанням законності в ході дізнання та досудового слідства: Навч. посіб. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 156с.
4. Комментарий к УПК РФ. – 3-е изд. – М.: Изд-во НОРМА. – 2003. – 1040 с.
5. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство: Наказ Генерального прокурора України № 4 гн від 19.09.2005 р. – К., 2005. – 8 с.
6. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 360.
7. Каркач П.М. Організація роботи прокуратури міста, району: Методич. посіб. – Х.: Право, 2008. – 352 с.
8. Курило М.П., Фінько В.Д. Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах для попереднього ув'язнення: Навч. посіб. – Суми: Вид-во «Слобожанщина», 1998. – 72 с.

Про деякі проблеми сучасної політики у сфері виконання покарань України

Крук О.М., заступник начальника центру спеціальної та фізичної підготовки НАВС

Важливим складником внутрішньої політики будь-якої держави є боротьба зі злочинністю, покликана понизити її рівень і забезпечити соціальний стан, що відповідає потребам безпеки суспільства від злочинності. Проте, варто з цього приводу погодитись з Г.Ю. Лесніковим та М.А. Лопашенко, які вважають, що у даному випадку мова ведеться про різні за вагомістю напрямки діяльності держави у цій сфері, визначення форм, завдань, змісту такої діяльності, встановлення державних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю й тісно пов'язаними з нею іншими видами антисуспільної поведінки [1, с. 8-9]. Більш того, слід при цьому враховувати й особливі риси сучасної правової системи України, пріоритетним у якій є євро інтеграційний вектор розвитку [2, с. 348],

зокрема, з урахуванням підписання Україною у червні 2014 р. економічної угоди про вступ до Європейського Союзу [3].

Як встановили А. Селіванов та О. Рябченко, залежно від засобів досягнення результатів боротьби із злочинністю державна політика поділяється на соціальний і правовий складники, основним суб'єктом якого є державна влада [4, с. 5].

У свою чергу, права політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямків, характерні риси яких обумовлені предметом, зауваженнями й методами досягнення корисних для суспільства результатів [5, с. 305]. Такими напрямками («підсистемами»), на переконання П.Л. Фріса, є кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політика [6, с. 11]. При цьому, як вірно зробив висновок В.І. Борисов, кримінологічний, кримінально-процесуальний і кримінально-виконавчий напрямки правової політики не рівнозначні за своїм впливом і місцем у боротьбі зі злочинністю, порівняно з напрямком кримінально-правовим [5, с. 306]. Останній, як один зі складників правової політики у цій сфері суспільних відносин, водночас є її системо-утворюючим елементом, а тому посідає домінуюче місце серед інших її напрямків. Зокрема, кримінально-правова політика є змістом кримінально-процесуальної політики і зумовлює підстави обрання відповідних форм її реалізації заходами останньої, а актуалізація певних видів покарань, визначених кримінальним законом, обумовлює зміст кримінально-виконавчої політики щодо їх виконання. Саме тому кримінально-процесуальний, кримінально-виконавчий і кримінологічний напрямки знаходяться під подвійним впливом загально соціальних завдань політики держави в розгляді мій сфері і кримінально-правової політики [5, с. 306].

Поряд з цим, як зауважив П.Л. Фріс, необхідно визнати, що виділення вказаних напрямків є дещо умовним, оскільки ця державна політика реально становить собою, як правило, комплексне вирішення і соціальних, і правових завдань боротьби зі злочинністю, всі складники якої знаходяться (повинні знаходитись) між собою у функціональній залежності і взаємодії [6, с. 13].

При такому підході, на думку А.Ф. Крижановського, підтримання та зміщення правового порядку в суспільстві в сучасних умовах як необхідної передумови ефективного функціонування розгалуженого правоохоронного і правозахисного механізму за участю інституцій держави і громадянського суспільства потребують ґрунтового доктринального супроводження, планування і прогнозування, визначення стратегічної мети, головних завдань, форм і методів діяльності у цій сфері [7, с. 692]. При цьому, враховуючи, що зміст правової політики, що обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується, як справедливо підкреслюють М.Панов та Л. Герасіна, його повноваженим інституційним представником – державою, переважна її частина регулюється за допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень та втілюється у нормативні форми і спирається на міжнародно-правові принципи [8, с. 36]. Більш того, як вірно зробив висновок П.Л. Фріс, зазначений вид політики, реалізується на основі норм деяких галузей права, кожна з яких має свою специфіку та

накладає певний відбиток на форми й методи реалізації. Зокрема в теоретичному аспекті це дає підстави для виділення в політиці у сфері боротьби зі злочинністю, як цілісної соціально регулятивної системи, окремих її підсистем (елементів) – кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та профілактичної (кримінологічної) політики [9, с. 8-9], що варто враховувати при формуванні та реалізації на практиці змісту політики у сфері виконання покарань України.

Список використаних джерел:

1. Лесников Г.Ю., Лопашенко Н.А. Понятие уголовного политики, ее содержание и принципы // Энциклопедия уголовного права. – Т. 1: Понятие уголовного права. – СПб.: Изд. проф. Малинина, 2005. – С. 4-144.
2. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородицький та ін.; за ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
3. Про прийняття України асоційованим членом Європейського Союзу від 16.09. 2014 р. // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_bills_stand_laws.
4. Селіванов А., Рябченко О. Правова політика – важлива складова внутрішньої політики Української держави // Голос України. – 2007. - № 43. – 13 бер. – С. 4-5.
5. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями / В. І. Борисов // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : НЮАУ, 2009. – Вип. 100. – С. 305–312.
6. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. – К.: Атіка., 2005. – 332 с.
7. Крижановський А.Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи // Правова доктрина України: у 5 т. – Х.: Право, 2013. – Т. 1: Загально-теоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С.І. Максимов та ін. – за заг. ред. О.В. Петришина. – 976 с.
8. Панов М., Герасіна Л. Правова політика як універсальний феномен соціального буття // Право України. – 2001. - № 8. – С. 35-41.
9. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-виконавчої політики України : [моногр.] / за заг. ред. М. В. Костицького. – К. : Атіка, 2005. – 124 с.

Щодо особливостей реалізації засудженими деяких суб'єктивних прав

Гуцуляк М.Я., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Недостатня теоретична розробка проблеми правового статусу засуджених є однією з причин того, що в чинному законодавстві та відомчих нормативних актах деякі права та обов'язки засуджених формулюються нечітко. Права засуджених визначається так, що їх реалізація зазвичай залежить від бажання працівників органу або установи виконання кримінальних покарань.

Поняття «правовий статус засуджених» нормами кримінально-виконавчого законодавства України не закріплено, хоча ч. 2 ст. 7 КВК України передбачає основи правового статусу засуджених і встановлює, що при виконанні покарань засуджені користуються всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, визначених законами України, Кримінально-виконавчим кодексом України і встановлених вироком суду [2, с. 29].

Зміст обмежень залежить від виду призначеного покарання за вчинений злочин. До прикладу засудженим до покарання у виді виправних робіт забороняється протягом строку відбування покарання звільнятися з роботи за власним бажанням без дозволу кримінально-виконавчої інспекції чи змінювати місце проживання, засудженим до покарання забороняється продавати, дарувати або відчужувати в інший спосіб на користь інших осіб предмети, вироби і речі, що перебувають в особистому користуванні, придбавати, виготовляти, зберігати і використовувати гроші, цінності, предмети, речі, речовини і вироби, заборонені до використання в колонії тощо.[1]

Законодавчо визначений перелік прав і обов'язків засуджених закріплений Кримінально-виконавчим кодексом України, виходячи з порядку і умов відбування конкретного виду покарання (ст. 8 та 9 КВК України). Положення цих правових норм не позбавлені дискусії, адже не зрозуміло яка категорія засуджених з урахуванням виду призначеного їм покарання наділена такими правами і обов'язками?. Засуджені до покарання непов'язаних із позбавленням волі чи пов'язаних із позбавленням волі. Окрім цього практично для всіх категорій засуджених більш детально коло прав та обов'язків передбачено окремими статтями КВК України. Наприклад ст.ст.34,51,59,107 КВК України[1].

В контексті визначення поняття та ознак правового статусу привертає увагу позиція професора Богатирьова І.Г., який зазначає, що правовий статус осіб, які відбувають покарання, можна визначити як закріплене нормами різних галузей права і виражене через сукупність прав, законних інтересів і обов'язків становище засуджених під час відбування кримінального покарання того чи іншого виду[2, с. 30].

На нашу думку під правовим статусом засуджених слід розуміти визначені на основі конституційних норм і закріплені в нормативно-правових актах різних галузей права сукупність юридичних обов'язків, суб'єктивних прав і законних інтересів засуджених, обсяг та можливість реалізації яких залежить від призначеного судом виду покарання і поведінки засудженого під час його відбування.

Проаналізувавши вищезазначене поняття, можна стверджувати, що правовий статус засуджених включає в себе такі елементи, як суб'єктивне право, юридичний обов'язок та законні інтереси. Наше наукове дослідження ми присвячуємо характеристиці такого елементу як суб'єктивне право.

Суб'єктивне право засудженого визначають як законодавчо закріплену та делеговану засудженому можливість певної поведінки або користування ним соціальними благами, реалізація яких гарантована державою у формі юридичних обов'язків посадових осіб органів виконання покарання, інших суб'єктів кримінально-виконавчих відносин. Зміст суб'єктивного права включає в себе: по-перше, можливість засудженого вільно користуватися соціальними благами у межах, передбачених окремою нормою; по-друге, можливість вимагати виконання юридичного обов'язку зі сторони персоналу органів та установ виконання покарань, інших суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих з метою забезпечення реалізації відповідного права засудженого; по-третє,

можливість звернутися в необхідних випадках до захисту свого суб'єктивного права.

Особливої уваги заслуговує нововведення, які були внесені до КВК України Законом України від 08.04.2014 «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»[3]. Безумовно, що внесені зміни є позитивним кроком зі сторони законодавчого органу і виступають свідченням впровадження в пенітенціарну практику України європейських стандартів поводження із засудженими. Однак, як показує практика, реалізувати окремі норми в процесі виконання покарання, м'яко кажучи важко. Адже при застосуванні цих норм на практиці виникає ряд проблем, які породжують, принаймні неоднозначне тлумачення та розбіжності у формах їх реалізації. Зокрема:

Пунктом 6 ч.1 ст. 107 КВК України передбачено право засудженого користуватися глобальною мережею Інтернет[1]. Особливості забезпечення реалізації зазначеного суб'єктивного права засуджених до позбавлення волі врегульоване «Порядком організації надання засудженим до позбавлення волі доступу до глобальної мережі Інтернет» затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 01.08.2014 № 1275/5141. Однак в жодних із вищезазначених нормативно-правових актах детальної процедури не відображено.

В першу чергу чітко не вказано, скільки обладнується робочих місць – зон доступу до глобальної мережі Інтернет (окрема інтернет-кімната на колонію, в кожному відділенні дільниць), з якого розрахунку стосовно загальної кількості засуджених: по – друге - не визначено тривалість одноразового сеансу користування Інтернетом одним засудженим; по – третє - перелік веб-ресурсів, до яких надається доступ засудженим, затверджується комісією установи, однак які саме ресурси, з якою метою (навчання, самоосвіта тощо) не зрозуміло.

Як наслідок, в кожній установі виконання покарань умови користування Інтернетом (кількість точок доступу, тривалість одноразового сеансу, перелік доступних веб-порталів) будуть відрізнятися і залежати винятково від рішення адміністрації, що аж ніяк не сприятиме загальним правовим нормам, які повинні діяти однаково в всіх установах і забезпечувати реалізацію принципу рівності та справедливості.

Не позбавлене дискусії і положення ст. 59 КВК України, в якій зазначається, що засуджені до обмеження волі мають право мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них, гроші, мобільні телефони та аксесуари до них, а також користуватися мобільним зв'язком.

Вказану норму не можливо реалізувати без порушень вимог, передбачених главою 46 розділу IX Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року № 275, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 31 грудня 2003 року за № 1277/8598 (зі змінами)[5], а саме – всі телефонні розмови повинні здійснюватися під контролем адміністрації з фіксацією кількості, тривалості і реєстрацією розмови у спеціальному журналі. Окрім цього дозвіл на розміщення та утримання при собі чи в дільниці власних портативних комп'ютерів і користуватися ними за власним бажанням без

контролю зі сторони персоналу виправного центру може призвести до різного роду непередбачуваних ситуацій, наприклад обговорення спільних злочинних планів, Інтернет шахрайства тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1129-15

2. Науково-практичний коментар до Кримінально-виконавчого кодексу України / І.Г. Богатирьов, О.М. Джужа, О.І. Богатирьова, Є.М. Бодюла та ін., за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І.Г. Богатирьова. – К.: Атіка, 2010. - 344 с.

3. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: закон України від 08.04.2014 [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1186-18>

4. Про затвердження Порядку організації надання засудженим до позбавлення волі доступу до глобальної мережі затвердженого: наказ Міністерства юстиції України від 01.08.2014 № 1275/5. [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0991-14>

5. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ ДДУПВП України № 275 від 25.12.2003 [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/control/publish/whatsnew>

Деякі заходи профілактики злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами циганської національності

Севрук В.Г., науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, кандидат юридичних наук

Сучасна Україна перебуває на шляху демократичних перетворень. Політичні, економічні, соціальні та правові реформи, що проводяться в нашому суспільстві, безпосередньо стосуються всіх верств населення, зокрема й неповнолітніх, які складають чверть населення країни. Запобігання злочинності в середовищі неповнолітніх є одним із напрямів запобігання злочинності в цілому і на сьогодні залишається однією з головних проблем. Щодо загальних причин злочинності, то в першу чергу слід виходити з аналізу соціальних процесів, які відбуваються в суспільстві. В Україні в період становлення її незалежності проявилися кризові явища в економічній, соціальній, політичній, психологічній, організаційній та інших сферах життя, що безпосередньо відбилися на злочинності. Безперечно, правопорушення тісно пов'язані з процесами деморалізації суспільства, бездомності, безробіття, зі стрімким розвитком наркоманії, токсикоманії, розпадом сім'ї, поширенням інших соціально негативних явищ [1, с.120].

Крадіжки, пограбування, розбої, шахрайство, торгівля наркотиками та інші кримінально каранні дії завжди бентежили спокій законослухняних громадян. Особливого резонансу в умовах сьогодення набувають випадки учинення значених дій представниками етнічних меншин, які проживають на території України та об'єднуються у злочинні угруповання за етнічною приналежністю до певної національності.

В Україні однієї з найчисельніших та найпоширеніших злочинних угруповань, які сформовані за етнічною приналежністю являються

злочинні угруповання циган. Характерною особливістю соціальних, сімейно-побутових умов циганського етносу є порівняно значна багатодітність та ранні шлюби. Кожна сім'я як правило нараховує близько 5-10 дітей, які вже з дитинства привчаються до антигромадського способу життя.

З дитинства у особи циганської національності формується не тільки кримінальна мораль, а й кримінальна техніка - вчинення злочину, відходу від переслідування, протидії закону.

Основну злочинну діяльність дорослих осіб циганської національності, про що свідчать оперативні розробки та кримінальні провадження, складають шахрайство, крадіжки і злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків. Навики вчинення даних злочинів прищиплюються циганам з дитинства дорослими, які вони з часом удосконалюють.

Одне з традиційних їхніх занять – жебрацтво, яке посідає одне з провідних місць життєдіяльності дітей циганської національності. Це заняття передавалося у спадщину і не розглядалось циганами, як щось ганебне. Цим промислом займалися виключно жінки та діти, які рано привчаються до антигромадського способу життя - разом з батьками жебракують, спекулюють різними дрібницями тощо.

Іншим етапом злочинної діяльності циганських дітей – крадіжки. У Франції, наприклад, такі зграї називають «миші». Вони зграйками по 5-10 чоловік підлітають до наміченої жертви, із завидною спритністю обшуковують всі кишені і розбігаються хто куди. Все відбувається настільки швидко, що жертва не встигає опам'ятатися, не кажучи про те, щоб чинити опір маленьким злодюжкам [1].

Проте основною статтею доходів циганських угруповань залишається наркобізнес. Наркобізнес може бути справою всією родини. Діти з циганських родин самі розповсюджують наркотики. Так, навчаючись у школі вони виявляють найбільш забезпечених дітей серед своїх однокласників. Знайшовши потенційного «клієнта», намагаються зблизитися з ним, після чого пропонують йому на пробу наркотик, здебільшого – марихуану. Перші кілька доз надаються безкоштовно. Іноді (коли, на думку наркоділків, витрати можуть окупитись у майбутньому) безкоштовний наркотик надається протягом декількох місяців. Після того, як «жертва» почала регулярно вживати марихуану, їй пропонують спробувати героїн. Перші кілька доз також надаються безкоштовно. Потрапивши у фізіологічну залежність, наркоман може перейти на екстракційний опій, якщо наявні фінанси не дозволяють купувати героїн. Наркоділки чітко усвідомлюють, що такий «клієнт» стане для них надійним джерелом прибутку на тривалий час, отже, всі витрати окупляться сторицею [2, с.273-274].

Враховуючи вище викладене, слід зауважити, що серед соціальних чинників злочинної неповнолітніх осіб циганської національності можна виділити такі: загострення соціальних проблем (зниження рівня життя, проблеми зайнятості та працевлаштування, забезпечення житлом тощо); неефективну роботу соціально-культурної сфери, обмежені можливості для змістовного проведення дозвілля; недостатній рівень соціального

захисту населення, брак можливостей отримати соціально-психологічну допомогу тощо. неефективне законодавство; низький рівень правової, педагогічної культури населення; кризу системи освіти; поширення зловживання алкоголем, наркотичними речовинами; криміналізацію культури; недоліки в роботі правоохоронних органів.

Підсумовуючи вищевикладене, можна визначити такі заходи профілактики злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами циганської національності: необхідна підготовка відповідних кадрів для перекладу з циганської мови, а також знанням їхньої історії, звичаїв та психологічних особливостей; вироблення державою більш поміркованої міграційної політики, що дозволить контролювати міграційні процеси у країні та зменшити умови для нелегальної міграції циганських сімей; встановлення обов'язкового паспортного режиму та контроль за культурно-освітнім рівнем, як дорослих, так і дітей з циганських родин; закріплення на законодавчому рівні засад державної етнополітики щодо циганського населення; розробка та втілення у життя програм щодо адаптації мігрантів циганських сімей, у тому числі їх акультурації; формування у місцевого населення більш толерантного ставлення до представників інших національностей; виявлення причин та умов, що сприяють розвитку злочинам, які вчиняються неповнолітніми особами циганської національності. Проведення пропаганди та профілактичних заходів спрямованих на протидію злочинам, що вчиняються неповнолітніми особами циганської національності [2, с. 301]; щорічно до 1 вересня здійснювати облік дітей шкільного віку циганської національності згідно з інструкцією обліку дітей і підлітків шкільного віку, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України (№ 646 від 12 квітня 2000 р.), з метою максимального залучення дітей до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах за місцем проживання [3, с. 78].

Висновок. Подолати вчинення злочинів неповнолітніми особами циганської національності – можливо, але для цього необхідно критичніше віднестися до існуючих заходів профілактики серед такої категорії. Потрібно здійснювати профілактику вже на ранніх етапах соціалізації особи циганської національності з суспільством, тобто створити умови для зростання такої особи у нормальному суспільному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Федоров І.О. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх як соціально-педагогічна проблема /І.О. Федоров// Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Серія: «Педагогічні науки» . – 2011. – Вип. № 18. – с. 120-125.

2. Севрук В. Г. Заходи протидії неповнолітнім особам циганської національності, які вчиняють злочини / В. Г. Севрук // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2012 р). – Х. : ХНУВС, 2012. – с. 300–302.

3. Григоренко П. Аналітичний огляд заходів з виконання цільової галузевої програми соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року// Круглий стіл «Рома в Україні. Історичний та етнокультурний розвиток циган(рома) України (XVI-XX ст.)». – Донецьк. – 2006. – 292 с.

Зарубіжний досвід боротьби правоохоронних органів із незаконним обігом наркотиків

Оперук В.І., науковий співробітник докторантури та ад'юнктури НАВС, кандидат юридичних наук

Однією з найбільш гострих проблем, які викликають велике занепокоєння не лише в Україні, а й у світовій спільноті, є проблема поширення та розповсюдження наркоманії, що являє безпосередню реальну загрозу здоров'ю як окремії особистості, так і цілій нації. Таке небезпечне становище в Україні останніми роками обумовлено політичною й економічною нестабільністю, різким зниженням життєвого рівня людей, зайнятих інтелектуальною працею, що створює передумови для пошуку додаткових заробітків, а також умови для зближення з ділками тіньової економіки, та наркобізнесу зокрема.

Особливості географічного розташування України, соціально-економічний та політичний стан суспільства, інтенсивна міграція населення, розширення міждержавних відносин при наявності могутніх регіональних джерел для нелегального виробництва наркотиків, значні прибутки від їх обігу є передумовою виникнення і функціонування організованих злочинних угруповань, які спеціалізуються на наркобізнесі маючи у багатьох випадках стійкі міжрегіональні та міжнародні зв'язки [1, с. 34].

Проблема незаконного розповсюдження наркотиків має чітко визначену соціальну спрямованість: наркоманія домінує переважно в молодіжному середовищі і завдає значного руйнівного впливу на майбутній генофонд нації.

Наркоманія як хвороба і незаконний обіг наркотичних засобів належать до глобальних проблем сучасності. Цим явищем притаманний високий ступінь суспільної небезпеки. Суспільна небезпека наркоманії полягає у тому, що, зловживання наркотиками наносить шкоду здоров'ю людини; призводить до народження дітей - потенційних наркоманів, з ураженим генофондом і слабким здоров'ям, нездатним протистояти різним хворобам, а це все негативно відображається на здоров'ї не тільки окремої людини, а й в цілому на здоров'ї нації [2, с. 47].

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне проаналізувати міжнародний досвід боротьби правоохоронних органів з незаконним обігом наркотичних засобів, щоб на основі проведеного аналізу висвітлити найбільш ефективні способи та методи боротьби із незаконним обігом наркотиків різних зарубіжних країн.

Провівши аналіз зарубіжного законодавства, ми дійшли висновку, що єдиного «рецепту» боротьби із незаконним обігом наркотиків, який би підходив для усіх країн загалом, не має. Тому, країни обирають, або власний шлях протидії незаконному обігу наркотичних засобів, з урахуванням історичних, релігійних, соціально-культурних, економічних факторів, або дотримуються шляху, який історично сформувався в даному регіоні.

Разом з тим, хотілось би відмітити, що антинаркотичне законодавство різних країн за способом боротьби із наркозлочинністю та суворістю відповідальності можна умовно поділити на декілька груп.

Так, до першої групи можна віднести країни, які в силу вищезазначених факторів, проголошують нетерпимість до вживання та розповсюдження наркотиків та проводять репресивну антинаркотичну політику, яка полягає у застосуванні досить суворих покарань за злочини пов'язані із наркотиками, в тому числі і смертної кари в окремих країнах. До таких країн можна віднести Іран, Китай, Росія, та інші країни переважно Центральної та Південно-східної Азії, які дотримуються таких методів боротьби із наркозлочинністю [3].

Однак, застосуванням репресивного антинаркотичного законодавства не завжди можна досягнути бажаного результату. До прикладу, в Російській федерації після запровадження жорсткого антинаркотичного законодавства було практично перекрито канали надходження героїну та інших наркотичних засобів опійної групи.

В результаті чого, в Російській федерації ін'єкційні наркозалежні почали масово переходити на вживання так званих «аптечних наркотиків» зокрема і дезоморфіну, який ще в народі називають «наркотиком для бідних» чи «крокодилом» від якого настає сто процентне звикання уже після першої ін'єкції.

А враховуючи те, що з кожним роком в геометричній прогресії зростає кількість регіонів Російської федерації в яких наркозалежні переходять із природних, та напівсинтетичних наркотичних засобів опійної групи на вживання синтетичного наркотичного засобу – дезоморфіну, можна констатувати, що репресивна політика держави не дала бажаного результату, так як на даний час практично не залишилось регіону держави, який би не був вражений дезоморфіновою епідемією [3].

До другої групи відносяться країни, в яких антинаркотичне законодавство є більш ліберальне до наркозалежних. До таких країн можна віднести Голландію, Бельгію, Данію, Чехію, Швейцарію та інші країни Західної Європи.

В даних країнах наголошують на необхідності зміни ставлення до наркозалежних як до суб'єкта злочину, на ставлення, як до проблеми закладів охорони здоров'я, тобто наркозалежні підлягають лікуванню.

Разом з тим ліберальна політика відносно наркозалежних на наш погляд, також не є ефективним способом боротьби з незаконним обігом наркотиків, це ми можемо побачити на прикладі Голландії, яка стимулює потік «наркотуристів» із цілого світу до своєї країни [4].

Однак, ми цілком погоджуємось з думкою Волощука А.М. який у своїй праці зазначив, «... що легалізація наркотичних засобів має ряд несприятливих факторів. Перш за все, слід врахувати феномен терпимості: якщо наркотичні засоби будуть загальнодоступні, можливо, підвищиться рівень терпимості суспільства до їх споживання. В свою чергу, підвищена терпимість матиме результатом зростаючий попит на наркотичні засоби. Крім того, легалізація знизить ціни і збільшить кількість новачків. Так, за перші 5 років легалізації марихуани в Голландії рівень споживання марихуани підскочив майже на 200%» [4, с. 82]. Отже, така ліберальна політика держав відносно наркозалежних, також не дає бажаного результату.

Однак, серед країн, що проводять ліберальну політику відносно наркозалежних, є країни до прикладу США та Великобританія, які з

одночасним поблагливым ставленням до наркозалежних проводять потужну антинаркотичну пропаганду серед груп населення, які відносяться до групи ризику, а також здійснюють жорсткий контроль за незаконним обігом наркотиків в державі.

На наш погляд, саме такий підхід до боротьби з наркозлочинністю є найбільш ефективним способом боротьби із незаконним обігом наркотиків, так як держава при такому підході, здійснює комплексний підхід щодо боротьби з цією проблемою.

Отже, підводячи підсумок можемо зазначити, що в різних країнах є різне бачення та підходи до вирішення проблеми пов'язаної із незаконним обігом наркотиків, які діють з різною ефективністю.

Саме тому, на основі аналізу зарубіжного досвіду боротьби із незаконним обігом наркотиків, слід визначити найбільш ефективний спосіб боротьби з незаконним обігом наркотиків, та на законодавчому рівні прийняти відповідні нормативно-правові акти, які б відповідали сучасним потребам практики.

Список використаних джерел:

1. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання [Текст]: Науково-практичний посібник / А.А. Бова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк та ін.; За заг. ред. А.П. Закалюка. – К.:2006. – 296 с.
2. Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні. Загальна частина [Текст]: курс лекцій: у 2-х кн. Кн. II / О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, О.М. Стрільців, Я.І. Слободян та ін.; за ред. С.М. Моїсєєва. – К. – Ів.-Франк.: Київ. Нац. ун-т внутр. справ, Прикарпатський юрид. ін.-т ЛьвівДУВС, 2008. – 270 с.
3. Российские наркоманы гибнут от дезоморфина [Електронний ресурс] <http://www.chaspik.spb.ru/russian/rossijskie-narkomany-gibnut-ot-dezomorfina/>
4. Волошук, А.М. Організаційно-правові засади та практика запобігання незаконному обігу наркотиків [Текст]: навч. посіб. / А.М. Волошук, О.О. Юхно. – Одеса «ОДУВС», 2011. – 266 с.

Зворотна дія Закону про кримінальну відповідальність у часі при призначенні покарання за злочини у сфері господарської діяльності, вчинені до 17 січня 2012 року

Тучков С.С., суддя Комунарського районного суду міста Запоріжжя, кандидат юридичних наук

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 року (далі по тексту – Закон України від 15 листопада 2011 року), який набув чинності 17 січня 2012 року, внесено зміни в санкції заборонних норм, визначених у розділі VII КК України. Значний відсоток цих змін торкався заміні покарання у виді позбавлення волі на певний строк на покарання у виді штрафу.

Певні складнощі при призначенні покарання за скоєння злочинів у сфері господарської діяльності, за вчинення яких можливе призначення покарання у виді штрафу у розмірі понад трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, які завдали значну майнову шкоду та вчинені до 17 січня 2012 року, виникають під час застосування положень передбачених ч.2 ст.53 КК України щодо призначення покарання у виді

штрафу у розмірі не меншому за розмір завданої злочином шкоди (тут і далі мається на увазі розмір шкоди більший за максимальний розмір штрафу передбачений у відповідній санкції статті). Мова йде про злочини, за вчинення яких відповідальність передбачена, зокрема, у ч.2 ст.205, ч.3 ст.212, ч.3 ст.212-1, ч.2 ст.222, ч.ч. 2,3 ст.224 КК України.

Пропонується в порядку обговорення надати власне бачення вирішення питання призначення покарання в контексті приписів ч.2 ст.53 КК України за злочини у сфері господарської діяльності, що спричинили значної шкоди та вчинені до 17 січня 2012 року, кримінальне провадження по яким здійснюється вже після означеної дати.

Так, згідно ст. 4 КК України злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Зі змісту ст. 5 вказаного Кодексу вбачається, що закон про кримінальну відповідальність, який скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію в часі. Закон України від 15 листопада 2011 року за вчинення злочинів, досліджуваної групи, основне покарання у виді позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді штрафу. Також цим Законом стаття 53 КК України викладена в новій редакції, яка змінила загальні принципи визначення покарання у виді штрафу.

Згідно загальних засад призначення покарання, передбаченого у ст.65 КК України, суд призначає покарання у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, за винятком випадків, передбачених ч.2 ст.53 КК України.

Слушним є аргумент прихильників призначення штрафу у розмірі завданої шкоди стосовно того, що штраф, незалежно від його розміру є менш суворим видом покарання, ніж позбавлення волі. Дійсно, згідно ст.51 КК України в системі покарань штраф є найменш суворішим покаранням, а позбавлення волі на певний строк майже найсуворішим. Але, вбачається, що при вирішенні розглядуваного питання перш за все слід виходити з основоположних принципів дії кримінального закону у часі. Так, за теорією права Закон України від 15 листопада 2011 року являє собою нормативно-правовий акт, який складається з правових норм. Цим Законом у КК України введено (а по суті викладено в новій редакції) частину норм. Зокрема це стосується ч.2 ст.53 КК України. Якщо проаналізувати законодавчий припис, передбачений у ч.2 ст.53 КК України, то, у порівнянні з попередньою редакцією відповідної норми, можна зробити висновок про підвищення нижньої межі покарання у виді штрафу за вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, за які передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Вбачається, що таке збільшення міри покарання являє собою саме посилення відповідальності особи. Частина положень Закону України від 15 листопада 2011 року спрямована на зміну норм КК України в частині відповідальності за вчинення злочинів у сфері господарської діяльності. Більшість цих змін стосується саме гуманізації відповідальності шляхом заміни покарання у виді позбавлення волі на певний строк покаранням у виді штрафу. Отже

можна зробити висновок, що після набрання чинності внесених цим законом змін, частина норм кримінального закону частково пом'якшила кримінальну відповідальність, а інша частина її посилила, зокрема, щодо збільшення нижньої межі штрафу у ч.2 ст.53 КК України.

За таких обставин вбачається за доцільне при призначенні покарання брати до уваги положення саме ч.3 ст.5 КК України, та призначити покарання за злочини у сфері господарської діяльності, вчинені до 17 січня 2012 року, у виді штрафу в межах, установлених у санкції відповідної статті.

Також слід зазначити, що згідно ч.5 ст.53 КК України (у випадку надання їм зворотної дії) у разі несплати штрафу він може бути замінений залежно від категорії відповідного злочину на покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до дванадцяти років. Дана можливість призначення замість покарання у виді штрафу майже найсуворішого покарання – позбавлення волі на певний строк зводить нанівець «волю законодавця» щодо гуманізації відповідальності за вчинення господарських правопорушень вкладену у зміст Закону України від 15 листопада 2011 року. За будь-яких обставин така можлива заміна покарання погіршує становище особи, яка вчинила злочин у сфері господарської діяльності до 17 січня 2012 року. Це ще раз доводить, що положення ч.2 ст.53 КК України в частині призначення покарання у виді штрафу у розмірі не меншому за розмір завданої шкоди злочинцями у сфері господарської діяльності, які вчинені до 17 січня 2012 року, не мають зворотної дії у часі.

Таким чином, положення Закону України від 15 листопада 2011 року частково пом'якшують кримінальну відповідальність та поліпшують становище особи, а частково посилюють кримінальну відповідальність та іншим чином погіршують становище особи. Тому зворотню дію в часі мають лише норми цього Закону, що скасовують чи пом'якшують кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшують становище особи.

Про деякі правові засади виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні

Колб І.О., старший прокурор відділу прокуратури міста Києва, кандидат юридичних наук

Однією з проблем, що потребує розв'язання у Державній кримінально-виконавчій службі (далі – ДКВС) України та має безпосереднє відношення до ефективності реалізації на практиці виконання покарання у виді позбавлення волі, є необхідність удосконалення організаційно-правових засад його виконання покарання. Як з цього приводу зазначено в Концепції державної політики у сфері реформування ДКВС України, незважаючи на те, що у 2003 р. було прийнято КВК, в якому закладено нові засади виконання покарань, на сьогодні в Україні фактично збережено радянську систему управління виправними закладами з притаманними їй рисами адміністративно-командного управління, що

перешкоджає належному виконанню завдань, покладених на ДКВС України [1].

Крім цього, в Концепції констатується, що:

а) однією з найгостріших проблем ДКВС України є перевантаженість установ виконання покарань (УВП) та слідчих ізоляторів (СІЗО);

б) українським незадовільними є умови тримання засуджених та осіб, взятих під варту, в УВП та СІЗО;

в) незадовільним є стан інженерно-технічних засобів охорони та спеціальної техніки, що експлуатуються понад 40 років та що негативно впливає на надійність охорони УВП та СІЗО;

г) на даний час вживаються недостатні заходи щодо виконання міжнародних зобов'язань України стосовно створення належних умов тримання засуджених, зокрема в частині переходу від казарменого до блокового розміщення засуджених та збільшення норми жилої площі на одного засудженого;

г) низький рівень організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими не забезпечує умов для ефективної індивідуальної корекції їх поведінки, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, що призводить до непоодиноких випадків суїцидів в УВП та СІЗО, невідповідності до життя після звільнення з установ виконання покарань і, як наслідок, до значної кількості випадків пенітенціарного рецидиву; ін.

Таким чином, на офіційному рівні в Україні визнано недосконалість нині діючої системи органів та установ виконання покарань, а також низький рівень кримінально-виконавчої діяльності, включаючи реалізацію на практиці принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, що закріплені в ст. 5 КВК, чільне місце та важливу роль серед яких відіграє принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань, що, поряд з іншими аргументами, визначило актуальність та необхідність наукової розробки зазначеної проблематики дослідження.

Аналогічні проблеми та шляхи і способи їх розв'язання визначені й в Державній цільовій програмі реформування ДКВС України на 2013-2017 р.р. [2]. Як зазначено в паспорті даної Програми (додатку № 1), вона розроблена на виконання ст. 2 Указу Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631 «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України», на підставі якого Кабінет Міністрів України зобов'язаний був розробити та затвердити у 4-х місячний строк державну цільову програму щодо реалізації зазначеної Концепції. При цьому на виконання цієї Програми прогнозувалось виділити 6 млрд. 11 млн. 73 тис. грн., у тому числі: а) з державного бюджету України 3 млрд. 882 млн. 3 тис. грн.; б) кошти інших, не заборонених законом джерел, - 2 млрд. 129 млн. 7 тис. грн.

Метою Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013-2017 роки є реформування ДКВС України, вдосконалення її діяльності щодо дотримання прав і свобод людини в процесі виконання кримінальних покарань, приведення умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, у відповідність з

європейськими стандартами, створення умов для виправлення та ре соціалізації засуджених, здобуття ними освіти і набуття професії.

Виходячи з вищевикладеного, пріоритетним завданням кримінально-виконавчої наука слід визнати дотриманий супровід реалізації зазначених вище державних програм реформування ДКВС України [3].

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 87. – Ст. 3531.

2. Про затвердження Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013-2014 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 345 // Офіційний вісник України. – 2013. – №38. – Ст. 1341.

3. Богатирьов І.Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проект / І.Г. Богатирьов. – К.: ДПтС України, 2014. – 56 с.

Про деякі змістовні елементи поняття протидії незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями

Колб С.О., старший державний ревізор-інспектор Луцької ОДПІ ГУ Міністерства доходів і зборів України у Волинській області

З'ясування змісту поняття, що складає предмет дослідження, є невід'ємною частиною пізнання будь-якого соціального явища [1, с. 23-24]. Такий висновок, принаймні, витікає з етимологічного значення слова «досліджувати», тобто піддавати що-небудь ретельному науковому розгляду з метою пізнання, виявлення чогось [2, с. 158].

Виходячи із зазначених засад, у цій роботі однією із задач стало з'ясування змісту поняття «протидія незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями». При цьому пріоритетним був обраний такий метод дослідження, як синтез – об'єднання елементів у єдине ціле [3, с. 531], враховуючи, що досі ні на доктринальному ні на практичному рівнях зазначене поняття не сформульовано. А це, у свою чергу, як свідчить практика, не дозволяє більш ефективно протидіяти протиправним проявам організованих злочинних угруповань, що пов'язані із незаконним заволодінням транспортними засобами.

У даному словосполученні кожне із слів має своє змістовне значення та в кінцевому результаті впливає на загальний зміст поняття «протидія незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями». Зокрема, під «незаконним» в науково-практичних джерелах розуміють вчинене умисно», з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі [4 с. 568].

Такий підхід фактично співпадає із змістом примітки до ст. 289 КК України і по суті не розширює знання суб'єкта пізнання щодо даного терміну.

Більш предметно до вирішення цього питання підійшов С.Д.Шапченко, який запропонував під незаконним заволодінням розуміти протиправне вилучення транспортного засобу із чужого володіння всупереч волі

власника чи користувача і встановлення тим самим тимчасового чи постійного розпорядження вилученим видом транспорту для задоволення власних чи потреб інших осіб [5, с. 599].

Навпаки, М.І.Мельник та М.І.Хавронюк у науково-практичному коментарі КК України з цього приводу лише зауважили, що поняття незаконного заволодіння транспортним засобом дано у п.1 примітки до 162т.. 289 КК, не давши його розширеного тлумачення [6, с. 686].

Аналогічний підхід застосував В.В.Ємельяненко, який у коментарі КК України відтворив зміст п.1 примітки до ст. 289 КК [7, с. 568].

У свою чергу, авторський колектив науково-практичного коментаря до КК України (П.П.Адрушко, Т.М.Арсенюк, О.Ф.Бантисhev та ін.) вважає, що незаконне заволодіння транспортним засобом – це протиправне його вилучення у власника чи користувача суб'єктом злочину [7, с. 694-695], давши таким чином звужене тлумачення даного терміну.

Не має єдності думок вчених з означеної проблематики і в інших наукових та навчально-методичних виданнях, а саме:

- у підручниках з курсу «Кримінальне право України»;
- у навчальних посібниках з цього ж курсу;

- у монографіях, у тому числі кримінально-правового та оперативно-розшукового напрямку; в інших джерелах.

Поряд з цим, варто зазначити, що як у п.1 примітки до 162т.. 289 КК, так і в різноманітних доктринальних виданнях ключовим при визначенні поняття «незаконного заволодіння транспортним засобом» є словосполучення «протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача». А це, у свою чергу, дозволяє стверджувати, що безпосереднім об'єктом даного злочину виступає право власності, а додатковим – безпека руху та експлуатації транспорту.

Такий висновок витікає зі змісту:

1. Поняття «право власності», тобто права особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ст. 316 Цивільного кодексу України).

Виходячи з цього, слід визнати, що незаконно заволодіваючи транспортним засобом, суб'єкт злочину не тільки і не стільки посягає на безпеку руху та експлуатацію транспорту (зокрема, якщо це водій з чималим професійним досвідом і при вчиненні злочину, передбаченого 162т.. 289 КК, не має наміру порушувати Правила дорожнього руху [8]), скільки посягає на право власності особи.

2. Поняття «чужа річ (майно), що вживається при характеристиці злочинів проти власності [6, с.413-414], тобто про такий предмет злочину (річ, майно), який не перебуває у власності чи законному володінні винної особи.

Отже, заволодіваючи чужим транспортним засобом, суб'єкт злочину незаконно володіє та користується ним, а в деяких випадках і розпоряджається цим майном, тобто посягає не на безпеку руху, а на право власності.

3. Практики протидії зазначеному злочину, відповідно до якої члени організованих злочинних посягань при вчиненні злочину, передбаченого 162т.. 289 КК, інших суспільно небезпечних посягань, що визначені в

розділі XI Особливої частини КК, не здійснювали.

4. Так званої конкуренції правових норм [9, с. 513-514], зміст якої передбачає у випадках правового регулювання однотипних суспільних відносин декількома нормами права пріоритетність дії тих із них, що є більш об'ємними по засобах впливу на них.

Виходячи зі змісту п.1 примітки до ст.. 289 КК, такою пріоритетною нормою виступає норма, що регулює питання права власності.

Список використаних джерел:

1.Кримінологія: навчальний посібник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужа. – К.: Атіка, 2009. – 312 с.

2.Великий тлумачний словник української мови / [Упоряд. Т.В. Ковальова]. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.

3.Булько А.Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тыс. слов. – Изд. 3-е, испр., перераб. – М.: Мартин, 2010. – 704 с.

4.Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

5.Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України – 4-те вид., переробл. та доповн. / За заг. ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2006. – 848 с.

6.Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – 1064.

7.Науково практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Андрушко П.П., Арсенюк Т.М., Бантишев О.Ф. та ін.]; за заг ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, С.В. Фесенка. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.

8.Про затвердження Правил дорожнього руху: постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 19. – Ст. 646.

9.Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.

СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА

Досвід чинності КПК України та шляхи його удосконалення

Басиста І.В., в.о професора кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Прикарпатського факультету НАВС, доктор юридичних наук, доцент

З моменту вступу у законну силу чинного КПК України зі сторони науковців та практичних працівників на сторінках періодики та в наукових виданнях ведеться полеміка щодо здобутків та негативних характеристик КПК 2012 року. Значна кількість дослідників звертається до найбільш дискусійних напрямків кримінальної процесуальної політики України в сучасних умовах та намагається під новим кутом зору звернути нашу увагу на наукові дилеми та їх симбіозний зв'язок із повсякденною діяльністю по розкриттю та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Слід відзначити, що наше принципове бачення даної проблематики в цілому не відрізняється від усталених, домінуючих в кримінальній процесуальній доктрині точок зору. Однак реформування чинного кримінального процесуального законодавства має бути результатом лише виваженої кримінальної процесуальної політики та ґрунтовних наукових напрацювань, в іншому ж випадку, новаторство може принести більше руйнації, ніж позитивних здобутків.

По-перше, удосконалення досудового розслідування та судового розгляду на сьогодні є однією з провідних проблем правової реформи, що відбувається в Україні. Так як з метою активізації і поліпшення діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів проводиться багатовекторна робота щодо вдосконалення тактики і методики розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, впроваджується позитивний досвід, передові форми і методи організації роботи. Однак, на наш погляд, цього недостатньо. Необхідно удосконалювати нормативні документи, що регламентують таку діяльність, потрібні більш глибокі перетворення та зрушення, так звана, неодноразово згадувана у юридичній літературі „зміна об'єктива» у розумінні завдань та функцій, вимог об'єктивного характеру, процесуального статусу суб'єктів, які таку діяльність щоденно реалізують. Чільне, центральне місце серед таких суб'єктів посідає прокурор, який на сьогоднішній день, відповідно до частини другої статті 36 КПК здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та продовжує реалізовувати функцію державного обвинувачення. Ця функція включає в себе широке коло повноважень, як на стадії досудового розслідування, так і в суді, при цьому для належної реалізації прокурором вона потребує спільності діяльності із іншими суб'єктами кримінального процесу. Однак не слід забувати, що прокуратура до сьогоднішнього дня також продовжує здійснювати досудове слідство в силу перехідних положень чинного КПК. Як нам видається, поєднання означених трьох різнопланових функцій в єдиного суб'єкта – прокуратури є не цілком виправданим, тому нагальним є

питання щодо створення органу, який би в силу вимог підслідності перебрав на себе реалізацію функції досудового слідства. Адже до дня введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402 - 421, 423 - 435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 КПК повноваження щодо досудового розслідування передбачених ними кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначених КПК. Після введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402 - 421, 423 - 435 Кримінального кодексу України) та частини четвертої статті 216 КПК матеріали кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснюється органами прокуратури, передаються слідчими органів прокуратури відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності [1].

По-друге, проблема належного унормування джерел доказів у кримінальному провадженні тривалий час є недостатньо розробленою з теоретичної сторони та нагальною – із практичної. Особливо гостро вона постала із вступом в дію Кримінального процесуального кодексу 2012 року, так як до вже накопичених за десятиліття не вирішених дилем додалися нові, імplementовані та не апробовані правовим полем України. Зокрема, у чинному КПК України запроваджено такий доказ у кримінальному провадженні, як показання з чужих слів. Згідно зі статтею 97 КПК показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів. При прийнятті цього рішення суд зобов'язаний враховувати: 1) значення пояснень і показань, у випадку їх правдивості, для з'ясування певної обставини і їх важливість для розуміння інших відомостей; 2) інші докази щодо питань, передбачених пунктом 1 цієї частини, які подавалися або можуть бути подані; 3) обставини надання первинних пояснень, які викликають довіру щодо їх достовірності; 4) переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень; 5) складність спростування пояснень, показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані; 6) співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка надала ці показання; 7) можливість допиту особи, яка надала первинні пояснення, або причини неможливості такого допиту.

Вбачається, що запровадження такої новели в сучасному кримінальному процесуальному законодавстві України є алогічним та призводить до зайвої плутанини під час досудового розслідування і судового розгляду з наступних підстав: правом визнати такі докази допустимими наділений лише суд, для слідчого будь-який доказ є допустимим, оскільки згідно зі статтею 86 КПК, вони фактично завжди отримані у порядку, встановленому КПК; згідно з частиною 2 статті 87 КПК, недопустимими у будь-якому випадку будуть докази, отримані

внаслідок істотного порушення прав та свобод людини; критерії недопустимості визначаються також судом при оцінці доказів за своїм внутрішнім переконанням у нарадчій кімнаті; якщо суд визнає порушення прав людини істотними, це може призвести до невинуватого постановлення виправдувального вироку або до скасування чи зміни вироку судом апеляційної інстанції, а розробленого механізму направлення кримінального провадження на додаткове розслідування та правової бази для цього на сьогодні не має; викликають сумніви врахування при оцінці такого доказу таких елементів, як значення пояснень і показань, обставини надання первинних показань, їх переконливість, згода сторін на їх визнання судом тощо; фактично весь процес доказування покладається на суд, який має здійснювати правосуддя.

У зв'язку з цим доцільним було б залишити в силі норму КПК 1960 року, яка була передбачена частиною 3 статті 68 КПК, зокрема: «Якщо показання свідків базуються на показаннях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані».

По-третє, до КПК України доцільно внести доповнення, які стосувалися б права затриманої особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення вимагати перевірки законності та обґрунтованості її затримання, зокрема, з наступних підстав: відповідно до частини 4 статті 208 КПК, уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК. Відповідно до пункту 6 частини 3 статті 42 КПК, підозрюваний також має право вимагати перевірку обґрунтованості затримання. Однак окремого порядку розгляду такого питання КПК не передбачає взагалі, а звідси слідує, що таке право позбавленої волі особи є більш декларативним та позбавленим конкретного змісту і належного механізму реалізації.

По-четверте, у статті 12 КПК говориться про те, що кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою. Така ж вимога міститься і у пункті 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, яка ратифікована Україною. Відповідно до статті 29 Конституції України, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Жодного «найкоротшого», як це вказано у статті 12 КПК, чи будь-якого іншого строку для доставляння затриманої особи до слідчого судді

не встановлено, а він повинен бути доставлений до нього не пізніше 60-ти годин з моменту затримання для розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу. Таким чином, саме тоді затримана особа і може подати скаргу. Однак жодної форми для цього не передбачено, як і не передбачено процедури оскарження до слідчого судді і у випадку її звільнення.

Отже, нами встановлено, що чинний КПК України містить низку прогалин та колізійних норм, які слід усувати та приводити національне кримінальне процесуальне законодавство до кращих європейських зразків

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/> (вступив в дію з 20 листопада 2012 року).

Деякі проблеми відкриття матеріалів досудового розслідування

Глюк І.В., доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

Ст. 290 КПК України, регламентуючи відкриття матеріалів досудового розслідування іншої сторони, незважаючи на її прогресивний за рядом аспектів характер, містить певні недоліки, що впливає на забезпечення прав учасників кримінального провадження при застосуванні цієї процедури.

Сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (ч. 6 ст. 290 КПК). Відзначимо, що ч. 6 ст. 290 КПК не встановлює, кому із учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення – слідчому або прокурору, чи обом цим учасникам – має бути наданий доступ, адже подання запиту прокурором прямо не виключає можливість ознайомлення з матеріалами, житлом чи іншим володінням слідчим, що може бути корисним для складання ним обвинувального акту. На практиці це питання вирішується по-різному. Тому вважаємо за необхідне уточнити у ч. 6 ст. 290 КПК, що доступ може бути наданий слідчому та / або прокурору.

Ч.ч. 7,8 ст. 290 КПК передбачають, що про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, після чого останній має право ознайомитися з ними за правилами, викладеними в цій статті. Про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів повідомляються цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, після чого ці особи мають право ознайомитися з ними в тій частині, яка стосується цивільного позову, за правилами, викладеними в цій статті. Аналіз цих положень дозволяє стверджувати, що механізм надання матеріалів потерпілому,

представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільному позивачу, його представнику та законному представнику, цивільному відповідачу, його представнику належним чином не деталізовано ні за суб'єктивним складом, ні за процедурою та об'єктами ознайомлення.

Так, якщо потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, повідомляються про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурором або слідчим за дорученням прокурора, то ким повідомляються цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, КПК не встановлює, хоча із застосуванням аналогії закону можна зробити висновок, що також прокурором або слідчим за дорученням прокурора. Крім того, з невідомих причин представник та законний представник цивільного позивача можуть знайомитися з матеріалами, а потерпілого – ні [на це звертали увагу: 1, с. 193; 2, с. 90], хоча ці статуси має одна особа - особа, якій кримінальним правопорушенням завдано шкоди.

Питання викликає і послідовність ознайомлення із матеріалами. Як правильно стверджує О.О. Торбас, якщо тлумачити норму ст. 290 КПК буквально, то ознайомлення може відбуватися одночасно. [3, с. 160-161].

Аналіз ч. 6, 7 ст. 290 не дозволяє чітко встановити, чи зобов'язана сторона захисту надати потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільному позивачу, його представнику та законному представнику, цивільному відповідачу, його представнику зібрані нею матеріали, чи копії або відображення матеріалів сторони захисту надаються стороною обвинувачення. Більше того, зазначені нормативні положення вказують на можливість ознайомлення лише із матеріалами, а про доступ до житла чи іншого володіння мова (на відміну від можливостей сторони обвинувачення) не йде. Враховуючи те, що потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, підтверджують прокурору факт надання їм доступу до матеріалів, мабуть, КПК виходить із того, що це обов'язок прокурора, хоча очевидно, що це питання потребує чіткого вирішення у КПК.

Також слід відмітити і те, що ч.ч. 6,7 ст. 290 КПК указують на ознайомлення із матеріалами для потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його представника, а підтверджують ці учасники прокурору факт надання їм доступу до матеріалів, а не факт ознайомлення, що було б логічніше.

Таким чином, положення ст. 290 КПК потребують коригування для усунення викладених вище недоліків та прогалин.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук С.О. Процесуальний порядок відкриття матеріалів кримінального провадження / С.О. Ковальчук // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. - № 2(6). - С. 190-195.

2. Алєнін Ю. П. Особливості відкриття матеріалів іншої сторони за новим КПК України: здобутки та прорахунки // Юридичний вісник. - 2013. - № 4. - С. 89-94.

3. Торбас О.О. Характеристика окремих положень відкриття матеріалів іншої сторони кримінального провадження за Кримінальним процесуальним кодексом 2012 р. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - Серія ПРАВО. 2012. - Випуск 19. Том 4. – С. 159-162.

Проблемні питання інституту зупинення досудового розслідування

Черняк Н.П., доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

За останні десятиліття правова наука в нашій країні потерпіла істотні зміни, які доторкнулися й інституту зупинення досудового розслідування. До цього інституту як зі сторони вчених–правознавців, та і практичних співробітників правоохоронних органів, завжди з'являється великий інтерес. Це пов'язано з тим, що відмічені правопорушники кримінального процесуального закону, допустимі органами розслідування, частіше всього пов'язані з незаконністю, необґрунтованістю та також надуманістю приймальних рішень про зупинення досудового розслідування.

Виникнення і розвиток вітчизняного інституту зупинення досудового розслідування по кримінальному провадженню, були досліджені багатьма науковцями. Але, виникає потреба докладно зупинитися на вітчизняному періоді розвитку Українського кримінального процесуального законодавства. Саме в цей період інститут зупинення досудового розслідування по кримінальному провадженню набуває суттєвих змін.

Так, згідно з ч. 1 ст. 280 КПК України, досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особи про підозру у разі, якщо:

1) підозрюваний захворів на важку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;

2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме;

3) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва[1].

В принципі не заперечуючи проти такого підходу до розробки конструкції норми, яка визначає перелік підстав зупинення досудового провадження, вважаємо за необхідне звернути увагу на наступні проблеми. Аналізуючи зупинення досудового розслідування внаслідок важкого захворювання підозрюваного, яке перешкоджає закінченню кримінального провадження (п.1 ч.1 ст.280 КПК України), слід зазначити, що не будь-яке захворювання особи тягне до прийняття такого рішення. Захворювання підозрюваного стає підставою зупинення тільки тоді, коли воно саме тимчасово перешкоджає участі особи у кримінальному провадженні і тим самим, не дозволяє закінчити досудове розслідування. У зв'язку з цим доцільним було б зазначити у тексті ч. 1 ст. 280 КПК України такої обмежувальної категорії як тривалості захворювання підозрюваного.

Аналіз сформованої практики розслідування кримінальних проваджень свідчить про те, що невідомість місцезнаходження особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності фактично можлива з двох причин: 1) особа сховалася від органів слідства і суду; 2) по інших причинах його місцезнаходження не встановлено. КПК України 1960 року

не виключав призупинення досудового слідства за такого роду обставин. Однак він їх не розмежовував. Разом з тим таке нормативне розмежування необхідне в силу того, що з позиції діючого кримінального законодавства встановлення тієї чи іншої об'єктивної причини для зупинення досудового розслідування має важливі юридичні наслідки: якщо особа (підозрюваний) зник, то досудове розслідування зупиняється, а проведення слідчих (розшукових) дій не допускається (ч. 5 ст. 280 КПК України).

Практика розслідування злочинів переконливо засвідчує, що до інших причин невідомості місцезнаходження підозрюваного можуть відноситися випадки, коли особа не прагне ухилитися від органів досудового розслідування або прокурора, які на момент прийняття рішення про зупинення не мають даних про місце його знаходження. Наприклад, до таких випадків необхідно відносити факти, коли скоївши злочин особа не знає, що її залучено в якості підозрюваного по причині невідомості його місцезнаходження за кордоном.

По суті конструкція ч. 2 ст. 280 КПК України передбачає можливість зупинення досудового провадження тільки в тому випадку, коли місцезнаходження підозрюваного невідоме з тієї причини, що він переховується від органів слідства і суду.

Разом з тим, чинне кримінальне процесуальне законодавство України не виключає, а передбачає наявність обставин, які об'єктивно виключають, наприклад, участь у кримінальному провадженні сумлінних осіб саме з причини їх фактичного неповідомлення про підозру (ст. 276 КПК України). Такого роду висновок ґрунтується на порівняльному аналізі тих норм КПК України, які регламентують повідомлення особи про підозру, повідомлення про прийняття процесуальних рішень та вчиненні процесуальних дій, а також виклик особи слідчим чи прокурором.

Таким чином, інститут зупинення досудового розслідування – це сукупність однорідних кримінально-процесуальних норм, що регламентують перерву строків досудового розслідування і провадження слідчих (розшукових) дій, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» – К.: Алерта, 2012.– 304 с.

Виявлення організаційно-тактичних помилок слідчого під час проведення обшуку

Семенов В.В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Абушов Т.А.о., здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

Слідчі помилки є закономірністю процесу пізнання при розслідуванні. Їх неможливо виключити повністю, але при належній організації роботи можна значно скоротити. Критичне осмислення допущених помилок є

умовою набуття професійного досвіду, без якого неможливе підвищення якості розслідування.

Після виявлення слідчої помилки, з'ясування її причини, та спричинених нею наслідків можливо здійснити заходи з усунення, виправлення слідчої помилки. Підставою для вибору і застосуванню найбільше доцільного способу усунення помилки, що допущена при проведенні обшуку повинне бути наступне: саме факт наявності помилки; результати аналізу слідчої ситуації, що склалася на час виявлення помилки; наявність можливості у суб'єкта вибору і застосування на того або іншого методу усунення помилки.

Алгоритм усунення слідчої помилки може складатися з наступних дій:

1. Локалізація впливу помилки на хід обшуку і подальше розслідування;

2. Усунення або зменшення негативних наслідків слідчої помилки на результати проведеного обшуку.

При цьому необхідно прийняти до уваги, що негативні наслідки слідчих помилок бувають двох видів: недосягнення цілей і завдань проміжних етапів обшуку; не досягнення бажаного результату етапу досудового розслідування, що спричинено негативними результатами проведеного обшуку.

Наслідком допущених слідчих помилок може бути не прогнозований негативний результат досудового розслідування в цілому, що констатується на його завершальному етапі.

3. Проведення загальнопрофілактичних заходів та застосування мір індивідуально-профілактичного характеру.

Усунення помилок на етапі досудового розслідування залежить від їх причин, ступені змін або перекручення наявної інформації, техніко-криміналістичного забезпечення слідчого у конкретному випадку. Існує дві групи методів усунення слідчих помилок: процесуальні і криміналістичні.

Процесуальні способи виправлення помилок у кримінальному провадженні спрямовані як на відновлення порушених прав, так і на виправлення порушень процесуальних норм, що визначають процесуальну форму судочинства.

На окрему увагу заслуговує питання про те, на досягнення яких цілей направлено вживання процесуальних способів виправлення помилок: на відновлення порушених прав осіб, що беруть участь в процесі або ж на усунення порушень, пов'язаних з формою судочинства на етапі закінчення досудового слідства.

Метою вживання всякого способу виправлення помилки є забезпечення законності у кримінальному провадженні. Системність існуючих способів виправлення помилок досудового слідства обумовлюється єдністю завдань і спрямованістю їх вживання. Всі існуючі способи виправлення направлені на виявлення і усунення допущених помилок, запобігання їх можливому здійсненню в майбутньому. Наявність таких ознак, як: взаємозв'язок; можливість вживання на різних етапах і стадіях руху кримінального провадження; можливість вживання одного і того ж способу різними суб'єктами кримінального провадження; єдина мета і загальна спрямованість вживання; можливість виправлення

помилки не лише при її здійсненні, але і на пізніших етапах (стадіях) кримінального провадження, дозволяє стверджувати про те, що процесуальні способи виправлення помилок на досудовому слідстві утворюють єдину цілісну систему, покликану забезпечити законність здійснення кримінального судочинства.

До криміналістичних методів усунення помилок відносяться: переоцінка інформації, раніше оціненої невірно; здобуття пропущеної інформації з того ж джерела за допомогою проведення повторних слідчих (розшукових) дій; відміна оперативно-розшукових доручень; здобуття інформації з нових джерел, оскільки первинна безповоротно втрачена, за допомогою проведення додаткових слідчих (розшукових) дій.

Важливим питанням при виявленні та усуненні слідчих помилок є питання про суб'єктів, які мають на це право. Правом виявляти помилки мають: слідчий, керівник слідчої групи, начальник слідчого відділу, прокурор, слідчий-суддя, сторона захисту.

Слідчі помилки можуть бути виявлені перш за все самим слідчим. Це відбувається, по-перше, при аналізі і переоцінці слідчої ситуації. Необхідність в такій переоцінці може виникнути при визначенні шляхів розслідування і плануванні початкового етапу розслідування, коли виявляється, що дані про слідчу ситуацію не стикуються, носять суперечливий характер і тим самим породжують сумніви у вірності оцінки ситуації.

По-друге, помилки можуть бути виявлені на будь-якій стадії слідчої дії: при його підготовці, здійсненні і оцінці отриманих результатів.

По-третє, помилки можуть бути виявлені при аналізі ходу і результатів слідчої дії. Мета такого аналізу і полягає у встановленні, в чому була помилка, яка призвела до цього результату.

По-четверте, помилки можуть бути виявлені при формуванні доказової бази у провадженні, коли перевіряється допустимість доказів.

Нарешті, по-п'яте, помилки можуть бути виявлені слідчим при складанні підсумкових процесуальних документів.

Шляхи оптимізації співпраці окремих суб'єктів криміналістичної діяльності у галузі міжнародного співробітництва

Сокиран М.Ф., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

Україна з перших років своєї незалежності почала активно входити в сферу міжнародного співробітництва, одним з елементів якого є спільні з іноземними державами дії по боротьбі зі злочинністю.

У сучасних умовах посилення транснаціонального характеру злочинності більшість осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів на території окремої держави, намагаються уникнути відповідальності, переховуючись в іншій країні. Відтак, зусиль однієї чи навіть декількох держав виявляється недостатньо для забезпечення належної протидії злочинним проявам. Одним із пріоритетних шляхів вирішення цієї

проблеми є ефективне міжнародне співробітництво з питань процесуальної і криміналістичної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, шляхом укладення міжнародних угод щодо екстрадиції, кримінального провадження в порядку перейняття, визнання та виконання вироків іноземних держав, передачі засуджених тощо.

Прокурори, як одні із суб'єктів практичної криміналістичної діяльності, у межах своєї компетенції здійснюють співробітництво з спеціалізованими міжнародними організаціями, прокуратурами і відповідними компетентними органами зарубіжних країн. Генеральна прокуратура України приймає участь у розробці міжнародних договорів України, заключає угоди з питань правової допомоги.

Основними формами міжнародного співробітництва прокуратури України є: надання правової допомоги у цивільних, сімейних і кримінальних провадженнях; підготовка висновків і пропозицій про доцільність укладання нових і приєднання до чинних угод про правову допомогу; організація заходів міжнародного характеру (переговорів, експертних нарад, семінарів, конференцій тощо); підготовка довідкових, аналітичних та інформаційних матеріалів і підсумкових документів про необхідність проведення заходів міжнародного характеру.

Найбільш важливим напрямком міжнародного співробітництва органів прокуратури є надання правової допомоги. Зміст правової допомоги включає підготовку і передачу до іноземних правоохоронних органів і судових установ, а також виконання на їх прохання звернень (клопотань, доручень, запитів) про: проведення процесуальних дій (виконання слідчих (розшукових) дій, вручення документів, передачу предметів, надання документів тощо); екстрадицію (видачу) осіб; передачу кримінальних проваджень.

Прокуратура надає правову допомогу, зокрема з питань: розслідування правопорушень в економічній та зовнішньоекономічній діяльності; охорони навколишнього середовища; додержання законів про державний кордон і митну справу; розслідування кримінальних правопорушень; розшуку підозрюваних, обвинувачених, а також відправлення етапом заарештованих та засуджених осіб; видачі осіб, які вчинили злочин; розшуку осіб, які пропали безвісти; розшуку викраденого майна і повернення незаконно придбаних предметів і цінностей; використання архівних матеріалів, що не пов'язані з державною таємницею; реабілітації жертв політичних репресій; виконання вироків, відносно осіб засуджених судами інших держав.

З прийняттям нового КПК України порядок надання та одержання міжнародної правової допомоги (міжнародне співробітництво) в кримінальних провадженнях потребує оптимізації співпраці таких суб'єктів криміналістичної діяльності як слідчі та прокурори. Але таке співробітництво може бути плідним та ефективним за умови визначеного переліку дій, здійснюваних у порядку надання правової допомоги, систематизації міжнародних-правових норм, що регулюють міждержавні правовідносини у цій сфері, уніфікації кримінального права шляхом приведення його норм у єдину систему для країн-учасниць міжнародної співпраці.

Актуальним була і продовжує залишатися проблема своєчасного і якісного виконання слідчих доручень, як письмових документів правового характеру, які є основними інструментами здійснення міжнародного співробітництва по наданню правової допомоги у кримінальних провадженнях. Аналіз практики дозволяє виявити найбільш характерні порушення, зокрема, відповідно до положень Мінської конвенції кожен аркуш документа, у тому числі й протоколу слідчої (розшукової) дії, має бути завірений гербовою печаткою, подібним порушенням є неправильний переклад протоколів слідчих (розшукових) дій, складених при виконанні міжнародного слідчого доручення, мають місце й факти, коли не всі документи окремих доручень перекладаються на мову запитуваної Сторони, імена і прізвища підозрюваних, свідків вказуються з перекладами, але без оригінального їх написання, порушується процесуальна форма, передбачена КПК України, відсутність посилання на конкретний міжнародно-правовий документ, як підставу виконання міжнародного слідчого доручення тощо.

Повне незнання актів, що регламентують міжнародне співробітництво, порядку оформлення міжнародних слідчих доручень, значне навантаження слідчого, приводить до витрачання дорогоцінного часу, наданого законом (а він скоротився з 2 місяців до 1).

Процесуальний порядок, підстави і форми міжнародного співробітництва вимагають серйозного правового та організаційного забезпечення.

Для оптимізації співпраці у галузі міжнародного співробітництва таких суб'єктів криміналістичної діяльності, як слідчі і прокурори вважаємо за необхідне: проведення зустрічей, переговорів, конференцій та семінарів; реалізацію проектів і програм співпраці з метою удосконалення механізмів та процедур надання правової допомоги й обміну досвідом; встановлення та розвиток контактів з компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями; удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод, які стосуються компетенції прокуратури, та участі у підготовці міжнародних договорів України у галузі правової допомоги у кримінальних провадженнях, а також чинного законодавства з цих питань; створення відділу чи відділення в складі ГСУ, яке буде безпосередньо займатися міжнародним співробітництвом та якісно виконувати свої обов'язки.

Загальні положення процесуального керівництва за досудовим розслідуванням

Столітній А.В., доцент кафедри процесуального керівництва та підтримання державного обвинувачення Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням вбачається як ефективний спосіб забезпечення законності дій та рішень органів досудового розслідування та реалізації визначених Конституцією України відповідних наглядових повноважень.

Нагляд за додержанням законів у формі процесуального керівництва дозволяє прокурору за допомогою обов'язкових для виконання зазначеними органами вказівок, доручень, процесуальних дій та рішень безпосередньо спрямовувати хід кримінального провадження на його досудовій стадії, цілеспрямовано впливати на результат діяльності органів досудового розслідування та виконання ними завдань кримінального провадження, насамперед щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Зміщуючи акцент із суто наглядової діяльності прокурора на безпосереднє керівництво процесуальною діяльністю органу досудового розслідування щодо проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні, новий КПК України 2012 року істотно посилює статус прокурора саме як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення. Прокурор у такому випадку безпосередньо керує діями слідчого щодо проведення певних процесуальних або слідчих дій, бере активну участь у проведенні будь-якої процесуальної, слідчої дії або в передбачених законом випадках безпосередньо їх проводить.

Слід звернути увагу на те, що прокурор повинен у першу чергу не тільки зосереджувати увагу на законності прийнятих процесуальних рішень слідчим, але й у правильності обрання їм тактики як у розслідуванні злочину в цілому, так і проведенні окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема.

Поняття взаємодії прокурора зі слідчим, слідчим суддею на стадії досудового провадження охоплює усі важливі моменти спільної діяльності органів сторони обвинувачення та слідчого судді, спрямовані на швидке, всебічне та об'єктивне розкриття злочину.

Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, повинен визначити обсяг доказової бази, яку необхідно добути під час досудового розслідування, і забезпечити дотримання законності при збиранні доказів.

Частиною 3 ст.223 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом.

Процесуальним керівникам необхідно враховувати, що на відміну від положень Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, на даний час рішення про виділення матеріалів із кримінального провадження приймається виключно прокурором. Наприклад, при дачі показань підозрюваним про придбання наркотичного засобу для власного вживання у невідомої особи, підлягає обов'язковій перевірці достовірність таких даних безпосередньо слідчим або процесуальним керівником з метою внесення до ЄРДР відомостей про злочин, передбачений ст.307 КК

України. Дані до ЄРДР про новий злочин вносяться реєстратором на підставі рапорту.

Процесуальний керівник про необхідність внесення даних в ЄРДР за нововиявленим злочином доповідає керівнику прокуратури, та вправі самостійно вносити відомості до реєстру (з подальшим їх підтвердженням керівником прокуратури). Він також уповноважений надавати відповідні роз'яснення слідчому про проведення досудового розслідування.

Якщо у подальшому виникне необхідність здійснення досудового розслідування по цих кримінальних правопорушеннях в одному провадженні, на підставі ст.217 КПК України, рішення про їх об'єднання вправі приймати виключно прокурор.

Процесуальним керівникам у кримінальних провадженнях щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів необхідно дотримуватися вимог про особливий режим доступу до проваджень даної категорії. Так, наказом Генерального прокурора України від 25.04.2013 №54 внесено зміни до п.4.7 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань. Зокрема, визначено, що доступ до внесених у Реєстр відомостей щодо кримінальних правопорушень про збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів відкривається з моменту оголошення підозри особі або прийняття рішення про закриття без оголошення підозри особі. Винятком із цього правила є слідчий та прокурор, який здійснює процесуальне керівництво, керівник слідчого підрозділу та керівник прокуратури, які відповідно проводять досудове розслідування та здійснюють контроль і нагляд у цьому кримінальному провадженні.

При здійсненні своїх повноважень процесуальний керівник повинен особисто досліджувати надані йому матеріали провадження та докази отримані під час досудового розслідування. З метою недопущення фальсифікацій при провадженні слідчих дій, за наявності найменших сумнівів щодо об'єктивності їх проведення – особисто допитувати підозрюваних, понятих, свідків, інших учасників процесу.

Необхідно забезпечити вжиття всіх можливих процесуальних дій для отримання інформації щодо каналів надходження до підозрюваних наркотичних засобів і припинення цих каналів. З цією метою не можна задовольнятися отриманими протоколами допитів підозрюваних з формальними поясненнями про знайдення наркотиків чи разового придбання їх у невідомих осіб. Шляхом надання відповідних вказівок слідчому та контролю за їх виконанням необхідно отриманим вичерпну інформацію про коло знайомих підозрюваних, дослідити їх особистості та можливої причетності до незаконного обігу наркотичних засобів. З метою викриття осіб, які перш за все, системно займаються збутами наркотиків, їх поставками, втягнення осіб до вказаної злочинної діяльності потрібно широко застосовувати угоду про визнання винуватості.

Таким чином, з утворенням інституту процесуального керівництва, змінився інститут державного обвинувачення, реформувалась стадія досудового розслідування в якій відбувся «перерозподіл» повноважень суб'єктів процесуальної діяльності.

Актуальні питання визначення суб'єктів доказування у кримінальному процесі України

Серета Ю.М., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук,

Проблема процесуального становища і класифікації суб'єктів доказування в кримінальному судочинстві є дискусійною. Тому питання про те, хто з учасників процесуальної діяльності є суб'єктом доказування і на кого покладається цей обов'язок, є досить важливим.

Якщо брати до уваги, що доказування – це регламентована кримінально-процесуальним законом діяльність уповноважених органів, спрямована на формування, перевірку й оцінку доказів та їхніх процесуальних джерел, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини і прийняття на цій основі правильного, законного, обґрунтованого та справедливого рішення, то стає очевидним, що головними підставами класифікації учасників судочинства є: характер їхніх процесуальних повноважень, обсяг наданих їм законом прав і покладених на них обов'язків у процесі доказування, а також те, чиї інтереси вони представляють.

В юридичній літературі одні автори у класифікації суб'єктів доказування беруть за основу їх процесуальний інтерес [4, с. 494 – 501]. В.М. Тертишник суб'єктами доказування називає тих учасників кримінального процесу, на яких покладається обов'язок встановлення об'єктивної істини [5, с. 123, 227], не вказуючи при цьому серед суб'єктів доказування осіб, які мають право (підозрюваний, обвинувачений) та притягуються до участі в доказуванні (свідок, потерпілий тощо). Н.А. Якубович за основу класифікації суб'єктів доказування взяла обсяг їх прав та обов'язків, в тому числі право приймати процесуальні рішення і висловлювати свою думку стосовно справи. Тому вона не віднесла до них свідка, експерта, спеціаліста, перекладача [7, с. 51]. На думку Ф.Н. Фаткулліна, ними є особи, які уповноважені в установленому законом порядку висловлювати свої думки (версії, висновки) про факти, що потрібно встановити, збирати чи представляти докази та їх джерела, самостійно брати участь у їх перевірці й оцінці, а також офіційно обґрунтовувати висновки у кримінальному провадженні [6, с. 83]. А.Р. Белкін поділяє суб'єктів доказування на: 1) державні органи та посадові особи, які зобов'язані збирати, перевіряти й оцінювати докази; 2) особи, які мають право брати участь у доказуванні певних обставин справи [2, с. 24].

Водночас згідно зі ст. 92 КПК «1. Обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на слідчого, прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, – на потерпілого. 2. Обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає». Вони зобов'язані вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи, тобто зібрати, перевірити й оцінити всю необхідну сукупність доказів та їх джерел і прийняти на цій

підставі законне, обґрунтоване і справедливе рішення. Забороняється перекладати обов'язок доказування на обвинуваченого. Звичайно, ця заборона поширюється також на захисника обвинуваченого й підозрюваного, їх законних представників, на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників. Вони також є суб'єктами доказування, але, на відміну від слідчого та прокурора, мають право, а не зобов'язані брати участь у доказуванні, тобто у збиранні, перевірці й оцінці доказів, висувати певні твердження на захист своїх законних інтересів і аргументувати їх [3, с. 137].

Наведені погляди свідчать про те, що серед суб'єктів доказування слід розрізняти чотири групи. Насамперед це особи, для яких доказування є обов'язком унаслідок їхнього особливого службового статусу і на яких закон покладає обов'язок зібрати, перевірити та оцінити фактичні дані, що свідчать про наявність чи відсутність у певному діянні ознак кримінального правопорушення. А згідно з нормами КПК суб'єктами, уповноваженими збирати докази виступають такі службові особи: 1) органів внутрішніх справ; 2) органів безпеки; 3) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; 4) органів державного бюро розслідувань; 5) прокурор; 6) керівник органу досудового розслідування; 7) оперативні підрозділи.

До другої групи суб'єктів доказування належать особи, які беруть участь у доказуванні або для захисту своїх інтересів, або для захисту інтересів тих осіб, яких вони представляють, а отже, для яких доказування є правом, а не обов'язком. Ними є підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, цивільний позивач і цивільний відповідач.

До третьої групи суб'єктів доказування належать особи, які мають право брати участь у доказуванні для захисту інтересів окремих учасників судочинства, зокрема: захисник, законні представники обвинуваченого та потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача.

Насамкінець, крім суб'єктів доказування, слід розрізняти й інших суб'єктів – учасників судочинства, які шляхом використання наданих їм законом прав і виконання покладених на них обов'язків здійснюють покладені на них процесуальні функції, але суб'єктами доказування не є. Це свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, поняті, статисти тощо.

Водночас, хоча зазначені особи беруть ту чи іншу участь в доказуванні, але не всі вони є його суб'єктами. Такими є лише ті з них, у діяльності яких проявляються елементи кримінально-процесуального доказування – формування, перевірка та оцінка доказів. Іншими словами, це – органи та особи, що виконують у процесі доказування не одноразову або епізодичну, а постійну, тривалу (хоча б у межах однієї стадії) участь, тобто: 1) здійснюють процес доказування (формування, перевірку, оцінку доказів) та відповідальні за нього; 2) мають право на тривалу та активну участь у процесі доказування для досягнення своїх або представницьких інтересів, що охороняються законом.

Інші ж суб'єкти мають мінімальний обсяг процесуальних прав щодо участі в доказуванні. Він практично вичерпується правом «подавати докази».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Офіційний сайт Верховної ради України www.rada.gov.ua

2. Белкин А.Р. Теория доказывания: науч.-метод. пособие / А.Р. Белкин. – М.: НОРМА, 1999. – 429 с.

3. Михеенко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. / М.М. Михеенко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

4. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Изд 2-е / Под ред. Жогина Н.В. – М.: Юрид. лит., 1973. – 735 с.

5. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України / В.М. Тертишник. – 4-те вид., доп. і переробл. – К.: А.С.К., 2003. – 1120 с.

6. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуальной доказывания. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1976. – 206 с.

7. Якубович Н.А. Теоретические основы предварительного следствия: учебное пособие / Н.А. Якубович. – М.: Юрид. лит., 1971. – 142 с.

Дотримання правових гарантій та свобод людини в процесі доказування

Глушко А.П., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Одним із складників діяльності держави щодо забезпечення прав і свобод людини є її правоохоронна сфера. Вона має особливості, що виокремлюють її від інших сфер діяльності. Саме під час здійснення кримінального судочинства найчастіше виникають порушення прав і свобод та найгостріше постають питання з їх практичною реалізацією. У цієї сфері виникає комплекс відносин, які значною мірою врегульовані правовими нормами. Саме вони виявляються найпридатнішим видом соціальних норм для їх регламентації, тому що мають високий ступінь формалізації стандартів поведінки та ґрунтуються на силі державної влади і примусовості.

Слід звернути увагу, на кілька аспектів зазначеної сфери діяльності держави. По-перше, законодавство, що регулює цю сферу, не дає повної свободи учасникам кримінального провадження у вільному розпорядженні своїми правами і свободами, припускає їх обмеження, в окремих випадках застосування заходів, які не збігаються з їх бажаннями або порушують їх нормальне життя. По-друге, засоби та прийоми, що використовуються у кримінальному провадженні не визначені конкретно в законодавстві. Законодавець визначає загальний порядок проведення слідчих та судових дій, але не встановлює конкретні правила діяльності посадових осіб, які їх проводять, тому гостро постає проблема: які методи для цього буде обрано. У зв'язку з цим, А. Ф. Коні зазначав: «У кожній судовій дії поряд із питанням, що варто провести, виникає питання «як це провести» [1, с. 50].

Сьогодні особлива увага приділяється забезпеченню реалізації прав особистості в кримінальному провадженні на належному рівні. Його відсутність або недосконалість може призвести до порушень та руйнування прав і свобод людини.

Забезпечення прав громадян у державі детерміновано багатьма чинниками, у тому числі ідеологією, політичною й економічною системами, рівнем розвитку демократії, вимогами моралі, правового свідомістю громадян тощо. За деякими оцінками, наявний стан забезпечення прав у нинішньому кримінальному процесі взагалі не тому,

що він має собою представляти. Такі оцінки дещо категоричні. Норми кримінально-процесуального законодавства містять вимоги щодо забезпечення прав і свобод людини та встановлюють їх гарантії. Але такі гарантії не завжди ефективні та відображають сучасні потреби, а в окремих випадках вони відсутні, точніше, законодавство не надає реальних гарантій забезпечення прав та інтересів особи під час здійснення кримінального судочинства.

Процес забезпечення прав і свобод пов'язаний зі створенням відповідних гарантій щодо їх реалізації. Разом з тим щодо визначення поняття «кримінально-процесуальна гарантія» як юридичного терміна, його властивостей та змісту висловлено різні погляди, найпоширенішим і загальноприйнятим з них є: процесуальними гарантіями є встановлені законом засоби, за допомогою яких громадяни, котрі беруть участь у кримінальному процесі, можуть захищати свої права та інтереси.

На необхідності закріплення таких гарантій у кримінально-процесуальному законодавстві звертали увагу багато авторів. Ґрунтується це на тому, що в кримінальному провадженні між суспільними і особистими інтересами можливі конфлікти, які полягають у розбіжності інтересів його учасників до встановлення істини у кримінальній справі, тому для забезпечення її інтересів у необхідних випадках передбачаються спеціальні гарантії [2, с. 110].

Гарантії спрямовані на встановлення співвідношення між завданнями держави щодо здійснення кримінального судочинства та інтересами його учасників щодо захисту своїх прав і свобод. Зміст цього співвідношення полягає в тому, що державні органи, які здійснюють кримінальний процес, не можуть прагнути до забезпечення справедливого покарання винного за будь-яку ціну, абстрагуючись від загальноправових принципів демократизму і гуманізму. У сучасному кримінально-процесуальному законодавстві конкретно відображається прояв такого підходу. Слід віддати належне радянському кримінальному процесу — при його основній спрямованості на перевагу інтересів держави, демократичні основи і прояви гуманізму стосовно особистості були йому також притаманні [3, с. 49].

При визначенні гарантій прав особистості та інтересів держави в кримінальному процесі необхідно виявити їхнє дійсне співвідношення і ступінь узгодженості з конституційними вимогами. Вони не повинні розглядатися як протиставлення особистості державі. Особистість і держава — не протилежні сторони, тому діяльність державної влади, що спирається на можливість примусу та правомірного втручання в особисте життя громадян для досягнення цілей боротьби зі злочинністю, стосовно особистості має бути суворо і недвозначно визначена.

Визнаючи пріоритет прав особистості стосовно інтересів держави, необхідно усвідомлювати, що без держави, юридичних процедур, які вона установлює та забезпечує, ці права не можуть бути реалізовані [4, с. 20].

Громадянин має потребу в державі та розраховує на забезпечення нею його інтересів. Але держава зобов'язана рахуватися з особистістю, її достоїнствами і природним прагненням до особистої свободи. З реальним забезпеченням процесуальних прав і задоволенням законних інтересів осіб у кримінальному судочинстві певною мірою можна судити про положення

особи загалом в суспільстві та державі. Наявність та характер засобів охорони її інтересів свідчить про демократизм даної правової системи, а стан законності в сфері боротьби зі злочинністю – про дотримання режиму законності при розслідуванні злочинів.

За своїм змістом кримінально-процесуальні гарантії прав, інтересів і обов'язків особистості – правові установлення на забезпечення ефективного здійснення прав, захисту законних інтересів і належного виконання обов'язків усіма учасниками процесу. Їх можна визначити як встановлені нормами кримінально-процесуального закону різні за своїм конкретним змістом засоби, що у сукупності забезпечують особам, які беруть участь у справі, можливість реалізувати надані права.

Міжнародні правові акти про права людини не вживають термін «гарантії», але зміст їх вимог щодо забезпечення в кримінальному судочинстві прав і свобод людини спрямований на досягнення цієї мети. Міжнародний Пакт про цивільні і політичні права передбачає обов'язок кожної держави, що є його учасником, забезпечити:

- ефективними засобами будь-якій особі права і свободи, визнані цим Пактом як порушені, навіть якщо це порушення здійснено особами, які діяли як офіційні;

- щоб право на правовій захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентною судовою, адміністративною або законодавчою владою, або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;

- застосування компетентною владою засобів правового захисту, коли вони надаються (п. 3 ст. 2) [5, с. 36-37]. Таким чином, наявність гарантії (відповідних правових норм) притаманна будь-якій правовій системі, вони містяться в правових нормах та є умовою їх забезпечення.

Гарантії встановлюються у всіх нормативних актах держави. Вони закріплюють можливість користування правом та є одним із складників елементів системи забезпечення прав і свобод людини у кримінальному судочинстві. Прикладом їх реалізації під час розслідування кримінальних справ слугують норми кримінально-процесуального кодексу щодо забезпечення обвинувачуваному, підозрюваному, потерпілому, цивільному позивачу і відповідачу права заявляти клопотання і робити заяви щодо проведення розслідування та інших питань. Але гарантії не єдиний елемент системи забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Кони А.Ф.: В 8 т./ М.: Юрид. лит-ра, 1966. - Т.4: Нравственные начала в уголовном процессе. – 537 с.

2. Кокорев Л.Д., Лукашевич В.З. Процессуальные гарантии прав и законных интересов личности в уголовном судопроизводстве // Вестник Ленинградского университета -1977 - № 11. Экономика, философия, право - Вып. 2. - с. 109—114.

3. Шадрин В.С. Обеспечение прав личности при расследовании преступлений. – М.; Изд Юрлитинформ, 2000. – 232 с.

4. Лукашева Е.А. Эффективность юридических механизмов защиты прав человека: политические, экономические, социально-психологические аспекты // Конституция Российской Федерации и совершенствование механизмов защиты прав человека. – М.: 1994. с.68-79

5. Права человека. Основные международные документы. – М., Международные отношения. 1989. - 160 с.

Взаємодія слідчих з працівниками підрозділів карного розшуку: окремі проблемні питання

Бойко О.П., викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На сьогодні очевидним слід визнати той факт, що слідчий і навіть група слідчих без допомоги підрозділів карного розшуку не в змозі самостійно розслідувати злочини. Взаємодія цих суб'єктів, обумовлена, насамперед, тим, що, як слідчий, так і працівники підрозділів карного розшуку, мають специфічні, тільки їм властивості, засоби для розкриття злочинів

Відповідно до наказу № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Відповідальність за належну організацію взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень покладається на начальників територіальних органів внутрішніх справ та органів досудового розслідування [1].

Взаємодія слідчого з підрозділами карного розшуку здійснюється відповідно до ст. 40 КПК України, яка передбачає здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Взаємодію слідчих і співробітників підрозділів карного розшуку при виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів вважаємо доцільним розглядати як різновид координації в діяльності правоохоронних органів. Як правило, така взаємодія іменується спільною діяльністю, проте називати її скоординованою, на наш погляд, доречніше. Сама суть розглянутої діяльності полягає в забезпеченні максимально високої організації дій її учасників з різною спеціалізацією. Кожен зі здійснюваних ними процесів служить забезпеченню цілком певної основної, базової функції з організації цілісності діяльності.

Якщо ж брати безпосередню взаємодію підрозділів карного розшуку та слідчих підрозділів, то вона, як зазначали В.В. Пивоваров і Л.І.Щербина, відбувається в двох основних формах: процесуальній та організаційній [2, с.42-43].

Найбільш поширеними формами організаційно-тактичної взаємодії є:

- Взаємодія при надходженні до органу внутрішніх справ заяв і

повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них.

- Організація взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами ОРД до слідчого підрозділу.

- Створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень.

- Виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

- Забезпечення взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

- Забезпечення взаємодії при зупиненні досудового розслідування.

При цьому слід погодитися з І.М. Гуткіним та іншими авторами, які наполягають на тому, що не процесуальна взаємодія слідчого з оперативними підрозділами у кримінальному провадженні повинна відбуватися відповідно до вимог відомих нормативно-правових актів [3, с. 75-76].

Не зважаючи на досить широкий спектр проведених досліджень слід наголосити, що проблема нормативного врегулювання взаємодії слідчого та підрозділів карного розшуку й до теперішнього часу не має чіткої регламентації. Це пов'язано, зокрема, з тим, що в кримінальному процесі визначено право слідчого давати доручення оперативному підрозділу, а не безпосередньо оперуповноваженому.

Практика виробляє нові та удосконалює традиційні форми, види і напрямки взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, спрямованими на підвищення якісного рівня та раціональності досудового розслідування. Тактично грамотне використання різних форм і напрямків взаємодії з оперативними працівниками дозволить слідчому одержати достатню інформацію про кримінально каране діяння, подію та про особу, яка його вчинила. Слідчий несе відповідальність за якість досудового розслідування і тому необхідним чином зобов'язаний контролювати і застосування оперативних заходів у процесі взаємодії з оперативними підрозділами.

Отже, підсумовуючи, необхідно визнати, що нормативно-правові акти в частині регламентації питань взаємодії слідчих з працівниками підрозділів карного розшуку потребують певного доопрацювання та законодавчого врегулювання з метою усунення наявних протиріч.

Список використаних джерел:

1. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України №700 від 14.08.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciju-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>

2. Пивоваров В.В. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ / В.В. Пивоваров, Л.І. Щербина - Х. : Право, 2006. - 176 с.

3. Гуткин И.М. Органи дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие/И.М. Гуткин.-М.:Академия МВД СССР, 1986.- 156 с.

Реформування державної підтримки малого підприємництва

Нескороджена Л.Л., завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПІ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ст. 55 ГК України суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Однак дане визначення має фактично суто теоретичне значення, адже не дає ніяких переваг. Наприклад, в сфері оподаткування термін «суб'єкти малого підприємництва» не застосовується. Глава I розділу XIV Податкового кодексу України, яка регулює питання спрощеної системи оподаткування, звітності та обліку, не застосовує такий термін, як «суб'єкти малого підприємництва». В зазначеній главі передбачено, що будь-яка юридична особа чи фізична особа - підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам, встановленим цією главою, та реєструється платником єдиного податку в порядку, визначеному цією главою. Тобто, якщо проаналізувати критерії, яким повинна відповідати юридична особа чи фізична особа – підприємець для переходу на спрощену систему оподаткування, передбачені в ст.291.4 Податкового кодексу України та критерії поділу суб'єктів господарювання на суб'єктів малого підприємництва, передбачені ч.3 ст.55 ГК України, то вони не тотожні.

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» суб'єкти малого підприємництва мають право на державну підтримку, а саме: 1) часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; 2) часткову компенсацію лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій; 6) компенсацію видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; 7) фінансову підтримку впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки)

Однак ст.13 зазначеного Закону передбачає, що державна підтримка не може надаватися суб'єктам малого підприємництва, які:

1) є кредитними організаціями, страховими організаціями, інвестиційними фондами, недержавними пенсійними фондами, професійними учасниками ринку цінних паперів, ломбардами;

2) є нерезидентами України, за винятком випадків, передбачених міжнародними договорами України;

3) здійснюють виробництво та/або реалізацію зброї, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, обмін валют;

4) здійснюють надання в оренду нерухомого майна, що є одним з основних видів діяльності;

5) визнані банкрутами або стосовно яких порушено справу про банкрутство;

6) перебувають у стадії припинення юридичної особи або припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця;

7) подали завідомо недостовірні відомості та документи під час звернення за наданням державної підтримки;

8) мають заборгованість перед бюджетом, Пенсійним фондом України, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

9) отримали державну підтримку з порушенням умов її надання або умов щодо цільового використання бюджетних коштів, що доведено в установленому порядку;

10) отримують аналогічну за видами державну підтримку, строк надання якої не закінчився.

Тобто, навіть якщо суб'єкт господарювання відповідає вимогам ч.3 ст.55 ГК України, однак він займається такими видами діяльності, як кредитування, страхування, є депозитарієм тощо, розраховувати на державну підтримку він не вправі.

Недоліком українського законодавства про мале підприємництво є велика різноманітність підзаконних актів. Суттєвою перешкодою для подальшого розвитку малого підприємництва є те, що багато законодавчих актів не є актами прямої дії, а для їхньої реалізації органами виконавчої влади розробляється безліч підзаконних актів (інструкцій, наказів, листів, вказівок), що регулюють різні питання діяльності суб'єктів господарювання. Підзаконні акти систематично змінюються, уточнюються, доповнюються, тому громадянам, що вирішили зайнятися підприємницькою діяльністю, важко в них розібратися й на практиці керуватися ними. Тому варто, змінити підхід до реформування господарського законодавства в сфері малого підприємництва через зменшення кількості підзаконних нормативно-правових актів та врегулювання положень підприємництва відповідними законами.

До питання про предмет корпоративного права

Петрина В.Н., професор кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук

В українській юридичній літературі немає єдиної концепції корпоративного права як системи відповідних правових норм та єдиної

думки щодо його предмету. Існує ціла низка точок зору з приводу того, що являє собою корпоративне право та його предмет. Так, наприклад, згідно з одною точкою зору корпоративним правом є сукупність правових норм, що регулюють відносини що складаються у зв'язку зі створенням, функціонуванням та припиненням акціонерних товариств. Згідно з другою точкою зору корпоративним правом є сукупність правових норм, що регулюють відносини що складаються у зв'язку зі створенням, функціонуванням та припиненням таких видів господарських товариств, як акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, та товариства з додатковою відповідальністю. Згідно з третьою точкою зору корпоративним правом є сукупність правових норм, що регулюють відносини що складаються у зв'язку зі створенням, функціонуванням та припиненням взагалі усіх юридичних осіб і так далі. Домінуючою, на наш погляд, в українській літературі є точка зору, згідно з якою корпоративним правом є сукупність норм, що регулюють «суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням господарських товариств» [1, с.6] усіх форм.

Ми бачимо три напрямки, за якими б могла розбудовуватись концепція корпоративного права в Україні. Одним з таких напрямків могла б стати розбудова українського корпоративного права на засадах корпоративного права тих економічно розвинутих країн, де корпорація визнається самостійною організаційно-правовою формою господарювання (право США, Канади тощо). Але проблема з реалізацією такого напрямку полягає в тому, що, крім внесення зміни до визначення поняття корпорація, довелось би на концептуальному рівні змінювати цілі галузі українського права. Такі зміни мали вклучати, як мінімум, зміну поняття юридичної особи; відмову від десятків організаційно-правових форм юридичних осіб – суб'єктів господарювання, що існують в Україні, і заміну їх усього однією – корпорацією; позбавлення статусу юридичної особи (в першу чергу статусу платника податку на прибуток підприємств) таких господарських товариств, як повне та командитне товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю та визначення їх як партнерств/простих товариств; відмову від концепції підприємств та об'єднань підприємств як організаційно-правових форм юридичних осіб та багато інших принципових змін. Такий шлях розбудови концепції українського корпоративного права, можливо, був би найбільш природним, але, однозначно, найбільш складним.

Розбудова концепції корпоративного права за другим напрямком могла би здійснюватись, виходячи із закріпленого в ст. 120 ГКУ визначення поняття «корпорація». Таким чином, корпоративне право могло б визначатись як сукупність правових норм, що регулюють відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, функціонуванням та припиненням корпорацій. В такому випадку корпоративне право поставало б одним із багатьох інститутів, присвячених численним організаційно-правовим формам українських юридичних осіб – суб'єктів господарювання, і в цьому разі закономірно було б говорити також про існування, скажімо, консорціумного права, концернового права, акціонерного права, права повних товариств і т.п. У цьому разі також виникала б проблема зв'язку з

такого роду корпоративним правом таких закріплених в законодавстві України понять, як «корпоративні відносини», «корпоративне управління», «корпоративні права» тощо. Тому, на нашу думку, цей шлях розбудови концепції українського корпоративного права є найменш доцільним.

Третій, найбільш раціональний за існуючих умов напрямок розбудови концепції українського корпоративного права міг би базуватись на тій бездоганній з точки зору логіки і теорії права тезі, що корпоративне право є сукупністю правових норм, що регулюють корпоративні відносини. Ст. 167 ГКУ визначає, що корпоративними відносинами є «відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав» [2], таким чином, логічно, що корпоративне право мало б визначатись як сукупність правових норм, що регулюють відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Ст. 167 ГКУ визначає, що «корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами» [2]. У цьому зв'язку виникає питання: господарські організації яких саме організаційно-правових форм, можуть бути віднесені до зазначених в ст. 167 ГКУ господарських організацій? Або інакшими словами, які господарські організації відповідають наступним ознакам: (1) управляються учасниками цих організацій; (2) можуть виплачувати учасникам цих організацій певну частку свого прибутку (дивіденди); (3) є такими, майно яких переходить їх учасникам у разі їх ліквідації? До таких організацій можуть бути віднесені суб'єкти господарювання таких організаційно-правових форм, як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, акціонерне товариство), виробничий кооператив, а також підприємства та об'єднання підприємств (в тих організаційно-правових формах, що підлягають державній реєстрації згідно з Державним класифікатором «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», затвердженим наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року N 97), і, з огляду на це, зазначені суб'єкти господарювання можуть іменуватись суб'єктами корпоративного права.

Список використаних джерел:

1. Мельник О.О. Корпоративне право України. Навчально-практичний посібник із зразками документів. – К.: ФОП Мельник О.О., 2008. – 368 с.
2. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

Щодо імплементації норм європейського союзу в українському законодавстві у сфері обігу електронних грошей

Пожидаєва М.А., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

В Європейському Союзі порядок використання електронних грошей при розрахунках та правила здійснення діяльності з їх емісії регулюються спеціальною Директивою 2009/110/ЄС від 16.09.2009 р. Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами - емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС [1]. Відповідно до ст. 2 зазначеної Директиви електронні гроші означають грошову вартість, як представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи – емітента електронних грошей. Дане визначення є вдалим і достатньо широким, яке охоплює різноманітні сучасні та можливі майбутні форми прояву електронних грошей на основі наперед оплачених карток багатощільового використання, смарт-карток, програмній основі в Інтернеті, у тому числі і відступлення права вимоги внаслідок передання кредитором своїх прав третій особі, тощо.

На підтвердження викладеного вище можна навести і положення міжнародного документу Європейського центрального банку «Звіт про електронні гроші» ще за серпень 1998 р., відповідно до якого електронні гроші розглядаються у широкому значенні. Це грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може широко використовуватись для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як передплатений документ на пред'явника [2].

На сьогодні в Україні правове регулювання обігу електронних грошей здійснюється на підставі ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» з урахуванням змін, внесених до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків на підставі Закону України від 18.09.2012р., ст. 47 Закону України «Про банки та банківську систему» від 07.12.2000 р., ст.ст. 7, 40, 56, 67 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р., Постанови Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» від 04.11.2010 р. із внесеними змінами згідно з Постановою Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань здійснення операцій з електронними грошима» від 19.06.2014 р.

Так, український законодавець під електронними грошима розуміє одиниці вартості, що зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі (див. ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» у редакції від 18.09.2012р.). На нашу думку, це поняття є вузьким, зміст якого не працює на випередження часу у сфері можливої появи новітніх технологічних платіжних продуктів та інструментів у майбутньому України. Також дане визначення не охоплює всі форми прояву та види наявних на сучасному ринку електронних грошей, що, в свою чергу, може бути однією з причин неузгодження з Національним банком України правил використання таких електронних грошей, як WebMoney Transfer, Інтернет.Гроші, VkrMoney, RBKMoney, Яндекс.Гроші, QJWI, E-gold [3]. Хоча, у цілому наданий українським законодавцем термін «електронні гроші» відповідає вимогам законодавства Європейського Союзу.

При цьому нормами Директиви 2009/110/ЄС встановлено, що управління електронними грошима здійснюється їх власником через передбачений для цього спеціальний рахунок. Проте, у чинному українському законодавстві для зазначених цілей вживається виключно термін «електронний пристрій».

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що саме зміст поняття «електронні гроші» в українському законодавстві потребує певного уточнення. Таким чином, пропонуємо під електронними грошима розглядати одиниці вартості, що зберігаються на електронному пристрої, передбачаються для отримання коштів у готівковій або безготівковій формі з метою здійснення платіжних операцій та приймаються іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є безстроковим грошовим зобов'язанням цієї особи на пред'явника.

Список використаних джерел:

1. Директива 2009/110/ЄС. Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами - емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС, від 16.09.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18.

2. Report on electronic money, European Central Bank, 1998, Postfach 16 03 19, D-60066 Frankfurt am Main. – 31 August 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/emoneyen.pdf>.

3. Щодо використання електронних грошей в Україні: Лист Національного банку України від від 26.06.2014 р. № 25-109/33434 // Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації. – 2014. – № 34. – С. 43.

Закон України «Про захист прав споживачів» у світлі євроінтеграції

Тищенко Ю.В., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук

Спеціальне законодавство з питань забезпечення прав споживачів з'явилося в Україні відносно недавно – на початку 1990-х років. За

радянської доби регулювання споживчих відносин здійснювалося в основному нормами кодифікованого цивільного законодавства.

Чинне на той час споживче законодавство не відповідало нормам і принципам міжнародного права, зокрема Керівним принципам для захисту прав споживачів, схваленим резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 9 квітня 1985 року. Ця невідповідність проявлялася, насамперед, у тому, що не всі права споживачів, визнані міжнародним співтовариством, були належним чином законодавчо врегульовані, а деякі з них, що знайшли відображення у законодавстві, не мали механізму реалізації і тому носили декларативний характер.

В умовах свободи підприємництва необхідність у спеціальному законодавстві стала очевидною.

В Україні першу редакцію Закону «Про захист прав споживачів» було прийнято 12 травня 1991 року. Його ухвалення і зміст засвідчили, що наша держава враховує загальновизнані вимоги щодо забезпечення інтересів споживачів, викладені у Керівних принципах для захисту інтересів споживачів. Можна сказати, що цей Закон став першим вагомим внеском у формуванні законодавчої бази з питань забезпечення прав споживачів.

Хоча з моменту прийняття зазначеного закону і було внесено багато правок та змін, зокрема два рази цей закон було викладено у новій редакції, його норми потребують вдосконалення.

З огляду на ратифікацію Верховною Радою України Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що відбулася 16 вересня 2014 року і стала першим кроком до реалізації європейських прагнень України та виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою Законом України від 18 березня 2004 року, питання захисту прав споживачів визначені одними з пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України.

Як відомо, національне право країн Європейського Союзу ґрунтується на положеннях директив, прийнятих Парламентом та Радою ЄС. Водночас слід зауважити, що Директиви Європейського Союзу встановлюють загальні вимоги, які повинні виконувати окремі держави – його члени, а не те, яким чином повинні бути організовані їх національні закони. Через це існують певні відмінності у споживчому законодавстві окремих держав.

Серед міжнародних актів щодо забезпечення прав споживачів, слід розглянути Хартію захисту споживачів, прийняту на 25 сесії Консультативної Асамблеї Європейського Союзу у 1973 році (резолюція № 543) та Керівні принципи захисту інтересів споживачів, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 9 квітня 1985 року (резолюція № 248) та розширені у 1999 році.

Порівняльний аналіз прав споживачів, закріплених у законодавчих актах України та у цих міжнародних документах, свідчить про певні відмінності між ними. Зокрема, законодавчі акти України не передбачають прав на споживчу освіту та на здорове навколишнє середовище.

Проте, деякі принципи директив ЄС щодо питань забезпечення прав споживачів вже знайшли своє відображення в українському законодавстві.

Серед них – Директива 99/44 ЄС про деякі аспекти продажу споживчих товарів і пов'язаних з ними гарантій, Директива 85/577ЄЕС про захист споживачів щодо контрактів, що укладені поза діловими приміщеннями, Директива 97/7 ЄС про захист прав споживачів у договорах, що укладаються на відстані (дистанційних контрактах) щодо надання споживачу інформації про реквізити продавця (постачальника), основні характеристики товару, ціну, форму оплати, доставки, виконання, Директива 98/6 ЄС про захист споживачів шляхом зазначення цін на продукти, що пропонуються споживачам, Директива 93/13ЄЕС про несправедливі умови в контрактах зі споживачами та Директива 98/27 про заборони задля захисту споживачів (про накладення судових заборон), Директива 84/450 ЄЕС про гармонізацію регламентів та адміністративних положень держав-членів, що стосуються неправдивої реклами, що може вестися в оману, Директива Ради 98/27 ЄС щодо судових заборон з метою захисту прав споживачів.

Водночас, слід зауважити що деякі директиви ЄС залишаються неврахованими при реформуванні вітчизняного споживчого законодавства, що є недоліком в процесі забезпечення прав споживачів в Україні.

Також, на наш погляд, виявляється хибним вилучення із Закону України «Про захист прав споживачів» деяких прогресивних положень, наприклад статті 11 «Гарантований рівень споживання». Згідно з цією статтею гарантований рівень споживання забезпечувався стимулюванням виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг, запровадженням у разі необхідності нормованого розподілу товарів, якщо немає гарантій їх вільного придбання кожним споживачем, запровадженням компенсаційних виплат, різних видів допомоги і пільг громадянам. Саме такі положення містить Резолюція № 39/248 Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи щодо захисту інтересів споживачів» прийнята 9 квітня 1985 році та переглянута у 1999-му.

Нагадаємо, як міжнародні документи так і директиви ЄС покликані сприяти активній політиці урядів цих країн щодо захисту інтересів споживачів. Україна, як асоційований член ЄС, повинна врахувати такі рекомендації в своєму законодавстві.

Проблеми визначення правового становища товарної біржі

Борцевич П.С., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук,

Однією з проблем правового регулювання діяльності товарних бірж є невизначеність місця бірж серед інших організаційно-правових форм юридичних осіб, що не дає змогу цій організації забезпечувати захист своїх прав в повному обсязі. Питання організаційно-правової форми товарної біржі залишається відкритим. Ще з прийняттям Закону «Про товарну біржу» в 1991 році, законодавець так і не прописав в законі норму, яка б чітко врегулювала це питання.

Відповідно до положень чинного законодавства України товарна біржа є некомерційною організацією. Статтею 53 Господарського Кодексу України визначено, що некомерційна господарська діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання на основі права власності або права оперативного управління в організаційних формах, обумовлених власником або відповідним органом управління або органом місцевого самоврядування з урахуванням вимог, передбачених дійсним кодексом й іншими законами.

Господарський Кодекс України використовує щодо товарної біржі такі терміни як «спеціально утворена господарська організація» (ст. 278) і «особливий суб'єкт господарювання» (ст. 279), а Закон України «Про товарну біржу» встановлює, що товарна біржа є організацією.

Таким чином, товарна біржа як господарська організація, що має статус юридичної особи, створюється відповідно до положень Цивільного Кодексу України. Згідно з статтею 80 Цивільного Кодексу України будь-яка юридична особа є організацією, створеною й зареєстрованою у встановленому порядку. У свою чергу положеннями статті 83 Цивільного Кодексу України передбачено, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ й в інших формах, установлених законом. При цьому кодекс не містить вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб. Так, товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві.

Товариства діляться на підприємницькі й непідприємницькі. Зокрема, згідно статті 85 Цивільного Кодексу України непідприємницьким товариством є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для наступного розподілу між учасниками. Відмінною ознакою товарної біржі від інших юридичних осіб є мета її діяльності – організація торгівлі. Але така ознака не може стати підставою для виділення товарної біржі як окремої організаційно-правової форми.

З огляду на основні положення чинного законодавства України, можна зробити висновок, що товарна біржа, як некомерційна господарська організація, повинна створюватися у формі непідприємницького товариства – споживчого кооперативу, об'єднання громадян тощо.

З метою врегулювання цього питання Кабінет Міністрів України підготував законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про товарну біржу» та деяких інших законодавчих актів України» від 08 жовтня 2012 №11304, у якому пропонується викласти Закон України «Про товарну біржу» в новій редакції. Відповідно до проекту нова назва закону – «Про державне регулювання товарного біржового ринку». У новій редакції передбачається врегулювання питання про організаційно-правову форму товарної біржі. У статті 3 зазначається, що товарна біржа утворюється юридичними особами - резидентами та діє в організаційно-правовій формі акціонерного товариства.

Така організаційно-правова форма товарної біржі вимагає впровадження відповідних змін на рівні спеціального законодавства, що дозволить усунути наявні в законодавстві протиріччя й недоліки, а також привести норми Закону «Про товарну біржу» у відповідність із вимогами Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України.

Деякі практичні аспекти перегляду рішення Вищого Господарського Суду Верховним Судом України

Пономарьова Т.С., старший викладач кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПП НАВС

Правом на подання такої заяви користуються виключно сторони, треті особи і прокурор. Форма заяви, загальні правила щодо її викладення і підписання є аналогічними з тими, що розглядалися вище.

Треба зауважити, що вказана заява подається до Верховного суду України через Вищий господарський суд України і виключно за наявності таких підстав:

1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Додатково стаття 111(18) ГПК встановлює, що у заяві про перегляд судових рішень господарських судів зазначаються:

1) найменування суду, до якого подається заява;

2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб), а також їхні номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти, якщо такі є;

3) конкретні різні за змістом судові рішення, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах;

4) обґрунтування необхідності перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, якщо заява подана на підставі, встановленій пунктом 2 частини першої статті 111-16 цього Кодексу;

5) вимоги особи, яка подає заяву;

6) у разі необхідності - клопотання;

7) перелік матеріалів, які додаються до заяви.

Відповідно до статті 111 (19) ГПК таким документами є:

1) копії заяви відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі;

2) копії судових рішень, про перегляд яких подано заяву;

3) копії різних за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах;

4) копія рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, або клопотання особи про витребування копії такого рішення в органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи, якщо її немає у розпорядженні особи, яка подала заяву, - у разі подання заяви про перегляд судових рішень з підстави, передбаченої пунктом 2 частини першої статті 111-16 цього Кодексу.

5) документ про сплату судового збору (крім випадку подання заяви на підставі, встановленій пунктом 2 статті 111-16 цього Кодексу)

б) підтвердження повноважень особи, яка підписала і подає заяву.

Як бачимо, кодекс не вимагає надання підтвердження направлення копії скарги іншій стороні, а вимагає надавати такі копії в якості додатків до заяви.

Основним завданням скаржника у даному випадку є пошук підстав для оскарження у ВСУ. І якщо підстава встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом не викликає особливих запитань, то застосування іншої підстави – неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, внаслідок чого ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах – може призводити до ряду помилок при поданні заяви.

Розглянемо на прикладі найпоширенішу помилку. Так, сторона, проти якої судами попередніх інстанцій було винесене рішення про стягнення певної суми, знаходить у державному реєстрі судових рішень Постанову ВГСУ по аналогічній справі, в якій суд скасовує рішення місцевого господарського суду і постанову апеляційного господарського суду і вирішує направити справу на повторний розгляд до суду I інстанції. Тобто, на відміну від першої справи, у другій суд касаційної інстанції не відхилив касаційну скаргу, тому склалася ситуація, коли ухвалено різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах. Керуючись цим, заявник подає заяву про перегляд рішень Верховним судом України з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права. Помилка полягає в наступному. При передачі справи на повторний розгляд до суду I інстанції, наперед не відомо, яке рішення у цій справі буде остаточним і чи буде воно відрізнятися від тих рішень, які оскаржує наш заявник. Тобто, по-суті справа з аналогічними правовідносинами не є вирішеною, тому не можна стверджувати, що судом були чи не були порушені норми матеріального права. Тому задля того, щоб у сторони виникло право на оскарження у цьому випадку по аналогічній справі рішення має бути не тільки протилежним, а й таким, що вступило у законну силу.

Цивільно-правові проблеми, що можуть виникнути при оголошенні фізичної особи, яка пропала безвісти в зв'язку з проведенням АТО, померлою

Бірюков І.А., професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, професор

Тривала відсутність фізичної особи – учасниці цивільних правовідносин у місті її постійного перебування і відсутність відомостей щодо місця її перебування тягне за собою юридичну невизначеність, що негативно впливає на права як самого відсутнього, так і інших учасників правовідносин. Цивільні права відсутнього залишаються без охорони, може бути завдана шкода його майну, порушені його особисті права чи права, пов'язані з його інтелектуальною діяльністю. Кредитори безвісно відсутнього не мають можливості своєчасно одержати від нього належні їм борги; особи, які знаходяться на утриманні безвісно відсутнього, не мають можливості звернутися за призначенням допомоги, оскільки вважаються такими, що мають годувальника. Можуть наступати й інші негативні наслідки.

Одним із способів усунення такої невизначеності є інститут оголошення фізичної особи померлою. Ст. 46 ЦК України визначає загальну підставу оголошення особи померлою і перераховує декілька спеціальних підстав.

Загальна підстава має місце тоді, коли безвісна відсутність особи не пов'язана з певними обставинами її зникнення. У такому разі суд може оголосити особу померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років.

Спеціальні підстави враховуються у випадках, коли особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю, або дають підстави припускати її загибель від певного нещасного випадку. В залежності від природи таких випадків термін три роки скорочується до шести місяців, а за певних умов він може становити один місяць.

Певні особливості мають випадки, коли особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями. За таких обставин вона може бути оголошена померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. Суду надано також право оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Більш докладно зупинимося на проблемах, які можуть виникнути при оголошенні судом фізичної особи померлою у зв'язку з воєнними діями, бо саме це питання винесене в заголовок доповіді.

В сучасних умовах актуальною є проблема визначення правового статусу осіб, які безвісти пропали у зоні проведення Антитерористичної операції (АТО). А те, що такі проблеми виникнуть, підтверджують, зокрема, дані Всеукраїнського центру полонених і зниклих безвісти воїнів

АТО. Так, за короткий строк ним було напрацьовано базу полонених і зниклих безвісти, у якій понад півтори тисячі імен [1]. Якщо ж врахувати пропавших безвісти жителів Донецької і Луганської області, то зазначена кількість зниклих безвісти збільшиться у рази.

Ускладнить вирішення справ про оголошення померлими осіб, що зникли безвісти під час проведення АТО, те, що військовий конфлікт, який відбувається на сході України, офіційно не визнається воєнними діями і не має чітко визначених часових меж. Адже воєнні дії матимуть місце у тих випадках, коли будуть діяти закони про військовий і надзвичайний стан. А те, що Кабінет Міністрів України у змінах до Порядку залучення працездатних осіб до суспільно-корисних робіт застосовує поняття «воєнний час» [2] не надає судам права виносити рішення про оголошення померлими осіб, що зникли у зв'язку з проведенням АТО, посилаючись на ч. 2 ст. 46 ЦК.

На нашу думку, є декілька шляхів розв'язання цієї проблеми. Один з них не вимагає зміни чинного законодавства і проявляється у тому, що при вирішенні справи про оголошення особи померлою у зв'язку з проведенням АТО, застосовувати одну з спеціальних підстав, передбачених ч. 1 ст. 46 ЦК, а саме визнавати особу як таку, що пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю. До таких обставин можна віднести дії непереборної сили, якими вважають і надзвичайні суспільні явища, пов'язані із застосуванням зброї. У таких випадках непотрібно буде доводити наявність воєнного стану і визначати часову межі початку і закінчення воєнних дій, а лише враховувати час відсутності відомостей про місце її знаходження у постійному місці проживання – шість місяців.

Водночас, слід зазначити, що за своїми негативними наслідками події у зоні АТО є вельми схожими на воєнні дії, і строк відсутності особи у шість місяців без визначення часових меж її початку і закінчення, може виявитися занадто коротким для встановлення місця перебування відсутнього. Це неминуче потягне у майбутньому масове скасування судових рішень у разі з'явлення особи, яка була оголошена померлою або одержання відомостей про її місце знаходження.

Інший шлях вирішення цієї проблеми – внести зміни до ч. 2 ст. 46 ЦК України, сформулювавши її наступним чином: «Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями або проведенням Антитерористичної операції (АТО), може бути оголошена померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій або дій, пов'язаних з АТО...» (далі за текстом).

Запропоновані доповнення дадуть можливість визначити часові межі дій АТО, з врахуванням яких суди зможуть вирішувати справи про оголошення осіб померлими у зв'язку з проведенням АТО. В будь-якому разі викладене з очевидністю свідчить про потребу знаходити цивільно-правові засоби для відповіді на ті виклики, які ставить життя.

Список використаних джерел:

1. Голос України, 2014, 20 вересня.
2. Голос України, 2013, 25 вересня

Встановлення моменту припинення режиму окремого проживання подружжя

Ісвіня О.В., професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Однією із новел прийнятого 10 січня 2002 року Сімейного кодексу України стало запровадження інституту встановлення режиму окремого проживання подружжя. Відповідно до статті 119 «Встановлення режиму окремого проживання подружжя» за заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

Кажучи про правові наслідки встановлення режиму окремого проживання необхідно також зупинитися на питанні визначення моменту встановлення та припинення цього режиму. Оскільки режим окремого проживання встановлюється виключно судом, то з моментом встановлення проблем не виникає – він пов'язується з набранням рішенням суду законної сили. Щодо моменту припинення режиму окремого проживання, то тут однозначності немає: частина 2 статті 119 СК встановлює, що режим окремого проживання припиняється у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя. Водночас, з врахуванням того, що режим окремого проживання має серйозні правові наслідки, то й до моменту його припинення законодавцю слід було б поставитися більш відповідально.

У юридичній літературі існує позиція згідно з якою, оскільки режим окремого проживання встановлюється в судовому порядку, то й припинятися він має також лише в судовому порядку [1, с. 10]. З одного боку дійсно немає сенсу перенавантажувати суд черговою «безспірною» справою у разі, якщо подружжя налагодили відносини та поновили сімейні відносини. Крім того, в законі йдеться про заяву лише одного з подружжя, отже припинення судом режиму окремого проживання на підставі спільної заяви подружжя взагалі не передбачено.

Так саме спірною вбачається думка стосовно можливості встановлення режиму окремого проживання подружжя на певний строк [2, с. 134]. З одного боку закон ані передбачає, ані заперечує такої можливості. Дійсно, як показує аналіз судової практики, подружжя часто звертаються з заявою (позовом) про встановлення режиму окремого проживання у зв'язку з виїздом одного з них на роботу за кордон, і судами приймається позитивне рішення. У даному випадку часто строк відсутності одного подружжя у постійному місці проживання можна визначити більш-менш чітко. Водночас не слід забувати, що встановлення режиму окремого проживання, і на це окремо зверталася увага Пленумом Верховного Суду України [4], не має ставати формальним засобом вирішення спірних майнових питань, тоді як у даному випадку це буде скоріше так. Подібна ситуація виникає і в разі встановлення режиму окремого проживання коли

в провадженні суду вже знаходиться заява (позов) про розірвання шлюбу. Але в даному випадку, по-перше, встановлення строку дії режиму окремого проживання навряд чи є доцільним, оскільки, по-перше, в разі наступного розірвання шлюбу проблему буде вирішено автоматично, а, по-друге, враховуючи, що керуючись статтею 111 СК суд може встановити подружжю строк для примирення і, таким чином, якщо строк режиму окремого проживання сплине раніше, то це знов створить правову невизначеність, якої сторони намагалися уникнути завдяки його встановленню. Проте все ж такі найчастіше подружжя звертаються до суду для встановлення режиму окремого проживання за наявності внутрішньо сімейних конфліктів, а в цьому випадку передбачити час, що знадобиться подружжю для примирення визначити просто неможливо.

Проте необхідність забезпечення фіксації моменту поновлення подружжям спільного проживання не викликає сумнівів. Щодо можливостей діючого законодавства України, то відповідно до п. 11 ч. 1 статті 34 Закону України «Про нотаріат» до нотаріальних дій, що вчиняються нотаріусом, належить засвідчення справжності підпису на документах. Саме цей спосіб фактично є сьогодні єдиним, крім судового, засобом фіксації моменту припинення режиму спільного проживання подружжя.

Іншим можливим варіантом вирішення вказаної проблеми могло б стати внесення змін до законодавства щодо реєстрації факту встановлення режиму окремого проживання та його припинення в органах реєстрації актів цивільного стану. Причому якщо реєстрація факту встановлення відбувається на підставі рішення суду, то реєстрація факту припинення може здійснюватись на підставі спільної заяви подружжя.

Щодо зарубіжного досвіду, то реєстрація факту припинення окремого проживання, а також участь нотаріуса у процедурі припинення режиму окремого проживання подружжя передбачається, наприклад, статтею 1140 Цивільного процесуального кодексу Франції [3], яка встановлює, що заява про відновлення спільного проживання заноситься на поля акту про реєстрацію шлюбу, а також акту про народження кожного з подружжя. Такий саме запис робиться за ініціативою нотаріуса, який склав акт про відновлення подружжям спільного проживання.

Список використаних джерел:

1. Калітенко О. М. Окремі новели з питань припинення шлюбу (за новим Сімейним кодексом України) / О. М. Калітенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – №2. – С.10

2. Німак М. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних відносин / М. Німак // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2009. – Вип. 49. – С. 134

3. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / Пер. с франц. В. Захватаев / Предисловие : А. Довгерт, В. Захватаев / Отв. Ред. А. Довгерт. – К. : Истина, 2004. – С. 270

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

Питання відшкодування моральної шкоди в цивільному праві

Плахотнюк Н.В., професор кафедри цивільно-правових дисциплін
ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Кравець М.В., студент магістратури НАВС

Право на відшкодування моральної шкоди належить до гарантованих Конституцією України прав. Згідно з її положеннями, кожен має право на відшкодування моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, актами і діями, що визнані не конституційними. Детальна регламентація підстав, умов, порядку та розмірів відшкодування моральної шкоди міститься також в актах цивільного, трудового, земельного та іншого законодавства. Можливість відшкодування моральної шкоди передбачена рядом статей Цивільного кодексу України.

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 травня 1995 р. № 4 визначає моральну шкоду як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Право на компенсацію моральної шкоди являє собою можливість людини, якій заподіяно таку шкоду внаслідок порушення її природних прав і свобод, вимагати від порушника виконання його обов'язку вчинити певні дії, спрямовані на усунення або послаблення у неї негативних психічних станів та процесів, викликаних приниженням її гідності внаслідок цього порушення; а також її можливість звернутись у разі потреби, до компетентних державних чи міжнародних органів за примусовим забезпеченням виконання зазначеного обов'язку.

Відшкодування моральної шкоди є одним із прикладів застосування механізму цивільно-правової відповідальності, що вимагає наявності усіх чотирьох умов настання цивільної відповідальності, до яких належать протиправність порушення належного потерпілому права, власне завдана шкода та її причинно-наслідковий зв'язок з поведінкою правопорушника, а також вина останнього. ЦК вказує умови, за яких моральна шкода підлягає відшкодуванню незалежно від вини суб'єкта, що її завдала: якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи; якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт. Цей список не є вичерпним. Зокрема, згідно Закону України «Про об'єкти підвищеної безпеки» від 18 січня 2001 р. «шкода (у тому числі моральна), заподіяна фізичним чи юридичним особам внаслідок аварії, що сталася на об'єкті підвищеної безпеки, незалежно від вини суб'єкта господарювання, у власності або у використанні якого перебуває об'єкт

підвищеної небезпеки, відшкодовується суб'єктом господарської діяльності цим особам у повному обсязі, крім випадків, коли аварія виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого».

Протиправність також може бути виключена з переліку зазначених загальних умов цивільно-правової відповідальності, наприклад, у разі завдання моральної шкоди у стані крайньої необхідності, якщо суд дійде висновку про справедливість стягнення відповідної компенсації, а також у спеціально передбачених законом випадках заподіяння моральної шкоди при виконанні особою покладених на неї публічно-правових обов'язків.

Об'єктом відшкодування моральної шкоди як міри цивільно-правової відповідальності є особисті нематеріальні блага та морально-правові імперативи добросовісності, розумності та справедливості, на захист яких, націлений інститут відшкодування моральної шкоди, і які є звернутими одночасно до порушника, потерпілого і суду.

У зв'язку з відсутністю природної залежності між немайновим об'єктом правового захисту і майновим характером компенсації, яка присуджується потерпілому в разі порушення належних йому особистих немайнових благ, актуальною є проблема визначення критеріїв розміру відповідальності за вчинення таких правопорушень. Згідно ЦК України моральна шкода відшкодовується грошима, майном або в інший спосіб. Щоб призначити справедливе відшкодування, сторони чи суд повинні оцінити адекватність майнового блага завданій моральній шкоді, для чого необхідно здійснити грошову оцінку відповідного майнового блага та моральної шкоди. Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більш, аніж достатнім для розумного задоволення потреб потерпілої особи і, що важливо, не повинен призводити до її збагачення. Він визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, а також з урахуванням інших обставин. При визначенні розміру відшкодування мають враховуватися вимоги розумності і справедливості. Отже, можна зробити висновок, що універсальної формули розрахунку розміру компенсації моральної шкоди не існує. На це впливає й те, що неможливо добитися єдиної практики з визначення розміру грошової компенсації з відшкодування заподіяної моральної шкоди через унікальність обставин кожної конкретної справи. Втім, принцип розумності і справедливості можна трактувати як те, що розмір компенсації при аналогічних обставинах не повинен суттєво відрізнятись.

Мінімальний розмір компенсації за моральну шкоду передбачається Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду» від 1 грудня 1994 р., за яким відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством і судом проводиться виходячи з розміру, який є не меншим одного розміру мінімальної заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом. Законом України «Про загальнообов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 р. передбачений максимальний розмір страхової виплати за моральну шкоду - 200 розмірів

мінімальних заробітних плат. Слід вказати, що Конституційний Суд України дійшов висновку про відповідність цієї норми Конституції й законам України. Однак у своїй окремій думці суддя Конституційного Суду України П. М. Ткачук зазначає, що «...такий висновок може призвести до дискримінації працівників у випадку відшкодування їм моральної шкоди, заподіяної умовами виробництва. Частиною 3 ст. 34 Закону сума страхової виплати за моральну шкоду не може перевищувати 200 мінімальних заробітних плат, тоді як ЦК України розмір грошового відшкодування не обмежений. При цьому таку дискримінацію можуть відчувати саме застраховані працівники».

Теоретично, в судових рішеннях обов'язково повинні наводитися мотиви визначення розміру моральної шкоди, але вони, на жаль нерідко відсутні. Адже зважаючи на суб'єктивність критеріїв розумності та справедливості, навряд чи реально стверджувати, про правильність чи помилковість таких мотивів у разі їх наведення. Важливим також є те, що розмір моральної шкоди не залежить від розміру відшкодування матеріальної шкоди та чи була вона відшкодована, хоча ці обставини можуть братися до уваги, внаслідок чого розмір відшкодування моральної шкоди може бути зменшено, враховуючи також ступінь вини потерпілого та матеріальне становище відповідача.

Крім того, на окрему увагу заслуговує визначення різниці між моральною та фізичною шкодою, остання з яких також віднесена законодавцем до поняття «моральна шкода». Заподіяні моральна та фізична шкода відбиваються у різних сферах людської життєдіяльності: відповідно, ідеальної (духовної) та матеріальної (тілесної), що потребують відмінних принципів оцінки заподіяної шкоди та її компенсації, тобто вони не можуть бути однаковими. Оскільки фізичні страждання викликаються фізичною шкодою, що заподіюється у матеріальній сфері, вони підлягають набагато об'єктивнішій оцінці, тобто за своїм змістом компенсація фізичних страждань може наближатися до відшкодування. Моральні страждання на відміну від матеріальних не можуть бути оцінені з позицій настільки узагальнених, як фізичні, для того, щоб вони могли бути компенсовані виходячи із засад розумності, вираженості та справедливості, необхідне ретельне і всебічне вивчення обставин заподіяння шкоди, особистості заподіювача шкоди й особи яка зазнала страждань, тобто важливо максимально індивідуалізувати підхід до оцінки моральних страждань.

Необхідність відокремлення моральних страждань від фізичних як самостійних видів шкоди - моральної і фізичної викликана також тим, що порушення такого немайнового права як гідність особистості неодмінно викликає порушення гарантованих Конституцією прав і свобод особи. Будь-яке правопорушення, в тому числі й те, в результаті якого не заподіяно фізичної шкоди, обов'язково супроводжується моральними стражданнями особи щодо якої це правопорушення було вчинене, тобто слід говорити про «презумпцію моральних страждань».

Отже, можна зробити висновок, що чинне законодавство не містить методики обчислення моральної шкоди. На думку багатьох учених для визначення розміру морального відшкодування шкоди потрібні спеціальні знання, оскільки кожен випадок має свої особливості. Найбільш відомими

методиками розрахунку розміру моральної шкоди є методики вітчизняної вченої О. Штефан та російського дослідника О. Ерделевського. Так, методика Ерделевського ґрунтується на: а) резюмуванні моральної шкоди – страждань які повинні відчувати «середня «нормально» реагуюча на протиправну щодо неї поведінку людина (на сьогодні основний метод в РФ); б) визначення базисного рівня компенсації за страждання, спричинені заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю якої приймається в розмірі 720 мінімальних розмірів заробітної платні; в) розробленій шкалі співвідношень розмірів компенсації моральної шкоди на основі співвідношень максимальних санкцій Кримінального кодексу, що передбачають відповідальність за посягання на аналогічні права людини; г) розробленій формулі, за допомогою якої можна визначити розмір компенсації та яка враховує критерії, що повинен брати до уваги суд при вирішенні відповідного питання.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що, незважаючи на те, що інститут відшкодування моральної шкоди, завданої особі, належить до відносно нових інститутів цивільно-правової відповідальності, розвиток його напряму залежить від правової культури населення, ознайомлення його зі своїми основними правами та свободами, а також правовими механізмами їх захисту.

Щодо поняття боргових цінних паперів

Бірюков В.І., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Цінні папери є правовою категорією, яка включає в себе значну кількість видів та груп. Критерієм, який лежить в основі виділення боргових цінних паперів з інших груп є характер прав, які закріплюються в документі. За цим критерієм разом з борговими також традиційно виділяють пайові та товаророзпорядчі (речово-правові) цінні папери [1, с. 35; 2, с. 18]. Крім того, відповідно до ч. 5 ст. 3 Закону «Про цінні папери і фондовий ринок» можуть існувати також приватизаційні, іпотечні та похідні цінні папери.

Згідно з абз. 1 п. 2 ч. 5 ст. 3 вказаного закону борговими цінними паперами є цінні папери, що посвідчують відносини позики (тут і далі виділено мною – В. Б.) і передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання. Аналогічне визначення боргових цінних паперів закріплене у п. 2 ч. 1 ст. 195 ЦК.

У зв'язку з цим виникає логічне запитання, чи може скластись ситуація, коли за договором позики передбачається можливість передати товари чи надати послугу. Для відповіді на це запитання спочатку з'ясуємо які існують види боргових паперів і які з них надають вказані вище повноваження.

Згідно з чинним законодавством до категорії боргових цінних паперів належать: а) облигації різних видів, казначейські зобов'язання України, ощадні (депозитні) сертифікати та векселі. Відповідно до свого змісту усі

вказані цінні папери, крім облігацій підприємств, надають можливість їхньому власникові отримати виключно грошові кошти, в тому числі дохід за ними.

Натомість, відповідно до ст. 7 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» підприємства можуть випускати як грошові, так і цільові облігації. Згідно з абз. 3 ч. 3 ст. 7 вказаного закону, цільовими облігаціями є облігації, виконання зобов'язань за якими здійснюється шляхом передачі товарів та/або надання послуг, а також шляхом сплати коштів власнику таких облігацій. Як видно з вказаної норми, лише цільові облігації з поміж інших видів боргових цінних паперів, за чинним законодавством можуть надавати право на отримання товарів чи послуг.

Легальне поняття договору позики закріплене у ч. 1 ст. 1046 ЦК, згідно якої за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості. Таким чином, за договором позики позикодавець має право вимагати повернення предмету позики та сплати відсотків, а позичальник має відповідний обов'язок. [3, с. 182]

Виходячи з такого розуміння договору позики, цільові облігації підприємств не можуть засвідчувати відносини позики, оскільки передбачають передачу товару взамін на отримання коштів, а це суперечить змісту зобов'язання з договору позики. Так само, відносини позики не можуть виникати при наданні послуг.

Слід також зазначити, що векселі передбачають сплату коштів його пред'явникові, вони не завжди посвідчують відносини позики в розумінні договору позики. Виходячи з того, що вексель може бути виданий в якості оплати товарів чи послуг, він в таких випадках не посвідчує відносини позики. Більш того, у випадку укладення договору позики і видачі позичальником векселя позикодавцеві не можна говорити про те, що вексель посвідчує відносини позики. Це пов'язано з абстрактністю векселя, під якою мається на увазі його незалежність від зобов'язання, що було підставою його видачі. Тобто, вексельне зобов'язання для векселедавця і векселедержателя не пов'язане з тим, на підставі якого воно видане. Виходячи з цього, не зовсім коректно називати вексельне зобов'язання таким, що посвідчує відносини позики.

Таким чином, визначення поняття боргових цінних паперів, закріплені у законодавстві є недосконалими, оскільки містять вказані вище суперечності. Враховуючи викладене, боргові цінні папери можна визначити як цінні папери, що передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до умов зобов'язання. У зв'язку з цим пропонується внести відповідні зміни до п. 2 ч. 1 ст. 195 ЦК та абз. 1 п. 2 ч. 5 Закону «Про цінні папери і фондовий ринок», в яких закріпити, запропоноване вище визначення боргових цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Агарков М. М. Основы банковского права. Курс лекций. Учение о ценных бумагах. Научное исследование / Агарков М. М. – [2-е изд.]. – М. : БЕК, 1994. – 350 с.

2. Romanowski M. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Komentarz / Romanowski M. : [2-e wyd.]. – Warszawa : С.Н.ВЕСК, 2003. – 1028 s.

3. Цивільне право України. Академічний курс : підруч. : [у 2-х т.]. ; за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 2. Особлива частина. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 408 с.

Цивільно-правовий режим фонду фінансування будівництва як об'єкта цивільних прав

Загорняк Н.Б., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат економічних наук

На сьогодні у сфері задоволення житлової потреби з залученням в управління коштів фізичних та юридичних осіб, як довіритель ФФБ, відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [1] (надалі – Закон № 978-IV), особливої актуальності набувають завдання держави зі створення умов для безпечного та прозорого залучення коштів довіритель до ФФБ, функціонування ФФБ у чіткій відповідності меті їх створення, а також налагодження ефективного контролю за діяльністю всіх учасників процесу. Вважаємо, що під використанням коштів ФФБ не за цільовим призначенням слід розуміти спрямування коштів на цілі (напрями), що не відповідають встановленим Правилами ФФБ, а також на попередню оплату і авансування ще невиконаної роботи або її окремих етапів.

Забезпечити використання коштів ФФБ виключно за цільовим призначенням дозволить застосування цивільно-правового режиму ФФБ, яким буде встановлено обов'язковість відкриття для ФФБ спеціального банківського рахунку ескроу. У такому разі перерахування коштів забудовнику стане можливим виключно у розмірах, передбачених графіком фінансування будівництва, за умови документального підтвердження належного виконання відповідного обсягу будівельних робіт. Для цього пропонується:

- викласти ч. 10 ст. 11 Закону № 978-IV у такій редакції: «Управитель для обліку та блокування грошових коштів, отриманих від довіритель, що підлягають перерахуванню забудовнику для фінансування будівництва за умови виникнення підстав, передбачених Правилами ФФБ, згідно напрямом використання коштів ФФБ, внесеним до графіку фінансування будівництва об'єкта, визначеного договором про участь у ФФБ (надалі – графік фінансування будівництва об'єкта), відкриває спеціальний рахунок ескроу (надалі – рахунок ескроу ФФБ). Договір рахунку ескроу, відкритому для ФФБ, укладається між банком, який виступає ескроу-агентом, управителем ФФБ, який виступає депонентом, та забудовником, який виступає бенефіціаром. Договір рахунку ескроу, відкритого для ФФБ, має обов'язково містити перелік підстав, за умов виникнення яких ескроу-агент зобов'язується перерахувати бенефіціару кошти, із зазначенням розміру суми окремо для кожної з підстав відповідно до графіку фінансування будівництва об'єкта, що є його невід'ємною частиною. Банк-управитель відкриває рахунки ФФБ у своєму балансі»;

- викласти ч. 11 ст. 11 Закону № 978-IV у такій редакції: «Управитель, який не є банківською установою, відкриває в обраному ним банку для

обліку та блокування грошових коштів, отриманих від довірительів, що підлягають перерахуванню забудовнику для фінансування будівництва, на своє ім'я окремих спеціальний рахунок ескроу (рахунок ФФБ)»;

- доповнити ст. 16 Закону № 978-IV ч. 13 такого змісту: «Управитель ФФБ та забудовник не мають права розпоряджатися коштами, що не є оперативним резервом і знаходяться на рахунок ФФБ, за винятком випадків, визначених цією статтею. При виникненні передбачених Правилами ФФБ підстав, згідно напрямом використання коштів ФФБ, внесеним до графіку фінансування будівництва об'єкта, управитель ФФБ протягом 10 днів, якщо інший строк не встановлено договором будівництва житла, зобов'язаний перерахувати забудовнику суму у розмірі, який відповідає вартості виконаної роботи або окремих її етапів, за умови що роботу виконано належним чином і у погоджений строк, або за згодою управителя ФФБ – достроково»;

- доповнити Главу 72 Цивільного кодексу України [2] параграфом 2 «Рахунок ескроу» із статтями 1076-1 «Договір рахунку ескроу» та 1076-2 «Обмеження розпорядження коштами та використання рахунку ескроу».

Вважаємо, що контроль належного виконання зобов'язання забудовником має здійснюватись юридичними особами, одним з видів діяльності яких є здійснення технічного нагляду. Для цього пропонується доповнити ст. 18 Закону № 978-IV ч. 5 такого змісту: «Підтвердження настання обставин, що є підставою для перерахування забудовнику коштів ФФБ, крім оперативного резерву, можуть здійснювати юридичні особи, одним з видів діяльності яких є здійснення технічного нагляду, та які мають ліцензію на провадження робіт з технічного огляду й оцінки стану будівельних конструкцій будівель, споруд та інженерних мереж і уклали договір з управителем ФФБ. Особа, яка безпосередньо здійснює перевірку відповідності обсягів та якості виконаних будівельно-монтажних робіт поданий забудовником для оплати звітній та проектно-кошторисній документації, повинна мати виданий відповідно до законодавства архітектурно-будівельною атестаційною комісією кваліфікаційний сертифікат. Не допускається здійснення підтвердження відповідності обсягів та якості виконаних будівельно-монтажних робіт поданий забудовником для оплати звітній документації та проектно-кошторисній документації особами, які працюють у проектних і будівельних організаціях, що виконують роботи на підконтрольному об'єкті архітектури, та у організаціях, що виконують технічний нагляд за договором, укладеним із забудовником, або виконують функції забудовника за договором будівництва житла, укладеного із управителем ФФБ, за рахунок коштів якого фінансується будівництво підконтрольного об'єкта архітектури. Перевірка відповідності поданий забудовником для оплати звітній документації обсягам та якості виконаних будівельно-монтажних робіт й інформування виконавцем про результати перевірки управителя ФФБ оформлюється актом, підписаним обома сторонами».

Список використаних джерел:

1. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19 червня 2003 року № 978-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 30. - Ст. 1525.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11 (28.03.2003). - Ст. 461.

Заповіт подружжя – новела цивільного законодавства України

Немченко С.С., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ст. 1233 Цивільного Кодексу - заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, а тому кілька осіб скласти єдиного заповіту не можуть [1]. Проте існує виняток - заповіт може складати подружжя відносно майна, що належить йому на праві спільної сумісної власності.

Можливість укладення такого заповіту є нововведенням Цивільного кодексу України, який вступив у дію 16 січня 2003, до того часу цей заповіт був невідомий цивільному законодавству нашої країни. Перевагою заповіту подружжя, на думку З.В. Ромовської є те, що:

1) майно, яке було спільною сумісною власністю, спадкується тією особою, яка була обрана за домовленістю подружжя;

2) той з подружжя, який пережив, продовжує жити у звичному для нього майновому середовищі.

Причини, які спонукали законодавця впровадити заповіт подружжя у систему сучасного цивільного законодавства, важко до кінця зрозуміти, і ставлення науковців та правників до впровадження заповіту подружжя не є однозначним. Деякі фахівці критикували цю норму. Зокрема, на думку Т.П. Коваленко, спільний заповіт подружжя не тільки не створює якихось зручностей, переваг порівняно з укладенням кожним із подружжя окремого заповіту, а навпаки, він може стати підставою для неабияких життєвих ускладнень [2].

Проте неузгодженості виникають не тільки з визначення сутності заповіту подружжя, а й при складанні та виконанні такого документа.

Детальний аналіз положень цивільного законодавства України щодо заповіту подружжя приводить до висновку, що, в цілому, цю новелу Цивільного законодавства України, навряд чи можна назвати вдалою за наступних підстав:

1. Зазвичай, подружжя володіє не лише спільним сумісним майном, а й певним майном, яке належить йому на праві приватної власності. Так, правовий режим роздільності майна поширюється на майно, набуте в порядку дарування, спадкування, на особисті кошти, речі індивідуального користування. Роздільною приватною власністю дружини (чоловіка) є страхові суми, одержані ними за обов'язковим або добровільним страхуванням тощо. До роздільного майна подружжя можуть входити і майнові обов'язки дружини, чоловіка, наприклад, обов'язок відшкодування майнової шкоди або сплати особистого боргу.

Таким чином, спільний заповіт подружжя не охоплює всього належного на праві власності майна, тому кожен із подружжя повинен скласти ще й заповіт, в якому визначити долю такого майна на випадок своєї смерті. За таких обставин складання спільного заповіту не лише пов'язане із зайвими витратами, а й взагалі позбавлено сенсу.

2. У ст. 1243 Цивільного Кодексу, яка передбачає складання спільного заповіту подружжям, порушує принцип відкликання (скасування)

заповіту, що не може вважатися допустимим. Особа, на користь якої складено заповіт, після смерті одного з подружжя може поводитися негідно (але в межах закону, що не дозволить усунути її від спадщини за заповітом), але чинне законодавство позбавляє заповідача, який ще живий, в цьому випадку скасувати заповіт, оскільки заповіт подружжя може бути скасований одним з подружжя лише за життя обох з подружжя.

3. Конструкція статті 1243 Цивільного кодексу України передбачає, що після смерті одного із подружжя частка у праві спільної сумісної власності переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті. Після смерті останнього подружжя право на спадкування набувають особи, визначені подружжям у заповіті. За умови складення спільного заповіту інше подружжя, яке може пережити загибле подружжя на 20-30 років, вже позбавлено можливості розпорядитися майном, на яке накладено заборону, а при укладенні нового шлюбу і народженні дітей сам факт існування заповіту, який не можна скасувати і який визначив долю майна, стане причиною сімейних непорозумінь і конфліктів.

4. Законодавчо невизначеною залишається доля спадкового майна, на яке було складено спільний заповіт подружжя, після смерті одного з подружжя і накладення на майно заборони, відповідно до вимог ЦК України, якщо особа, яка призначена спадкоємцем у спільному заповіті, також помирає.

5. Законодавець не дає прямої відповіді, які правові наслідки настануть у випадках, коли після смерті одного з подружжя, шлюб буде визнано недійсним. Закріплення в цивільному законодавстві заповіту подружжя дало можливість забезпечити гарантії недоторканості майна зазначеного в заповіті для обох з подружжя, а також для особи, яка вказана заповідачами. Це також сприяє покращенню родинних відносин та зміцненню інституту сім'ї. Але, в той же час, маючи бажання скласти спільний заповіт подружжя має бути достатньо обізнаним і про його недоліки, які ми вказали вище і які, в найближчий час навряд чи будуть усунені. Тому в нотаріальній практиці на сьогоднішній день склалася ситуація, коли заповіти подружжя практично не посвідчуються, а посвідчуються найрізноманітніші заповіти від кожного з подружжя окремо.

Закріплення в цивільному законодавстві заповіту подружжя дало можливість забезпечити гарантії недоторканості майна зазначеного в заповіті для обох з подружжя, а також для особи, яка вказана заповідачами. Але, в той же час, особливістю спільного заповіту є те, що після смерті одного з подружжя цей заповіт змінювати вже не можна. Кожен з подружжя має право відмовитися від спільного заповіту лише за життя обох, при цьому така відмова підлягає нотаріальному посвідченню. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив та нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті подружжя. У разі смерті останнього з подружжя право на спадкування мають особи, визначені подружжям у

заповіті. А заборона відчуження успадкованого майна нотаріусом знімається при одержанні повідомлення про смерть другого з подружжя (на підставі свідочтва органу цивільного стану про смерть). [3]

Отже, заповіт подружжя є конструкцією, яка покликана захищати майнові інтереси того з подружжя, який пережив іншого. Утім, при складанні, виконанні заповіту подружжя на практиці виникають певні ускладнення, тому ці питання потребують подальшого дослідження і належного законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV// Голос України. – 2003 р. - № 45

2. Заповіт подружжя – новела цивільного законодавства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#)

3. Спільний заповіт подружжя. Всі за і проти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://legalaid.in.ua/news_6_29_SPILNIYZAPOVITPODRUJYA\(vsizaiпроти\).html](http://legalaid.in.ua/news_6_29_SPILNIYZAPOVITPODRUJYA(vsizaiпроти).html)

Особливості страхування від нещасних випадків

Залізняк В.А., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук

За організаційною формою добровільне страхування може бути індивідуальним або колективним. Індивідуальне страхування від нещасних випадків передбачає, що страхувальником виступає фізична особа, яка укладає договір страхування стосовно самої себе або іншої фізичної особи. Індивідуальне страхування від нещасних випадків може поширюватися лише на приватне життя або тільки на час виконання застрахованою особою професійних обов'язків, громадської діяльності, а може охоплювати й все це разом. У разі колективного страхування від нещасних випадків сплата страхових внесків здійснюється за рахунок самих страхувальників.

Договори колективного страхування укладаються юридичними особами на користь своїх працівників. Сплата страхових внесків під час проведення такого страхування покладається на роботодавців. Страховик може взяти на себе зобов'язання здійснити страхову виплату у разі завдання шкоди здоров'ю застрахованого або настання його смерті внаслідок нещасного випадку, який стався під час виконання професійних обов'язків, громадської діяльності або в приватному житті.

Як індивідуальне, так і колективне страхування громадян від нещасних випадків може входити до складу таких, наприклад, страхових комплексів, як автотранспортне, авіаційне, морське страхування.

Страхування від нещасних випадків є доволі популярним видом діяльності страховиків на страховому ринку України. Воно може здійснюватися за правилами, які передбачають лише індивідуальне або лише колективне страхування, а також за правилами, що охоплюють ці обидві організаційні форми проведення страхування.

У правилах проведення страхування від нещасних випадків страховики можуть дати визначення основним термінам, які при цьому використовуються. Зокрема, визначаються суб'єкти страхових відносин,

договір страхування, строк його дії, страхова сума, страхова премія, страховий ризик тощо. Індивідуальне страхування від нещасних випадків передбачає, що страхувальником може виступати лише дієздатна особа. Важливе значення має оговорення віку й стану здоров'я застрахованої особи.

Під час укладення договору страхування страхувальник має право призначити вигодонабувача для отримання страхової виплати у разі смерті від нещасного випадку.

Умови страхування передбачають встановлення певних винятків, які дають страховику право не вважати випадок страховим і не здійснювати виплати. Це, наприклад, скоєння застрахованою особою дій, у яких правоохоронними органами встановлено склад злочину; управління застрахованою особою будь-яким транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння або передача нею управління транспортним засобом особі, яка перебуває в такому стані або не має посвідчення водія певної категорії; навмисне завдання застрахованою особою собі тілесних ушкоджень, самогубства або замаху на самогубство тощо. Страховик також не несе відповідальності перед застрахованою особою, якщо нещасний випадок стався під час військових дій, народних заворушень, впливу ядерної енергії тощо.

Договір страхування укладається на основі усної чи письмової заяви страхувальника. У договорі страхування чітко визначаються права й обов'язки сторін страхової угоди. Так, страхувальник має право на отримання страхової суми або її частини; дострокове припинення договору страхування у період його дії, якщо договором це обумовлено; призначення вигодонабувача на випадок смерті застрахованої особи.

На страхувальника договором страхування покладаються певні обов'язки. Зокрема, страхувальник має сплатити страховику премію в розмірі та порядку, визначеними в договорі страхування; повідомити страховику інформацію, що суттєво впливає на зміну ступеня ризику. У разі настання нещасного випадку страхувальник повинен: повідомити про це страховика в письмовій формі впродовж часу обумовленого договором страхування; виконувати призначення лікаря й докласти всіх зусиль для зведення до мінімуму наслідків нещасного випадку.

На сьогоднішній час страхування від нещасних випадків займає незначне, але вже цілком сформоване і помітне місце в структурі страхування в Україні. Даний вид страхування є досить молодюю галуззю страхування порівняно із провідними країнами, де даний вид страхування розвивається протягом кількох століть.

Аналіз сучасного стану страхового ринку України в цілому показав, що його показники зростають, проте вони ще не відповідають рівню розвинених країн. Водночас, український ринок страхових послуг має потенційні можливості для подальшого розвитку за умови динамічного зростання національної економіки, розвиток якої в сучасних умовах гальмується військовими діями на сході України та розвитку конкуренції на ринку, продовження удосконалення нормативно-правової бази та ефективного державного регулювання.

Щодо питання відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої у стані крайньої необхідності

Нємцева А.О., старший консультант Інституту законодавства Верховної Ради України

Крайня необхідність має місце в тих випадках, коли особа заподіює шкоду правоохоронним інтересам для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує їй, чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо за даних обставин відвернути небезпеку іншим шляхом було неможливо.

Відповідно до статті 1171 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) ознаками крайньої необхідності є:

а) завдання шкоди в результаті вчинення певних дій. Тобто поведінка у стані крайньої необхідності завжди є активною;

б) дії у стані крайньої необхідності спрямовані на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам та інтересам іншої фізичної або юридичної особи.

Джерелом небезпеки, які створюють стан крайньої необхідності, можуть бути стихійні лиха (землетруси, повені, сніжні урагани, обвали тощо), агресивні дії диких і домашніх тварин, несправний стан машин та агрегатів, устаткування, фізіологічні та біологічні процеси (голод, спрага, тяжка хвороба) протиправні дії третіх осіб (підпал, заподіяння тяжких тілесних пошкоджень і т.п.

Наприклад, з метою недопущення поширення вогню в сільській місцевості руйнують дерев'яні споруди біля вогнища. У цьому випадку стикаються інтереси, які охороняються законом, особи, якій заподіюють шкоду, із законними інтересами особи, яка їх захищає, заподіюючи шкоду першій особі.

У кримінальному праві заподіяння шкоди у стані крайньої необхідності передбачає відповідальність лише за умови, якщо така шкода є більш значною ніж відвернута.

У цивільному праві це питання вирішується за загальним правилом, шкода заподіяна за таких обставин, відшкодовується особою, яка її заподіяла.

Водночас, особа, яка відшкодувала шкоду, має право пред'явити зворотню вимогу до особи, в інтересах якої вона діяла.

Враховуючи конкретні обставини, суд може покласти обов'язок відшкодування шкоди на:

а) особу, в інтересах якої діяв заподіювач;

б) зобов'язати кожного з них відшкодувати шкоду в певній частці;

в) звільнити цих осіб від відшкодування шкоди повністю;

г) звільнити цих осіб від відшкодування шкоди частково.

Відшкодування моральної шкоди. Російське дореволюційне законодавство не містило норм, які б передбачали можливість відшкодування моральної шкоди. У радянському законодавстві протягом багатьох років також вважалося, що немайна шкода не підлягає відшкодуванню, тому що її неможливо оцінити.

У ЦК України правовому регулюванню питань, пов'язаних із відшкодуванням моральної шкоди, присвячена спеціальна ст. 23 «Відшкодування моральної шкоди».

Під моральною шкодою розуміють моральні і фізичні страждання, які заподіяні громадянину внаслідок посягання на належні йому від народження чи відповідно до закону нематеріальні блага (життя, здоров'я, честь, гідність, ділову репутацію, недоторканність приватного життя тощо).

Моральна шкода може полягати:

- у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

- у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів сім'ї чи близьких родичів (втрата близьких, неможливість продовжувати активне ділове чи громадське життя, розголошення особистої чи сімейної таємниці);

- у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна (порушення права власності, зокрема й інтелектуальної, прав споживача тощо);

- у приниженні честі, гідності та ділової репутації фізичної або юридичної особи.

У судовій практиці як критерії оцінки розміру відшкодування моральної шкоди традиційно враховуються такі фактори:

1) характер правопорушення (вчинення злочину, порушення особистих немайнових прав, порушення прав споживачів, авторського права та ін.);

2) характер страждань потерпілого: а) фізичні (вил тілесного пошкодження, тривалість лікування, процес лікування, наслідки); б) психічні;

3) особа потерпілого (вік, місце роботи, посада, сімейний стан, особиста сприйманість наслідків та ін.);

4) наслідки заподіяння шкоди (погіршення здібностей потерпілого або позбавлення можливостей їх реалізації, зміни у сімейному, громадському, виробничому, творчому житті та ін.);

5) обставини заподіяння шкоди (ступінь вини заподіювача і потерпілого, їх майновий стан, конкретні умови заподіяння шкоди - нетверезий стан, хуліганство, виконання трудових обов'язків тощо);

6) можливість поновити порушені права, час і зусилля необхідні для цього та ін.

При визначенні розміру відшкодування моральної шкоди судами повинні враховуватися вимоги розумності та справедливості.

Варто зазначити, що в Великобританії з метою спрощення процедури визначення моральної шкоди, ще в 1964 р. затвердили, так звану, тарифну сітку (25 видів заподіяння шкоди), в якій ретельно визначені умови та розмір компенсації, що підлягає виплаті, якщо потерпілому заподіяна фізична чи моральна шкода. Розмір компенсації залежить від ступеня психічного потрясіння (потерпілий став жертвою сексуального нападу, нападу тварин, очевидцем нещасного випадку, був незаконно звільнений чи притягнений до кримінальної відповідальності). Найбільший розмір компенсації виплачується особі, яка була присутня при смерті своїх близьких.

Загальні засади цивільної відповідальності особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними

Коваленко І.А., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС

Цивільним кодексом України, а саме ст. 1186 встановлено, що дієздатна фізична особа, яка завдала шкоди в такому стані, коли не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, не відповідає за завдану шкоду [1].

Нездатність фізичної особи усвідомлювати характер і значення своїх дій або керувати ними свідчить про відсутність її вини у завданні шкоди, тому згідно з загальним правилом відшкодування шкоди, деліктоздатна особа за даної обставини не несе відповідальності за завдану шкоду. Наприклад, фізична особа була в стані шоку, сильного душевного хвилювання, раптово втратила свідомість тощо. Зрозуміло, що за даних умов, особа не нестиме відповідальності за завдану шкоду, оскільки в її діях відсутня вина. В цивілістичній літературі вказується, що доказом відсутності вини є висновок судово-психіатричної експертизи, в якому чітко повинна бути сформульована відповідаль на питання: чи міг дієздатний заподіювач шкоди в момент її заподіяння усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. У разі підтвердження факту відсутності усвідомлення своєї поведінки (вини), суд звільняє особу від відповідальності за завдану шкоду [2, с.469].

Разом з тим, захищаючи насамперед інтереси потерпілого, було б несправедливим перекласти повністю ризик настання шкідливих наслідків лише на нього, тому з урахуванням матеріального становища потерпілого та особи, яка завдала шкоди, суд може постановити рішення про відшкодування нею цієї шкоди частково або в повному обсязі.

Проте із загального правила є винятки - завдання шкоди фізичною особою, яка сама довела себе до стану, в якому вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними в результаті вживання нею спиртних напоїв, наркотичних засобів, токсичних речовин тощо. Тобто дані обставини не свідчать про відсутність вини заподіювача шкоди, а, навпаки, є обтяжуючою обставиною. Тому у даному випадку особа, яка завдала шкоди, зобов'язана її відшкодувати на загальних підставах.

На практиці трапляються випадки, коли шкода завдана особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та не могла керувати ними внаслідок психічного розладу або недоумства, проте не визнана в судовому порядку недієздатною. Наявність психічного розладу або недоумства прямо вказує на відсутність в діях такої особи вини, а отже, і про неможливість притягнення її до відповідальності. Тут діє наступне правило: якщо шкоди було завдано особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, суд може постановити рішення про відшкодування цієї шкоди її чоловіком (дружиною), батьками, повнолітніми дітьми, якщо вони проживали разом з цією особою, знали про її психічний розлад або недоумство, але не вжили заходів щодо запобігання шкоді.

Спеціальне врегулювання даної обставини ґрунтується на бездіяльності осіб, які зобов'язані були, згідно з Законом України «Про психіатричну допомогу», вимагати у судовому порядку визнання такої особи недієздатною. Тому суду надається право постановити рішення про відшкодування шкоди, завданої такою особою, на її чоловіка (дружину), батьків, повнолітніх дітей. Проте правила даної норми передбачають вимоги, яким повинні відповідати дані особи на момент завдання шкоди: а) бути повнолітніми та працездатними; б) проживати разом з цією особою; в) знати про її психічний розлад або недоумство [3, с.955].

Коли відшкодування шкоди не ставиться законом в залежність від наявності вини в діях правопорушника, на таких осіб можливо покладення обов'язку по відшкодуванню шкоди, вважала Т.В.Блінова [4, с.100]. При цьому визнання їх зобов'язаними відшкодувати шкоду слугує з одного боку, виразом державного примусу, реакцією у відповідь держави на неправомірну поведінку недієздатної особи чи особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій чи не могла керувати ними. В зобов'язаннях із заподіяння шкоди законодавець притримується системи генерального делікту, в силу якого будь-яке заподіяння шкоди вважається протиправним, за винятком випадків, коли особа була уповноважена на таку дію [2, с.426]. З іншого боку, вважав С.С.Алексєєв, притягнення осіб, недієздатних усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними внаслідок душевної хвороби чи недоумства до обов'язку відшкодувати шкоду є інакшою правовою формою, окрім відповідальності, відновлення майнового становища потерпілого, мірою його захисту [5, с.173]. З нашої точки зору, нездатність особи усвідомлювати скоювані дії призводить лише до того, що належний йому обов'язок виконує опікун (чи інша особа) за рахунок майна цієї особи. У зв'язку з цим не виключається можливість визнання такого громадянина зобов'язаним відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, так як ст.1187 ЦК України не ставить виникнення такого обов'язку в залежність від вини заподіювача.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. – К. - 2012. – Видавець ПАЛІВОДА А.В.- 380 с.
2. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник (2-е вид. Змін. та доп. /За заг. ред. С.С.Бичкової. – К. – КНТ. – 2008. – 498 с.
3. Цивільний кодекс України: Коментар /За заг.ред. Є.О.Харитонова, О.М.Калітенко. – Одеса. – Юрид.літ. – 2004. – с.1112.
4. Блінова Т.В. Основание ответственности опекунов за вред, причиненный душевнобольными или слабоумными //В кн. Проблемы совершенствования гражданско-правового регулирования. – Томск. – 1991. – Изд-во Томск.ун-та. – с.100-110.
5. Алексєєв С.С. Проблемы теории права. Т.1. Свердловск. – 1972. – 395 с.

Вимога про визнання договору неукладеним як різновид позову про визнання

Нечипоренко О.І., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІП НАВС

Сьогодні у числі першочергових запитів українського суспільства – необхідність змін у такій сфері державної діяльності як правосуддя. Важливим кроком на шляху приведення вітчизняної системи судового

захисту, зокрема, цивільного судочинства до європейських стандартів є зміни у фаховому світогляді юристів. «Сучасний рівень професіоналізму судової практики, який має формуватися під впливом ідеї, принципу верховенства права, безперечно передбачає виведення стану правореалізації на рівень розмежування судового тлумачення позитивного та природного права» [1; с. 115].

Розпочатий рух до відмови судів від суто позитивістського тлумачення у правозастосуванні можна охарактеризувати як повільний, складний і неузгоджений. Це добре простежується на прикладі визнання договору неукладеним. П. 1 ч. 2. ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначає судовим способом захисту визнання права [2]. З урахуванням стійкості традиції позитивістського тлумачення зрозуміло, що відсутність законодавчої норми, яка б прямо (дослівно) закріплювала визнання договору неукладеним як спосіб захисту цивільних прав та інтересів для багатьох правників створює можливість стверджувати, що такий спосіб захисту не передбачений законом. Така позиція превалює у суддівському середовищі, що на практиці призводить до відмови у позові через невідповідність «можливим способам захисту цивільних прав та інтересів, передбачених законом» (п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 р. № 9) [3]. Хоча розгляд і вирішення такої вимоги законом не заборонено.

Інша частина фахівців з права відмічає схильність судової практики до обмежувального тлумачення поняття визнання права. Вивчення судової практики свідчить, що у кінцевому підсумку, це веде до обмеження доступу до правосуддя. Підтримки заслуговує судження, що відповідає природно-правовому розумінню визнання права як способу захисту цивільних прав та інтересів. В цьому контексті визнання права розглядається вченими «як родове поняття, що охоплює собою такі видові поняття як визнання (наявності) права, визнання правочину недійсним, визнання правочину дійсним, визнання факту існування правовідносин між сторонами, визнання факту відсутності правовідносин, визнання зобов'язання невиконаним, визнання обов'язку (обов'язків) іншої особи, визнання іншої особи такою, що втратила право. Такі формулювання способів захисту права є лише конкретизацією такого способу захисту цивільного права як його визнання і не можуть кваліфікуватися як неприпустиме поширювальне тлумачення п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК» [4; с. 128-129].

ВСУ останнім часом також відмовляється від вузького тлумачення «визнання права». У постанові ВСУ у справі № 6-134цс12 від 21.11.2012 р. вказується, «Згідно п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України одним зі способів захисту цивільних прав та інтересів є визнання права, що в рівній мірі означає як наявність права, так і його відсутність або й відсутність обов'язків» [5]. Із тексту постанови ВСУ у справі № 6-20цс11 від 21.05.2012 р. також випливає, що обмежене тлумачення судом ст. 16 ЦК України призводить до неправомірної відмови особі в реалізації її права на судовий захист [6].

Як юрисдикційний спосіб захисту, визнання права може бути реалізованим у разі звернення заінтересованої особи до суду шляхом подання позовної заяви.

Ми вважаємо, що вимога про визнання договору неукладеним являє

собою різновид позову про визнання, який (у групі з позовом про присудження та перетворювальним позовом) традиційно виділяється у теорії цивільного процесуального права при класифікації позовів за процесуальною ознакою, у якості якої виступають процесуальна мета і предмет позову (або за способом процесуального захисту, який відображається у змісті позову залежно від характеру матеріально-правової вимоги).

Залежно від мети, яку має позивач, позови про визнання поділяються на позитивні (спрямовані на встановлення факту наявності спірних прав і юридичних обов'язків, тобто правовідносин, що пов'язують сторони, між якими виник спір (позивача й відповідача)) й негативні (коли позивач вимагає підтвердження судовим рішенням відсутності суб'єктивних прав і юридичних обов'язків (правовідносин, що пов'язують сторони спору)).

Невизначеність щодо наявності прав і обов'язків за спірним договором, породжує інтерес у захисті. Тому **метою** позову про визнання договору неукладеним є ліквідація спірності (невизначеності) права задля: забезпечення його безспірності на майбутнє, попередження порушення права позивача, надання стабільності його правовому становищу.

Підставою позову про визнання договору неукладеним слугують факти, що заперечують виникнення спірного договору (внаслідок яких спірні правовідносини, за ствердженням позивача, не могли виникнути), а також факти, які підтверджують порушення прав позивача (якщо таке порушення вже сталося).

Зміст позову про визнання договору неукладеним є вимогою до суду про захист цивільних прав та інтересів шляхом визнання права (відсутності правовідношення: суб'єктивного права чи обов'язку, яке ґрунтується на факті укладення договору).

Ухвалене судове рішення про визнання договору неукладеним означає владне підтвердження відсутності між позивачем і відповідачем прав та обов'язків. Таке рішення не зобов'язує відповідача здійснити ту чи іншу дію на користь позивача, але робить безцілним висунення до позивача необґрунтованих вимог за неіснуючим договором, чим змушує відповідача утриматися від дій, які могли б зачіпати законний інтерес позивача.

Виконавче провадження можливе у випадку необхідності виконання судового рішення у частині, що стосується розподілення судових витрат.

Тож визнання договору неукладеним, попри те, що буквально текстуальний вираз у законодавстві такого способу захисту відсутній, слід кваліфікувати як спосіб захисту цивільних прав та інтересів передбачений п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України. Ним може скористатись позивач, переслідуючи мету ліквідації спірності (невизначеності) права задля: забезпечення його безспірності на майбутнє, попередження порушення права, надання стабільності своєму правовому становищу шляхом звернення до суду у формі негативного позову про визнання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Курс цивільного процесу : підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6

листопада 2009 р. № 9. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

4. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 1. – К. : А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 928 с.

5. Постанова Верховного Суду України у справі № 6-134ц12 від 21 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/6230D62B44B07B0DC2257AEF003DC5C9?OpenDocument&Highlight=0,%E2%E8%E7%ED%E0%ED%ED%FF&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/6230D62B44B07B0DC2257AEF003DC5C9?OpenDocument&Highlight=0,%E2%E8%E7%ED%E0%ED%ED%FF&)

6. Постанова Верховного Суду України у справі № 6-20ц11 від 21 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256b7004f9cd3/774b3fa003d1714ec2257a1a004625a4?OpenDocument>

Забезпечення прав біженців на шляху до Євросоюзу

Лінік Є.П., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС

На шляху до євроінтеграції України питання захисту прав людини посідають одну з ключових позицій для представників ЄС. Разом з тим, на думку Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Україна стає небезпечною державою для шукачів міжнародного притулку та статусу біженця, які прагнуть дістати прихисток, зокрема втікаючи від політичних переслідувань у себе вдома. Нажаль, система притулку в нашій країні досі потребує фундаментального поліпшення, оскільки не гарантує належного захисту проти екстрадиції і не забезпечує біженцям можливості розгляду їхніх заяв у межах ефективного та, що головне, справедливого процесу.

Репутація держави, недружньої до біженців і шукачів притулку, вкотре змушує задуматися про ступінь її неповаги до основоположних прав людини. Проводячи таку політику, вона відмовляє собі в місці поміж цивілізованих країн, які поважають міжнародне право, і таким чином ставить чергову перепону на шляху до повної лібералізації візового режиму з ЄС.

Проблеми, з якими стикаються особи на шляху здобуття статусу біженця в Україні, мають комплексний характер. Зокрема, як каже регіональний представник Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у Білорусі, Молдові та Україні Олдріх Андрісек, «довготривала адміністративна реформа, що перебуває в процесі впровадження в Україні, є лише однією з цілої низки труднощів». На його думку, занадто багато людей у нашій країні й далі помилково думають, що біженці є просто мігрантами в пошуках кращого життя.

Досі в Україні не розроблено та не імплементовано в цій царині ефективне законодавство. Попри новий Закон «Про біженців та шукачів притулку» (2011 р.), відповідні процедури, як і раніше, не відповідають міжнародним стандартам. Зокрема, особам без документів, які шукають притулку, загрожує затримання терміном до 12 місяців у пунктах перебування нелегалів (утримання однієї особи на рік обходиться

держбюджету у близько 22 тис. грн.) за незаконний перетин державного кордону нашої країни або його спробу.

Значна кількість шукачів статусу біженця в Україні втікають зі своїх країн через політичні переслідування. Однак і тут наша держава порушує міжнародні зобов'язання в межах Конвенції ООН про статус біженців, задовольняючи запити про їх екстрадицію. У багатьох ситуаціях українські служителі Феміди чомусь забувають, що за ієрархією правових зобов'язань у будь-якій країні – члені ООН першими йдуть конвенції цієї організації, згідно з якими екстрадиція шукачів міжнародного захисту або осіб, що набули статусу біженця, є протиправною дією.

У звіті міжнародної правозахисної організації Amnesty International за 2013 рік йдеться про найрезонансніші випадки порушення українською стороною прав осіб, яким вона мала б надати притулок саме за ознакою політичних переслідувань на їхній батьківщині. Це додаткові сигнали для світової спільноти та ЄС, із яким Україна прагне підписати Угоду про асоціацію, що в нашій державі на практиці не реалізується одна з ключових європейських цінностей – захист прав людини та відсутність дискримінації.

Залишивши позаду безпосередню небезпеку життю та здоров'ю, потенційні біженці в Україні наражаються на місцеву бюрократію й паперову тяганину. Одразу ж постає низка технічних проблем, вирішувати які наша держава поки що не готова. Так само невідпрацьованими лишаються питання належного документування новоприбулих заявників, надання їм соціальної допомоги під час розгляду їхніх звернень, реального механізму легалізації та інтеграції в українське суспільство визнаних біженців та осіб, які потребують додаткового захисту. Досить часто йдеться про багатодітні родини, єдиним засобом для існування яких стає перехід у сіру економічну зону.

Ще одним недоліком, який на нашу думку підлягає усуненню є та деталь, Департамент у справах біженців та іноземців Державної міграційної служби України, який наділений повноваженнями надання статусу біженця, не має власного бюджету, що суттєво обмежує його автономію в розподілі ресурсів для запровадження мандата надання притулку.

Україні потрібно не лише відсилати своїх миротворців у гарячі точки планети, а й належним чином приймати біженців на своїй території, як чинить переважна частина цивілізованого світу. Для цього наша держава має зробити крок, якого вже давно очікують від неї, – ухвалити антидискримінаційне законодавство.

Практично весь час своєї незалежності Україна так чи інакше перекладає відповідальність за роботу з біженцями на плечі УВКБ ООН – агенції, яка, звісно, допомагає, проте не може вирішити проблему за українців. Ціна цього питання для нашої країни – лібералізація візового режиму з ЄС.

До питання захисту прав дітей України

Лов'як С.С., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Лов'як О.О., професор кафедри цивільного права і процесу НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Після підписання політичної частини та економічної частини Угоди про асоціацію Україна – Європейський Союз виникла нагальна необхідність з приділення більшої уваги проблемам захисту прав дитини. В нашій країні на сьогоднішній день забезпечується виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року. Як зазначається у другому розділі Програми, метою цього документа є забезпечення оптимального функціонування цілісної системи захисту прав дітей в Україні відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини та з урахуванням Цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН, і стратегії Підсумкового документа Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей».

Програма передбачає системні заходи у сфері охорони здоров'я матері і дитини, протидії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та наркоманії, розвиток систем оздоровлення та відпочинку, освіти, соціального забезпечення та підтримки сімей з дітьми та ін. Координація діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, здійснення моніторингу та оцінка виконання Програми щодо забезпечення прав і свобод дітей, покладеної на Міжвідомчу комісію з питань охорони дитинства.

Захист прав та інтересів дитини є одним із найважливіших завдань, адже ставлення до дітей, їхніх прав і свобод, повага до їхньої людської гідності якнайточніше відображають рівень гуманності й цивілізованості суспільства у державі.

Сприяння імплементації світових і європейських стандартів захисту прав і свобод дитини у національне законодавство є одним із основних напрямів діяльності Уповноваженого з прав людини. Для цього Омбудсманом України здійснюється системний аналіз міжнародних документів з прав дитини, виконання Україною двосторонніх та багатосторонніх угод, практики судових установ, зокрема національних та Європейського суду з прав людини.

Тісна і плідна співпраця Уповноваженого з прав людини з Офісом Верховного комісара ООН з прав людини, конвенційними органами та спеціальними механізмами ООН, Дитячим фондом ООН, а також Комісаром Ради Європи з прав людини, відповідними інституціями Ради Європи, зокрема Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Європейською комісією проти расизму та нетерпимості також сприяє запровадженню кращого світового та європейського досвіду в даній галузі.

З метою прискорення впровадження у національне законодавство міжнародних стандартів у галузі прав і свобод людини, зокрема дітей, Уповноваженим з прав людини неодноразово направлялися подання щодо

підписання та ратифікації міжнародних документів, які більшою чи меншою мірою стосуються прав дитини.

Відповідно до Інформації «Про імплементацію у 2014 році Порядку денного асоціації Україна – ЄС» налагоджено співпрацю з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, які сприяють захисту прав та законних інтересів потерпілих від злочинів зазначеної спрямованості, допомагають у наданні потерпілим реабілітаційної, реабілітаційної, фінансової, психологічної та медичної допомоги (зокрема з Посольством США в Україні, Представництвом МОМ в Україні, Американською асоціацією юристів, Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна», Координатором проектів ОБСЄ в Україні). Також реалізуються проект Ради Європи «Зміцнення та захист прав дитини»; проект Канадського агентства міжнародного розвитку «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні»; проект ЄС «Створення регіональних центрів підтримки і супроводу дітей у кризових життєвих обставинах» (у містах Біла Церква, Жмеринка, Хмельницький).

Комітет ООН з прав дитини послідовно наголошує на тому, що держави – учасниці Конвенції про права дитини несуть головну відповідальність за її імплементацію, підкреслюючи, що реалізація прав дитини стане можливою лише за умови активної участі та співпраці багатьох зацікавлених сторін. Саме тому до процедури представлення періодичних доповідей та обговорення питань імплементації Конвенції Комітет запровадив практику залучення національних інституцій з прав людини, експертів, правозахисників, а також дітей. Важливо, що в Україні до підготовки періодичних доповідей Комітету ООН з прав дитини активно долучилися неурядові організації, які опікуються правами дитини.

Слід зазначити, що більшість положень зазначеної Конвенції, які захищають права українських дітей, уже давно імplementовані до національного законодавства, а решта – не тільки йому суперечать, а й не відповідають національним інтересам України.

Забезпечуючи реалізацію цих вимог Конвенції, а також реагуючи на нові виклики правам дітей, в Україні здійснюється реформування державної системи охорони дитинства.

На нашу думку, в даній ситуації Україна виступає пасивним спостерігачем за тим, що відбувається у світі та чим більше зволікати, тим складніше розв'язувати складні питання у майбутньому.

Правове забезпечення стратегії розвитку і управління вітчизняним донорством та трансплантологією

Юшкова В. В., викладач Університету сучасних знань

При розгляді співвідношень взамовиникнення та подальшої оптимізації стану таких категоріальних субстанцій як «медицина» та «право», навряд чи хтось заперечуватиме вторинність другої перед першою, і, навпаки – емпіричне-наукове лідерство першої по відношенню до другої. Водночас зазначимо що без донорства трансплантологія втрачає сенс, так само як і донорство без подальшого цільового-адресного використання. Стосовно ж донорства та трансплантології, як підгалузей

медицини, важко не погодитись з тезою, що у більшості розвинутих країн сучасного світу законодавство щодо донорства та трансплантології у різних ступенях є асинхронним по відношенню щодо її втілення - медико-технологічних та наукових досліджень, оптимізацій, інновацій, методів та врешті практики яка стає усталеною, а відтак це законодавство має ознаки апріорно недосконалого.

Фактично на сьогодні в Україні ми маємо частково невизначену ситуацію, навіть не дивлячись існування ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [1], який вчений О.Г. Пелагеша влучно назвав «медичною конституцією України» [2] і який містить лише одну ст. 47, на виконання якої, окрім ЗУ «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» [3] діють не спеціальні закони, а підзаконні акти. Реалії діючого на сьогодні законодавства України у сфері трансплантології свідчать, що в Україні, на жаль, існують прогалини, які не врахував як ЗУ «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» так і інші підзаконні акти; зокрема стаття 3 цього закону не поширюється на:

- донорство крові та (або) її компонентів і діяльність, пов'язану з їх використанням (зазначимо що існує Закон України «Про донорство крові та її компонентів»);

- трансплантацію статевих залоз, репродуктивних клітин та живих ембріонів;

- аутотрансплантацію – пересадку людині взятого у неї анатомічного матеріалу;

- імплантацію - пересадку біоімплантів і штучно виготовлених заміників органів;

- взяття анатомічних матеріалів для діагностичних досліджень [4].

Отже ці напрямки слід або закріпити в ЗУ «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» або розробити і створити під них окремі закони.

Також з адміністративно-правової точки зору в Україні відсутній належний комплексно-системний механізм адміністративно-правового забезпечення трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині, який би чітко окреслював і визначав:

- права та свободи донора та реципієнта на здійснення чи утримання від певних дій, спрямованих на трансплантацію;

- правовий статус трансплантів – ключових матеріальних носіїв пересадки, без яких сама трансплантація не може відбутися;

- організаційно-правові засади побудови системи трансплантологічної допомоги населенню в Україні;

- загальнотеоретичні засади правового забезпечення трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині, що інтенсифікуватиме нові дослідження у даній царині.

Адміністративно-правовий комплекс законодавства про донорство та трансплантологію в Україні не є досконалим, тоді як світова інноваційна медична практика спонукає його до змін. Вітчизняне законодавство про цю підгалузь потребує комплексного і системного вдосконалення та реформування з використанням апробованого міжнародного досвіду та

деонтології. Пріоритетна важливість вирішення цього питання дає незаперчливі підстави вважати його «державною стратегією розвитку».

Слід визнати на найвищому державному щаблі, що лікування та врятування людського життя за допомогою донорства та трансплантології є одним із найпріоритетніших та найнагальніших напрямків забезпечення і охорони здоров'я українського суспільства згідно Конституції України.

Подолання вищезазначених проблем та їх реформування, необхідно здійснювати та проводити адміністративно-правовими заходами перш за все на вищому державному рівні - як виконавчою, так і законодавчою гілками влади у тісному взаємозв'язку.

В умовах фактичної кризи донорства та трансплантології, логічним би вважалось створити проект правового забезпечення, який передбачав би оновлену державну стратегію розвитку і управління вітчизняним донорством та трансплантологією до 2025 року, яка б у свою чергу передбачала б створення: проекту «Кодексу трансплантології та біоетики», Всеукраїнської громадської ради донорства та трансплантології, Державної інформаційно-роз'яснювальної програми ЗМІ, «Державного фонду донорства та трансплантології» та «Національної агенції донорства та трансплантології».

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> · Закони

2. Пелагеша О. Г. Норми права як складова механізму адміністративно-правового забезпечення трансплантації органів та інших матеріалів людини в Україні / О. Г. Пелагеша // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 718–724 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10poglvu.pdf>

3. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини»: від 16.07.1999 р., № 1007-XIV // Голос України. – 17.08.1999.

4. Волкова О. Принципи касательно международно-правового регулирования трансплантации человеческих органов, тканей и клеток / О. Г. Пелагеша // Европейские перспективы. – 2010. – № 3. – с. 89

Правові аспекти участі адвоката у цивільному процесі: до питання цивільно-процесуального захисту

Шутенко Л.Л., головний спеціаліст управління муніципального розвитку Житомирської міської ради

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Петровський А.В.*

Суттєві зміни в суспільних відносинах, розбудова нової демократичної правової держави є неможливим без створення гарантій для захисту прав людини. Конституція України, надаючи пріоритети правам і свободам людини і громадянина, гарантує громадянам право на судовий захист.

Згідно статті 59 Конституції України для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [1].

Адвокатура – це найважливіший правовий інститут будь-якої держави, який стоїть на захисті прав громадян, віддзеркалює стан і рівень демократії в країні. Від того, наскільки вона міцна, організована, законодавчо захищена, у значній мірі залежить впевненість кожного громадянина у своєму добробуті. Нині громадяни можуть використати

надане їм конституційне право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги від адвокатів, які уповноважені державою здійснювати функцію судового представництва фізичних та юридичних осіб [2, с. 13].

Правові підстави участі адвокатів у цивільному процесі визначені Конституцією України, Цивільним процесуальним кодексом (далі – ЦПК), Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Сучасний цивільний процес досить складний, оскільки цивільне судочинство здійснюється за принципом змагальності, тобто сторони та інші особи, які беруть участь у справі повинні самі довести ті обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог та заперечень (ст. 10 ЦПК) [3].

На відміну від кримінального в цивільному процесі особа може здійснювати захист власних прав особисто, але досягти бажаних результатів у розгляді цивільної справи у суді без певних юридичних знань та навичок їх практичного застосування неможливо. Виходячи з цього самим сторонам без допомоги адвоката дуже складно захистити свої права та законні інтереси.

Тому, в цивільному процесі передбачається можливість здійснювати захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів особи через представника.

Представник у цивільному процесі – це особа, яка здійснює процесуальні дії від імені та в інтересах довірителя.

Залежно від підстав виникнення виділяють такі види представництва:

- законне (обов'язкове) – на підставі закону, адміністративного чи судового акта за наявності таких юридичних фактів, як встановлення опіки чи піклування, усиновлення тощо (ст. 39 ЦПК);

- договірне (факультативне) – коли повноваження представника випливають із договору.

За способом виникнення розрізняють такі види представництва: добровільне та обов'язкове.

Статутне – здійснюється на підставі статуту, положення [4, с. 10].

Практика свідчить, що адвокатура виконує представницькі функції в цивільному процесі, в основному, в тих випадках, коли громадяни здатні внести кошти за надання юридичної допомоги. Але є випадки, коли правова допомога адвокатами у певних категоріях справ надається безоплатно. При значній конкуренції у сфері адвокатської діяльності і у випадках звільнення певної категорії громадян від сплати судового збору, значна кількість адвокатів може погодитися працювати за гонорар, який буде присуджено з іншої сторони на підставі ст. 88 ЦПК України, що має бути обумовлено у договорі про надання правової допомоги.

На думку С.Я. Фурси, яка проводила дослідження в цій галузі, для того, щоб стимулювати надання адвокатами безоплатної правової допомоги, доцільно створити систему пільг в оподаткуванні тим адвокатам, які мінімум двічі протягом року надавали таку допомогу громадянам у суді.

Серед російських-практиків адвокатів існує думка про створення інституту державної адвокатури, адвокати якої працювали б за рахунок бюджетних коштів, отримуючи чітко визначені оклади [5].

В Україні такі погляди розділяють В. Кальний, В. Володарський. Враховуючи засади, на яких базується цивільний процес, створення обов'язкової участі адвоката у ньому є недоцільним. До того ж, вирішити питання доступності кваліфікованої допомоги малозабезпеченим верствам населення можливо іншими, більш ефективними засобами [6, 7].

Отже, представництво адвокатом у цивільній справі слід визначати як договірні правовідносини, за якими адвокат в силу його юридичної компетентності бере на себе обов'язок щодо здійснення процесуальної діяльності, спрямованої на захист порушених, оспорюваних, невизнаних прав та законних інтересів особи в суді в межах наданих йому повноважень та в інтересах цієї особи. До того ж, виникає проблема узгодити норми, закріплені в різних законодавчих актах, які пов'язані з наданням адвокатами правової допомоги громадянам. Це буде сприяти ефективній реалізації адвокатом своїх прав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України /Відомості Верховної Ради України / № 30. – ст. 141.
2. Лівшиц Д.М. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» / Науково-практичний коментар / 2013. – 138 с.
3. Цивільно-процесуальний кодекс України / Відомості Верховної Ради України / 2004. – № 40-41, 42, ст. 492.
4. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Адвокат у цивільному процесі / Науково-практичний посібник / 2006. – 447 с.
5. Ширинский С.Ф. Проблемы современной адвокатуры в России / Адвокатская практика / 2000. – № 2. – С. 3.
6. Кальний В. Проблеми реформування адвокатури в Україні / Право України / 1998. – № 7 – С. 44-45.
7. Володарський В. Не треба штучно розколювати адвокатуру та порушувати рівноправність адвокатів / Право України. – 1999. – № 4. – 95 с.

**Кіберзлочинне фінансове шахрайство – серйозна перепона
свроінтеграції України та загроза її економічній безпеці: психолого-
правовий аспект**

Підюков П.П., завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-виховного процесу ННІПП НАВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Варлакова Є.О., науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-виховного процесу ННІПП НАВС, кандидат психологічних наук

Шахрайство з фінансовими ресурсами виступає сьогодні сутнісною рисою кіберзлочинності, більшості економічних злочинів і головною перешкодою на шляху формування національної цивілізованої системи соціально-економічних і організаційно-управлінських відносин в економічній і фінансовій сферах держави.

Серед різного роду кібершахраїв чітко окреслюються два типи – шахраї за покликанням і шахраї за обставинами. У психологічному плані обидві ці категорії мають одну спільну рису – прагнення до легких грошей, можливості збагатити без особливих труднощів [1].

Більшість шахрайств здійснюється під тиском фінансових обставин, таких як: нестача ресурсів, великі борги, непропорційні рахунки за медичне обслуговування, відсутність грошей на рахунку, необмежені фінансові втрати та раптова потреба в грошах. Тісно пов'язані з тиском фінансових обставин такі слабкості потенційних шахраїв як схильність до азартних ігор, наркотиків, алкоголю, коштовних задоволень [2].

Об'єктом шахрайства може стати будь-яка людина, яка: 1) як і шахрай, хотіла би швидко і без зайвих витрат, звичайних трудових зусиль збагатитися; 2) найбільш схильна до ролі жертви, характерною психічною особливістю якої є сугестивність (податливість, поступливість); 3) є неосвіченою в тих саме сферах, де діють шахраї; 4) найвищою мірою наділена потребою жити з вірою в людей, у якої відсутня необхідна критичність до сумнівних та підозрілих починань і пропозицій шахраїв; 5) яка має надзвичайно виражену потребу приймати будь-які рішення залежно від позицій, думок, точок зору інших людей і зовнішніх обставин [3].

Найпоширенішими способами шахрайства у всесвітній мережі є:

- онлайн-аукціони: покупець обирає товар, заповнює анкету, яка створює ілюзію справжності угоди, сплачує вартість обраного товару плюс доставку, але товару він не отримує;

- номери кредитних карток: користувачеві пропонують ввести номер кредитної карти для одержання безкоштовного доступу до певного ресурсу з метою перевірити той факт, що йому виповнилося 18 років. Після цього з внесеного в базу рахунку починають «витікати» заощадження власника картки у вигляді дрібних покупок чи оплати за незрозумілі послуги;

- фінансові піраміди: клієнтови обіцяють «легкі гроші», неймовірно відсотки прибутку або ж високі комісійні з продажу товару, що покращить його побут;

- пропозиції щодо працевлаштування: користувачу пропонують роботу, але після сплати певного «авансу»;

- злам webmoney гаранції: користувачу надходить електронний лист з повідомленням переслати гроші на більш захищений гаманець, при цьому обіцяють, що прибуток від операції буде вдвічі більший.

- лист від виробника операційної системи: на електронну адресу приходить лист від імені виробника операційної системи про закінчення строку дії ліцензії. Оскільки система блокується, користувача просять надіслати СМС на короткий номер для отримання ключа активації;

- повідомлення від друга: на сторінку користувача соціальної мережі приходить повідомлення що його сторінка була зламана, він розсилав «спам» тому необхідно відправити СМС (чи перевести електронні кошти) для поновлення власної сторінки [4].

Запобігання і протидія кіберзлочинності й найрізноманітнішим проявам Інтернет-шахрайства набувають все більшої актуальності та становлять серйозну загрозу економічній безпеці України, правам і свободам наших співгромадян. Найефективніший спосіб протистояти їм – озброїти суспільство й широке коло населення, насамперед, знанням особливостей психолого-юридичної характеристики означеної проблеми. Рекомендації й поради правоохоронним і судовим органам та пересічним громадянам щодо запобігання, протистояння кіберзлочинцям та викорінення шахрайських проявів з використанням комп'ютерних технологій – теми окремих наукових обговорень.

Список використаних джерел:

1. Лисодед О.В. Кримінологічні проблеми шахрайства: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально - виконавче право / О.В. Лисодед; Нац. юрид. акад. України ім.

Я. Мудрого. – Х., 1999. – 17 с.

2. Кравченко О.В. Психологічні основи шахрайства: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06 – Юридична психологія / О.В. Кравченко; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 21 с.

3. Пирожков В.Ф. Криминальная психология / В.Ф. Пирожков. – М.: Ось-89, 2001. – 704 с.

4. Чірухін П. Природа шахрайства. Часопис «Політика. Право. Життя» [Електронний ресурс] // Официальный веб-сайт. – Режим доступу: http://www.polpravozhit.kiev.ua/2013/09/blog-post_4537.html.

Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні

Грущенко О.А., доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПП НАВС, кандидат економічних наук, доцент

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності (МСБО, МСФЗ), які розробляються Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, визнані в усьому світі як

ефективний інструментарій для надання прозорої та зрозумілої інформації про діяльність компанії.

Структура Міжнародних стандартів фінансової звітності виглядає так:

- Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів; [1]
- Міжнародні стандарти фінансової звітності;
- Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;
- Діючі інтерпретації (тлумачення) МСФЗ. [2]

Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів відіграє важливу методологічну роль та являється основним інструментом доведення концепції глобалізації бізнесу до практичних правил ведення обліку, складання й подання звітності.

МСБО, МСФЗ – документи, що розкривають вимоги до змісту бухгалтерської інформації та методологію отримання найважливіших облікових характеристик на основі гармонізації національних стандартів економічно розвинутих країн, які розробляються і публікуються Комітетом з МСБО, МСФЗ.

В Україні, в умовах підвищених ризиків, визнання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є важливим кроком для залучення іноземних інвестицій. Перехід на міжнародну практику обліку суттєво полегшить взаємовідносини з іноземними інвесторами, буде сприяти збільшенню кількості спільних проєктів.

Необхідність складання звітності за МСФЗ викликана об'єктивними причинами. Так, підготовка звітності за МСФЗ дозволить на конкурентній основі приймати участь в боротьбі за іноземні інвестиції (зовнішні фактори), а також підвищити якість звітності для вітчизняних користувачів в результаті її прозорості та порівнянності (внутрішні фактори).

У результаті впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні очікується досягнення наступного: адаптація законодавства України з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності до законодавства Європейського Союзу; удосконалення методології бухгалтерського обліку для малих підприємств; підвищення рівня прозорості фінансової звітності суб'єктів господарювання України; поглиблення міжнародного співробітництва у сфері бухгалтерського обліку щодо ефективного запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності; покращення системи корпоративного управління; удосконалення та розроблення нових програмних продуктів.

Застосування міжнародних стандартів обліку та звітності може надати підприємству не тільки потужні засоби поліпшення виробництва, а й значні конкурентні переваги, такі як: відбиття результатів діяльності підприємства в більш простій і реалістичній формі; можливість порівняння фінансового становища підприємства з фінансовим становищем іноземних компаній, що дає краще сприйняття з боку західних партнерів; досконаліша система бухгалтерського обліку, яка дозволить приймати кращі рішення при ціноутворенні.

Так як розвиток міжнародних стандартів відбувався в умовах ринкової економіки, то необхідно відзначити велику користність МСБО, МСФЗ для користувачів, пов'язаних з управлінням та інвестиціями.

Список використаних джерел:

1. Концептуальна основа фінансової звітності. [Електронний ресурс] Режим доступу - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс] Режим доступу - http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_005.
3. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. N 1706. [Електронний ресурс] Режим доступу - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-п>.
4. Закон України. Про бухгалтерський облік та фінансову тність в Україні. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 40, ст.365.
5. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р. [Електронний ресурс] Режим доступу - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-р>.
6. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». [Електронний ресурс] Режим доступу - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
7. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність». [Електронний ресурс] Режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>.
8. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури: 2012. – 368 с.

Деякі питання реформування ринку цінних паперів України в сучасних умовах

Котирло О.О., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін ННІПІ НАВС, кандидат економічних наук, доцент

Виникнення правоохоронних відносин обумовлено тим, що механізм реалізації прав внаслідок вольових дій суб'єктів відносин, що виникають при участі цінних паперів у цивільному обороті, є дієвим, але при його функціонуванні допущені відступи від нормативних і піднормативних розпоряджень, тобто мали місце правопорушення. Саме такі випадки порушення прав і законних інтересів набувачів прав на цінні папери є підставою виникнення охоронних емісійно-посвідчувальних відносин.

Специфіка механізму захисту майнових прав, що становлять зміст емісійно-посвідчувальних відносин, полягає в комбінуванні речових і зобов'язальних способів забезпечення його дієвості. Можливість використання речово-правових способів захисту порушених прав власників документарних цінних паперів сприяє реалізації однієї з цілей впорядкування відносин у сфері їх випуску та обігу. Не всі речово-правові способи захисту права власності підлягають застосуванню в межах охоронних правовідносин.

Слід також наголосити на такій інструментальній особливості цінних паперів, як відновлюваність посвідчених ними майнових прав. Відновлюючи права на цінний папір, суд чи інший юрисдикційний орган забезпечує здійснення правових можливостей, що становлять зміст посвідченого ними майнового права. Основні способи захисту порушених

прав і законних інтересів суб'єктів досліджуваних відносин встановлені ч. 2 ст. 16 ЦК України. Це: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дій, що порушують право; відновлення положення, що існувало до порушення права; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідносин; припинення правовідносин; відшкодування збитків та інші способи компенсації матеріальної шкоди; відшкодування моральної шкоди; визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу місцевого самоврядування. Можливість відновлення прав на втрачені цінні папери до вказаних загальних способів захисту цивільних прав не віднесена. Тому його слід визнати спеціальним способом захисту прав суб'єктів правовідносин на документарні цінні папери.

Як один із способів забезпечення позову в цивільному процесі широко використовується заборона відчуження майна, реалізованого за допомогою акту арешту й опису майна. Зазначений превентивний захід відповідно до актів чинного законодавства України характерний тільки для документарних цінних паперів.

Отже, інструментальна своєрідність цінних паперів обумовлює й особливості захисту посвідчених ними майнових прав. Вони полягають органічному поєднанні можливих речово-правових, зобов'язальних і таких унікальних для приватноправової сфери способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів емісійно-посвідчувальних правовідносин, як відновлення прав на них. Унікальними для приватноправової сфери правового регулювання є механізм тимчасової заборони здійснення посвідчених цінними паперами майнових прав, який може застосовуватися судом у ході процедури визивного провадження.

Одним із заходів захисту правоволоділців за цінними паперами масових емісій є скасування їх випуску, якщо він був здійснений з грубими порушеннями емітентом вимог чинного законодавства України. Скасування акта реєстрації випуску цінних паперів масових емісій є свідченням здійснення державного контролю в цій сфері суспільних відносин і водночас прикладом привнесення в приватну сферу елементів публічності. Окрім розглянутої можливості, у сфері функціонування бездокументарних цінних паперів недотримання низки спеціальних вимог у ході формалізації посвідчених ними майнових прав також може призвести до порушення прав і законних інтересів суб'єктів депозитарних правовідносин.

Щодо перспектив розвитку економічної політики держави

Свиридюк Н.П., докторант НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Проблематика розвитку, модернізації або удосконалення економічної політики України, як особливий предмет дослідження, привертає увагу багатьох науковців, які не торкаючись питань системного реформування економічної діяльності, працюють у конкретних напрямках здійснення державної влади, адміністрування економічних відносин, оновлення національного законодавства з метою приведення його у відповідність до європейських стандартів, а згодом і зміцнення економічного базису України. Розглядаючи дане питання через призму різних галузей

наукових знань, фахівці звертаються як до висвітлення історичних особливостей формування, сучасного стану цього сектору державної політики, так і до вироблення пропозиції щодо підвищення ефективності його реалізації.

Окремі автори, наприклад, приділяють більше уваги особливостям загального розвитку регіональної політики [1; 2]. Інші зосереджуються на розробці конкретних політико-правових та економічних показників, методик, механізмів, запровадження яких сприятиме встановленню єдиних стандартів у сфері реалізації державної економічної політики [3; 4; 5]. Науковці також пропонують ряд практичних заходів щодо підвищення дієвості монетарного трансмісійного механізму, зниження доларизації, вдосконалення управління ліквідністю банківської системи, вдосконалення готівкового обігу, а також реалізації валютної політики в умовах трансформації діючого режиму грошово-кредитної політики тощо [6].

Використання всіх заходів економічного спрямування передбачає глибоке осмислення питань їх адміністративно-правового забезпечення в конкретно-історичних умовах, які для сучасної України є надзвичайно складні, непередбачувані та надзвичайно динамічні, у зв'язку з чим їх можна назвати нетиповими умовами сучасності.

У світлі напружених соціально-економічних та політичних подій, що відбуваються нині в Україні, першочерговими стають питання вироблення ефективних механізмів стабілізації та реформування сфери економічної політики з урахуванням позитивних та негативних факторів впливу глобалізаційних тенденцій на світову економіку, у зв'язку з чим актуалізуються роботи, пов'язані із вивченням міжнародного досвіду правового регулювання економічної політики держави, стану міжнародних правовідносин економічного характеру.

В контексті перспектив розвитку національної економіки, особливої цінності набувають джерела, в яких представлено результати аналізу фактичного стану правового регулювання економічних відносин в Україні, а також стану функціонування економічних систем інших країн, чий позитивний досвід можна було покласти в основу розробки національних концепцій реформування економічної політики держави. Зокрема це роботи Романової Т.В., Петрушевської В.В., інших авторів, в яких висвітлюється досвід країн світу щодо забезпечення зростання інвестиційного потенціалу регіонів [7], реалізації програм підтримки економіки у період світової фінансової кризи 2007 – 2009 рр. [8]. У свою чергу, Крапівін О.В. охарактеризував основні напрями зовнішньої політики країн Центральної та Східної Європи в ХХ - початку ХХІ століття, приділивши особливу увагу їх сучасним зовнішньополітичним пріоритетам, зокрема, в сфері економіки [9].

Таким чином, на наш погляд, важливим завданням щодо дослідження удосконалення державної політики є саме розширення дослідження окремих елементів та досвіду сучасних країн, ефективність реалізації якої є запорукою стабільності розвитку, вирішення всього кола соціально-економічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Макогон Ю.В. Нова регіональна економічна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку / Ю.В. Макогон // Схід. – 2005. – № 3(69). – С. 14–27.

2. Соболь, Роман Георгійович. Регіональне управління економічними процесами : дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Соболь Роман Георгійович. - Х., 2005. - 207 с.
3. Сігайов А. О. Науково-методичні засади аналізу монетарних показників в перехідній економіці : автореферат дис... на здобуття наук. ступення д-ра екон. наук : 08.02.03 / Сігайов Андрій Олександрович. - К., 2004. - 320 с.
4. Лепушинський В. О. Науково-методичні основи оцінки результативності грошово-кредитної політики в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / В.О. Лепушинський Володимир Олександрович. - Суми, 2010. - 202 с.
5. Ветрова І. В. Правові основи реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України : автореф. дис... на здобуття наук. ступення канд. юрид. наук / І. В. Ветрова. - К., 2007. - 19 с.
6. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В.С. Стельмаха. - К. : Центр наукових дослід- жень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. - 404 с.
7. Романова Т.В. Світовий досвід забезпечення зростання інвестиційного потенціалу регіонів в процесі реалізації державної економічної політики / Т.В. Романова // Проблеми глобалізації та моделі стійкого розвитку економіки : праці. конф., 24-26 бер. 2010 р., Луганськ / Гол. ред. кол. Рамазанов С.К. - Л., 2010. - С. 845-847.
8. Петрушевська В. В. □Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності: закордонний досвід / В. В. Петрушевська // Проблеми економіки. - 2014. - № 1. - С. 31 - 36.
9. Крапівін О. В. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи : навчальний посібник для студентів / [О. В. Крапівін, М. О. Володіна, А. М. Каракуц та ін. ; кер. авт. колективу О. В. Крапівін. - Донецьк, 2012. - 274 с.

Шляхи модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення спеціальних підрозділів по боротьбі з податковою та економічною злочинністю

Важинський В.М., науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кадрового забезпечення і діяльності ОВС ННІПФПМГБНГУ НАВС, кандидат юридичних наук

Протягом останніх років у нашій державі відбулися суттєві зміни в усіх сферах життя. Змінилися соціально-економічні відносини. Закон України «Про міліцію» у редакції 1991 року не відповідає сучасним реаліям і не в змозі ефективно регулювати правовідносини у сфері протидії правопорушенням та злочинності. За таких умов, вкрай необхідною постає питання реформування Міністерства внутрішніх справ України, структура якого сформувалася ще за радянських часів. Також потребують нових підходів надмірна централізація, мілітаризація, бюрократизм, авторитарно-дисциплінарна модель управління, що превалювали в управлінському механізмі українською міліцією.

Головним плацдармом, на якому розгортаються кримінальні баталії в Україні є економіка. Злочинність в сфері економіки досягла такого якісного рівня, що вона стала визначати характер і напрямки реалізації реформ не тільки в сфері економіки, а й в системі державного будівництва і правоохоронної діяльності. Зважаючи на актуальність цього питання, державі необхідно провести реформування системи органів міліції в поліцію із врахуванням європейського досвіду та стандартів. На нашу думку одним із найважливіших проблемних питань в реформуванні

системи органів міліції є створення сучасного підрозділу по боротьбі із злочинністю в економічній та податковій сфері, а саме: фінансової поліції.

Проблема створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів України останнім часом дедалі активніше привертають увагу працівників, теоретиків та практиків.

Важливе значення для розробки заходів протидії злочинності має інформаційно-аналітичне забезпечення. Воно передбачає собою наявність інформації про стан, динаміку, структуру злочинів, вплив на злочинність соціально-економічного стану держави, діяльність суб'єктів запобігання злочинності. При цьому необхідно мати в своєму розпорядженні не тільки повну інформацію, а й інформаційно-аналітичний аналіз, який би відображав реальний стан економічної та податкової злочинності в Україні, та фактори, які призводять до їх виникнення. Нові умови сприяли створенню таких можливостей для злочинної діяльності у економічній та податковій сферах.

У даних видах злочинів з'являються більш складні та витончені способи їх вчинення, підвищується їх суспільна небезпечність. На нашу думку, особливе місце серед них посідає так звана «блокомірцева злочинність» - злочини, керівників банківських установ, різних комерційних фірм, державних службовців, тощо. Даний термін вперше використав в 1939 році американським кримінологом Е.Сатерленд, який став основоположником концепції економічної злочинності [1, с.45]. Такі злочини зазвичай мають інтелектуальний характер, а їх головними особливостями є: маскування під законну економічну діяльність; вміння злочинців пристосовуватись до нових форм і методів підприємницької діяльності; досконале володіння ринковою ситуацією; використання прогалин їхнього законодавства, яке регулює підприємницьку діяльність [2, с.58].

Тому, інформаційно-аналітичне забезпечення як протидія злочинності в Україні, виявлення і ефективне розслідування економічних злочинів є одним з актуальних напрямів діяльності правоохоронних органів, де існують проблемні питання.

У кримінологічній літературі і відомчих нормативно-правових актах використовують поняття «економічні злочини», «економічна злочинність», «злочини в сфері економіки», «злочини економічної спрямованості», які досить часто ототожнюються і використовуються як синоніми.

Дослідник О.Г.Кальман зазначає, що економічна злочинність - це сукупність умисних, корисливих злочинів і осіб, які їх вчинили, в сфері легальної і нелегальної економічної діяльності, головним безпосереднім об'єктом є відносини власності і відносини в сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг [3, с.141].

Економічні злочини, як вважає професор В.Т.Білоус – це передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності [3, с.72].

Важливим напрямом діяльності держави в сучасних умовах є запобігання економічній злочинності в характері якої останнім часом

відбулися суттєві зміни. Зростає професійність та підготовленість злочинців, посилюється корумпованість.

Послідовно формування в Україні ринкової економіки, як не прикро, супроводжується погіршенням криміногенної ситуації у сфері оподаткування та господарської діяльності, створенням сприятливих умов для зростання рівня організованої злочинності у сфері економіки, що є одним з негативних соціальних явищ в державі.

Цю проблему у галузево-предметному плані висвітлювали вчені-юристи і економісти-практики фіскальних органів: В.І.Антіпов, М.І.Бажанов, В.П.Бахун, Е.О.Дідоренко, І.П.Козаченко, В.К.Лисиченко, В.В.Лисенко, В.Т.Маляренко, Д.Я.Семир'яненко, Л.А.Савченко, О.М.Розум, Л.Л.Тарангул, П.В.Цимбал та інші. Разом з тим, в даний час недостатньо вивчені питання підвищення ефективності функціонування інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів у сфері боротьби з економічними злочинами в Україні.

Специфіка правоохоронної діяльності в сфері боротьби з економічними злочинами полягає в тому, що вона базується в основному не на фактах вчинення злочинів економічної спрямованості. Для констатації факту вчинення злочину необхідно спочатку виявити ознаки, що свідчать про це. Така принципова особливість вимагає використання в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з економічними злочинами потужних аналітичних та прогностичних засобів, вивчення криміногенної обстановки і вироблення заходів щодо протидії економічній злочинності. Досить часто складність ситуації і відсутність необхідної інформації не дозволяє співробітникам правоохоронних органів приймати обґрунтовані рішення чи робити це вчасно. Тому ефективність їх діяльності багато в чому визначається рівнем їх інформаційно-аналітичного забезпечення, від якого залежить якість і своєчасність прийнятих рішень.

В даний час ефективному функціонуванню інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів у сфері боротьби з економічними злочинами заважає організаційна роз'єднаність локальних баз даних, що створює перешкоди для належної взаємодії між підрозділами, тому що найбільш вразливим місцем боротьби з відмиванням «брудних» грошей є відсутність єдиної бази даних, необхідної інформації для прийняття адекватних дій з боку державних органів.

Найбільш значущими негативними чинниками тут є прогалини в теорії та методології організації інформаційно-аналітичної роботи, відсутність єдиної бази даних, неповнота інформації, що дозволяє виявляти складні схеми легалізації злочинних доходів, підготовки та вчинення економічних злочинів, які підривають економічну систему країни і ускладнюють прийняття адекватних заходів з боку державних органів.

Отже, одним із основних напрямків підвищення ефективності в діяльності правоохоронних органів на сучасному етапі є створення певної інформаційної системи яка забезпечить збір та аналіз необхідних даних для здійснення ефективного виявлення та розслідування злочинів в податковій та економічній сфері.

В процесі розвитку зазначеного напрямку необхідно визначити ряд проблем, які потребують негайного вирішення, а саме:

- відсутність кодифікованого нормативно-правового акту, та постійна зміна законодавства, що визначає порядок обчислення та сплати податків;
- відсутність загальної стратегії розвитку інформаційного забезпечення правоохоронних органів, певного досвіду та кадрового забезпечення;
- невідповідність та неузгодженість окремих інформаційних систем та їх програмного забезпечення, що в результаті виключає можливість взаємного обміну інформацією на всіх рівнях забезпечення.

Головними шляхами модернізації інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів є: нормативно-правове забезпечення, створення та використання інформаційних систем; запровадження новітніх технологій та оновлення процесу обробки інформації; забезпечення інформаційного забезпечення на всіх рівнях територіальних підрозділів, створення міжвідомчої автоматизованої системи обміну інформацією; розробка відповідних програм навчання для працівників державних органів, які борються зі злочинами в податковій та економічній сфері, підготовка кваліфікаційних спеціалістів, а також постійне та своєчасне оновлення і поновлення інформацією баз даних.

Модернізація інформаційних систем та баз даних включає також діяльність щодо створення нових програмних комплексів відповідно до міжнародних стандартів та правил, що дозволять у разі необхідності швидко та безперешкодно отримати необхідну інформацію. Не має залишатись осторонь і питання стосовно покращення роботи між державним працівником та інформаційною системою, в контексті оптимізації такої «співпраці».

Маємо також і приділити увагу і забезпеченню безпеки інформаційних систем, тобто це проявляється у доступності не публічної інформації широкому загалу, захисту інформації від несанкціонованого знищення чи її зміни, обмеженні незаконного доступу та ознайомлення з базами даних не уповноважених на те осіб.

Не менш важливим кроком в процесі модернізації інформаційних систем є запозичення, аналіз та впровадження міжнародного досвіду. Потужні інформаційні мережі правоохоронних органів глобального характеру, на прикладі європейських країн, дають змогу правильно обрати шляхи розвитку та модернізації національних інформаційних систем.

Список використаних джерел:

1. Е.Сатерленд. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями/ Е.Сатерленд// Социология преступности: сб.-М.,1996.-С.45-59.
2. Кальман О.Г. Економічні злочинність і суміжні з нею поняття/ О.Г.Кальман// Проблеми законності. – 2002.-Вип.55.-С.133-141
3. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: [монографія]/ Білоус В.Т. –Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України,2002.-449 с.

Прокурорський нагляд за проведенням допиту підозрюваного при розслідуванні економічних злочинів

Кучер В.О., здобувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Допит підозрюваного при розслідуванні економічних злочинів як правило проводиться одразу після повідомлення про підозру, хоча КПК не

вимагає його негайного проведення. Негайне проведення допиту підозрюваного дозволяє слідчому подолати протидію з боку підозрюваного та схилити його до надання правдивих показань.

Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва полягає в тому, що прокурор у конкретному кримінальному провадженні визначає коло доказів та способів їх отримання, проведення з вказаною метою певного обсягу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також забезпечення при цьому законності дій слідчого.

Відповідно до наказу Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4 гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» прокурори усіх рівнів повинні уживати заходів до покращення якості досудового розслідування та принципово реагувати на всі факти порушення вимог кримінального процесуального законодавства при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Перш за все прокурор здійснює нагляд за додержанням законодавства при визначенні підстав для проведення допиту підозрюваного. Відповідно до ч. 2 ст. 223 КПК України такими підставами є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети відповідної СРД.

Відповідно до ст. 133 КПК України слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. При цьому слідчий, прокурор мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження.

Оцінка наявності таких «достатніх підстав» проводиться у кожному конкретному кримінальному провадженні з урахуванням встановлених у ньому обставин, відомостей, якими володіє слідчий на час прийняття рішення про проведення допиту підозрюваного, факту повідомленої підозри, можливої складності допиту на конкретному етапі, поведінки підозрюваного тощо. За результатами такого оцінювання прокурор приймає одне з таких рішень: доручає слідчому чи оперативному підрозділу проведення певної слідчої (розшукової) дії; проводить її самостійно; дає письмові вказівки слідчому щодо організації процесу розслідування чи необхідності проведення певних слідчих (розшукових) дій.

При визначенні підстав для проведення допиту підозрюваного прокурор також повинен перевірити дотримання слідчим вимог ст. 87 КПК і не допустити, щоб у кримінальному провадженні особи, яким повідомляється про підозру, допитувались до цього як свідки, що тягне за собою недопустимість доказів відповідно до п. 6 зазначеної статті КПК України.

Прокурорський нагляд власне при проведенні допиту підозрюваного полягає у перевірці дотримання законності при проведенні цієї СРД та дотриманні прав підозрюваного.

Так, КПК України передбачає загальні умови допиту, визначені у ст. 224. Зокрема, допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають

намір допитати. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день.

Крім того, загальні вимоги до проведення СРД визначені в ст. 223 КПК України. Так, слідчий, прокурор повинен вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, а також відповідальність, встановлена законом. Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22-ї до 6-ї години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.

Також відповідно до ч. 8 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії, не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 КПК України, де зазначається, що у разі якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, що мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. Будь-які слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими.

Підозрюваний, згідно ч. 4 ст. 224 КПК України має право відмовитися давати показання у будь-який момент, при цьому допит повинен бути негайно зупинений слідчим.

Статтями 86, 87 КПК України також передбачені критерії визнання доказів недопустимими, тобто такими, які не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень і на які не може посилається суд при ухваленні судового рішення.

Таким чином, встановивши будь-які порушення слідчим вимог законодавства чи прав підозрюваного в ході допиту, прокурор повинен сам, керуючись нормами КПК України, визнати отримані докази недопустимими та заборонити слідчому посилається на них в процесуальних документах, зокрема при складанні обвинувального акту. В цьому випадку завдання прокурора в тому, щоб скерувати слідчого в розслідуванні на подальше отримання інших доказів, якими можна буде замінити ті, що визнані чи будуть визнані недопустимими.

Реформування системи оподаткування як умова для вступу України в ЄС

Гудзь В.І., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук Безрутенко С.М.

Вирішальною умовою вступу України до Європейського Союзу є досягнення нею відповідного рівня економічного розвитку, що потребує проведення реформ, головною ціллю яких повинна стати повна ринкова трансформація постсоціалістичної економіки та адаптація українського законодавства до європейських стандартів.

Нещодавно Президент України П. Порошенко представив свій план реформ під назвою «Стратегія-2020». Серед першочергових реформ він виділив і податкову реформу.

Це пояснюється тим, що податкова система є найвагомішим та ефективним інструментом регулювання фінансових відносин у державі з ринковою економікою. Актуальність майбутньої реформи податкової системи зумовила її недосконалість: невзгодженість та суперечливість окремих податкових законів, нестабільність законодавства, надмірне податкове навантаження на платників, безсистемне й не виправдане надання пільг, перекручування економічної сутності окремих податків та непристосованість її до переходу до децентралізації державного управління в умовах побудови демократичної правової системи України. На сьогодні 80 % усіх бюджетних ресурсів надходить до центрального державного бюджету і тільки 20 % залишається на всіх місцевих бюджетах.

Для підготовки проведення податкової реформи декілька місяців тому було створено 9 робочих груп, які ініціювали свої пропозиції Кабінету Міністрів. Втім, більшість з них, на думку експертів, не увійшли у пакет законопроектів, з якими Уряд А.Яценюка увійшов до Верховної Ради і може саме тому парламентарі захотіли його розглянути. Так, не зважаючи на те, що законопроект про внесення змін до Податкового кодексу передбачав зменшити кількість податків з 22 до 9 не шляхом дійсного скасування їх, а через їх трансформування (об'єднання)...

Поданий до парламенту документ ініціює скасування збору на розвиток виноградарства, цільової надбавки на газ, рентної плати за його транспортування, фіксованого сільськогосподарського податку і деяких місцевих податків і зборів. Але при цьому передбачається серйозне розширення бази податку на нерухоме майно, збільшення до 2% ставки збору з операцій купівлі іноземної валюти, підвищення акцизів на бензин, дизельне паливо та скраплений газ. Ну й, нарешті, до підакцизних товарів додається електроенергія. Податок на нерухомість пропонується в розмірі до 2% від мінімальної заробітної плати за 1 кв. м для всіх видів нерухомості, крім державної та комунальної. Також від його сплати звільняються незахищені верстви населення – багатодітні та малозабезпечені сім'ї, сім'ї з дітьми-інвалідами, дитячі будинки сімейного типу. Право встановлювати відсоткову ставку передано місцевим радам. Вони ж наділяються повноваженнями надавати пільги щодо сплати

податку (за винятком комерційної нерухомості та нерухомості, яка перебуває у власності юросіб).

Податок на прибуток пропонується розраховувати на основі фінансового результату. Причому для підприємств із річним оборотом нижче за 20 млн грн і зовсім скасувати такий обов'язок. Для них передбачається повне зникнення відмінності між бухгалтерським і податковим обліками, але податок на прибуток пропонується, як і раніше, розраховувати в ручному режимі. Кількість платників податків, що працюють за спрощеною системою, в новому законопроекті скоротилася до чотирьох груп. Зачепили реформи і єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Для того, щоб спробувати вивести з тіні понад 12 млрд грн, реформатори запропонували посилити оформлення трудових відносин, зробивши обов'язковим укладання трудової угоди, а сам внесок поширили на всі зарплати, включаючи й нижчі за мінімальну. Але якщо доход перевищуватиме дві мінімальні зарплати, то ставку ЄСВ буде знижено з 41 до 15%. Експерти Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) загалом підтримують ідею зниження ставок ЄСВ, однак наполягають, що такі зміни обов'язково мають супроводжуватися одночасним реформуванням пенсійної системи.

В урядових пропозиціях податкової реформи передбачено повернення до оподаткування так званих пасивних доходів – дивідендів, роялті й відсотків, причому до них додаються внески на добровільне медичне й пенсійне страхування. Якщо будуть прийняті пропозиції Уряду, пасивні доходи, сума яких на рік не перевищує 500 тис. грн, обкладатимуться за ставкою 15%, від 500 тис. до 1 млн грн – 20% у частині перевищення, для доходів понад 1 млн – 25% у частині перевищення, а дивіденди обкладатимуться за ставкою 5%. До речі, до дивідендів урядові реформатори відносять тепер прибуток, отриманий від володіння не лише акціями, інвестиційними сертифікатами чи паями, а й акціями корпоративних інвестиційних фондів та інвестиційними сертифікатами. Пасивні доходи також доведеться декларувати. Утім, якщо пасивні доходи не перевищують 120 мінімальних заробітних плат, податковим агентом виступатиме той, хто ці доходи нарахував, наприклад, банк. Верховною Радою запропоновано також ввести військовий податок в розмірі 1,5 %.

Отже, до реформування податкової системи України в сучасних умовах формально нібито приступили. Втім, скоріше за все пакет реформаторських законопроектів Уряду буде серед перших розглянутий вже новим, будемо сподіватися проєвропейським та фаховим, складом Верховної Ради України. Приєднуюсь до позиції тих експертів, науковців та політиків, які вважають можливим впоратися до початку наступного бюджетного періоду із завданням законодавчого затвердження бюджетно-податкової реформи та прийняття на новій правовій основі Державного бюджету на 2015 рік. Зволікати з реформами далі неможна.

Список використаних джерел :

1. «Дзеркало тижня. Україна» №34, 26 вересня 2014, Юлія Самаєва
2. «Стратегія реформ 2020»
http://espreso.tv/news/2014/09/25/poroshenko_nazvav_holovni_reformy_dlya_ukrayiny
3. Фінансове право: навчальний посібник / За загальною редакцією А.Г. Чубенка, Д.М. Павлова/– К.: КНТ, - 2014. 600 с.

Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах євроінтеграції

Денисенко К.О., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Мозоль Н.І.*

Однією з головних, якщо не провідних, тенденцій розвитку державності в світі є використання найкращих надбань політико-правової думки. До них цілком правомірно належать такі загальнолюдські цінності, як демократія, права та свободи людини, гуманний і справедливий правопорядок. Результатом цих процесів стало формування й чітке конституційне закріплення концепції демократичної, правової держави як відображення загальнолюдського її призначення. Не вдаючись до розлогого історичного екскурсу, зазначу лише, що держави Європейського Союзу (особливо – сталої демократії) вже десятиліттями не тільки сповідають ці засади, а й неухильно дотримуються їх. Дотримання принципів правової держави є своєрідним і обов'язковим критерієм вступу до ЄС.

Проблеми розвитку та засади формування зовнішньоекономічної політики України, її вдосконалення на сучасному етапі досліджуються в роботах А. Гальчинського, В. Андрійчука, І. Бураківського, Ю. Пахомова, В. Новицького, А. Філіпенка та ін.

На сьогодні, зовнішньоекономічні зв'язки України знаходяться в процесі розвитку, перед державою постає важливе завдання зайняти гідне положення у світовому економічному просторі, враховуючи тенденції розвитку світового ринку, міжнародної економічної системи і виходячи з рівня розвитку власної національної економіки [1, с. 15-17].

Необхідність інтеграції нашої держави у світогосподарську систему, обумовлена наступними причинами:

1) необхідністю використання переваг міжнародного поділу праці для прискорення економічного і соціального розвитку країни.

2) потребою вирішення екологічних проблем. Об'єктивна необхідність розвитку зовнішньоекономічних відносин доповнюється об'єктивними передумовами їх реалізації. Саме завдяки цим останнім, економічна інтеграція України у світогосподарську систему стає не тільки необхідною, а й можливою [3, с. 29-32].

3) використання зовнішньоекономічних зв'язків задля прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки.

4) можливість виходу на світові та європейські ринки і на нові види міжнародної співпраці.

На даному етапі розвитку зовнішньоекономічних відносин для України головними цілями є:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку країни;

- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці;

- створення найбільш сприятливих умов для залучення національної економіки в систему світового поділу праці;

- наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн [3, с. 31].

Стратегічно важливим та економічно вигідним є південно-східний напрямок зовнішньої політики України, а саме Чорноморський та Близько-

Східний регіони, Центральна Азія, Індія. Завдяки цим країнам Україна може забезпечити себе альтернативними джерелами постачання енергоносіїв та ринками збуту своїх товарів. Оскільки населення країн Близького Сходу зростає величезними темпами, перед ними постає проблема харчового забезпечення. Великі потоки біженців прямують до Європи і, зокрема, в Україну, що підриває систему безпеки й стабільності, підвищує рівень злочинності. Завдяки виваженій політиці щодо країн Сходу Україна може наповнювати їх ринки продовольчими товарами в обмін на енергоносії, вирішуючи певною мірою харчову проблему, зменшуючи свою енергетичну залежність від Росії, розвиваючи власне сільське господарство та переробну промисловість і знижуючи масштаби міграції [2, с.40].

Україні життєвонеобхідно співпрацювати з країнами Європейського союзу. Для цього, важливим є створення зони вільної торгівлі. Членство у СОТ є передумовою щодо створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС і відповідно – ефективнішою інтеграцією України у ЄС. Вдосконалення законодавства та інституційна реформа що є передумовою членства в СОТ – частково відображає стратегію інтеграції України у ЄС. Одним з основних політичних та економічних наслідків вступу України до СОТ стала активізація переговорів з ЄС щодо укладення Угоди про створення зони вільної торгівлі у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Можна зробити висновки щодо перспектив розвитку економічних відносин з ЄС на найближчі роки:

- низькі темпи структурних перетворень вітчизняної економіки значною мірою зумовлено непевністю перспектив створення зони вільної торгівлі з ЄС, а непоступливість ЄС у питаннях забезпечення власних інтересів призводить до закриття окремих виробництв в Україні або переорієнтації на інші ринки;

- диверсифікація експортних поставок України до ЄС є не наслідком цілеспрямованої експортної стратегії, а відповіддю на згортання альтернативних «зручніших» ринків;

- ринок України, маючи значний потенціал споживання, на сьогодні є перспективним насамперед для збуту імпортованої готової продукції, а низька якість митного контролю сприяє насиченню ринку товарами низької якості, небезпечними для здоров'я споживачів [3, с. 32].

Незважаючи на всі проблеми та труднощі, Україна за загальним рівнем розвитку може увійти до відповідних міжнародних структур і має перспективи у сфері міжнародної конкурентноспроможності, якщо буде забезпечено цілеспрямовану політику захисту вітчизняного товаровиробника, визначено оптимальну структуру експорту та імпорту.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк А. М., Лисунець О.В. Зовнішньоекономічні зв'язки України: історичні, геополітичні, соціальні передумови та нормативно-правове регулювання / А. М. Гаврилюк, О.В. Лисунець // Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2013. – Ч.1. – С. 15-20

2. Єршоміна С. Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах європейської інтеграції / Є.Єршоміна // Вісник податкової служби. – 2012. – №23. – С. 40-42

3. Лисогор В.М., Яремко С.А. Аналітичний огляд напрямків розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України / В.М.Лисогор, С.А. Яремко // Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2013.–Ч.1.–С.29-32

Фінансове правове забезпечення :втілення в Україну Європейської хартії самоврядування

Петрик О.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук *Безрутенко С.М.*

В широкому розумінні місцеве самоврядування поєднує багато елементів надбудовних і базисних відносин, які перебувають у нерозривному зв'язку. Місцеве самоврядування здійснюється шляхом управління. Виходить, у наявності сукупність управлінських відносин, які виступають як категорія, що гарантує зв'язок і взаємодію базису та надбудови, керованої й керуючої систем. Варто підкреслити, що в цьому визначенні поняття місцевого самоврядування відбиті й основні його ознаки:

- це різновид публічної влади, що встановлена органами державної влади в законах. Отже, введення місцевого самоврядування в суспільстві залежить від органів державної влади, які ухвалюють закони. Діюча природа місцевого самоврядування полягає в тому, що воно є, з одного боку, аналогом центрального уряду, а з іншого – формою народовладдя, що забезпечує реалізацію прав громадян на місцеве самоврядування, а місцевому населенню можливість перетворення своєї волі в публічну владу;

- наявність цієї публічної влади, закріпленої за громадянами в законі, дає їм можливість здійснювати управління значною частиною державних с прав, реалізувати державні функції в межах відповідного муніципального утворення;

- межі владних повноважень громадян, органів місцевого самоврядування й посадових осіб місцевого самоврядування обмежуються територією муніципального утворення. Всі рішення, прийняті при реалізації різних форм здійснення місцевого самоврядування, діють тільки в межах муніципального утворення;

- публічна муніципальна влада належить жителям і здійснюється ними безпосередньо й через створювані ними органи місцевого самоврядування або посадових осіб місцевого самоврядування;

- влада ця встановлена законом і повинна здійснюватися в рамках закону. Тим самим підкреслюється, що місцеве самоврядування здійснюється на основі чинного закону, але не виходячи з доцільності або яких-небудь інших умов.

- місцеве самоврядування як різновид публічної влади має мати достатню матеріально-фінансову базу у вигляді муніципальної власності, місцевого бюджету, цінних паперів і т. д. Ця влада ухвалює рішення й відповідає за свої дії своїм майном.

- поєднуються місцеві і загальнодержавні інтереси при здійсненні місцевого самоврядування [3]

На думку вітчизняних фахівців, запозичення Україною досвіду від різних систем самоврядування, зокрема тих, що визнані моделюєтворюючими (зразковими) в конкретних країнах, призвело до порушення логіки розвитку української національної моделі самоврядування як цілісної, тісно пов'язаної з інститутами держави,

враховуючу політичну культуру населення, системи управління та організації громадянського суспільства. Проблемою стала варіабельність законодавця у визначенні місцевого самоврядування, що призвело до фіксації «громадівської» теорії самоврядування у Конституції України 1996 р. [1] а в профільному законі – «державної» теорії самоврядування. На практиці це обумовило поєднання елементів від різних моделей самоврядування, що призвело до гібридизації української системи місцевого самоврядування, а в подальшому до її неефективності у вирішенні питань місцевого значення [2].

Адміністративне реформування щодо підвищення ефективності та вдосконалення системи державного управління, запропоновані конституційні зміни, на жаль, залишаються поверхневими, несистемними, нездатними до відновлення конструктивного балансу між державним управлінням та місцевим самоврядуванням.

Таким чином, місцеве самоврядування - це самостійна діяльність громадян з регулювання, управління та вирішення безпосередньо або через сформовані ними органи місцевого самоврядування значної частини питань місцевого значення в інтересах населення цієї території з урахуванням розвитку всього суспільства. [3]

Список використаних джерел:

1. Конституція України 28 червня 1996 року №254К/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року // ВВР України. – 1997. - №24.- Ст.170
3. Докладніше див.: Ковальчук А.Т. Банки. Кредит. Фінанси: законодавчо-правовий вимір. К.: «Парламентське видавництво», 2004. С. 190–214.
4. Луців Б. Л. Грошово-кредитна політика держави та інвестиційна діяльність банків / Економіка України. – 2001. – № 10. – С. 23.

Правові питання формування ефективної моделі фондового ринку України

Сергійчук Н.І., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Сучасний стан розвитку фондового ринку України за відповідними показниками: обсягом торговельного обігу цінних паперів, капіталізацією ринку акцій, рівня «free-float» (частка акцій, що перебувають у вільному обігу і не належать контролюючим акціонерам), ступенем концентрації компаній відносно капіталізації й обсягу торгів – порівнюють з показниками ринків, що розвиваються (Emerging Market) Росії й Польщі, а також «граничних» ринків (Frontier Market) групи країн Центральної, Східної Європи й Балтії.

Операції, здійснювані на українському фондовому ринку, показують, з одного боку, те, що його зародження відбулося, а з іншого, – що він може і законсервуватися, не стати тим інститутом, що є ядром сучасних ринкових відносин, якщо не відбудеться дійсне роздержавлення і приватизація, не будуть створені акціонерні товариства, самостійні підприємства, не з'являться цінні папери, що будуть відображати реальний капітал – засоби виробництва, землю, товар. Лише в цьому випадку можна сподіватися на

створення умов для ринкової середи, переміщення капіталу від інвестора до виробника, переливу його з однієї галузі до іншої. Економічні і соціальні реформи в нашій країні знаходяться в прямій залежності від формування ефективної моделі фондового ринку.

Фондова біржа є місцем котирування, здійснення операцій із цінними паперами і укладання угод. Її діяльність сприяє встановленню єдиної ціни на цінні папери, оскільки їхня вартість визначається ринковим шляхом у процесі торгів. Це дає можливість протидіяти спекуляціям цінними паперами внаслідок створення їхнього штучного курсу в різних регіонах, а також унеможливує продаж фіктивних паперів.

Розвиток українського ринку цінних паперів вимагає розв'язання ряду важливих, у тому числі і законодавчих питань. До них, насамперед, відносяться: визначення концепції ринку цінних паперів і фондової біржі, розробка методики оцінки майна всіх об'єктів народного господарства. Здійснення цього разом з іншими ринковими заходами забезпечить не тільки появу достатньої кількості цінних паперів, але і впровадження системи допуску (лістингу) цих паперів. Лістингування буде сприяти організаційному упорядкуванню національного ринку цінних паперів – на біржі будуть надходити лише ті з них, що пройшли оцінку основних фондів і аналіз усієї господарської діяльності в Міністерстві фінансів України. У той же час лістинг підвищить гарантії для інвестора, дозволить формувати біржовий реєстр і біржові бюлетені, що відображають обіг і котирування цінних паперів на фондовому ринку.

Подальші перспективи розвитку українського фондового ринку багато в чому будуть залежати від ситуації на світових фондових ринках. Однак для посилення привабливості локального фондового ринку для вітчизняних та іноземних інвесторів необхідно здійснити ряд кроків: сприяти надходженню інвестицій у реальний сектор економіки, сформуванню ефективної системи захисту прав і законних інтересів інвесторів, активізувати процеси концентрації та централізації торгівлі корпоративними цінними паперами українських емітентів на організованому ринку на умовах конкуренції, погоджувати політику держави на фондовому ринку із грошово-кредитною, валютною і бюджетно-податковою політикою.

Передумови інтеграції банківської системи України до фінансового простору ЄС

Чиренко Н.М., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук Безрутенко С.М.

Нинішня ситуація в світі характеризується глобальною трансформацією все більшої кількості країн до нового якісного стану, нового типу цивілізації третього тисячоліття. Об'єктивна необхідність вимагає поступового, але неухильного включення і економіки України до системи міжнародного поділу праці, світових інтеграційних процесів. У цьому зв'язку великого значення буде мати євроінтеграція України. Адже, у 2014 році Україна і Євросоюз підписали Угоду про асоціацію. Згідно з цією угодою євроінтеграційні процеси охоплюють різні сфери як

політичної, так і економічної, зокрема фінансової та банківської діяльності. Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у лібералізації і відкритті ринків ЄС та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, сформування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС. Євроінтеграція України має забезпечити кращі умови для розвитку, на основі сучасних технологій, промислового виробництва, колосального збільшення розмірів ринку для збуту якісних українських товарів, впровадження ефективного самоврядування та забезпечення розвитку регіонів тощо. Так як банківська система є складовою економічної системи України, інтеграція в економічний простір Європейського Союзу буде мати для неї відповідні дуже серйозні наслідки. Зрозуміло, що банківська система в Україні є досить молодою, тому їй притаманні такі проблеми як низька капіталізація, відсутність концентрації капіталу, значні банківські ризики, низька ефективність діяльності банків, недостатній банківський менеджмент, якість і кількість банківських послуг. Але сама по собі імплементація Угоди про асоціацію вимагає від України великих згаджених зусиль і, безумовно, несе в собі не аби які ризики, особливо на початковому етапі. Інтеграція України до Європейського Союзу створить додаткові ризики і для банківської системи тому, що вимагає застосувати якісно нові підходи до розвитку банківської системи. У зв'язку з цим особливої актуальності сьогодні набуває виявлення проблем, що заважають розвитку національної банківської системи та визначення науково обґрунтованих шляхів забезпечення її стабільного розвитку в сучасних умовах. Тому, на разі проблеми банківської системи України в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів є предметом наукових досліджень великої групи вітчизняних вчених.

На мій розсуд, спираючись на основні висновки наукових досліджень проблемних питань реформування вітчизняної банківської системи можна запропонувати підготовку наступну низку першочергових законопроектів, які б унормували:

- заходи з управління потоками капіталів, зокрема поступова лібералізація потоків капіталу разом із запровадженням нагляду за банками на основі оцінки ризиків, прогнозування короткострокових потоків капіталу та керування ними;

- заходи з реформування банківського нагляду, зокрема поетапне впровадження міжнародної системи банківського нагляду;

- посилення незалежності Національного банку України, зокрема формальне закріплення у законодавстві питань;

- розроблення і впровадження політики управління банківськими ризиками, зокрема встановлення видів можливих ризиків для

макроекономічної і фінансової стабільності та визначення заходів для їх управління.

Визнання Європейським Союзом важливого значення України у формуванні нової архітектури європейської безпеки на третє тисячоліття може і повинно бути використаним як суттєвий важіль просування наших інтересів у відносинах з ЄС.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 1678-VII від 16.09.2014

2. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу. – 2012. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>

3. Міщенко В. Фінансово-економічні складові реалізації інтеграційних процесів / Міщенко В. // Вісник НБУ.- 2012.-№ 11.

4. Передумови та практики реалізації реформ на регіональному і місцевому рівнях – К.: НІСД, 2014. – 68 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ВАЛЮТОЮ НА БІРЖАХ УКРАЇНИ

Яценко Т.О., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Котирло О.О.*

Одним з найважливіших чинників формування стабільної економіки країни є нормальне функціонування відкритої ринкової економіки, яка в свою чергу прямо залежить від повноцінного валютного ринку та ефективної системи його регулювання. Одним із суб'єктів валютного ринку є валютна біржа, представлена в нашій країні Українською міжбанківською валютною біржею (далі – УМВБ).

На сьогодні обрана тема є досить актуальною для нашої держави, оскільки стабілізація коливання курсу валют є однією з першочергових завдань держави для забезпечення розвитку зовнішньоекономічних зв'язків держави й економіки країни в цілому.

Наявність національних валют і відсутність єдиного платіжного засобу, який можна було б використовувати як міжнародний засіб платежу при розрахунках у зовнішній торгівлі, за кредитами, інвестиціями, міждержавними платежами, зумовлюють необхідність обміну однієї валюти на іншу. Під терміном «валюта» розуміють звичайно всі іноземні грошові одиниці, виражені в них цінні папери, засоби платежу, а також дорогоцінні метали. Валюта іменується за назвою грошової одиниці (долар США, швейцарський франк, австрійський шилінг, німецька марка, шведська крона, українська гривня та ін). Тобто, валюту можна вважати своєрідним товаром.

Здебільшого курс валюти визначається залежно від співвідношення попиту і пропозиції валюти. І оскільки попит і пропозиція на валютному ринку постійно змінюються, то й валютний курс не може бути постійним держава розуміючи це та важливість контролю над валютою у 1992 році ініціювала створення УМВБ. Також для стримання курсу валюти Правилами УМВБ було встановлено, що лише банки, що мають дозвіл

НБУ на виконання валютних операцій, можуть бути Членами Валютної Секції УМВБ. Варто зазначити, що НБУ покладає на себе зобов'язання виступати суб'єктом міжбанківського валютного ринку України для підтримання валюти України. Але це не означає, що фізичні особи не можуть здійснювати торгівлю валютою, просто торгівля іноземною валютою особами здійснюється через уповноважені банки та інші кредитно-фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою НБУ.

На сьогодні серед біржових операцій з валютами угоди з доларами США займають найбільший обсяг.

Отже, можна зробити висновки, що:

1. Біржові валютні торги впливають на формування прогнозів та валютної політики держави. Наприклад УМВБ на ряду з НБУ бере участь у зборі та аналізі інформації про процеси, що відбуваються на валютному ринку.

2. Регулятивна та контрольна функції держави у валютних відносинах на біржових торгах України має величезне значення, оскільки без даного контролю та визначення НБУ курсу валют економіка держави була б не стабільною.

3. Суб'єктний склад на валютних біржових торгах є обмеженим, що не допускає нелегальних, фіктивних та спекуляційних угод.

Роль особистості у формуванні соціальних відносин

Волошина О.В., заступник начальника кафедри юридичної психології НАВС, кандидат психологічних наук, доцент

Про об'єктивну потребу в осмисленні всієї понятійно-категоріальної системи особистості, що склалася в теорії, в соціальному знанні в цілому свідчить та конкретна атмосфера, яка виникла сьогодні у вітчизняній науці навколо проблеми ролі особистості у формуванні соціальних відносин та її духовного розвитку. В процесі «розвінчання» марксизму феномен розвитку людини і суспільства став розглядатися з різних позицій: з точки зору етногенезу Л.М. Гумілева (теорія пасіонарності), акмеології (наука про шляхи досягнення найвищої досконалості будь-яких видів людської діяльності), соціальної синергетики (вчення про об'єктивні закономірності соціальної самоорганізації), аксіології (самовизначення особистості як духовного суб'єкта) та інших. Таким чином, єдиним об'єктом дослідження вказаних підходів виступає людина і її діяльність, а предметом аналізу стають рівні індивідуальної майстерності і соціального удосконалення, міра досконалості. Проте, термінологічний різнобіг, відсутність понятійних універсалій породжує звужене бачення аспектів цілісної проблеми.

Під пасіонарністю нами розуміється непереборне внутрішнє прагнення особистості до діяльності, спрямованої на зміну свого життя, навколишнього оточення, статусу-кво. По суті, це соціально-історичне явище, що характеризується появою в обмеженому ареалі великого числа людей із специфічною активністю (пасіонаріїв). Міра пасіонарності – питома вага цих пасіонаріїв в соціумі. Тому, розглядаючи онтологічне і методологічне значення поняття «пасіонарність», слід усвідомлювати, що воно лише в найзагальнішому вигляді виражає ту міру якісної визначеності, яка потрібна при аналізі різноманітних варіацій розвитку людської життєдіяльності.

Акмеологічний підхід до вивчення особистості передбачає принципово інший за об'ємом завдань соціалізації людини в найширшому значенні слова. Ця соціалізація, здійснюючись в процесі функціонування і розвитку людини в сучасному суспільстві, відбувається одночасно у багатьох площинах, сферах і різних рівнях існування суб'єкта – фізіологічному, психологічному, соціальному, історичному, об'єктивно фіксуєчись в системі різних наукових знань. Проте, зосередивши свою увагу на верхніх екстремумах розвитку, акмеологія не розглядає екстремуми нижні.

У синергетиці граничний стан по відношенню до ієрархізації позначається як «простий аттрактор» (від лат. attraction – тяжіння, залучення), а граничний стан по відношенню до деієрархізації як «дивний аттрактор». «Такий термін, – відмічає В. П. Бранський, – пов'язаний з тим, що вказані граничні стани як би притягують до себе інші. Іншими словами, простий аттрактор – цей граничний стан, до якого тяжіє порядок, а дивний – граничний стан, до якого тяжіє хаос [2, с.517].

В основу побудови аксіопсихологічної моделі індивідуальної свідомості покладено ідею системологічного моделювання особистості В.А. Богданова [1], що передбачає співвіднесення функціональних особливостей індивіда, що характеризують його як суб'єкта діяльності, із змістовими особливостями людини, що формують її як особистість. Те саме стверджував В.Ф. Сафін: «Суб'єкт – це насамперед функціональна характеристика, а особистість – змістова характеристика людини» [3, с. 39].

Однією з найважливіших ознак соціальних змін є неухильне посилення, прискорення темпу і ритму життя. Про зростання емоційної напруги в соціокультурному середовищі, яка вже можливо наблизилася до свого критичного порогу, свідчить той факт, що сьогодні спостерігається ріст чисельності екстремальних видів спорту, екстремальних форм туризму, відпочинку, розваг, екстремальними стають властивості товарів і послуг.

Свідоме підштовхування до краю, до емоційної межі, до екстремальності, що розуміється не як абсолют або оптимум (найкраще), але, передусім, як ексклюзив, як щось екстравагантне, екстраординарне або ексцентричне, властиво сучасній масовій культурі.

Таким чином, конкретний прояв емоційно-психологічних загострень – установок, домінант, смакової прихильності, інших пристрастей, що визначають стратегію людської поведінки, обумовлено одночасно почуттям індивідуального призначення, що включає в себе здібності, схильності, талант, і типом особистості, в якому усе це зумовлено. Узагальнюючи всю наявну інформацію з цієї проблематики, можна виділити два основних особистісних типи: до першого необхідно віднести людей, які гостро відчувають ідеальний бік життя, до другого – тих, хто гостріше сприймає, сильніше переживає буденне, рутинне, повсякденне.

Список використаних джерел:

1. Богданов В. А. Системологическое моделирование личности в социальной психологии. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1987. – 143 с.
2. Бранский В.П. Искусство и философия: Роль философии в формировании и восприятии художественного произведения на примере истории живописи. – Калининград, 1999. – С. 517.
3. Сафин В. Ф. Психология самоопределения личности: Учебное пособие по спецкурсу. – Свердловск: Свердл. ГПИ, 1986. – 142 с.
4. Томалинцев В.Н., Козлов А.А. Введение в социальную экстремологию. – СПб., 2005. – 179 с.
5. Томалинцев В.Н. Личность: иллюзии и реальность / Материалы межвузовской научно-практической конференции студентов, аспирантов и преподавателей «Акмеологические проблемы субъектности: интерпретация и диагностика»/ Санкт-Петербург, 23 апреля 2009 г. – Питер, 2009. – С.299-305.

Ефективність адаптації студентів до ВНЗ залежно від їх індивідуального стилю діяльності

Хохліна О.П., професор кафедри психології та педагогіки ННПП НАВС,
доктор психологічних наук, професор
Бобриченко А.В., студент ННПП НАВС

Успішність життєдіяльності молоді, її адаптованість до умов навчання у ВНЗ значною мірою визначається становленням її індивідуальних

властивостей, які визначаються її природними особливостями, зокрема темпераментальними. До таких властивостей відноситься передусім індивідуальний стиль діяльності людини, проблема суті та значення якого, як показують наявні дослідження, залишається актуальною та є перспективною. Метою проведеного нами теоретико-емпіричного дослідження було з'ясувати наявність та характер зв'язку ефективності адаптації студентів до ВНЗ з індивідуальним стилем їх навчальної діяльності.

На теоретичному етапі дослідження було визначено, що адаптація - це процес пристосування людини до нових умов існування як організму, як носія психічного та соціального. Ефективність адаптації студентів до ВНЗ залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів. Серед суб'єктивних особливе значення відводиться психологічним, зокрема темпераментальним властивостям, що визначаються особливостями нервової системи людини, позначаються на становленні індивідуального стилю діяльності як шляху пристосування людини до діяльності та підвищення її ефективності.

Індивідуальний стиль діяльності (ІСД), виходячи з праць вчених, – це система характерних ознак діяльності людини, зумовлених передусім особливостями її нервової системи. ІСД розглядається як стійка система способів діяльності, що забезпечує найкраще її виконання людиною і стійко характеризує її в типових умовах.

Віокремлюються підготовчий та виконавчий типи ІСД. Підготовчий тип спостерігається в осіб зі слабкою та малорухливою нервовою системою (меланхолік); виконавчий – в осіб із сильною та рухливою нервовою системою (холерик, сангвінік). Виконавчий тип ІСД характеризується відсутністю виразної підготовки до роботи (робочого місяця, матеріалів, засобів тощо); швидкістю переходу до власне виконання завдання, незначним цілеспрямованим контролем діяльності. Для їх діяльності характерні спонтанні поривчасті дії, швидкість їх виконання. Підготовчий тип ІСД характеризується значною кількістю превентивних і контрольних дій, тривалими й ретельними підготовчими діями. Особи з даним типом ІСД скрупульозно вивчають умови й вимоги до виконання завдань. Їх характеризують повільні й плавні рухи, пунктуальне дотримання загальної послідовності їх виконання та шляху досягнення мети.

На емпіричному етапі дослідження для вивчення адаптованості студентів використовувалися: методика САН, опитувальник «Дослідження тривожності» Спілбергера-Ханіна, метод аналізу документації для вивчення успішності навчання студентів. Для вивчення типу індивідуального стилю навчальної діяльності студентів на основі з'ясування особливостей їх нервової системи та темпераменту використовували: тепінг-тест Є. Ільїна, опитувальник «Переважаючий тип темпераменту» А. Белова, а також розроблений нами опитувальник на самооцінку власного типу ІСД. Дослідною роботою було охоплено 44 студента першого курсу Київського національного торговельно-економічного університету КНТЕУ, факультету фінансів та банківської справи.

Емпірично виявлено, що студенти-першокурсники характеризуються переважно середнім сприятливим рівнем адаптованості за усіма

визначеними показниками – самопочуття, активність, настрої, відсутність реактивної та особистісної тривожності, академічна успішність. Про наявність у третини з них ознак дезадаптованості свідчить виявлений у них високий рівень тривожності обох видів.

У більшості студентів виявлено наявність сформованого індивідуального стилю діяльності – підготовчого чи виконавчого, який визначається типом темпераменту, відповідає особливостям нервової системи суб'єкта та визначеними особливостям виконання діяльності.

В результаті співставлення даних щодо успішності адаптації студентів за окремими показниками та сформованістю у них ІСД, у тому числі конкретних їх типів, було з'ясовано наявність зв'язку між ними: сформованість ІСД позитивно позначається на зростанні рівня показників адаптованості, і навпаки. Особи зі сформованим ІСД характеризуються переважно (на високому та виразному рівні зв'язку): високим рівнем самопочуття (з несформованим – середнім); середнім рівнем активності (з несформованим – низьким); середнім рівнем особистісної та реактивної тривожності (з несформованим – високим); середнім рівнем академічної успішності (з несформованим – низьким).

Отримані дані не показують значних відмінностей у рівні адаптованості студентів залежно від типу їх ІСД: успішно адаптуються як з виконавчим, так і підготовчим типом. Отже, на ефективності адаптації позначається лише сформованість ІСД, який слугує врівноважуванню темпераментальних особливостей суб'єкта з вимогами діяльності і забезпечує зручне для особи й успішне її виконання.

Таким чином, результати дослідження показують, що формування у студентів ІСД, який відповідає особливостям їх нервової системи, є можливим засобом підвищення ефективності адаптації майбутніх фахівців до ВНЗ та ефективності їх життєдіяльності загалом.

Тренінг формування вмінь законотворця у майбутніх юристів

Бажанюк В.С., професор кафедри психології та педагогіки НАВС, кандидат психологічних наук, доцент

Баняс О.А., науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат психологічних наук

В практиці правознавця виникає гостра потреба створення нових законодавчих актів, потреба в новій ідеї, виділення проблеми, відхід від внутрішнього обмеження рамок можливих рішень. Для таких цілей гапми розроблено та апробовано тренінг формування вмінь законотворця. Основна стратегія програми такої психологічної технології орієнтована на створення можливості для розвитку здібності до творчого вирішення професійних завдань, готовності до подальшого власного особистісного і професійного зростання на творчій основі. Методика проведення тренінгу направлена на розвиток креативного мислення та формування вмінь законотворця і передбачає: розгляд всіх відповідей, навіть самих несподіваних, незвичних і дивних, як відповідей цінних, гідних уваги; підтримка прагнення учасників до пошуку нових і евристичних відповідей; створення доброзичливої атмосфери за допомогою емоційної взаємної підтримки;

При створенні тренінгу креативного мислення (плануванні та конструюванні його занять, підборі завдань і вправ) нами використовувалася модель пізнавального навчання американського професора Дж. Блума [2], елементи якої є необхідними для опанування студентами нових способів креативного мислення :

- оцінка: сформулювати критерії, розібратися у питанні, виявити помилки, оцінити і прийняти рішення;

- синтез: отримати невідомі раніше рішення, ідеї шляхом поєднання відомих елементів, частин (конструювання вправ, занять, програм);

- аналіз: визначити складові елементи правової проблеми, яким чином вони розташовані і пов'язані між собою (структурування) та побудова нових правових конструкцій;

- застосування: застосувати набуті юридичні знання та педагогічні вміння відповідно до нового змісту, до специфіки соціально-економічного та правового простору;

- розуміння: зводити навчальну інформацію у більш значущу для студентів форму, перефразувати, пояснювати, робити висновки, підсумкове резюме, екстраполювати;

- знання: вміння гнучко володіти засвоєними юридичними термінами.

При конструюванні тренінгової програми нами використовувалися розробки щодо розвитку креативності мислення особистості, які є відомі у вітчизняній психології, зокрема тренінгова програма «КАРУС», створена академіком В. Моляко, оскільки ця авторська система вже зарекомендувала себе як багатоаспектний засіб стимулювання творчого мислення людей різних вікових груп при розв'язанні креативних задач у різних сферах (науковій, технічній, художній, педагогічній, соціальній, комунікативній та інших) [1].

На основі такої методології досліджувани вибудовували метастратегії нових ідей в правознавстві, розробляли гіпотетичні ідеї щодо нових їх рішень (макростратегії), вчилися переводити розроблену новизну в зручну практичну інформацію (у вигляді мікростратегій). При побудові тренінгу формування законотворчих вмінь для майбутніх юристів серед основних засобів нами застосовувалися, зокрема, стратегії творчої діяльності, виділені вченим:

I – стратегія комбінаторних дій (комбінування) полягає: у зміні розташування деталей в існуючій конструкції або висловлюванні, знаходженні доцільних сполучень, комбінацій, варіантів синтезу елементів, які використовуються в праві та можуть легко переноситися на іншу сферу; у варіативних поєднаннях юридичних технологій, форм і методів викладання.

II – стратегія пошуку аналогів (аналогізування) проявляється у використанні відомих юридичних технологій в нових змінних умовах освітнього простору, у вмінні застосовувати таку стратегію у способах конструювання оригінальних ідей.

III – стратегія реконструктивних дій (реконструювання) виявляється у перебудові власної системи набуття і розширення правових знань.

IV – універсальна стратегія передбачає поєднане застосування стратегій аналогізування, комбінування і реконструювання (у більшості випадків найефективніше їх комплексне використання при вирішенні правових проблем).

V – стратегія випадкових підстановок або спонтанних дій використовується у ситуаціях невизначеності та непередбачених умов, що виникають у юридичній діяльності, у незвичних соціальних ситуаціях та в необхідності прийняття інтуїтивних рішень при розв'язанні правових завдань.

Використання представленої психологічної технології забезпечить формування вмій розробляти законотворчі документи в процесі державотворення.

Список використаних джерел:

1. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В. А. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 487 с.
2. Одаренные дети : [пер. с англ.] / общ. ред. Г. В. Бурменской и В. М. Слуцкого ; предисл. В. М. Слуцкого. – М. : Прогресс, 1991. – 376 с.

Вплив засобів масової інформації на формування сексуальної культури молоді

Корчова Г.Л., завідувач сектору організації наукової діяльності Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат педагогічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку суспільства проблеми організації статевого виховання виходять за межі сімейних та освітніх ланок впливу. Останні в значній мірі стимулюють залучення до виховного процесу різноманітних суб'єктів профілактики, у тому числі і засобів масової інформації.

Сьогодні електронні комунікації відіграють центральну роль у розвитку сучасних соціальних інститутів, у тому числі й інституту освіти. ЗМІ створюють особливий тип суспільних зв'язків – опосередковану квазівзаємодію. Вона розтягнута у часі та просторі, але не пов'язує індивідів безпосередньо між собою. Це монологічний тип взаємодії: люди, що приймають повідомлення, можуть його обговорювати, висловлювати зауваження, але джерела повідомлення їм не відповідають. Разом з тим «медіапопслання зазвичай обговорюються індивідами по ходу їх отримання і після нього і перетворюються через постійний процес розповіді і переказу, інтерпретації та переінтерпретації. Отримуючи послання і використовуючи його у своєму житті ми постійно формуємо навички та поповнюємо запаси знань» [1, р. 43].

Відносини між статями присутні у матеріалах, що публікуються в ЗМІ, а також широко використовуються в рекламі.

Харріс Р. виділив кілька тематичних площин ЗМІ, в яких представлені відносини між статями:

- зображення чоловіків і жінок, як еталонів мужності і жіночності у межстатевому спілкуванні;
- демонстрація сімейних стосунків, подружніх і дитячо-батьківських відносин, а також зразків сексуальних відносин;
- відображення статевотипової поведінки у зображеннях геїв і лесбійок і соціально неприйнятної сексуальної поведінки у сценах сексуального та іншого насильства.

Харріс Р. зазначає, що хоча ЗМІ створюють виклик сімейному життю, але оцінити їх вплив як однозначно негативний все ж було б спрощенням [2, с. 176].

Автор вважає, що в умовах сучасної України ЗМІ практично виключили тему сім'ї з ряду обговорюваних тем, в них не проводиться чітка просімейна ідеологія, яка визначає місце і значення інституту сім'ї в житті соціуму. Більше того, телевізійна реклама вносить елемент руйнування сімейних відносин, нав'язуючи глядачеві еталон малодітності (однодітності або дводітності).

М. Фуко [3] зазначає основні чинники, що визначають становлення сексуальної поведінки. Перші чинники – дії ЗМІ, реклами, дизайну, мистецтва, що пропагують секс, оголене тіло, сексуальні форми життя і спілкування. Все це має цілком практичний інтерес: змусити купити, вплинути на стандарти поведінки, підвищити інтерес до інтимного життя. Другі чинники – фактори, що формують ставлення до сексу з одного боку, як до джерела задоволення, а з іншого – як до умови психічного здоров'я.

Зараз вже неможливо уявити собі телебачення чи пресу без сексуальних тем. В останні роки вплив ЗМІ значно зріс завдяки Інтернету, який відкрив значні нові можливості у світі людської сексуальності. Сьогодні Інтернет став важливою формою сексуального задоволення, особливо для тих людей, які по тим чи іншим причинам мають деякі труднощі в реалізації своїх еротичних бажань у реальному житті. Як і будь-яке нове явище, це загрожує певною небезпекою, перш за все можливість відриву від дійсності і виходу із реального життя у віртуальне.

Мас-медіа створюють у масовій свідомості певні міфи, транслюють стереотипні сексуальні образи та зразки поведінки. Саме ЗМІ підтримують, культурно легалізують або, навпроти, трансформують сексуально-культурні норми та цінності. Так, українська дослідниця В. А. Суковатая на прикладі аналізу гендерних стереотипів реклами зазначає, що вітчизняні мас-медіа орієнтовані на найбільш патріархальні зразки масової свідомості, апелюють до архаїчних комплексів та інстинктів, стереотипізують образ жінки як об'єкту купівлі-продажу та джерело сексуального задоволення: увага ЗМІ здебільшого спрямована на жінок-актрис, проституток або жертв криміналу [4, с. 67].

Подібні тенденції у соціокультурному середовищі не можуть не вплинути на особливості сексуальної культури молоді. Дослідники зазначають, що сексуальна культура в сучасному світі має певні підґрунтя для диференціації. Так, вивчаючи сексуальні практики неповнолітніх на пострадянському просторі, соціологи зазначили існування культурного розриву між центром і периферією: «центри», як правило, характеризуються толерантністю та розмаїттям сексуальних практик; «периферії» притаманні патріархальні цінності та агресивна маскулінність.

Для сучасної молоді людини подорослішати – не означає взяти на себе відповідальність за ризик повноцінної сексуальної поведінки. Сучасні побачення – це всього лише частина змагання, соціальної гри, в якій молоді люди демонструють свою популярність серед однолітків.

Однак і дорослі не очікують, що імітація їх сексуальної поведінки, яка присутня у ритуалі побачення, призведе до дорослих результатів, наприклад, шлюбного союзу на все життя або вагітності [5].

У сучасних індустріальних суспільствах спостерігається тенденція заохочення раннього придбання сексуального спілкування (атмосфера еротизації, пропаганда протизаплідних засобів), наслідки якого, згідно П.

Бюрне, швидше негативні, оскільки перешкоджають «становленню справжньої любові, заохочують грубі форми статевого зв'язку і зменшують шанси сублімації, настільки ж необхідні особистості і суспільству, як і задоволення потягу» [6, с. 51]. Разом з тим статево виховання за майже сто років своєї історії зіткнулося з багатьма проблемами, серед яких недосконалість навчальних програм, відсутність кваліфікованих фахівців, пряма протидія з боку окремих представників педагогічної громадськості тощо.

Отже, дана проблема потребує більшої уваги з боку суспільства через цілеспрямовану педагогічну пропаганду сексуальної культури у програмах, розрахованих для дітей та молоді, дитячу та юнацьку періодику, випуску тематично спрямованої літератури для молоді.

Список використаних джерел:

1. Thompson J.B. The Media and Modernity: a social theory of the media. – Cambridge: Polity Press, 1995. – 314 p.
2. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК; М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 448 с.
3. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет: пер. с фр. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.
4. Суковатая В. А. Гендерная политика рекламы на постсоветском телевидении / В. А. Суковатая // Социс. – 2004. – № 2. – С. 65-69.
5. Абраменкова В. В. Половая дифференциация и сексуализация детства: горький вкус запретного плода / В.В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 2003. – № 5. – С.103–120.
6. Бюрне П. Любовь / П. Бюрне // Психология любви и сексуальности. – М.: Изд-во «Искусство XXI век», 2005. – С. 11 – 115.

Удосконалення політико-правових засад функціонування груп інтересів в Україні

Рейтерович І.В., доцент кафедри політичної аналітики і прогнозування Національної академії державного управління при Президентіві України, кандидат політичних наук, доцент

Сьогодні активними суб'єктами політичних процесів є не лише держава та політичні партії, але й інші інститути, які забезпечують інтереси різноманітних лобі, професійних, релігійних, територіальних, етнічних та інших груп населення. У структурованому вигляді ці новосформовані групи інтересів, які є продуктом самоорганізації громадянського суспільства, виступають як формально або неформально організовані групи осіб, котрі поділяють ті або інші цілі та намагаються здобути право доступу до процесу вироблення та прийняття державно-владних рішень. У більшості розвинутих країн світу існує розгалужена структура прямих, не опосередкованих виборами зв'язків між різноманітними групами інтересів та органами державної влади. Ця особлива система представництва, яку, на відміну від електорального або територіального, називають функціональним представництвом, відіграє виключно важливу роль в механізмі взаємодії громадянського суспільства і держави. Разом з тим, в Україні формування даної системи представництва поки що не завершено.

На сьогодні групи інтересів поряд з політичними партіями є основними акторами публічної політики (public policy) – політики органів публічного

управління, що заснована на механізмах публічного узгодження інтересів заінтересованих сторін та спрямована на досягнення суспільнозначимих цілей та вирішення суспільно важливих задач.

Інституціоналізація груп інтересів в Україні полягає у створенні ними відповідних організацій, через які вони відстоюються групові інтереси громадян. Найпоширенішими і найтипівішими серед них є самоврядні громадські об'єднання. Однак найбільш впливовими і ефективними в Україні є групи інтересів великого капіталу (фінансово-політичні групи або корпорації). Ці специфічні групи інтересів відносяться до категорії інституціональних груп, які представляють собою інститути та організації, вбудовані в суспільно-політичну систему та покликані вирішувати конкретні завдання у її межах.

Домінування специфічних груп інтересів у вітчизняному політичному просторі створює низку загроз, основними з яких є загальна антидемократична діяльність груп інтересів, орієнтація груп інтересів не на встановлення різноманітних каналів комунікації з органами державної влади та місцевого самоврядування, а на відверте тіньове лобювання власних вимог, перетворення груп інтересів у різнопланові «клани» тощо.

Нейтралізація вищезазначених загроз полягає у необхідності удосконалення політико-правових засад функціонування груп інтересів органами державної влади у контексті формування основ громадянського суспільства, що передбачає:

- легалізацію системи лобізму в Україні. При цьому інституціалізація лобізму в Україні повинна бути підкріплена відповідними змінами в нормативно-правовій базі, що забезпечує участь громадськості в прийнятті державно-управлінських рішень – передусім в контексті гарантій забезпечення громадського впливу на державно-управлінську діяльність. У зв'язку з цим доцільно законодавчо розмежувати громадські об'єднання, окремо виділивши тих, що у своїй діяльності орієнтуються на захист суспільних інтересів (аналог public-interest groups, що діють у США);

- посилення протидії корупції на всіх рівнях (у тому числі шляхом імплементації у діюче законодавство положень про політичну корупцію, а також реалізацію на практиці положень закону «Про очищення влади»);

- створення умов для більш інтенсивного формування основ громадянського суспільства, зокрема більш активне залучення недержавних організацій до вироблення публічної політики, посилення їх експертно-аналітичної участі у процесах прийняття стратегічних рішень державного характеру;

- удосконалення судової системи як головного механізму суспільного контролю та каналу комунікації між владою та суспільством;

- посилення ролі місцевого самоврядування шляхом проведення адміністративно-територіальної реформи та розширення прав місцевих громад;

- реформування державної служби у контексті обов'язкового запровадження основних принципів публічної політики (визначення таких понять як конфлікт інтересів, лобювання тощо);

- сприяння формуванню нового інструменту функціонального представництва інтересів – Government Relations (взаємодія з урядовими структурами). GR – це багатопланове явище, яке охоплює практично всі сфери державної діяльності, основою якого є спеціальні технології з

формування взаємної довіри між бізнесом, неурядовими організаціями і органами державної влади, головна мета яких – отримання не лише взаємовигідного, але й суспільно корисного результату. Фактично GR налагоджує нові та оптимізує вже сформовані механізми взаємодії органів державної влади та груп інтересів, якими пізніше можуть скористатися професійні лобісти. Зазначена взаємодія передбачає делегування державою бізнесу та, частково, громадським об'єднаннями частини своїх управлінських функцій та повноважень на основі принципу субсидіарності. Таким чином, GR дає можливість вибудувати діалог та наблизити, з одного боку, бізнес та громадські організації до розуміння труднощів управління державою та суспільством, а з іншого боку – урядові структури до складностей ведення бізнесу. Використовуючи механізм GR, бізнес та громадськість стають активними учасниками процесу прийняття політико-управлінських рішень

Особистісні чинники спортивної обдарованості студентів юристів

Кузьмін К.П., доцент кафедри фізичного виховання ННІПП НАВС

Демократичні принципи розвитку суспільства, прихильність яким демонструє Українська держава, відкривають не лише широкі можливості для реалізації особистості, а й висувають нові вимоги до неї, зокрема розвитку її творчого потенціалу. В зв'язку з цим перед психологічною наукою постає низка важливих завдань, пов'язаних з пошуком шляхів формування обдарованої молоді.

Аналіз літератури свідчить про те, що окремі аспекти проблеми обдарованості були і залишаються предметом уваги багатьох дослідників (А. Біне, Т. Гарднер, Дж. Гілфорд, Д. Гоулман, В. Дружинін, О. Матюшкін, В.Моляко, Р. Стернберг, Т. Сімон, Е. Торндайк, В. Шадриков, Р. Пономарьова, О. Яковлева та ін.). Багато науковців вивчали обдарованість через її складові: соціальний інтелект, емоційний інтелект, креативність, організаційні здібності, підкреслюючи, що саме вони є провідними детермінантами у досягненні успіху. Особливості спортивної обдарованості відображено в комплексних дослідженнях таких авторів, як В. Алабін, Л. Волков, Б. Кретті, В. Платонов, К. Сахновський, В. Філін та ін.

Дослідження американських спортивних психологів показали, що в зрілих спортсменів відсутня кореляційна залежність рівня агресії й інших особистісних властивостей від обраного виду спорту.

Проблема ідентифікації проявів особистісних властивостей в обдарованих спортсменів юнацького віку потребує специфічних методів та засобів діагностики. Виходячи з результатів теоретичного аналізу проблеми спортивної обдарованості, ми використали такі методики:

а) діагностика реальних досягнень спортивно обдарованих юнаків обдарованої особистості за допомогою оцінювання рівня спортивних успіхів;

б) структурована бесіда з педагогами про наявність відмінностей в особистісних властивостей обдарованих юнаків.

В цілому обдарованість визначається як максимальна адаптація до світу та оточення, вміння відшукати рішення у проблемних ситуаціях, що вимагають прояву творчості. Обдарованість виступає як поєднання трьох

характеристик: інтелект вище середнього рівня, креативність та мотивація прагнення до успіху, розвиток яких залежить від факторів мікросередовища (сім'я, однолітки, заклад освіти).

Дослідження проблем спортивної обдарованості, як одного з видів спеціальної обдарованості проводиться за двома напрямками: 1) розробка концептуальних вихідних положень щодо трактування даного феномену (системний, біологічний, ситуативний та взаємопов'язаний підходи і підхід, заснований на характерних особливостях особистості); 2) розкриття діагностичних засобів, спрямованих на виявлення спортивної обдарованості (аналіз спортивної діяльності, тренувального процесу, розвиток фізичних здібностей, формування мотивації досягнення високих спортивних результатів).

Спортивна обдарованість як психологічний феномен в своїй основі має такі складові: фізичні задатки до певного виду фізичної діяльності, рівень фізичної витривалості, тип нервової системи, швидкість сенсомоторних реакцій і просторово-часової та рухової координації.

Виявлено, що спортивну обдарованість можна розглядати як сполучення задатків особистості, що сприяють максимальному розвитку її рухових, фізичних і психічних здібностей для високих досягнень у спорті. Залежно від виду спорту значимість цих здібностей може змінюватися. До складових спортивної обдарованості належать: фізичні задатки до певного виду спорту; здоров'я (фізична витривалість, сильна нервова система); сенсорно-перцептивні здібності (великий діапазон можливостей органів чуття; швидкість сенсомоторних процесів; просторово-часова рухова координація); наполегливість у досягненні високих результатів у спорті; гнучка моторна координація; високі адаптивні можливості у ситуації невизначеності.

Експериментально доведено, що існує індивідуально своєрідне поєднання прояву особистісних чинників у спортивно обдарованих студентів юнацького віку залежить від обраного виду спорту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в адаптації запропонованих результатів діагностичного дослідження до конкретних видів спорту, у впровадженні її в сферу патріотичного виховання молоді, в роботу ліцеїв та гімназій, які займаються проблемами виховання спортивно обдарованої молоді.

Нормативно-правові акти та психологічні чинники захисту прав дітей в Україні

Порохня В.В., ад'юнкт кафедри юридичної психології НАВС

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент *Волюшина О.В.*

Безперечно, що Європа одночасно є супердержавою із глобальною сферою інтересів, і регіональною наддержавою, що проводить на своїх зовнішніх кордонах політику, яка не має аналогів. Європейський союз є могутньою соціальною силою, що радикально змінює звичні уявлення про існувати громадянського суспільства.

В умовах євроінтеграції національної освітньої системи, сучасних соціально-економічних змін та суспільних перетворень в країні важливою складовою державної політики визначено виховання здорового покоління

та забезпечення захисту прав дітей у сучасний період «становлення» України, а саме: час збройних конфліктів, політичного хаосу, стресових ситуацій, безробіття.

З моменту прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року, першого авторитетного (однак не обов'язкового за законом) твердження про права людини, було ухвалено понад 60 міжнародних угод, що стосувалися боротьби з рабством, провадження правосуддя, статусу біженців та меншин, а також прав людини. Усі вони ґрунтуються на концепціях недискримінації, рівності та визнання гідності кожної особистості, як це визначається в Загальній декларації. Кожен з цих документів зазначає, що правами перерахованими у ньому, наділені абсолютно всі люди, в тому числі діти, на засадах рівності. Незважаючи на значні зрушення, що відбулися у сфері охорони дитинства протягом останніх років, стає очевидним, що існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав. Саме тому це зумовлює необхідність пошуку та створення нових механізмів реалізації державної політики щодо підтримки дітей, захисту їх прав від злочинів, пов'язаних з торгівлею, на основі аналізу міжнародного та чинного законодавства України, практики його застосування в умовах Євроінтеграції. Враховуючи велику кількість в Україні дітей-сиріт, дітей вулиці й бездоглядних дітей, а також привабливість заробити гроші, можна очікувати на суттєве зростання злочинності, що вчиняється дітьми та стосовно них. Не дивно, що все більше неповнолітніх вивозять до інших держав або інших внутрішніх регіонів з метою використання у важкій нелегальній праці або для роботи у сфері сексуальних послуг, примушують займатися проституцією та випрошувати милостиню, унаслідок чого більшість з них починають самостійно вчиняти правопорушення.

Велике занепокоєння викликає зростання в Україні кількості випадків сексуальної експлуатації дітей у комерційних цілях. Адже за даними фонду Internet Watch Foundation, Україна займає сьоме місце у світі за розповсюдженням дитячої порнографії у всесвітній мережі.

Основні проблеми полягають у відсутності двосторонніх договорів між Україною та іншими державами в галузі боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею дітьми, внаслідок чого стає неможливим його розкриття. У травні 2013 р. Верховна Рада на пленарному засіданні не підтримала законопроект № 0014 про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення (Гаазька конвенція). Приєднання України до зазначеної вище Конвенції дало б змогу мати можливість в інформванні та спостереженні за умовами проживання і виховання маленьких українців в інших державах, своєчасної ліквідації нелегальної діяльності щодо міждержавного усиновлення.

Таке зволікання обмежує можливості Української держави, її виконавчих інститутів та громадськості в діяльності із захисту дітей від сексуальної експлуатації. Адже як зазначає Міжнародна організація з міграції (МОМ), що для дітей із соціально неблагополучних сімей і тих, які перебувають під опікою державних установ, залишаються високі ризики стати жертвами торгівлі людьми та бути експлуатованими всередині країни для комерційного сексу та виробництва порнографії, а в подальшому – самим стати на протиправний шлях.

Емоційний стан як детермінанта протиправної поведінки неповнолітніх

Котусенко Д.С., магістрант НАВС

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Волошина О.В.

Особливості поведінки підлітків у сучасних умовах життя суспільства є об'єктом пильної уваги психологічної науки. Суспільство гостро реагує на зростання кількості випадків протиправної поведінки неповнолітніх, що спонукає вчених до пошуку шляхів профілактики й корекції порушень поведінки молоді. Проблема підтримки правопорядку в суспільстві, формування особистості молоді потребує спеціальних психолого-юридичних досліджень у галузі кримінального судочинства, що стосується питань делінквентної поведінки неповнолітніх. Визначення й аналіз цих чинників, а також шляхів профілактики, покарання, психокорекції особистості підлітків являє собою актуальну проблему сучасної юридичної психології. У психологічних дослідженнях показано, що в групу найбільшого ризику часто потрапляють особи з хитливою або незрілою психікою, яка ще формується. Провідну роль у регуляції поведінки підлітків відіграє рівень розвитку емоційної й вольової сфер особистості. Особливо це стосується підлітків, що формуються в несприятливих соціально-правових умовах [2].

Відомо, що протиправна поведінка у підлітків детермінується особливостями їх емоційної сфери. Емоційність підлітка відрізняється нестабільними проявами, великою пристрасністю і запальністю. З цим пов'язане невміння стримувати себе, слабкість самоконтролю, різкість в поведінці. Не володіючи достатнім життєвим досвідом і відрізняючись підвищеною емоційною збудливістю, підлітки легко можуть потрапити під негативний вплив дорослих злочинців, оскільки зовнішній ефект надає сильнішого впливу [1, с.57].

Емоційна сфера особистості включає емоційні реакції й емоційні стани. Перші являють собою короточасні реакції на певний об'єкт, ситуацію, подію; другі – більш статичні і тривалі стани, що ніби оцінюють існуючий стан речей у цілому. Існує багато видів емоційних станів, що відповідає різноманіттю емоцій – настрою, афекти, напруженість, фрустрація.

Таким чином, домінуючими негативними емоційними станами підлітків із делінквентними формами поведінки визначені: настрій, готовність до гострих афективних станів, напруженість чи стрес, фрустрація. Тому психокорекційну роботу доцільно проводити відповідно до виявлених домінуючих емоційних станів і характерологічних особливостей підлітків-делінквентів.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 448 с.
2. Михайлишин У.Б. Особливості емоційних станів неповнолітніх з делінквентними формами поведінки. – Автореф.канд.дис. – Харків, ХНУВС, 2012.–13 с.
3. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва. – Вид. 3-є, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 152 с.

Роль ціннісно-мотиваційного компоненту в структурі ставлення до здоров'я

Жук Н.А., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент *Рева О.М.*

Євроінтеграційний курс України передбачає вирішення численних соціально-економічних проблем, серед яких важливе місце займають проблеми стану здоров'я населення країни. Проблема здоров'я належить до глобальних проблем, вирішення яких сприяє подальшому розвитку будь-якої держави. Особливої уваги потребує усвідомлення кожною людиною цінності здоров'я, розуміння визначальної ролі здорового способу життя та формування на цих засадах її індивідуальної поведінки. Одним з основних елементів самозбережувальної поведінки людини виступає ставлення до здоров'я як система індивідуальних, вибіркового зв'язків особистості з різними явищами навколишньої дійсності, що сприяють або загрожують здоров'ю людини, що також визначає оцінку індивідом свого фізичного та психічного стану.

Актуальність дослідження ставлень, зокрема – ставлення до здоров'я, а також факторів, які впливають на його формування, є можливість передбачати майбутню поведінку людини та впливати на неї, оскільки найважливіша роль в зберіганні і формуванні здоров'я нації належить кожній окремій людині, її способу життя, цінностям, установам, ступеню гармонізації її внутрішнього світу і стосунків з оточенням, а суб'єктивне ставлення людини до свого здоров'я є джерелом зміни її поведінки стосовно здоров'я. Тому розробка конкретних шляхів збереження та розвитку здоров'я населення країни – важливе практичне завдання на шляху євроінтеграції України.

Відповідно до формулювання Всесвітньої організації охорони здоров'я, людське здоров'я – це не просто відсутність хвороби, а й повне фізичне, душевне та соціальне благополуччя. Внутрішня картина здоров'я (ВКЗ) - особистісна, представлена у свідомості структура, яка містить уявлення про власне здоров'я, ставлення індивіда до нього, усвідомлення цінності здоров'я і прагнення до його удосконалення, що проявляється в індивідуальному стилі поведінки.

У структурі внутрішньої картини здоров'я (ВКЗ) виокремлюють когнітивний, ціннісно-мотиваційний, емоційний та поведінковий компоненти. Когнітивний компонент характеризує знання людини про своє здоров'я, розуміння ролі здоров'я в життєдіяльності, знання основних факторів, що роблять як негативний (шкідливий), так і позитивний (зміцнювальний) вплив на здоров'я людини та ін. Емоційний компонент відображає переживання і почуття людини, пов'язані зі станом його здоров'я, а також особливості емоційного стану, зумовлені погіршенням фізичного або психічного самопочуття людини. Поведінковий компонент пов'язаний з актуалізацією діяльності щодо збереження здоров'я. Це більш високий рівень відношення до здоров'я і вимагає активної діяльності суб'єкта, спрямованої на збереження і підтримання свого здоров'я.

На основі попередніх компонентів формується особиста метафора здоров'я – це вже четвертий, ціннісно-мотиваційний компонент. Він являє собою ядро ВКЗ. Різні метафори передбачають різні способи мислення і

дій (у даному випадку стосовно здоров'я), тому немає правильних чи неправильних метафор – є метафори, які сприяють вибору конструктивної стратегії поведінки чи, навпаки, передбачають дії, спрямовані на зниження рівня здоров'я. За метафорою здоров'я стоїть насамперед ціннісна орієнтація особистості.

Переконання і цінності є одним із самих сильних «фільтрів». Людина може знати, що робити (поведінка) і як робити (здібність), але нічого не робити, тому що це не є для неї цінністю, чи вона переконана, що це нічого не змінить.

Якщо здоров'я насправді займає першу позицію у системі цінностей людини, тоді її поведінка ініціюється і спрямовується специфічним мотивом, який ми називаємо волею до здоров'я, а мотиваційний компонент відображає потребу бути здоровим, міру відповідальності за своє здоров'я, готовність до діяльності на благо здоров'я.

Ціннісно-мотиваційний компонент має надзвичайно важливе значення для формування і реалізації ВКЗ. Чітко викристалізоване ядро означає конкретно визначену позицію стосовно здоров'я і наявність сильного волевого потенціалу. Відсутність мотивації, за словами Г.С. Абрамової та Ю.А. Юдчиць, у тому числі, і мотивації до здорового способу життя, є великою трагедією, яка немов би переслідує сучасну людину і руйнує всі її життєві принципи.

На ціннісно-мотиваційному рівні спостерігається пріоритетність здоров'я в індивідуальній системі цінностей, високий рівень внутрішньої мотивації до здорового стилю життя, домінування бажання «бути здоровим» (на відміну від «не хворіти»), установка на активне ставлення до здоров'я.

Таким чином, внутрішня картина здоров'я – це особливе ставлення особистості до свого здоров'я, що втілюється в усвідомленні його цінності й активно-позитивному намаганні його вдосконалення. Головним джерелом формування гармонійної ВКЗ є становлення її ціннісно-мотиваційного компоненту.

Список використаних джерел :

1. Васильєва О. С., Филатов Ф.Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 352 с.

2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана.– Луцьк: РВВ —Вежа|| Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011.– 430 с.

3. Психология здоровья : Учебник для вузов / Под ред. Г . С. Никифорова.— СПб.: Питер ,2006 .—607с .ил .—(Серия «Учебник для вузов»).

Особистісна злілість як детермінанта становлення особистості на тлі глобалізації

Пономаренко К.М., студент ННІП НАВС

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент *Рева О.М.*

Однією з визначальних характеристик сучасності є розвиток процесу глобалізації. Починаючи розмову про неї, зокрема про її вплив на Україну, очевидно, слід визначитися, як ми розуміємо це поняття. Отже, глобалізація - це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.

Переважно, коли міркують про глобалізацію, то йдеться лише про її економічний та політичний аспекти. Однак, вона набагато глибша і може змінити не тільки всі інші сторони людського життя, але й саму людину.

Глобалізацію можна розглядати як інтеграцію зрілої особистості у європейський простір. Найважливішим аспектом зрілості особистості є, насамперед, зрілість її основних психічних функцій - сприйняття, уваги, мислення, волі. Зрілість психічного розвитку особистості виявляється у її здатності до самостійного прогнозування своєї поведінки в будь-яких життєвих ситуаціях на основі розвиненої здатності здобувати потрібну інформацію і аналізувати її стосовно цілей, здатність до мобілізації своїх зусиль на виконання ухваленого рішення, всупереч різним обставинам і внутрішньому бажанню його припинити, здатність до самостійного відстежування ходу виконання власних дій та їх результату, до прояву оціночної рефлексії на основі сформованої самосвідомості й об'єктивної неупередженої оцінки своїх думок, дій, вчинків та до емоційно-адекватної реакції на різні ситуації власної поведінки. Яскравим прикладом зрілості психічного розвитку є емоційна врівноваженість і урегульованість емоційної сфери. Інший підхід реалізується в працях І.С. Кона - він пов'язує психологічну зрілість з соціальною зрілістю особистості. «Соціальна зрілість особистості - поняття, що фіксує одне з головних досягнень процесів навчання і виховання, здійснюваних сім'єю, школою, соціальним оточенням, соціумом в цілому. Соціальна зрілість розглядається як стійкий стан особистості, що характеризується цілісністю, соціальною спрямованістю поведінки у всіх сферах життєдіяльності. Зріла особистість - це людина, яка активно володіє своїм оточенням, володіє стійкою єдністю особистісних рис і ціннісних орієнтацій, здатна правильно сприймати людей і себе» [2].

В.І. Слободчиков і Є.І. Ісаєв наголошують, що під психологічною зрілістю мається на увазі соціально-психологічна зрілість. Соціально-психологічна зрілість - це є глибший синтез все нових і нових відносин особистості з інформацією, з людьми, формування нового розуміння життя і самого себе. Кожен з життєвих етапів фіксує певний рівень досягнень в аспекті розвитку людини [5].

Таким чином, дані, що містяться в працях різних авторів, свідчать, що психологічна зрілість у якості своїх критеріїв включає особливості, які надають людині можливості самостійно вирішувати різні життєві завдання у відповідності до основних складових людського життя. Такими складовими життя людини є: фізичне існування; діяльність як механізм забезпечення задоволення всіх життєвих потреб; спілкування та взаємодія з іншими людьми; усвідомлення себе і світу. Психологічно зріла людина усвідомлює всі ці аспекти свого існування й організовує та регулює на цій основі власний спосіб життя.

На думку М.Ю. Семенова, зріла особистість – це тип особистості, що утворюється в результаті особистісного росту і має сформовану стійку єдність особистісних рис і ціннісних орієнтацій, розвинуту моральну свідомість, сформовану ієрархічну мотиваційно-потребову сферу, де домінують вищі духовні потреби. Особистісно зріла людина характеризується потребою виходити за існуючі межі свого життя і

вирішувати проблеми удосконалювання та розвитку як свого суспільства, так і всього людства, активно володіє своїм соціальним оточенням [4].

Особистість є зрілою тоді, стверджує М. Драганов, коли вона може бути вже повноцінним суб'єктом соціальної діяльності. А це передбачає як стабільну єдність її ціннісних орієнтацій і активну взаємодію з довкіллям, так і її здатність до узгоджених дій на основі конвенційних норм. Крім того, це означає усвідомлення нею, що своє майбутнє людина створює своєю сьогоденною діяльністю, усвідомлення здатності брати на себе відповідальність і здійснювати самоконтроль, а також усвідомлення своїх біофізіологічних і економічних передумов для відносно самостійного включення у систему суспільних стосунків.

Характеристики зрілої особистості (або особистісної зрілості) подані у диспозиційній теорії особистості Г. Оллпорта, з позиції якого зріла людина має широкі межі «Я» і може подивитися на себе «з боку»; вона здатна до теплих, сердечних соціальних стосунків, виявляє співчуття і терпимість; демонструє емоційну саморегуляцію й самосприйняття, не озлоблюється внутрішньо і не стає жорстокою; реалістично сприймає світ, має досвід і свої уподобання, не перекручує факти й прагне досягнення особисто значущих і реалістичних цілей; здатна до самопізнання, володіє почуттям гумору, має чітке уявлення про власні сильні сторони й слабкості; володіє життєвою філософією; системою цінностей, які надають значущості і сенсу практично усьому, що робить людина [3, с. 289].

Таким чином, тільки зріла особистість яка прагне реалізувати свої цілі, знає свої сильні та слабкі сторони, вміє брати на себе відповідальність та самостійно вирішувати різні життєві завдання зможе в певній мірі реалізувати себе в європейському просторі.

Список використаних джерел:

1. Деркач А.А. Субъектные феномены: акмеологический подход. – М.: Изд-во РАГС, 2010. – 240 с.
2. Кон И.С. Социальная психология. – М., 1999. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности. – М., 1996.
3. Семенов М.Ю. Особенности отношения к деньгам людей с разным уровнем личностной зрелости. – <http://selfmoney.narod.ru/semen.htm>.
4. Слободчиков В.И., Исаев ЕМ. Психология развития человека. – М., 2002. – 198с.

Акцентуації характеру у старшокласників з різним рівнем успішності навчання

Андріященко Ю.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор *Хохліна О.П.*

Загострені риси характеру виступають детермінуючим фактором багатьох поведінкових актів суб'єкта, їх успішності. Будь-яка риса характеру людини, являючи собою певний стійкий стереотип поведінки, має різну кількісну міру вираженості; коли ж міра вираженості риси характеру доходить крайньої межі, то виникає так звана акцентуація характеру. Акцентуації є «ахілєсовою п'ятою» людини, яка проявляється у певних ситуаціях. Наше теоретико-емпіричне дослідження

спрямовувалося на з'ясування зв'язку акцентуацій характеру з успішністю їх навчання.

На теоретичному етапі дослідження було визначено сутність поняття характеру та його акцентуації. На емпіричному етапі, для визначення акцентуацій рис характеру старшокласників було використано тест-опитувальник Х. Шмішека «Діагностика типів акцентуацій рис характеру за К. Леонгардом» та метод аналізу шкільної документації для визначення рівня успішності навчання. Дослідною роботою було охоплено 20 учнів 11 класу Броварської гімназії ім. С.І. Олійника.

Було виявлено, що 50% тих, хто навчається в 11 класі, мають середній рівень успішності навчання, 40% учнів мають високий рівень навчання, і незначна кількість школярів (10%) навчаються на низькому рівні. Ілюстративно дані представлено на Рис. 1.

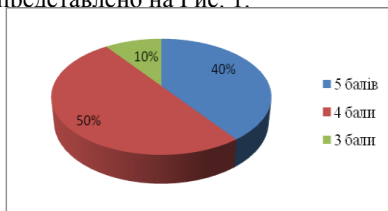


Рис. 1. Дані про рівень успішності навчання старшокласників

Отримані дані щодо акцентуацій характеру у досліджуваних представлено на Рис. 2.

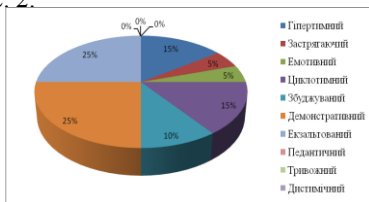


Рис. 2. Дані про типи акцентуацій характеру старшокласників

Наведені дані демонструють, що переважаючими в учнів є демонстративний та екзальтований типи (кожен має по 25%). Інші типи акцентуацій характеру у досліджуваних представлено меншою мірою (від 15 до 5%). У жодного з учнів не було виявлено педантичного, тривожного та дистимного типів акцентуацій характеру.

Співставлення даних щодо типу акцентуацій характеру старшокласників та рівнем успішності їх навчання (див. Таблиця 1), показало наявність високого рівня зв'язку між низьким рівнем навчання та гіпертимним типом акцентуацій характеру. Також виявлено зв'язок між середнім рівнем успішності навчання старшокласників та екзальтованим типом акцентуацій характеру (на виразному рівні) та з демонстративним типом (на низькому рівні). Високий рівень успішності навчання пов'язаний на низькому рівні з циклотимним та демонстративним типами акцентуацій.

Таблиця 1

Співставлення даних щодо типу акцентуації характеру старшокласників та рівнем успішності їх навчання (%)

Рівень успішності навчання	Типи акцентуації характеру									
	Гіпертимний	Застраюючий	Педантичний	Емотивний	Тривожний	Циклотимний	Збулжуванний	Дистимічний	Демонстративний	Екзальтований
Високий	14,3	14,3				28,6	14,3		28,6	
Середній				9,1		9,1	9,1		27,3	45,5
Низький	100									

Таким чином, результати дослідження показали наявність зв'язку успішності навчання старшокласників з наявними у них особливостями характеру, зокрема акцентуаціями характеру, що мають певні поведінкові прояви. Зокрема, як показують дані, веселість, балакучість, енергійність, самостійність, прагнення до лідерства, ризику, авантюри, ігнорування зауважень та покарань реагують на зауваження, що притаманне особам з гіпертимним типом акцентуації, заважають успішності навчання молоді. Отже, знання про наявні в особі акцентуації, усвідомлення нею позитивних та негативних проявів є важливою умовою регулювання своєї поведінки та досягнення бажаних результатів суспільно-значущої в сучасних соціально-економічних та політичних умовах діяльності.

До проблеми дослідження самоактуалізації молоді у професійній сфері

Гордієнко К.О., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Хохліна О.П.

Сучасні тенденції євроінтеграції зводять проблему розвитку особистості та підвищення рівня кадрового забезпечення в ранг пріоритетних завдань. В умовах соціально-економічних змін посилюється увага до проведення в Україні освітніх реформ, які свідчать про принципово нові вимоги до професійної підготовки молодих фахівців. Однак, вирішення проблем людини в правовому аспекті потребує розв'язання й проблем суто психологічних. Однією з таких є проблема методики вивчення самоактуалізації молоді у професійній сфері, яка на сьогодні залишається недостатньо розробленою. Це зумовило проведення дослідження, спрямованого на розроблення методики дослідження професійної самоактуалізації як засобу підвищення адаптованості студентів.

Дослідження проблеми потребує передусім розкриття її змісту. Це передбачає теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з таких питань, як суть самоактуалізації та професійної самоактуалізації з

урахуванням її основних структурних компонентів. Вивчення праць А.О.Реана, О.М.Большакової, Н.Ц.Бадмасові, А.Маслоу, К.Рождерса та ін показало, що професійна самоактуалізація розглядається як пошук «себе в професії», індивідуального стилю професійної діяльності, визначення професійних цілей, прагнення до розкриття та реалізації свого потенціалу в обраній професії. Її структура являє собою триєдність когнітивного, емоційно-мотиваційного та поведінково-діяльнісного компонентів. Основними показниками прояву професійної самоактуалізації у когнітивному компоненті є усвідомленість, повнота та адекватність знань особи про себе як майбутнього фахівця у галузі психології, свої можливості, сфери і способи їх прояву; в емоційно-мотиваційному компоненті – наявність мотивації до навчальної діяльності, спрямованої на фахову підготовку; у поведінково-діяльнісному – успішність у навчанні, професійній підготовці.

На емпіричному етапі, з метою вивчення професійної самоактуалізації використовувалась низка психологічних методик та методів, відповідно до її структури і показників:

1) когнітивний компонент: спеціально-розроблена анкета для вивчення повноти, адекватності та усвідомленості знань студентів про себе як майбутнього психолога (в основі оцінки даних – їх відповідність психограмі психолога); методика «Диференційно-діагностичний опитувальник» Є.О.Клімова (ДДО), дані якої у співставленні з даними, отриманими на основі анкетування, використовувались для оцінки такої характеристики знань студентів про себе-фахівця, як усвідомленість;

2) емоційно-мотиваційний компонент: методика вивчення мотивів навчальної діяльності в модифікації А.О.Реана, В.О.Якуніна;

3) поведінково-діяльнісний компонент: метод аналізу документації для вивчення успішності навчання студентів.

Було проведене дослідження з вивчення професійної самоактуалізації майбутніх психологів з використанням визначеної методики. Досліджуваними були 22 студента навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за напрямом «Психологія».

Було виявлено, що студенти найбільшою мірою характеризуються середнім рівнем професійної самоактуалізації, що включає в себе результати виявлення рівнів знань про себе, мотивів майбутньої професійної діяльності та успішності у навчанні студентів, у яких виразно проявляються достатня усвідомленість вибору професії, адекватність цілей; спрямованість на навчально-професійну діяльність; реалізація своїх знань, вмінь, навичок та якості навчальної діяльності загалом. Середній рівень професійної само актуалізації засвідчив, що у студентів наявна невпевненість у своїх можливостях та знаннях.

Результати дослідження стали підставою для висновку про необхідність підвищення рівня професійної підготовки студентів - майбутніх кваліфікованих працівників, конкурентоспроможних на ринку праці, відповідно до вимог Європейського союзу. Отриманий нами досвід свідчить і про необхідність подальшої роботи над розробкою адекватних та науково обґрунтованих методичних засобів вивчення професійної самоактуалізації студентів.

Вплив сучасних реалій життя на емоційні переживання українського народу

Назаренко Ю.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, старший науковий співробітник *Романенко О.В.*

На сучасному етапі розвитку Україна розпочала свій надскладний шлях входження до Європейського союзу, що супроводжується інтенсивною розбудовою демократичного суспільства. Вся історія українського народу переконливо свідчить про вистраждане ним право бути в Європі, оскільки з нею нашу державу пов'язує багато історичних постатей і подій ще за Київської Русі, епохи Середньовіччя, в та за часів Галицько-Волинської держави.

Водночас перехід до більш високого рівня розвитку неминуче супроводжується хворобливими змінами. Складні політичні та економічні умови життя, в яких наразі перебуває український народ, обумовлює посилення психологічної напруги в людей. Тому актуальним є вивчення характеру та перебігу їхніх емоційних переживань у зв'язку з сучасною ситуацією в країні.

У психологічній науці емоції визначаються як психічне відображення зовнішнього світу або внутрішнього стану людини, що здійснюється у формі переживань, пов'язаних із задоволенням або незадоволенням органічних чи соціальних потреб, які є актуальними в даний момент, а також із реалізацією чи втратою життєвих цілей. Вивченням емоцій займалися такі вчені як: Б.Р.Ананьєв, Є.П. Ільїн, А.Р.Ковальов, У.М.Мясищев, С.Л. Рубінштейн, К.К.Платонов та ін. Таким чином, емоції безпосередньо пов'язані зі сприйняттям людиною навколишньої дійсності.

Проаналізувавши події останніх років, можна відслідкувати нестримне прагнення українців приєднатись до Європейського Союзу. Зокрема, останнім часом народ України чекав підписання угоди про євроінтеграцію, в людей з'явилася надія на здійснення мрії про краще життя та благополуччя в цивілізованому суспільстві й правовій державі. Після того, як стало очевидним, що угода не буде підписаною, український народ опинився в стані неспокою, обурення та гніву, люди вийшли на Майдан у знак протесту проти не підписання угоди про асоціацію. Описані вище події продовжувалися досить тривалий час, носили загрозливий характер та мали чисельні людські жертви. В цей момент українці втратили довіру до влади, закону, правоохоронних органів та інших органів державної влади, що мали їх захистити, забезпечити стабільність та безпеку. Тяжкі випробування обумовили в них стан пригніченості, тривоги за власне майбутнє та майбутнє своїх дітей.

Актуальні події носять ще більш загрозливий характер та продовжують негативно впливати на душі людей. Військові дії, які проходять на території України, зачепили кожную родину. Українці знаходяться в постійному емоційному стані неспокою, тривоги, страху, за завтрашній день. Новини на кожному телеканалі висвітлюють жорсткі реалії військових дій на сході країни, оголошується значна кількість вбитих, поранених бійців, демонструються зруйновані міста та села. Всі ці новини

вводять людей в стан стресу, а також розуміння того, що війна може знижити все та всіх. Знаходження в постійному стресовому стані обумовлює виснаження адаптаційної захисної системи організму. В першу чергу це стосується людей, які проживають поблизу міст проведення військових дій. Ці люди знаходяться в зоні ризику виникнення соматичних та психічних захворювань, передусім депресивних, тривожних та панічних розладів. У таких умовах також можливе зниження здатності до адекватного, критичного сприйняття ситуації, що може спричинювати непередбачувану, не адаптивну поведінку.

На сьогоднішній день все більша кількість українців вбачає вихід з нинішньої ситуації країни саме через вступ в Європейський Союз, що має супроводжуватися позитивними перетвореннями у всіх галузях буття людей. Водночас українці розглядають вступ до Європейського Союзу не як самоціль, а як засіб гарантування незворотності демократичних досягнень, реформ на основі ліберальних цінностей. Європейські технології, наука, суспільний розвиток, гарантії прав людини – все це має стати надбанням нашої держави. Приєднання до здобутків високорозвинутої європейської цивілізації зможе забезпечити Україні безпеку, стабільність та благополуччя.

Розглянуті проблеми суспільства обумовлюють необхідність визначення психологічних засад вирішення їхніх наслідків з метою збереження психічного здоров'я громадян. Серед напрямів перспективних досліджень вбачається доцільним проведення моніторингу емоційних станів людей під впливом стресових чинників та розроблення відповідної системи засобів психологічної допомоги.

Гендерні особливості спрямованості студентської молоді

Сила Д.В., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор *Хохліна О.П.*

Спрямованість розглядається як підструктура, що найповніше презентує особистість; вона є системоутворюючою властивістю особистості, яка визначає її психічний склад. Спрямованість особистості – це система спонук, яка визначає вибірковість відношень та активність людини. Вона є соціально зумовленою і формується у процесі виховання і самовиховання під впливом як безпосередніх так і опосередкованих соціальних відносин, особливостей суспільно-економічного та політичного розвитку держави.

На теоретичному етапі дослідження вивчення праць Л.І. Божович, Б.І. Додонова, О.М. Леонтьєва, О.В. Лішина, Б.Ф. Ломова, В.М. Мясіщева, А.В. Петровського, О.С. Прангішвілі, С.Л. Рубінштейна, Д.І. Фельдштейна та ін. показало, що більшість дослідників провідною характеристикою особистості вважають саме спрямованість. Основними складовими спрямованості є потреби та мотиви, ціннісні орієнтації, рівень домагань, перспективи та цілі особистості та ін. Залежно від того, які мотиви в діяльності та поведінці відіграють домінуючу роль, розрізняють такі види спрямованості:

– Особистісна спрямованість характеризується переважанням у

людини мотивів, спрямованих на забезпечення особистого благополуччя.

– Суспільна спрямованість зумовлена переважанням мотивів, спрямованих на забезпечення успіху в спільній справі.

– Ділова спрямованість відображає переважання мотивів, які породжені діяльністю і зорієнтовані на неї.

Потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, життєві цілі та плани, інтереси, ідеали, світогляд, переконання, потяги, бажання та установки значною мірою різняться у чоловіків та жінок. Ця відмінність охоплена таким поняттям як гендерні особливості. Гендер (грец. *genos* – рід, походження) – це соціальна конструкція, яку використовують для характеристики статевих особливостей поведінки та побудови соціальних стратегій. Таким чином, поняття «гендер» впливає на визначення спрямованості особистості. Виявлення у людини тих чи інших домінуючих потреб, мотивів, цінностей може допомогти нам визначити її спрямованість, але не завжди її приналежність до жіночої або чоловічої статі.

На емпіричному етапі, для вивчення гендерних особливостей спрямованості студентської молоді використовувалася стандартизована психологічна методика, а саме методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса. Для обробки емпіричних даних використовувалася їх кількісний та якісний аналіз. Дослідною роботою було охоплено 40 студентів другого курсу Національної академії статистики, обліку та аудиту, які навчаються за спеціальністю «Облік та аудит».

У результаті проведеного дослідження було отримано кількісні дані щодо гендерних особливостей спрямованості студентської молоді. Табличні дані свідчать, що переважна більшість досліджуваних як жіночої (45%), так і чоловічої (45%) статі наділені таким видом спрямованості особистості, як ділова. На другому місці у тих і інших виявилася особистісна спрямованість, однак у дівчат кількісне значення її прояву переважає, порівняно з хлопцями (35% проти 30%). Найменший відсоток досліджуваних має суспільну спрямованість, але кількісне значення тут переважає у юнаків (25% проти 20%) (див. рис. 1).

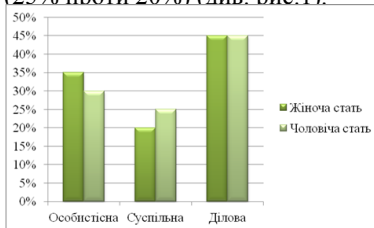


Рис. 1. Дані про гендерні особливості спрямованості студентської молоді

Таким чином, результати аналізу даних стали підставою для висновку: ієрархія видів спрямованості у студентської молоді не має гендерних відмінностей: ділова → особистісна → суспільна. Більшість досліджуваних жіночої та чоловічої статі мають ділову спрямованість. Певні гендерні особливості виявлено лише щодо кількісних значень прояву особистісної та суспільної спрямованості: у дівчат відносно особистісної спрямованості ці значення переважають над значеннями хлопців; у суспільній спрямованості дані юнаків більш виразні, ніж у дівчат.

Розумовий розвиток як психологічна передумова формування життєвих цінностей у сучасної студентської молоді

Стрижак О.Г., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор *Хохліна О.П.*

Поняття «цінності» розглядається як етичні накази, які керують діями людей; це показник того, який сенс, і яке значення люди надають своїм діям. Вони виступають певним мірилом, за допомогою якого індивід може оцінювати значення власних соціальних дій і дій оточуючих його людей, можуть показувати, які основні проблеми існують у суспільстві, оскільки люди з їх допомогою виражають бажаний результат соціальних змін, формують те, чого вони прагнуть. Цінності відносяться до тих ментальних утворень людини, які впливають на її життя і долю. Плануючи майбутнє, намічаючи конкретні події - плани та цілі, людина виходить, насамперед, з певної ієрархії цінностей, представленої в її свідомості (Є.І. Головаха). І навпаки, - умови життя, що постійно змінюються, також справляють свій вплив на зміст наших цінностей. Цінності змінюються в часі, оскільки змінюється саме суспільство і способи відносин між людьми. Таке розуміння життєвих цінностей, їх значення для життя людини та детермінації становлення є пріоритетним і на сучасному етапі розвитку психологічної науки та соціально-економічного розвитку України, яка рухається у напрямку євроінтеграції.

Проведене нами теоретико-емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення наявності та характеру зв'язку між життєвими цінностями студентів та їх інтелектуальним розвитком. Було висунуто припущення, що рівень інтелектуального розвитку є психологічною передумовою становлення певних соціально-значущих життєвих цінностей особи. Ми виходили з наукових даних, що становлення ціннісних орієнтацій можливе за умови загального розвитку особи, відповідно до її особливостей і можливостей на конкретному віковому етапі. Важливою ж складовою психічного розвитку є інтелект – загальна обдарованість особистості, сукупність розумових здібностей, символ наукованості людини всьому новому.

На емпіричному етапі дослідження для вивчення ціннісних орієнтацій студентів використовувалися методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокича, методика вивчення життєвих цінностей С.Шварца (в адаптації В.Карандашева), методика «Колірні метафори» І.Соломіна; для вивчення інтелекту – короткий орієнтувальний тест (КОТ) та метод вивчення документації для виявлення рівня академічної успішності як показника загальних інтелектуальних здібностей. Досліджуваними були 30 студентів навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за напрямком «Психологія».

Результати дослідження показали, що більшість студентів мають високий та вище середнього рівень інтелекту, менш виражений у них – середній рівень; низький рівень - відсутній взагалі. Кількісні ж дані щодо рівня інтелекту виявилися більшими, ніж щодо рівня успішності навчання. Тобто, свої інтелектуальні можливості студенти не завжди реалізують у реальному процесі навчання. Водночас виявлено єдину загальну тенденцію щодо розподілу студентів за рівнем інтелектуального розвитку.

Співставлення даних щодо життєвих цінностей та рівня інтелекту показало, що зі зниженням рівня інтелекту у студента набувають значущість такі термінальні цінності, як: здоров'я, любові, сім'я. З підвищенням рівня інтелекту та рівня навчальних досягнень значущість цих цінностей падає – досліджуванні явища знаходяться переважно на низькому та виразному рівні зв'язку. Виразного прямого зв'язку між рівнем інтелекту та навчальних досягнень, з одного боку, та інструментальними цінностями з іншого, не виявлено.

У результаті співставлення даних щодо життєвих цінностей та інтелектуального розвитку виявлено також дані про те, що: 1) значення для студентів цінностей здоров'я та любові зростає зі зниженням у них рівня інтелекту та рівня навчальних досягнень. Для осіб з високим рівнем інтелекту відмітними (на високому рівні зв'язку) є цінності свободи, гідності, сенсу життя, його цікавості та справедливості. Слід відмітити, що такі цінності як «сене життя» і «сміливість» притаманні особам з низьким рівнем навчальних досягнень. Виявлено, що цінність «гідність» характеризує осіб з різним рівнем успішності навчання; 2) пріоритет цінності «сім'я» зростає для осіб з більш низьким рівнем інтелекту; для них пріоритетними також є цінності «друзі» та «радість»; 3) для осіб з високим рівнем інтелекту та навчальних досягнень пріоритетною стає цінність «професійне зростання». Такі ж цінності, як «багатство», «спілкування», «майбутнє» є значущими для всіх сучасних студентів з різним рівнем інтелекту та навчальних досягнень.

В цілому для студентів з високим рівнем інтелекту характерною є така ієрархія цінностей, як матеріальний достаток, здоров'я, кохання, професійне зростання, цікаве життя, самоконтроль, відповідальність та справедливість; для осіб з вище середнього рівнем інтелекту - здоров'я, любов, сім'я, матеріальний достаток, радість, свобода, гідність, спілкування; для осіб з середнім рівнем інтелекту – любов, сім'я, здоров'я, матеріальний достаток, дитина.

Отже, отримані дані показали наявність певного зв'язку між інтелектуальним розвитком студентів та їх життєвими цінностями. Вони є підставою для розгляду впливу рівня інтелектуального розвитку на формування ціннісних орієнтацій особистості, і навпаки. А тому формування у молоді певних суспільно-значущих цінностей має здійснюватись диференційовано, з урахуванням рівня інтелекту; підвищення ж рівня інтелекту сприятиме становленню у студентів характерних для кожного з них життєвих орієнтацій.

Комунікативна установка у майбутніх психологів – інтровертів та екстравертів

Чечко А.В., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Хохліна О.П.

Проблема комунікативної установки, мовленнєвої культури міжособистісного спілкування належить до пріоритетних у психології. Особливого значення вона набуває у перехідні періоди, коли у суспільстві відбувається трансформація системи усталених ціннісних орієнтацій,

змінюються пріоритети у виборі змісту діяльності та способу життя особистості загалом. За таких умов інтерес до соціально-психологічних особливостей мовленнєвої діяльності набуває особливої гостроти, зокрема до комунікативної поведінки у молодіжному середовищі. Наведемо результати теоретико-емпіричного вивчення комунікативної установки у майбутніх психологів – інтровертів та екстравертів.

На теоретичному етапі дослідження вивчення праць Г.М.Андрєєвої, О.О.Бодальова, М.С. Кагана, С.Д. Максименка, О.М. Леонтьєва, В.В.Бойка, Б.Ф.Ломова та ін. показало, що комунікативні установки дуже важливі для формування культури спілкування. Спілкування – це важлива духовна потреба людини як суспільної істоти. Потреба людини в спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії в процесі діяльності. Спілкування - це обмін повідомленнями, інформацією, яка подається у вигляді усних чи письмових текстів мовою, якою володіють співрозмовники, і здійснюється у мовленнєвих актах, різних за формою (діалог, полілог, монолог).

Комунікативна установка розглядається як певна готовність реагувати певним чином на ті чи інші типи партнерів по взаємодії, що обумовлено наявним досвідом спілкування, оцінками та переживаннями їх сутності, поглядів та поведінки.

На емпіричному етапі для діагностики комунікативної установки та виявлення вираженості типу темпераменту і рівня розвитку типологічних властивостей особистості використовувались стандартизовані психологічні методики, а саме: методика «Діагностики комунікативної установки» В.В.Бойко та опитувальник Г.Айзенка «Методика вивчення темпераменту». Для аналізу емпіричних даних були застосовані методи кількісної й якісної обробки. Дослідною роботою було охоплено 30 студентів першого курсу навчально-наукового інституту права та психології НАВС, що навчаються за напрямом підготовки «Психологія».

Нами було виявлено, що у більшості студентів – майбутніх психологів спостерігаються загальні прояви вираженості негативної комунікативної установки, а саме:

- Більша частина студентів має високий рівень завуальованої жорстокості у стосунках до людей, в судженнях про них.

- Більша частина студентів має достатньо високий рівень відкритої жорстокості у стосунках до людей.

- Більша частина студентів має достатній рівень бурчання, тобто схильності робити необґрунтовані узагальнення негативних фактів в області взаємин з партнерами й у спостереженні за соціальною дійсністю.

- Більша частина студентів має достатній рівень обґрунтованого негативізму у судженнях про людей;

- Більша частина студентів має негативний особистий досвід спілкування з оточуючими.

Співставлення даних щодо належності досліджуваних до екстравертів чи інтровертів та наявності у них комунікативної установки (див.рис. 1) показало, що інтроверти характеризуються меншою вираженістю негативної комунікативної установки, ніж екстраверти, незважаючи на те, що інтроверти мають більший негативний досвід спілкування з оточуючими, ніж екстраверти. Тобто екстраверти, у порівнянні з

інтровертами, мають більшу вираженість жорстокості, більшу схильність робити необґрунтовані узагальнення негативних фактів щодо взаємин з партнерами й у спостереженні за соціальною дійсністю, не приховувати і не пом'якшувати свої негативні оцінки і переживання з приводу більшості оточуючих: висновки про них різкі, однозначні і зроблені, можливо, назавжди та з можливою агресивністю.

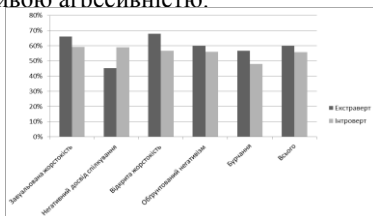


Рис. 2.1 Дані щодо комунікативної установки у екстравертів та інтровертів

Таким чином, дослідження показує наявність відмінностей у спілкуванні майбутніх психологів, зокрема у комунікативній установці майбутніх психологів залежно від належності їх до екстравертів чи інтровертів, що необхідно враховувати при їх професійній підготовці.

Особистісні детермінанти стилів лідерства студентів

Шут Г.В., студент юридично–психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор *Хохліна О.П.*

Студента-психолога майбутня професія в сучасних умовах соціально-економічного та політичного розвитку країни зобов'язує виявляти та розвивати власні лідерські якості, оскільки психолог у своїй професійній діяльності часто виступає в ролі організатора. Зважаючи на те, що лідерство є психологічним феноменом, що зумовлюється взаємодією багатьох змінних (психологічними характеристиками особистості, особливостями спілкування та спільної діяльності в групі та ін.), доцільним є вивчення того, які особливості здатності до саморегуляції та властивостей особистості характерні для осіб з різним стилем лідерства.

Саморегуляція розглядається С.Д.Максименком як змістовна ознака особистості, яка полягає в забезпеченні психологічно комфортного і стабільного стану внутрішнього світу. Поняття саморегуляції визначається як система психічного самовпливу особистості з метою свідомого управління власними психічними станами відповідно до вимог ситуації та доцільності, розглядається як стрижень довільної поведінки та діяльності. При визначенні властивостей особистості розглядалися окремі її складові відповідно до структури особистості, запропонованої А.Г.Ковальовим. Таким чином, вивченню підлягали вид саморегуляції, тип темпераменту, тип акцентуації характеру, тип мислення (що є вершинним психічним процесом серед тих, які визначають рівень інтелекту, тобто загальних здібностей), вид спрямованості та вид самосвідомості, які розглядалися можливими детермінантами становлення стилю лідерства. На

емпіричному етапі дослідження використовувалася методика «Схильність до певного стилю керівництва» Є.П.Ільїна, опитувальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності, поведінці Г.С.Нікіфорова, В.К.Васильєва, С.В.Фірсової, методика «Визначення переважаючого типу темпераменту» В.С.Івашкіна, опитувальник Х.Смішека «Діагностика типів акцентуації рис характеру та темпераменту за К.Леонгардом», опитувальник для визначення типів мислення та рівня креативності Г.С.Нікіфорова, методика діагностики спрямованості особистості Б.Басса, тест-опитувальник ставлення до себе В.В.Століна та С.Р.Пантелєєва. Для визначення ступеня взаємозв'язку між досліджуваними явищами використовувалися коефіцієнти взаємної зв'язаності ЧупроваК і ПірсонаС. Досліджуваними були 47 студентів ННПП НАВС, які навчаються за напрямом «Психологія».

Зважаючи на отримані коефіцієнти взаємної зв'язаності ЧупроваК і ПірсонаС, можемо говорити про наявність взаємозв'язку між стилем лідерства студентів і такими психологічними властивостями особистості, як темперамент ($K=0,4426$) і характер ($K=0,3738$), на середньому рівні. Низький рівень залежності характеризує зв'язок між стилем лідерства та здатністю до саморегуляції ($K=0,2377$), а також рештою властивостей особистості, а саме здібностями ($C=0,1821$), спрямованістю ($K=0,2668$), самосвідомістю ($C=0,1874$).

Отримані дані показують, що особи, які мають авторитарний та демократичний стилі лідерства, характеризуються найбільш вираженим самоконтролем в діяльності та соціальним самоконтролем. Серед представників авторитарно-демократичного стилю для більшості найхарактернішим є самоконтроль в діяльності, а на меншому рівні зв'язку – емоційний та соціальний самоконтроль. Студенти, що використовують змішаний стиль лідерства, характеризуються найбільшою схильністю до соціального самоконтролю та меншою мірою – до емоційного самоконтролю та самоконтролю в діяльності.

Результати дослідження показують, що особи, які мають авторитарний стиль лідерства, характеризуються змішаним та холеричним типом темпераменту. Ті, що використовують змішаний стиль, характеризуються холеричним та флегматичним типом темпераменту. Особи ж з демократичним та авторитарно-демократичним стилем лідерства характеризуються переважно (але на меншому рівні зв'язку) змішаними типами темпераменту.

У студентів з авторитарним стилем виявлено наявність циклотимічного, неврівноваженого та екзальтованого типів акцентуації. Студенти з демократичним стилем лідерства чи не мають акцентуацій, чи мають гіпертимну. В осіб з авторитарно-демократичним стилем також наявна гіпертимна акцентуація. Найбільше типів акцентуацій (застрагаюча, емотивна, циклотимічна) мають студенти зі змішаним стилем лідерства. Співставлення даних щодо стилів лідерства та типів мислення, що лежить в основі здібностей, свідчить про те, що для досліджуваних студентів, яким притаманний авторитарний стиль, характерним (хоч і незначною мірою) є предметне, образне та символічне мислення; знакове вони використовують найменшою мірою. Водночас для студентів з іншими стилями лідерства (демократичним, авторитарно-

демократичним, змішаним) більш характерним є знакове та образне мислення. Виявлено, що особи з усіма стилями лідерства спрямовані на справу (щонайбільше – змішаний). Спрямованість на спілкування виявлена у студентів з авторитарним і демократичним стилям, а на себе – лише в осіб з авторитарно-демократичним стилем лідерства. У представників авторитарного стилю лідерства, на відміну від інших, така ознака самосвідомості, як очікуване ставлення інших, не виражена взагалі, але достатньо представлена самоповага, аутосимпатія та самоінтерес. Особи ж зі змішаним стилем лідерства виразно характеризуються наявністю усіх типів ставлення до себе. У студентів, для яких характерними є авторитарно-демократичний і демократичний стилі, усі типи самосвідомості розподілені досить рівномірно, хоч і на невисокому рівні.

Таким чином, результати дослідження щодо наявності та характеру зв'язку стилю лідерства зі здатністю до саморегуляції та властивостями особистості дозволили визначити певні психологічні особливості студентів з різним стилем лідерства. Отже, отримані дані дають нам можливість говорити про те, що студенти з різним стилем лідерства мають свої характерні психологічні відмінності.

ЗМІСТ

П.І.Б. УЧАСНИКА	ТЕМА ДОПОВІДІ	СТОР.
ТЕМАТИЧНІ СЛОВА		
Черней В.В.	Основні напрями реформування національного законодавства України на сучасному етапі	3
Чернявський С.С.	Наукова та інноваційна діяльність як складова розвитку системи освіти МВС України	5
Олексієнко С.Б.	Цивілізаційний вибір Україна зробила	8
ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ		
Телешун С.О.	Політико–правове забезпечення реформ в Україні в умовах євроінтеграції	11
Копотун І.М.	Профілактика злочинності неповнолітніх	16
Топчій В.В.	Проблемні питання освідчування і застосування примусу для його проведення	18
Федоренко В.Л.	Інститут державної служби в Україні: шляхи і напрями реформування в умовах сьогодення	20
Батчаев В.К. Галай А.О.	Участь громадськості у проведенні службових розслідувань в органах внутрішніх справ України	24
Гьокхан Д.	Пізнання української дійсності крізь призму сходу (Туреччини)	26
Костюк В.Л.	Колективна відповідальність за порушення прав людини в умовах збройних конфліктів	27
Іващенко В.О.	Міжнародно-правові питання протидії терористичним актам	30
СЕКЦІЯ І «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА»		
Братель С.Г.	Особливості проведення передвиборної агітації в органах і підрозділах внутрішніх справ	34
Луговий І.О.	Основні завдання органів внутрішніх справ під час виборчого процесу	35
Грянка Г.В.	Актуальні проблеми адаптації законодавства України в умовах євроінтеграції	37
Сергєєв І.С. Бондарчук О.М.	Досвід застосування адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї у зарубіжних країнах	39
Квітка Я.М.	Реформування органів внутрішніх справ України на сучасному етапі	41
Білик В.М.	Порядок перевезення піротехнічних засобів: до питання адміністративної відповідальності	43
Басс В.О.	Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ в умовах євроінтеграції	44
Дрозд О.Ю.	Поняття корупції та її прояви через призму адміністративного корупційного правопорушення	46

Галай В.О.	Реалізація державної політики України щодо попередження та протидії домашньому насильству в умовах євроінтеграції	49
Братков С.І.	Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	51
Ващенко Ю.В.	Правові проблеми утворення та ліквідації національних комісій, що здійснюють державне регулювання в певних сферах економіки	52
Смолярова М.Л.	Правові стимули для роботодавця за працевлаштування безробітних	54
Шруб І.В.	Недоліки нормативно-правового регулювання процедури встановлення стану сп'яніння в пішоходів, велосипедистів, водіїв гужового транспорту та погоничей тварин	56
Булик І.Л.	Щодо визначення дефініції «публічна адміністрація» у сучасному законодавстві України	58
Горбунова О.Ю.	Компетенція міських рад та їх виконавчих органів, районних рад та районних державних адміністрацій у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	59
Іщенко В.В.	Поняття адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування: доктринальні підходи	61
Сергєєв І.С. Воробей В.М.	Актуальні питання правового статусу добровільних воєнізованих формувань (батальонів)	64
Галай В.О. Фурманович С.О.	Окремі аспекти взаємодії держави та громадянського суспільства на сучасному етапі	65
Баранова В.О.	Основні напрямки взаємодії міліції з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування при здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї	67
Титко А.В.	Створення спеціального органу із розслідування адміністративних корупційних правопорушень	69
СЕКЦІЯ II «КОНСТИТУЦІЙНО- ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА»		
Мозоль Н.І.	Євроінтеграція: суть та перспективи для України	73
Радомський І.П.	Охорона праці – пріоритет держав Європейського союзу	74
Максакова Р.М.	Суб'єкти та специфічні риси змісту установчої влади на рівні місцевого самоврядування	76
Павленко М.І.	Правовий шлях до європейських цінностей	78
Заяць Н.В.	Правова держава в Україні: реалії чи майбутнє	79

Кулакова Н.В.	Міжнародний досвід охорони об'єктів культурної спадщини під час збройного конфлікту	82
Пустовіт Ж.М.	Поняття та ознаки права на працю в Україні	85
Безрутченко С.М.	Нагальні реформи на регіональному та місцевому рівні як передумова євроінтеграції України	87
Ситник С.В.	Політичні аспекти організації нормотворчості в Україні	90
Букач В.В.	Нормативно-правове удосконалення конституційного права на звернення до вимог законодавства ЄС	92
Янковська Г.В.	Державна мова та права і обов'язки громадян	94
Хойнацька Л.М.	Особливості індустріального відродження України у повосенний період (1943-1950 рр.)	96
Клименко О.З.	Європейський вектор розвитку національної вищої школи	98
Альонкін О.А.	Конституційно-правові аспекти «очищення влади» в рамках розбудови Української держави	100
Лазаренко Л.А.	Щодо необхідності визнання судового прецеденту та нормотворчих функцій Конституційного Суду України та Верховного Суду України як джерела права в Україні	102
Денисенко О.А.	Пам'яткоохоронне законодавство України на сучасному етапі	104
Оверченко А.І.	Від розвитку правосвідомості до реформ законодавства	106
Юрковська Л.Г.	Органи самоорганізації населення в контексті децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування	108
Осадчий М.М.	Щодо питання розвитку місцевого самоврядування в Україні	110
Джуваго Ю.Ю.	Поняття та зміст типів праворозуміння	112
Кулик Т.О.	Регіональної політика Європейського Союзу та Європейська політика сусідства, як основа організації здійснення публічної влади в Україні	114
СЕКЦІЯ ІІІ «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА»		
Колб О.Г.	Про деякі аспекти сучасної кримінально-виконавчої політики України	117
Горбачевський В.Я.	Слідчий суддя, його функції та повноваження	118
Конопельський В.Я.	Кримінально-правові та кримінально-виконавчі засади принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань	121
Лук'янчиков Є.Д.	Завдання та порядок освідування як слідчої дії	123
Заросинський Ю.Л.	Запобігання злочинності серед неповнолітніх	125

Беніцький А.С.	Співвідношення злочинів, передбачених статтями 198 та 209 КК України, із злочинами, спрямованими на фінансування терористичної або екстремистської діяльності	129
Жук І.В.	Іноземний досвід кримінально-правової охорони банківської діяльності	131
Шарай Л.Г. Балонь А.Б.	Тимчасовий доступ до речей і документів як спосіб збирання доказів за злочинами, вчиненими з використанням службовою особою своїх повноважень	133
Киренко С.Г.	Проблеми кримінально-правової оцінки схильності до суспільно небезпечної діяльності як способу маніпулювання психікою людини	134
Мостепанюк Л.О.	Перерва у відбуванні покарання: зміни та новачі у Кримінальному кодексі України	136
Раецька Л.В.	Запобігання виникненню негативних явищ у молодіжному середовищі	138
Катеринчук К.В.	Окремі питання щодо кримінальної відповідальності в разі добровільного заповідання шкоди здоров'ю особи	140
Мищенко М.О.	Щодо криміналізації необережного знищення об'єктів культурної спадщини	141
Гусева К.А.	Індикатор як елемент стану національної безпеки у сфері захищеності особи й українського суспільства від правопорушень	143
Дудко Є.В.	Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчих правовідносин	145
Крук О.М.	Про деякі проблеми сучасної політики у сфері виконання покарань України	147
Гуцуляк М.Я.	Щодо особливостей реалізації засудженими деяких суб'єктивних прав	149
Севрук В.Г.	Деякі заходи профілактики злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами циганської національності	152
Оперук В.І.	Зарубіжний досвід боротьби правоохоронних органів із незаконним обігом наркотиків	155
Тучков С.С.	Зворотна дія Закону про кримінальну відповідальність у часі при призначенні покарання за злочини у сфері господарської діяльності, вчинені до 17 січня 2012 року	157
Колб І.О.	Про деякі правові засади виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні	159
Колб С.О.	Про деякі змістовні елементи поняття протидії незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними групуваннями	161

СЕКЦІЯ IV «КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА»		
Басиста І.В.	Досвід чинності КПК України та шляхи його удосконалення	164
Гловюк І.В.	Деякі проблеми відкриття матеріалів досудового розслідування	167
Черняк Н.П.	Проблемні питання інституту зупинення досудового розслідування	169
Семенов В.В. Абушов Т.А.о.	Виявлення організаційно-тактичних помилок слідчого під час проведення обшуку	170
Сокиран М.Ф.	Шляхи оптимізації співпраці окремих суб'єктів криміналістичної діяльності у галузі міжнародного співробітництва	172
Столітній А.В.	Загальні положення процесуального керівництва за досудовим розслідуванням	174
Середа Ю.М.	Актуальні питання визначення суб'єктів доказування у кримінальному процесі України	177
Глушко А.П.	Дотримання правових гарантій та свобод людини в процесі доказування	179
Бойко О.П.	Взаємодія слідчих з працівниками підрозділів карного розшуку: окремі проблемні питання	182
СЕКЦІЯ V «ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА»		
Нескороджена Л.Л.	Реформування державної підтримки малого підприємництва	184
Петрина В.Н.	До питання про предмет корпоративного права	185
Пожидаєва М.А.	Щодо імплементації норм європейського союзу в українському законодавстві у сфері обігу електронних грошей	188
Тищенко Ю.В.	Закон України «Про захист прав споживачів» у світлі євроінтеграції	189
Борцевич П.С.	Проблеми визначення правового становища товарної біржі	191
Пономарьова Т.С.	Деякі практичні аспекти перегляду рішення Вищого Господарського Суду Верховним Судом України	193
СЕКЦІЯ VI «ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА»		
Бірюков І.А.	Цивільно-правові проблеми, що можуть виникнути при оголошенні фізичної особи, яка пропала безвісти в зв'язку з проведенням АТО, померлою	195
Ієвіня О.В.	Встановлення моменту припинення режиму окремого проживання подружжя	197
Плахотнюк Н.В. Кравець М.В.	Питання відшкодування моральної шкоди в цивільному праві	199
Бірюков В.І.	Щодо поняття боргових цінних паперів	202
Загорняк Н.Б.	Цивільно-правовий режим фонду фінансування будівництва як об'єкта цивільних прав	204

Немченко С.С.	Заповіт подружжя – новела цивільного законодавства України	206
Залізник В.А.	Особливості страхування від нещасних випадків	208
Немцева А.О.	Щодо питання відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої у стані крайньої необхідності	210
Коваленко І.А.	Загальні засади цивільної відповідальності особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними	212
Нечипоренко О.І.	Вимога про визнання договору неукладеним як різновид позову про визнання	213
Лінік Є.П.	Забезпечення прав біженців на шляху до Євросоюзу	216
Лов'як С.С. Лов'як О.О.	До питання захисту прав дітей України	218
Юшкова В. В.	Правове забезпечення стратегії розвитку і управління вітчизняним донорством та трансплантологією	219
Шутенко Л.Л.	Правові аспекти участі адвоката у цивільному процесі: до питання цивільно-процесуального захисту	221
СЕКЦІЯ VII «ЕКОНОМІКО- ТА ФІНАНСОВО-ПРАВОВА»		
Підюков П.П. Варлакова Є.О.	Кіберзлочинне фінансове шахрайство – серйозна перепона євроінтеграції України та загроза її економічній безпеці: психолого-правовий аспект	224
Грущенко О.А.	Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні	225
Котирло О.О.	Деякі питання реформування ринку цінних паперів України в сучасних умовах	227
Свиридюк Н.П.	Щодо перспектив розвитку економічної політики держави	228
Важинський В.М.	Шляхи модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення спеціальних підрозділів по боротьбі з податковою та економічною злочинністю	230
Кучер В.О.	Прокурорський нагляд за проведенням допиту підозрюваного при розслідуванні економічних злочинів	233
Гудзь В.І.	Реформування системи оподаткування як умова для вступу України в ЄС	236
Денисенко К.О.	Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах євроінтеграції	238
Петрик О.С.	Фінансове правове забезпечення: втілення в Україну Європейської хартії самоврядування	240
Сергійчук Н.І.	Правові питання формування ефективної моделі фондового ринку України	241

Чиренко Н.М.	Передумови інтеграції банківської системи України до фінансового простору ЄС	242
Ященко Т.О.	Деякі питання торгівлі валютою на біржах України	244
СЕКЦІЯ VIII «СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ»		
Волошина О.В.	Роль особистості у формуванні соціальних відносин	246
Хохліна О.П. Бобриченко А.В.	Ефективність адаптації студентів до ВНЗ залежно від їх індивідуального стилю діяльності	247
Бажанюк В.С. Баняс О.А.	Тренінг формування вмінь законотворця у майбутніх юристів	249
Корчова Г.Л.	Вплив засобів масової інформації на формування сексуальної культури молоді	251
Рейтерович І.В.	Удосконалення політико-правових засад функціонування груп інтересів в Україні	253
Кузьмін К.П.	Особистісні чинники спортивної обдарованості студентів юристів	255
Порохня В.В.	Нормативно-правові акти та психологічні чинники захисту прав дітей в Україні	256
Котусенко Д.С.	Емоційний стан як детермінанта протиправної поведінки неповнолітніх	258
Жук Н.А.	Роль ціннісно-мотиваційного компоненту в структурі ставлення до здоров'я	259
Пономаренко К.М.	Особистісна злість як детермінанта становлення особистості на тлі глобалізації	260
Андріященко Ю.В.	Акцентуації характеру у старшокласників з різним рівнем успішності навчання	262
Гордієнко К.О.	До проблеми дослідження самоактуалізації молоді у професійній сфері	264
Назаренко Ю.В.	Вплив сучасних реалій життя на емоційні переживання українського народу	266
Сила Д.В.	Гендерні особливості спрямованості студентської молоді	267
Стрижак О.Г.	Розумовий розвиток як психологічна передумова формування життєвих цінностей у сучасної студентської молоді	269
Чечко А.В.	Комунікативна установка у майбутніх психологів – інтровертів та екстравертів	270
Шут Г.В.	Особистісні детермінанти стилів лідерства студентів	272